

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์

Journal of Social Science, Law and Politics

คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2568
Vol. 9 No. 2 July-December 2025

ISSN 2985-2102 (Online)

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์
Journal of Social Science, Law and Politics

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2568

Vol. 9 No. 2 July - December 2025

ISSN 2985-2102

วารสารสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ปีที่พิมพ์
ISSN
จัดทำโดย

ปีที่ 9 พ.ศ. 2568
2985-2102
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
113 หมู่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสหัสขันธ์
จังหวัดร้อยเอ็ด 45120
โทร. 0 4355 6036 โทรสาร 0 4355 6037
นายสุรัชย์ สีดา
กรกฎาคม 2568

ออกแบบปก
พิมพ์ครั้งที่ 1

วัตถุประสงค์ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ซึ่งครอบคลุมความรู้ในด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ และสหวิทยาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ ทั้งงานวิจัย ความรู้ และแนวความคิดด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้แก่นักวิชาการ คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา นิสิตนักศึกษา สมาชิก ตลอดจนผู้สนใจ ในลักษณะบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความทั่วไป บทความหนังสือ บทความปริทัศน์ และบทความพิเศษ เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนโลกทัศน์ทางความรู้เชิงวิชาการ และเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์ยังต่อสังคม

การเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ เดือนมกราคม - มิถุนายน และเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

หน่วยงาน คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ที่ปรึกษาวารสาร นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
รองอธิการบดี ฝ่ายวิชาการและการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

บรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง

กองบรรณาธิการ ประกอบด้วย

กองบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาร์ศรี	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผู้ทรงคุณวุฒิ	รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เอ็มอัมธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ภายนอกมหาวิทยาลัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติพร อำไพ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัตติโสสง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
	รองศาสตราจารย์ ดร.บุษอรีย์ ยี่หะมะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วริยา ลำเลิศ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กองบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.กฤติญา สุขเพิ่ม
ผู้ทรงคุณวุฒิ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิรักษ์ บุรรุ่งโรจน์
ภายในมหาวิทยาลัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรฉัตร วรวิรรณ

เจ้าหน้าที่ นางสาววาสนา เลิศมะเลา

ประจำวารสาร นายสุรชัย สีดา

บทบรรณาธิการ

ในยุคสมัยปัจจุบันที่ชัดเจนว่า ทุกสรรพสิ่งล้วนดำรงอยู่บนความผันผวนที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Turbulent Times) และส่งผลกระทบต่อทุกองค์ประกอบของสังคมโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นมองผ่านฉากทัศน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ไปจนถึงฉากทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อม ความผันผวนเรียกได้ว่า เป็นคุณลักษณะสำคัญของการอธิบายโลกแห่งความเป็นจริงได้เป็นอย่างดี ในแวดวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้อย่างบูรณาการระหว่างศาสตร์ที่หลากหลาย เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของสังคมและอธิบายความเป็นไปของสังคม จนอาจหมายรวมถึงการคาดการณ์แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า นับว่าเป็นเรื่องยากที่คนสังคมศาสตร์จะต้องพยายามทำความเข้าใจสังคมโลกอย่างรอบด้าน ที่อาจจะมากกว่าความเป็นองค์กรวมที่มองเห็นได้ในขณะนั้นอย่างที่เคย ๆ กล่าวถึงกัน แต่มันคงต้องเป็นการมองแบบองค์รวมที่ผสานเอาทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคมมาไว้ในปริณิณผลเดียวกันอย่างกลมกลืนเป็นเนื้อเดียว ผ่านมุมมองเบื้องหลังในอดีต เคลื่อนมาสู่ปัจจุบัน และชะเง้อแห่งสายตาข้ามไปสู่อนาคต คนสังคมศาสตร์ จึงไม่อาจหยุดนิ่งและแข่งแข่งตนเองไว้ บนความรู้กระแสหลักที่ร่ำเรียนสืบทอดกันมาชั่ววนาตาปีเพียงเฉพาะด้านแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องพยายามปรับตัวให้เท่าทันความผันผวนของสังคมโลก ที่ทุกวินาทีคือการผลิต การต่อสู้ทางการผลิต การผลิตใหม่ หรือแม้แต่การผลิตซ้ำแหล่งองค์ความรู้น้อยใหญ่มากมายหลากหลายที่ถือกำเนิดขึ้นตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นจากแหล่งความรู้ใดแหล่งความรู้หนึ่ง หรืออาจไม่สามารถสืบเสาะหาที่มาที่ไปได้ แต่ทุก ๆ องค์ความรู้ที่ปรากฏตัวขึ้น ล้วนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการนำมาศึกษา ทำความเข้าใจ และตีความ เพื่อให้ได้คำตอบหรือคำอธิบายสังคมโลกตามที่ต้องการ ซึ่งนับว่า เป็นความท้าทายในการปรับตัวของคนสังคมศาสตร์ ที่หมายรวมครอบคลุมทั้งนักวิชาการ นักวิจัย นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงาน นักการเมือง หรือแม้แต่ประชาชนทุกคนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

อันที่จริง ความท้าทายของการปรับตัวได้ถูกกล่าวถึงอย่างหนักหน่วง นับแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา โดยมุ่งไปที่ความท้าทายภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล สังคมสูงวัย ความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติภัยได้ ด้วยเหตุนี้ กลไกและงบประมาณของภาครัฐจึงทุ่มเทและทุ่มทุน

เพื่อก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนที่รวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี การพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการภาครัฐ และการสร้างความเท่าเทียมทางสังคม

อย่างไรก็ดี นับแต่ปี พ.ศ. 2560 ผ่านมาเกือบสิบปี เมื่อมองสังคมโลกบนฐานแห่งความเป็นจริง ก็คงเห็นได้อย่างแน่ชัดว่า การก้าวข้ามความท้าทายดังกล่าวเป็นไปได้ อย่างตืด ๆ ชัด ๆ โดยไม่มีที่ท่าว่าจะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายที่ได้ตั้งวางไว้ ในขณะที่เดียวกัน ความผันผวนของสังคมโลกกลับยิ่งกระจายตัวอย่างกว้างขวางมากขึ้นและหยั่งรากลึกลงไปเรื่อย ๆ โลกปัจจุบันจึงถูกห่อหุ้มด้วยกระแสความผันผวนอันหลากหลายที่มารวมตัวกัน ไม่ว่าจะเป็น ความผันผวนของเทคโนโลยี (Technology Disruption) ความผันผวนของสังคมสูงวัย (Demographic Disruption/ Aging Society) ความผันผวนของโรคอุบัติใหม่ (Pandemic Disruption) ความผันผวนของสภาพแวดล้อม (Environmental Disruption) ความผันผวนของการศึกษา (Educational Disruption) ความผันผวนของการเมือง (Political Disruption) หรือแม้แต่ความผันผวนของภูมิรัฐศาสตร์ (Geo-political Disruption) ที่มีใช้เพียงเกิดขึ้นกับประเทศไทยเท่านั้น หากแต่กลายเป็นพายุภูมิรัฐศาสตร์โลกที่ไม่มีประเทศใดสามารถหลีกเลี่ยงได้

ข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถปลดล๊อคก้าวข้ามความท้าทายและความผันผวนได้ ก็คือ ศักยภาพของคน ที่เราเรียกกันว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกมิติ เพื่อให้ก้าวไปสู่เป้าหมายหรือชัยชนะ ทว่า การจัดการกับศักยภาพคนหรือการพัฒนาคนเป็นเรื่องที่ยาก ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้นำ อุทิศการณ์ องค์กรความรู้ งบประมาณ ความต่อเนื่อง และต้องใช้เวลาในการปลูกสร้าง สังคม และสืบทอดหลายชั่วอายุคน การพัฒนาคนจึงไม่ใช่เรื่องที่สามารถจะประสบความสำเร็จได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว

หนึ่งในการพัฒนาคน ที่อาจถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ทำไม่ได้ ทำได้ยาก หรือต้องใช้ระยะเวลายาวนานนั้น ก็คือ การพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีศักยภาพ ในความหมายของคนที่มีความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และมีคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีสุขภาวะที่ดี ซึ่งแม้ว่าการพัฒนาคนเข้าสู่เป้าหมายดังกล่าวนี้ จะเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า การพัฒนาคนยังเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืนในอนาคต

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ เป็นอีกหนึ่งกลไกในการพยายามทำหน้าที่ของการพัฒนาศักยภาพคน เพื่อสร้างฐานรากของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ซึ่งกองบรรณาธิการวารสารฯ มีความมุ่งมั่นในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนโลกทัศน์ทางความรู้เชิงวิชาการ และเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและการอ้างอิงในวงวิชาการ โดยมีขอบเขตเนื้อหาในการเผยแพร่บทความด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกองบรรณาธิการวารสารฯ มุ่งหวังที่จะให้วารสารฯ เป็นสื่อในการรับใช้สังคมทางวิชาการให้ดีที่สุด ภายใต้ความเชื่อมั่นว่า จะเป็นเส้นทางในการนำพาคนและสังคมก้าวไปสู่การพัฒนาในที่สุด

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ประกอบด้วย บทความวิจัยและบทความวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 9 บทความ ได้แก่ 1) การจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร: ปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการ 2) แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่เมืองหลักแห่งการพักผ่อน 3) แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร 4) ภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 5) การศึกษาบทบาทของห้วคณะที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี 6) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7) วิเคราะห์พัฒนาการสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยผ่านทฤษฎีสตรีนิยมและทฤษฎีกฎหมายเคียร์ต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 เปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศ 8) ปัญหาตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ศึกษากรณีการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย และ 9) แนวทางการกำหนดมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุ้มครองประพฤติด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว ขอให้ผู้อ่านทุกท่านเพลิดเพลินกับความรู้ที่หลากหลายจากบทความทั้งหมดนี้ และเกิดความรู้ที่ขยายตัวต่อยอดออกไปอย่างกว้างไกล อันเป็นการจุดประกายแสงสว่างทางปัญญาให้งอกงามในโลกวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
การจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการใน หน่วยงานของกรุงเทพมหานคร: ปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงาน คนพิการ	1
สันต์พิชญ์ ตรงต่อกิจ และกนิษฐา แยมโพธิ์ใช้	
แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่เมืองหลักแห่งการพักผ่อน	28
จิราภรณ์ พรหมเทพ, บุญธรรม ขำขันมะณี, อัจฉริยา ทุมพานิชย์, อภิไทย แก้วจรัส และชลิดา ช่วยสุข	
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าใน จังหวัดสมุทรสาคร	50
เดชาธร ลิ้มปนาวุฒิกุล, โชติกา ศรีกรุด, กัลยากร ประสพสุข, ธนพล ไชยแสง, ธนศักดิ์ ประเสริฐสังข์, ลีริวิภา เวียงเหล็ก และอัญชัญ ตัณฑเทศ	
ภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา	79
ธนบดี บุญแก้วคง, ธนิสร ไชยสวัสดิ์, รักดี คงดี, วรวิมล นิลเพชร, สุธิดา มุณีส้อย, อภิวัฒน์ สมานธิ และทวนธง ครุฑจ้อน	
การศึกษาบทบาทของหัวหน้าที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี นครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี	107
ธิตินันท์ จันทร์ทอง	
แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	131
อัญญรัตน์ แสนภูมิ, วิจิต กำนันตะคุณ และเกรียงศักดิ์ ศรีสมบัติ	

สารบัญ

หน้า

วิเคราะห์พัฒนาการสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคล ผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยผ่านทฤษฎีสตรีนิยมและ ทฤษฎีกฎหมายเคียร์ต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 เปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศ	159
โยธกา ปะที, นาดา ไชยจิตต์, อรัชมน พิเชฐวรกุล	
ปัญหาตามกฎหมายความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ ศึกษากรณี การใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหม ทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหม ทดแทนแก่ผู้เสียหาย	189
ตรีเพชร จิตรมทีมา, พัทธมา จิตรมทีมา, ณัฐภณ อ้นชั้น, สุภาวดี ประภาการ, ไกรสร เดชสิมมา, สุทธินันท์ รอดคำวงศ์, ศุภาวิธ จิตเจริญ และกมล ต้นจันทน์กุล	
แนวทางการกำหนดมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายใน การติดตามคุ้มครองประพฤติดังและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลัง การปล่อยตัว	219
ชุตติพงศ์ สมทรัพย์	
การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์	246
หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์	246
การจัดเตรียมต้นฉบับเพื่อเสนอบทความ	246
ขั้นตอนการส่งบทความสำหรับผู้ประพันธ์	248
จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ	249

การจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงาน
คนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร:
ปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการ
Implementation of the Disability Employment
Promotion Policy in Bangkok Metropolitan
Administration: Employment of
Persons with Disabilities

สัณห์พิชญ์ ตรงต่อกิจ, กนิษฐา แยมโพธิ์ไช้
Sanphit Trongtokit, Kanitta Yampochai

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Faculty of Social Sciences, Kasetsart University
Email: sanphit.t@ku.th,
Faculty of Social Sciences, Kasetsart University
Email: fsockty@ku.ac.th

รับบทความ (Received): 17 ก.ค. 2568

ปรับแก้ไข (Revised): 26 ก.ค. 2568

ตอบรับบทความ (Accepted): 4 ส.ค. 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกลุ่มเขต

การบริหารกรุงเทพใต้ จำนวน 30 คน ดำเนินการด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทบทวนเอกสารและการสนทนา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของนโยบาย การขาดประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการ ความไม่สมดุลในการบริหารจัดการ การไม่ยอมรับคนพิการ และยังพบว่าอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ อุปสรรคด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ อุปสรรคที่เกิดจากความบกพร่องทางความพิการของคนพิการที่มีผลต่อการทำงาน อุปสรรคด้านทัศนคติของคนพิการ และอุปสรรคด้านการสื่อสาร ข้อเสนอในการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ การจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติ ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการ การจัดอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อเพิ่มความเข้าใจเรื่องความพิการ และการส่งเสริมให้มีระบบพี่เลี้ยงหรือกลไกสนับสนุนการจ้างงานคนพิการในหน่วยงาน

คำสำคัญ: การจ้างงานคนพิการ, นโยบายส่งเสริมการจ้างงาน, การจ้างงานบนความแตกต่าง

Abstract

This research aimed to explore the problems and obstacles in implementing the policy promoting employment of persons with disabilities within agencies of the Bangkok Metropolitan Administration (BMA). A qualitative research approach was employed. The primary data were obtained from 30 key informants—officials from district offices in the Southern Bangkok administrative cluster—through document analysis and focus group discussions. Data were analyzed using content analysis.

The findings indicate that key problems include unclear policy directives, lack of relevant experience among staff, administrative

imbalances, and low acceptance of persons with disabilities. Additional obstacles identified were negative attitudes of staff, disability-related functional limitations, self-perceptions of persons with disabilities, and communication barriers. The study proposes three main recommendations: (1) developing clear operational guidelines for disability employment, (2) organizing training to enhance staff understanding of disability, and (3) establishing a mentoring or support mechanism to promote inclusive employment practices in public agencies.

Keywords: Employment of Persons with Disabilities, Employment Promotion Policy, Customized Employment

บทนำ

การจ้างงานเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงการสร้างความเท่าเทียมของประชาชนทุกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังต้องเผชิญความท้าทายว่าด้วยการสร้างความเป็นธรรม และความเท่าเทียมให้กับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ หรือที่เรียกว่าผู้ที่มีความบกพร่อง เนื่องจากความบกพร่องดังกล่าวอาจมีผลกระทบหรือเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม การส่งเสริมให้คนพิการสามารถประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม ไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมสิทธิและความเสมอภาคในสังคมให้กับกลุ่มคนพิการเท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี พึ่งพาตนเองได้ และลดภาระต่อครอบครัวและรัฐ อีกทั้งยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการให้สามารถเติมเต็มความต้องการพื้นฐานตั้ง แต่ระดับความมั่นคงในชีวิตไปจนถึงการยอมรับ และการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของตน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อการจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ โดยเฉพาะมิติการจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ และในมิติของการลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่าง

ประเทศ ซึ่งมุ่งลดอุปสรรคทางโครงสร้างที่ขัดขวางกลุ่มเปราะบางไม่ให้เข้าถึงทรัพยากร และโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียมโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (สำนักงานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) จากข้อเท็จจริงประเทศไทยมีจำนวนประชากร ทั้งหมด 66,090,475 คน (สำนักทะเบียนกลาง, 2566) ในจำนวนนี้มีเป็นบุคคลที่มีความพิการ จำนวน 2,153,519 คน คิดเป็นร้อยละ 3.26 ของประชากรประเทศไทย สำหรับคนพิการที่อยู่ในช่วงวัยทำงานอายุระหว่าง 15-59 ปี มีจำนวน 859,555 คน คิดเป็นร้อยละ 39.91 ของจำนวนคนพิการทั้งหมด แต่มีคนพิการที่สามารถมีอาชีพเลี้ยง ตนเองและครอบครัวได้ จำนวน 312,131 คน คิดเป็นร้อยละ 36.31 ของจำนวนคน พิการทั้งหมด แต่ยังคงมีคนพิการที่ไม่ได้ประกอบอาชีพและประสงค์ให้ข้อมูลอีกจำนวน 547,424 คน คิดเป็นร้อยละ 63.69 ของจำนวนคนพิการทั้งหมด (กรมส่งเสริมและ พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2566)

จากสถานการณ์ดังกล่าว กรุงเทพมหานครจึงให้ความสำคัญในการขับเคลื่อน ในเรื่องของการมีอาชีพของคนพิการผ่านนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการใน หน่วยงานของกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2565 ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการดำเนินการผลักดัน ให้เกิดการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานครอย่างจริงจัง โดย กำหนดให้สำนักพัฒนาสังคมและสำนักงานเขต 50 เขต ต้องดำเนินการจ้างงานคน พิการเข้าทำงานหน่วยงานละ 6 คน รวมทั้งสิ้น 360 คน โดยไม่มีการจำกัด วุฒิการศึกษา ประเภทความพิการของคนพิการ และไม่มีการกำหนดตำแหน่งงาน เพื่อให้คนพิการได้ปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม การปฏิบัติงานหรือความรับผิดชอบของคน พิการขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของคนพิการแต่ละคน ในส่วนของกระบวนการการ คัดเลือกคนพิการเข้าทำงาน กำหนดว่าให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ในการคัดเลือกหรือวิธีการ อื่นที่เหมาะสม สำหรับคนพิการที่เข้าทำงานจะได้รับค่าตอบแทนตามวุฒิการศึกษาที่ สมัครงแต่สูงสุดไม่เกินปริญญาตรี การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่ สามารถดำเนินการกำหนดตำแหน่งหรือภารกิจไว้ล่วงหน้าได้ เนื่องจากไม่สามารถทราบ ได้ว่าจะมีคนพิการที่มีความพิการประเภทใดมาสมัครเข้าทำงาน

จากประเด็นการจ้างงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการใน หน่วยงานของกรุงเทพมหานคร จากการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติยังพบปัญหาที่ เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งอุปสรรคระหว่างผู้ปฏิบัติงานและ

คนพิการ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะค้นหาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการสะท้อนประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับผู้บริหารของกรุงเทพมหานคร เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงการจ้างงานคนพิการให้มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตัวคนพิการ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้จึงทบทวนหาสาเหตุและผลลัพธ์ในแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงเรื่องของการคุ้มครองสิทธิ ส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ให้สามารถเข้าถึงโอกาสและทรัพยากรในสังคมได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมถึงลดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ มาตรา 20 ที่ได้พูดถึงสิทธิเข้าถึงบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกของคนพิการจากภาครัฐ การฝึกอาชีพ การคุ้มครองแรงงาน และการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียมและการเข้าถึงแผนงาน นโยบายบริการสาธารณะ และความช่วยเหลือทางกฎหมาย และมาตรา 33 ที่ให้นายจ้างหรือหน่วยงานของรัฐต้องมีการจ้างงานคนพิการเข้าทำงานในสัดส่วนที่กำหนด เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการทำงานให้แก่คนพิการและช่วยให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตอย่างพึ่งพาตนเองได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดขึ้น เพื่อส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับความเป็นธรรมทางสังคมและการ

ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยมีหลักการสำคัญว่าไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมสำหรับทุกกลุ่มประชากร รวมถึงกลุ่มคนพิการ ซึ่งมักเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึงโอกาสในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ตามที่ปรากฏในเป้าหมายที่ 8 การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีคุณค่า มุ่งเน้นการสร้างโอกาส ในการมีงานทำที่เหมาะสมสำหรับทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น คนพิการ ซึ่งควรได้รับการจ้างงานตามศักยภาพของตนเอง พร้อมทั้งได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในงานที่มีมูลค่าเท่ากัน นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตภาพในการทำงาน และการเข้าถึงการฝึกอบรม เพื่อยกระดับทักษะที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป้าหมายที่ 10 การลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ เน้นการจัดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นรายได้ การเข้าถึงสวัสดิการ โอกาสทางเศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง โดยเน้นย้ำว่าไม่ควรมีการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าด้วยเหตุแห่งอายุ เพศ ความพิการ เชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะทางเศรษฐกิจ แนวทางนี้จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้คนพิการสามารถมีบทบาทในสังคมได้อย่างเต็มที่ และได้รับการยอมรับในฐานะทรัพยากรมนุษย์ที่มีทรงคุณค่า (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) สอดคล้องกับแนวคิดการจ้างงานตามความแตกต่างของบุคคล (Customized Employment) ของ Harvey et al. (2556, อ้างถึงใน ชินินทร์ พุ่มบัณฑิต, 2563) ที่มุ่งเน้นการจัดหางานให้เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ และศักยภาพเฉพาะบุคคล โดยไม่จำกัดอยู่ในกรอบของรูปแบบการจ้างงานทั่วไป ถือเป็นแนวทางที่ยืดหยุ่นและให้ความสำคัญกับการเจรจาต่อรอง การประสานความต้องการของทั้งคนพิการและนายจ้างเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยมีหลักสำคัญอยู่ 6 ประการ 1) ยึดศักยภาพและความสนใจของคนพิการเป็นศูนย์กลางโดยให้ความสำคัญกับสิ่งที่คนพิการทำได้ดี และสนใจจะทำมากกว่าการกำหนดตำแหน่งงานแบบตายตัว 2) สร้างตำแหน่งงานใหม่ที่เหมาะสมผ่านการเจรจากับนายจ้าง เพื่อปรับบทบาทหรือสร้างตำแหน่งงานให้สอดคล้องกับศักยภาพ 3) สร้างความสมดุลระหว่างความต้องการของนายจ้างกับความสามารถของคนพิการเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์ 4) การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อเสริมศักยภาพหรือการออกแบบกระบวนการทำงานให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล 5) การใช้ทรัพยากรที่มี

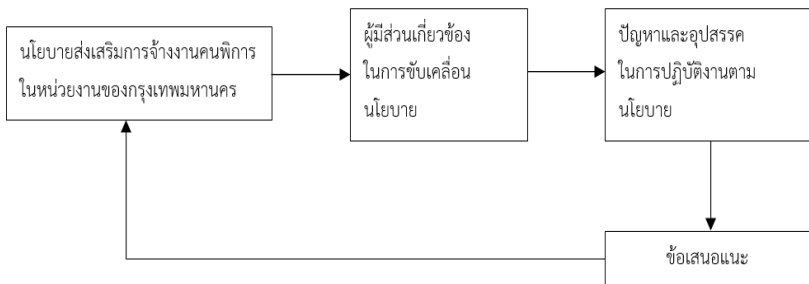
อยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การอบรม การสอนงานโดยเพื่อนร่วมงาน 6) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของคนพิการต้องเริ่มจากทัศนคติของทั้งสังคมและองค์กรที่เชื่อว่าคนพิการมีความสามารถและควรมีสติเสรีภาพในการเลือกงานตามความถนัด ดังนั้นจึงเกิดนโยบายด้านส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานครที่สอดคล้องกับกฎหมายและแนวคิดหลักของโลก เพื่อช่วยพัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับทุกคน ตามนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในมิติด้านเศรษฐกิจดี (สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล, 2565) เป็นหนึ่งในนโยบาย 9 มิติ หรือกรุงเทพ 9 ดี ที่จะทำให้นักพิการที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครได้มีงานทำและมีรายได้ อย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมทั้งเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย และเป็นการส่งเสริมการจ้างงานอย่างเท่าเทียมและไม่กีดกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้เห็นถึงตัวแปรหรือปัจจัยที่สำคัญในการสร้างข้อเสนอจากข้อค้นพบจากข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังภาพประกอบ กรอบแนวคิดการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงาน
ของกรุงเทพมหานคร: ปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Group Discussion) กับกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่กลุ่มเขตการบริการกรุงเทพใต้ รายละเอียด ดังนี้

1. พื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมาย

1.1 พื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยได้แก่สำนักงานเขตกลุ่มเขตการบริการกรุงเทพใต้ จำนวน 10 สำนักงานเขต จาก 50 สำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการคัดเลือกจากกลุ่มเขตการบริการที่มีการจ้างงานคนพิการเยอะที่สุด

ตารางที่ 1

จำนวนการจ้างงานคนพิการตามกลุ่มเขตการบริการของกรุงเทพมหานคร

ลำดับ	กลุ่มเขตการบริการของกรุงเทพมหานคร	จำนวนการจ้างงานคนพิการ (คน)
1	กลุ่มเขตการบริการกรุงเทพใต้	49
2	กลุ่มเขตการบริการกรุงเทพตะวันออก	42
3	กลุ่มเขตการบริการกรุงเทพกลาง	38
4	กลุ่มเขตการบริการกรุงเทพมหานครเหนือ	36
4	กลุ่มเขตการบริการกรุงเทพเหนือ	36
5	กลุ่มเขตการบริการกรุงเทพมหานครใต้	35

หมายเหตุ: จากรายงานผลการจ้างงานคนพิการ 23 มกราคม 2566

1.2 ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานเขตกลุ่มเขตการบริการกรุงเทพใต้ 10 สำนักงานเขต ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ประกอบด้วยหัวหน้าฝ่าย

พัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมและนักพัฒนาสังคม ได้แก่ สำนักงานเขตบางคอแหลม สำนักงานเขตพระโขนง สำนักงานเขตบางรัก สำนักงานเขตปทุมวัน สำนักงานเขตสาทร สำนักงานเขตคลองเตย สำนักงานเขตบางนา สำนักงานเขตสวนหลวง สำนักงานเขตวัฒนา สำนักงานเขตยานนาวา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แนวคำถามการสนทนากลุ่ม โดยแบ่งกลุ่มการสนทนาออกเป็น 10 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน ตามสำนักงานเขตที่สังกัด เพื่อความเป็นกันเอง เรียบง่าย เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสนทนาได้เล่าเรื่องต่าง ๆ แต่ยังคงอยู่ภายใต้แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และจะหยุดเก็บข้อมูลเมื่อไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น หรือไม่พบข้อสงสัยเพิ่มเติม หรือข้อมูลอิ่มตัว (Saturation) โดยมีอุปกรณ์ในการช่วยบันทึกข้อมูล ได้แก่ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง เพื่อให้ผู้วิจัยเก็บรายละเอียดของข้อมูลได้ครบถ้วนไม่คลาดเคลื่อน และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตก่อนบันทึกเสียงทุกครั้ง โดยคำถามในการสนทนากลุ่มจะมีความยืดหยุ่นในลำดับคำถาม โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Debriefing) จากอาจารย์ที่ปรึกษา และตรวจสอบข้อมูลหลังจากเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) และตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยวิธีการดังนี้

3.1 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยหนังสือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เป็นการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ก่อนลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อให้ได้ประเด็นที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและความพิการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการ และการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น โดยมีสถานที่ค้นคว้า ได้แก่ ห้องสมุด เว็บไซต์ ที่เป็นแหล่งข้อมูล

3.2 การสนทนากลุ่ม (Group Discussion) กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานเขต จำนวน 30 คน โดยการสนทนากลุ่ม 10 ครั้ง แบ่งตามสำนักงานเขตละ 1 ครั้ง เพื่อรับฟังปัญหาและอุปสรรคในการทำงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร เพื่อหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผ่านกระบวนการและวิธีวิเคราะห์ โดยการดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพิจารณาประเด็นข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ด้วยการถอดเทปบันทึกเสียง จากนั้นแบ่งแยกประเด็นย่อยของข้อมูลที่ได้ และการสนทนากลุ่ม ที่มีการตรวจสอบ ทำความเข้าใจ ทบทวนคำถามและคำตอบว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ แล้วพิจารณาถึงความเป็นจริงและความเป็นไปได้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้รับรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสนทนากลุ่ม นำมาลงรหัสข้อมูล จากนั้นจึงดำเนินการกำหนดรหัสหลัก และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการ ตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร พบว่า

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร

1.1 ปัญหาความไม่ชัดเจนของนโยบาย พบว่า ความไม่ชัดเจนของนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเกิดจากข้อกำหนดนโยบายที่กำหนดให้มีการจ้างงานคนพิการเข้าทำงาน โดยไม่จำกัดประเภทความพิการ รวมทั้งการไม่มีการ

กำหนดตำแหน่งงานหรืองานที่คนพิการจะได้รับไว้ล่วงหน้า ส่งผลให้เกิดความสับสนในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในการเลือกรับคนพิการเข้าทำงาน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่ทราบว่าจะต้องรับคนพิการที่มีความพิการประเภทใด และควรมอบหมายงานอย่างไร ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์

“... พอเปิดรับคนพิการทุกประเภทมันทำให้เราไม่รู้ว่าจะเลือกรับคนพิการประเภทไหนมาเพราะตอนเรารับเรายังไม่รู้เลยว่าเราจะให้เค้าทำงานอะไร” (เจ้าหน้าที่คนที่ 2, สนทนากลุ่ม, 2567)

คนพิการแต่ละประเภทความพิการจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการแก้ไขปัญห เฉพาะหน้า และออกแบบงานให้คนพิการสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการประเมินผลการทำงานของคนพิการ เนื่องจากอาจได้รับมอบหมายงานที่ไม่เหมาะสมกับความพิการของคนพิการทำให้เกิดภาวะ “จำใจจ้าง” เพียงเพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์

“... บางครั้งสำนักงานเขตก็ต้องคัดเลือกคนพิการมาแบบว่า ต้องเหมือนแบบจำใจต้องจ้างมาเพื่อให้ได้เป็นไปตามนโยบาย ...” (เจ้าหน้าที่คนที่ 3, สนทนากลุ่ม, 2567)

มากกว่าการจ้างงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมศักยภาพการทำงานของคนพิการ ดังนั้นการกำหนดหลักเกณฑ์การรับสมัครและวิธีพิจารณา มอบหมายงานให้คนพิการตามความแตกต่างของประเภทความพิการ จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถพิจารณาเลือกรับคนพิการได้ตรงตามความเหมาะสมของงาน ซึ่งจะส่งผลให้คนพิการสามารถแสดงศักยภาพในการทำงานได้อย่างเต็มที่ สร้างคุณค่าให้แก่คนพิการ รวมทั้งความยั่งยืนในการทำงาน

1.2 ปัญหาการขาดประสิทธิภาพการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการ พบว่า จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 30 คน มีเจ้าหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพงานเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการน้อยกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 3

ของจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมด เจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการ 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 23 ของจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมด และเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการ 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 73 ของจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบกับกรปรับตำแหน่งของข้าราชการ การที่จะปรับตำแหน่งจากระดับปฏิบัติการเป็นชำนาญการได้นั้น จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาถึง 6 ปี แต่หากจบการศึกษาในระดับปริญญาโทจะสามารถลดเวลาการเป็นระดับชำนาญการได้เหลือเพียง 4 ปี การกิจของเจ้าหน้าที่ไม่ได้มีเพียงการดำเนินการจ้างงานคนพิการเท่านั้น การจ้างงานคนพิการเป็นเพียงส่วนหนึ่งของภารกิจงานของกรุงเทพมหานคร การที่จะมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการจ้างงานคนพิการ จำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับความพิการแต่ละประเภท และข้อจำกัดของแต่ละประเภทความพิการ จึงสามารถมอบหมายงานได้ตามความเหมาะสมกับประเภทความพิการของคนพิการ ภายใต้ข้อจำกัดในภารกิจงานของสำนักงานเขต ส่งผลให้เจ้าหน้าที่รู้สึกไม่มั่นใจ ไม่เข้าใจในพฤติกรรมของคนพิการบางกลุ่ม และไม่สามารถออกแบบระบบงานหรือการประเมินคนพิการได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1.3 ปัญหาความไม่สมดุลในการบริหารจัดการ พบว่า ความไม่สมดุลเรื่องการบริหารจัดการงานของเจ้าหน้าที่ ที่ส่งผลต่อการจ้างงานคนพิการ เนื่องจากความไม่สมดุลของค่าตอบแทนและปริมาณงานที่คนพิการได้รับ ที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรมของอาสาสมัครทั่วไป ซึ่งคนพิการที่จบการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีจะได้รับค่าตอบแทนรายเดือนเดือนละ 15,000 บาท ซึ่งเทียบเท่าหรือมากกว่าอาสาสมัครทั่วไปบางคน แต่การมอบหมายงานให้คนพิการในปัจจุบัน กลับมีปริมาณงานที่น้อยและเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถมาก ส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมกับอาสาสมัครทั่วไป ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์

“... อาสาทั่วไปก็จะบอกว่า ทำไมอาสาคนพิการได้เงินเดือนเยอะกว่าเขา แต่ทำไมทำงานน้อยกว่าเขาอาสาบางคนเงินเดือนได้แค่รายวันเอง ...”
(เจ้าหน้าที่คนที่ 2, สนทนากลุ่ม, 2567)

1.4 ปัญหาการไม่ยอมรับคนพิการ พบว่า จากความไม่สมดุลในการบริหารจัดการที่มีการมอบหมายงาน ไม่สอดคล้องกับอัตราค่าตอบแทนที่คนพิการได้รับ ส่งผลให้เปิดปัญหาการไม่ยอมรับในตัวคนพิการจากเพื่อนร่วมงาน ที่ทำให้คนพิการจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้งานและปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบ และกระบวนการทำงานขององค์กรเพิ่มขึ้น

“... กว่าคนปกติ กว่าน้อง ๆ จะเปิดรับ กว่าคนที่ทำงานเป็นอาสาปกติจะยอมรับเขา กว่าเขาจะยอมรับเพื่อนก็ใช้ระยะเวลาเป็นปี” (เจ้าหน้าที่คนที่ 3, สนทนากลุ่ม, 2567)

2. อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร

2.1 อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติงานที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ อุปสรรคด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ พบว่า ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ที่มีผลต่อการพิจารณาเลือกรับคนพิการบางประเภทความพิการเข้าทำงานเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการจ้างงานคนพิการของเจ้าหน้าที่ ที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติในการเลือกรับความพิการบางประเภทความพิการเข้าทำงาน ที่เป็นการสร้างข้อจำกัดในการเข้าถึงอาชีพของคนพิการทุกประเภทความพิการ โดยมองว่า ความพิการบางประเภท ไม่สามารถปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเอกสารได้ และมีแนวโน้มที่ความพิการเหล่านี้จะไม่ถูกเลือกรับเข้าทำงาน

“เราไม่สามารถรับผู้พิการทางด้านสายตาหรือว่าผู้พิการทางด้านสติปัญญา หรือว่าออทิสติกได้ค่ะ เพราะว่ามันต้องมีการทำงานกับตัวหนังสือ ทำงานกับเอกสาร ...” (เจ้าหน้าที่คนที่ 2, สนทนากลุ่ม, 2567)

การกระทำดังกล่าวเกิดจากการตีความที่อาศัยดุลพินิจส่วนบุคคล จนเกิดเป็นอคติต่อการเลือกรับคนพิการเข้ามาปฏิบัติงาน และนำไปสู่การเลือกปฏิบัติอย่างไม่ตั้งใจ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อการส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมในการมีงานทำ

ของคนพิการ และเป็นการปิดกั้นโอกาสในการพัฒนาทักษะและคุณภาพชีวิตของคนพิการในด้านต่าง ๆ

2.2 อุปสรรคที่เกิดจากความบกพร่องทางความพิการของคนพิการที่มีผลต่อการทำงาน

2.2.1 อุปสรรคด้านการควบคุมอารมณ์ในการทำงาน พบว่าคนพิการที่มีความพิการออทิสติกและความพิการทางจิตใจ ที่มักมีอารมณ์ขึ้นลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้หน่วยงานมีความยากลำบากในการบริหารจัดการในการทำงาน เนื่องจากไม่สามารถมอบหมายงานที่ต้องให้บริการประชาชนหรืองานที่มีความสำคัญได้ เช่น การเข้าไปคุยกับประชาชนโดยที่ประชาชนไม่ได้ตั้งใจ

“... บางทีแบบเขาเจอประชาชน หรือเจอใครที่แบบลักษณะเหมือนเขา เช่น เหมือนประชาชนจบจากสาธิตจุฬา เขาจะพุ่งเข้าไปคุยเลย ...” (เจ้าหน้าที่คนที่ 3, สทนากลุ่ม, 2567)

หรือการใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมกับประชาชนเนื่องจากเป็นสิ่งที่คุ้นเคยในการใช้คำพูดในชีวิตประจำวัน

“... นื่องที่พิการด้านออทิสติกนะ นื่องเขาก็ทำได้นะ แต่มันมีอยู่ครั้งหนึ่งที่นื่องเรียกประชาชนว่า เฮีย เจ้ ซึ่งประชาชนเขาก็ไม่พอใจ” (เจ้าหน้าที่คนที่ 2, 24 พฤษภาคม 2567)

สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลต่อทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผ่านประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับคนพิการที่จะส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการเลือกรับคนพิการเข้าทำงาน

2.2.2 อุปสรรคด้านทัศนคติของคนพิการ พบว่า คนพิการบางคนมักใช้ความพิการเป็นข้ออ้าง เพื่อให้ได้ตนเองรับสิทธิพิเศษกว่าคนอื่น เช่น การใช้ความพิการเป็นข้ออ้างในการลาหยุดงาน การเข้างานสาย หรือเป็นข้ออ้างในการปฏิเสธที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมาย ถึงแม้จะเป็นงานที่ง่าย ๆ

“... เขาก็จะใช้ความพิการของเราเนียแหละในการอ้างว่า ทำไมเขาไม่ได้สิทธินี้ ทำไมหยุดไม่ได้ทำไมนั่นนั่น ทั้ง ๆ ที่ทุกคนที่เป็นอาสาปกติก็ต้องใช้เกณฑ์เหมือนกันหมด” (เจ้าหน้าที่คนที่ 2, สนทนากลุ่ม, 2567)

2.2.3 อุปสรรคด้านการสื่อสาร พบว่า ข้อจำกัดในด้านการสื่อสารและการทำความเข้าใจในข้อมูลที่สื่อสารกับความพิการทางการได้ยิน หรือสื่อความหมายและความพิการออทิสติกที่ส่งผลให้การรับรู้และทำความเข้าใจในบางเรื่องมีความคลาดเคลื่อนในการตีความของสาร

“... น้องออทิสติกเขาจะเอาความเข้าใจของเขาจากที่ฟังเราบอกเขาไปแต่เขาจะเอาไปพูดกลับไปกลับมาในมุมมองของเขา ...” (เจ้าหน้าที่คนที่ 2, สนทนากลุ่ม, 2567)

ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายจำเป็นจะต้องใช้วิธีการเขียนในการสื่อสารซึ่งบางครั้งความเข้าใจในภาษาหรือรูปประโยคที่ไม่ตรงกัน

“คนพิการทางการได้ยินการสื่อสารเนี่ยก็ทราบมาว่าต่างสถาบันการสื่อสารก็ต่างกัน การเข้าใจภาษาก็ต่างกัน มันก็เลยจะทำให้การทำงานมันจะยาก” (เจ้าหน้าที่คนที่ 2, สนทนากลุ่ม, 2567)

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการขาดองค์ความรู้เฉพาะและเครื่องมือที่เหมาะสมในการสื่อสารกับประเภทความพิการเหล่านี้ อุปสรรคด้านการสื่อสารและการทำความเข้าใจในความต้องการในการปฏิบัติงาน อาจส่งผลให้เกิดความผิดพลาดในการทำงาน หรืองานนั้นอาจไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งอาจส่งผลต่อการประเมินผลการทำงานของคนพิการ

ตารางที่ 2

ปัญหาและอุปสรรคในการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร

หมวดหมู่	ประเด็น	รายละเอียด
1. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร	1.1 ปัญหาความไม่ชัดเจนของนโยบาย	นโยบายเปิดรับคนพิการทุกประเภทโดยไม่กำหนดตำแหน่งงานชัดเจน ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่ทราบว่า จะรับคนพิการประเภทใดและมอบหมายงานอย่างไร ต้องแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าเกิดภาวะ “จำใจจ้าง”
	1.2 ปัญหาการขาดประสิทธิภาพงานที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการ	เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการไม่เกิน 2 ปี ส่งผลให้ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดงานและประเมินผลคนพิการอย่างเหมาะสม
	1.3 ปัญหาความไม่สมดุลในการบริหารจัดการ	ค่าตอบแทนคนพิการสูงกว่าคนทั่วไปในบางกรณี แต่ได้รับมอบหมายงานน้อยและงานไม่ท้าทาย ทำให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมในกลุ่มอาสาสมัครทั่วไป
	1.4 ปัญหาการไม่ยอมรับคนพิการ	การมอบหมายงานและค่าตอบแทนที่ไม่สมดุลส่งผลให้เพื่อนร่วมงานไม่ยอมรับคนพิการ ต้องใช้เวลาปรับตัวนาน
2. อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร	2.1 อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติงานที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ	เจ้าหน้าที่มีอคติ เลือกปฏิบัติด้วยดุลพินิจส่วนตัวไม่รับคนพิการบางประเภท เช่น สายตา สติปัญญา ออทิสติก เนื่องจากคิดว่าไม่เหมาะกับงานเอกสาร

หมวดหมู่	ประเด็น	รายละเอียด
	2.2. อุปสรรคที่เกิดจากความบกพร่องทางความพิการของคนพิการที่มีผลต่อการทำงาน	2.2.1 อุปสรรคด้านการควบคุมอารมณ์ในการทำงาน คนพิการที่มีความพิการออทิสติกและความพิการทางจิตใจที่มักมีอารมณ์ขึ้นลงอย่างรวดเร็ว
		2.2.2 อุปสรรคด้านทัศนคติของคนพิการ คนพิการ บางคนมักใช้ความพิการเป็นข้ออ้างเพื่อให้ได้ตนเองรับสิทธิพิเศษกว่าคนอื่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า แม้นโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการของกรุงเทพมหานครจะมีเจตนารมณ์ที่ดีในการเปิดโอกาสและส่งเสริมความเท่าเทียมในการเข้าทำงานของคนพิการ ทุกประเภทความพิการและทุกระดับวุฒิการศึกษา แต่การปฏิบัติจริงกลับประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ ปัญหาความไม่ชัดเจนของนโยบาย ปัญหาการขาดประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการ ปัญหาความไม่สมดุลในการบริหารจัดการ ปัญหาการไม่ยอมรับคนพิการ ปัญหาความไม่ชัดเจนของนโยบาย ที่ไม่มีการระบุตำแหน่งงานในการรับคนพิการเข้าทำงานล่วงหน้า จำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการคัดเลือก และมอบหมายงานตามประเภทความพิการของคนพิการแต่ละคน สอดคล้องกับแนวคิดการจ้างงานตามความแตกต่างของบุคคล Customized Employment (CE) ของ Harvey et al. (2556, อ้างถึงใน ชินนทร์ พุ่มบัณฑิต, 2563) ที่เน้นให้การจ้างงานต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและภารกิจให้เหมาะสมกับศักยภาพและข้อจำกัดเฉพาะบุคคล ประกอบกับ

ปัญหาการขาดประสิทธิภาพการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการ ที่เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการจ้างงานคนพิการเพียง 2 ปี หรือตั้งแต่เริ่มต้นนโยบาย โดยไม่เคยผ่านประสบการณ์ทำงานในเรื่องดังกล่าวก่อนหน้า ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ประสบปัญหาในกระบวนการคัดเลือกคนพิการเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนพิการที่เหมาะสม รวมทั้งปัญหาในการพิจารณามอบหมายงานให้แก่คนพิการที่เหมาะสมกับความพิการแต่ละประเภทความพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถแสดงศักยภาพของคนพิการได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัตพันธ์ ชุมนุสนธิ์ (2558) ที่ระบุว่า การขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและการขาดความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ส่งผลให้การจ้างงานคนพิการไม่เกิดประสิทธิภาพ การขาดประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ การขาดองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความพิการเฉพาะด้าน ส่งผลให้ไม่สามารถออกแบบงานหรือประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรู้สึกไม่มั่นใจในการปฏิบัติงาน ทักษะคติของเจ้าหน้าที่บางส่วนที่มีต่อคนพิการยังคงมีอคติและความกังวล โดยเฉพาะกับคนพิการบางประเภท เช่น ความพิการทางการเห็น สติปัญญา หรือออทิสติก ซึ่งมองว่าไม่เหมาะสมกับงานบางประเภท ซึ่งทักษะติดดังกล่าวสะท้อนปัญหาการเลือกปฏิบัติอย่างไม่รู้ตัว และสิ่งสำคัญที่ลดโอกาสและขวยจำกัดใจของคนพิการ งานวิจัยของ วรษา เจริญทวีโชค (2560) และ อัจฉราวดี ยะคำป้อ (2563) ต่างสนับสนุนประเด็นนี้ว่า ทักษะคติในเชิงลบของเจ้าหน้าที่และเพื่อนร่วมงานเป็นอุปสรรคสำคัญในการรวมคนพิการเข้าสู่สถานที่ทำงานอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาความไม่สมดุลในการบริหารจัดการ ที่เป็นผลมาจากความไม่ชัดเจนของนโยบาย และการขาดประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ที่ทำให้เจ้าหน้าที่เลือกรับเฉพาะความพิการบางประเภท ที่เป็นความพิการที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด และมอบหมายงานที่มีลักษณะทั่วไปไม่มีความซับซ้อน เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน โดยใช้ทัศนคติส่วนบุคคลเป็นหลัก การดำเนินการดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดปัญหาการไม่ยอมรับคนพิการจากเพื่อนร่วมงานที่ทำให้คนพิการต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัวในการทำงานเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉราวดี ยะคำป้อ (2563) ที่ระบุว่าความเป็นธรรมในที่ทำงานและการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการคงอยู่ในงานของคนพิการ หากระบบการบริหารค่าตอบแทน และการมอบหมายงานไม่สอดคล้องกัน ย่อมก่อให้เกิดแรงกดดันในหน่วยงาน และส่งผลต่อการยอมรับคน

พิการในระยะยาว การสร้างแนวทางการปฏิบัติงานในการจ้างงานคนพิการที่ชัดเจน รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความพิการของคนพิการต่อเจ้าหน้าที่ จะมีส่วนช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถออกแบบงาน และสามารถปรับตัวในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการได้ง่ายยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรษา เจริญทวีโชค (2560) และชัตพันธ์ ชุมนุสนธิ์ (2558) ที่ชี้ถึงความจำเป็นในการพัฒนาองค์ความรู้ของเจ้าหน้าที่ที่จะมีส่วนช่วยในการสนับสนุนเชิงระบบ เพื่อส่งเสริมการจ้างงานอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การวิจัยในครั้งนี้ยังพบว่า โดยปกติการคัดเลือกคนเข้าทำงานจะคัดเลือกจากบุคคลที่มีระดับการศึกษา และความรู้ความสามารถที่ความเหมาะสมกับตำแหน่งงานและค่าตอบแทนที่ได้รับ การจ้างงานโดยขาดการกำหนดแนวทางการกำหนดตำแหน่งงานที่มีความเหมาะสมและชัดเจนกับความพิการแต่ละประเภทความพิการของกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องอาศัยการแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้าและเกิดภาวะ “จำใจจ้าง” เพื่อตอบสนองนโยบายของผู้บริหารหรือเพื่อให้เป็นไปตามข้อบังคับตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งข้อค้นพบนี้ยังไม่ปรากฏในการวิจัยก่อนหน้า

2. อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานครยังเผชิญกับอุปสรรคทั้งในระดับผู้ปฏิบัติงานและตัวคนพิการ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของนโยบาย ทั้งยังขัดต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 8 ว่าด้วยการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมและเท่าเทียม และเป้าหมายที่ 10 ว่าด้วยการลดความเหลื่อมล้ำ โดยอุปสรรคดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็นสองระดับ และเป้าหมายการจ้างงานคนพิการบนความเท่าเทียมของประเภทความพิการ คือ อุปสรรคจากผู้ปฏิบัติงาน และอุปสรรคจากลักษณะความพิการของคนพิการ ดังนี้

2.1 อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติงานโดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ที่ส่งผลให้เกิดการจำกัดประเภทความพิการของคนพิการ

โดยเฉพาะการใช้ดุลพินิจส่วนตัวและประสบการณ์ที่เคยมีร่วมกับคนพิการเป็นตัวกำหนดความเหมาะสมในของงานตามแต่ละประเภทความพิการ เช่น ทักษะคิดที่มองว่า ความพิการทางการเห็น ความพิการทางสติปัญญา และออทิสติก ไม่สามารถปฏิบัติงานด้านเอกสารหรือด้านธุรการได้ จึงมีแนวโน้มจะไม่พิจารณารับคนพิการที่มีความพิการประเภทนี้เข้าทำงาน ซึ่งส่งผลให้เกิดอคติและการเลือกปฏิบัติอย่างไม่ตั้งใจ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัตพันธ์ ชุมนุสนธิ์ (2558) ซึ่งระบุว่า ทักษะคิดของบุคลากรมีผลต่อการเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเองของคนพิการ หากบุคลากรยังยึดติดกับภาพจำเดิมเกี่ยวกับความพิการย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของคนพิการอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ข้อค้นพบในประเด็นนี้ยังถือเป็นข้อค้นพบใหม่ที่แตกต่างกันจากงานวิจัยที่ผ่านมา กล่าวคือ มีการระบุว่าทัศนคติของเจ้าหน้าที่ไม่ได้เพียงส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานหลังการจ้างเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อกระบวนการคัดกรองและตัดสินใจรับคนพิการเข้าทำงานตั้งแต่นั้นซึ่งเป็นอุปสรรคที่ยังไม่ปรากฏชัดในงานวิจัยก่อนหน้านี้

2.2 อุปสรรคที่เกิดจากความบกพร่องทางความพิการของคนพิการที่มีผลต่อการทำงาน

ผลการวิจัย พบว่า ความบกพร่องที่เกิดจากความพิการแต่ละประเภท ความพิการส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานของคนพิการที่แตกต่างกันสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคในความสำเร็จของการทำงานทั้งต่อตัวคนพิการและเพื่อนร่วมงาน โดยอุปสรรคนั้นได้แก่ อุปสรรคด้านการควบคุมอารมณ์ในการทำงาน อุปสรรคด้านทัศนคติของคนพิการ อุปสรรคด้านการสื่อสารสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของคนพิการและการยอมรับในตัวคนพิการ อุปสรรคด้านการควบคุมอารมณ์ในการทำงานของคนพิการ โดยเฉพาะความพิการทางจิตใจ และความพิการออทิสติกที่มักพบความแปรปรวนทางอารมณ์ ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถมอบหมายงานที่มีความรับผิดชอบสูงหรืองานที่ให้บริการประชาชน หรือต้องรับแรงกดดันจากประชาชนได้แม้ประเด็นนี้จะสอดคล้องกับแนวคิดการจ้างงานตามความแตกต่างของบุคคลที่เน้นการจับคู่ระหว่างศักยภาพของคนพิการกับลักษณะงานอย่างยืดหยุ่น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า หน่วยงานยังขาดระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการจัดการกับความต้องการเฉพาะของคนพิการในกลุ่มนี้ ซึ่งแตกต่างจากข้อเสนอของ ชนินทร์ พุ่มบัณฑิต (2563) ที่ได้

พัฒนาต้นแบบสถานประกอบการที่มีระบบพี่เลี้ยงและการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับคนพิการ ซึ่งการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมและการมีระบบพี่เลี้ยงให้แก่คนพิการจะช่วยให้คนพิการสามารถเข้าใจในระบบการทำงานและความประพฤติที่เหมาะสมในการทำงานรวดเร็ว และง่ายยิ่งขึ้น อุปสรรคด้านทัศนคติของคนพิการเป็นสิ่งที่สำคัญเนื่องจากอาจสร้างข้อจำกัดในการพัฒนาตนเอง และการเข้าถึงอาชีพ การขาดการสร้าง ความเข้าใจในกฎระเบียบของคนพิการในการทำงานส่งผลต่อการปฏิบัติตามระเบียบ เช่น การลางาน การปฏิเสธงานที่ได้รับมอบหมาย และความต้องการพิเศษมากกว่าที่คนอื่นได้รับ ซึ่งในการปฏิบัติงานในองค์กรภาครัฐไม่สามารถทำได้เกิดขอบเขตที่กฎระเบียบกำหนด ประเด็นดังกล่าว ไม่ได้ปรากฏในการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ อัจฉราวดี ยะคำบ่อ (2563) ที่เน้นเพียงปัจจัยแวดล้อมและการไม่ยอมรับจากเพื่อนร่วมงานในที่ทำงาน แต่ยังไม่กล่าวถึงทัศนคติของคนพิการต่อการปฏิบัติงานของตนเอง ผลการวิจัยดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจในกฎระเบียบ และสถานะการเป็นผู้ปฏิบัติงานเทียบเท่ากับเพื่อนร่วมงานคนอื่น นอกจากนี้ อุปสรรคดังกล่าวแล้ว ยังพบอุปสรรคด้านการสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการทำงาน เนื่องจากการทำงานจะต้องมีการติดต่อระหว่างบุคคล เพื่อให้ข้อมูลที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ การสื่อสารเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงานของ ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ที่เจ้าหน้าที่ต้องใช้วิธีการเขียนในการสื่อสารความต้องการ บางครั้งการตีความในภาษาของคนพิการที่มีความพิการประเภทนี้ และเจ้าหน้าที่ที่มีความแตกต่างกัน ที่ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในความเข้าใจ และความพิการออทิสติก ที่ต้องใช้การทำให้เป็นตัวอย่างและการทำซ้ำเพื่อให้จดจำในสิ่งที่ต้องการให้ปฏิบัติ ในบางครั้งความพิการประเภทนี้มักจะใช้ความเข้าใจของตนเองที่ตนเองได้รับ โดยปราศจากการทบทวนความถูกต้องในการสื่อสารกับบุคคลอื่น โดย บางครั้งอาจเกิดข้อผิดพลาดในการส่งต่อข้อมูลและสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนที่รับข้อมูล สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัวแก้ว ทองมี (2561) ซึ่งเสนอให้สถานประกอบการมีการฝึกอบรมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ในการสื่อสารกับคนพิการแต่ละประเภท อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ยังสะท้อน ข้อค้นพบใหม่ คือ การขาดเครื่องมือและระบบที่สนับสนุนด้านการสื่อสารกับคนพิการที่มีความพิการประเภทต่าง ๆ ในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ทั้งที่เป็นหน่วยงานที่ให้บริการแก่

ประชาชนทุกกลุ่มของประเทศ หากมีเครื่องมือการสื่อสารที่เหมาะสมกับความพิการแต่ละประเภท จะสามารถช่วยให้คนพิการเข้าใจสิ่งที่ต้องปฏิบัติและเป้าหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หากสามารถสร้างความเข้าใจได้จะทำให้คนพิการสามารถทำงานได้เหมือนคนปกติทั่วไป รวมทั้งยังสามารถสร้างความยั่งยืนในด้านอาชีพให้แก่คนพิการ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษานำข้อมูลมาประมวลผลเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 หน่วยงานที่รับผิดชอบควรจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการ พร้อมทั้งพัฒนาเครื่องมือในการประเมินศักยภาพ เช่น แบบสัมภาษณ์ที่เหมาะสมกับแต่ละประเภทความพิการ

1.2 ควรจัดให้มีการอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มความเข้าใจเรื่องความพิการ

1.3 ส่งเสริมการมีระบบพี่เลี้ยงหรือกลไกสนับสนุนภายในหน่วยงาน เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งคนพิการและเจ้าหน้าที่ทั่วไป รวมทั้งการสร้างความยอมรับในคนพิการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การสร้างรูปแบบการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงานสำหรับคนพิการ

2.2 การศึกษาประเภทงานที่มีความเหมาะสมกับความพิการแต่ละประเภท เพื่อใช้เป็นคำตอบในการบริหารจัดการที่สำนักงานเขต

2.3 การศึกษาการถอดบทเรียนจากองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการจ้างงานคนพิการ สร้างความเท่าเทียมระหว่างการยอมรับและความยั่งยืนหรือหน่วยงานรัฐที่ประสบความสำเร็จในด้านการจ้างงานคนพิการ

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การจ้างงานคนพิการตามนโยบายส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการการจ้างงานคนพิการในภาครัฐ ดังนี้

1. การจ้างงานที่ตอบสนองความหลากหลายของความพิการ การจ้างงานคนพิการควรยึดหลักการที่ตระหนักถึงข้อจำกัดเฉพาะของแต่ละประเภทความพิการ โดยไม่ใช่แนวทางเดียวกันกับบุคคลทั่วไปหรือกับคนพิการทุกประเภท ความพิการแต่ละรูปแบบส่งผลต่อศักยภาพในการทำงานที่แตกต่างกันการออกแบบงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานจึงต้องเฉพาะเจาะจงและปรับให้สอดคล้องกับลักษณะความพิการ เช่น การทำหรือแสดงตัวอย่างในการทำงานให้แก่คนพิการ หรือการใช้เครื่องมือสำหรับช่วยในการสื่อสารกับคนพิการที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย

2. การออกแบบตำแหน่งงานแบบยืดหยุ่นตามแนวคิด Customized Employment การจ้างงานคนพิการในภาครัฐควรเปลี่ยนจากแนวทางการจัดสรรตำแหน่งงานที่มีอยู่แล้ว ไปสู่การสร้างงานที่เหมาะสมกับความสามารถ ความถนัด และข้อจำกัดของคนพิการรายบุคคล โดยวิธีการนี้สอดคล้องกับแนวคิด Customized Employment ซึ่งเน้นการเจรจาและปรับบทบาทงานร่วมกับนายจ้าง โดยมีเป้าหมายให้คนพิการสามารถทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และตอบสนองเป้าหมายขององค์กรอย่างแท้จริง

3. ทศนคติของผู้ปฏิบัติงานเป็นกลไกคัดกรองคนพิการตั้งแต่ต้นทางทัศนคติของเจ้าหน้าที่ไม่ได้ส่งผลเฉพาะภายหลังการจ้างงานเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อการคัดเลือกคนพิการเข้าสู่ตำแหน่งงานตั้งแต่ต้นทาง กล่าวคือ เจ้าหน้าที่มักใช้ประสบการณ์

ส่วนตัวและภาพจำเกี่ยวกับประเภทความพิการมาเป็นเกณฑ์กำหนดความเหมาะสมของงาน ซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว และขัดกับหลักการเท่าเทียมด้านสิทธิมนุษยชน

4. การจ้างงานเชิงบังคับโดยขาดโครงสร้างสนับสนุน เป็นปัจจัยลดประสิทธิภาพของนโยบาย ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐต้องจ้างงานคนพิการเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด โดยไม่มีระบบรองรับที่ชัดเจน เช่น คู่มือการมอบหมายงาน แนวปฏิบัติการคัดเลือก หรือการฝึกอบรมเฉพาะด้าน จะก่อให้เกิดภาวะ “จำใจจ้าง” ซึ่งมีแนวโน้มส่งผลให้คนพิการไม่ได้รับโอกาสในการใช้ศักยภาพที่แท้จริง และเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

5. การพัฒนาระบบสนับสนุนเฉพาะด้านและการเสริมสร้างความรู้ในองค์กร การดำเนินนโยบายจ้างงานคนพิการจะเกิดประสิทธิผลได้มากขึ้นหากหน่วยงานมีระบบพี่เลี้ยง ระบบการสื่อสารเฉพาะบุคคล เครื่องมือสนับสนุนที่เหมาะสม และหลักสูตรฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในประเด็นความเข้าใจเกี่ยวกับความพิการ โดยการเสริมสร้างความรู้เชิงระบบนี้จะช่วยให้การมอบหมายงานและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงานรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติงานจริง ดังนี้

1. ด้านนโยบาย เสนอให้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์การจัดตำแหน่งงานสำหรับคนพิการให้สอดคล้องกับลักษณะความพิการ โดยใช้แนวคิด Customized Employment เป็นกรอบหลัก

2. ด้านองค์กร สร้างระบบอบรมเจ้าหน้าที่และพัฒนาเครื่องมือสนับสนุน เช่น คู่มือสื่อสารกับคนพิการ เครื่องมือประเมินศักยภาพ หรือระบบพี่เลี้ยง

3. ด้านบุคคล ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านกฎระเบียบ ทักษะการทำงาน และการสื่อสารของคนพิการ เพื่อให้สามารถปรับตัวในระบบราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้เหล่านี้จะช่วยสร้างกลไกการจ้างงานที่ยั่งยืน เป็นธรรม และเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีตามหลักสิทธิมนุษยชนและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2566). *สถานการณ์คนพิการ 30 มิถุนายน 2566 (รายไตรมาส)*. <https://dep.go.th/th/law-academic/knowledge-base/disabled-person-situation/สถานการณ์คนพิการ-30-มิถุนายน-2566-รายไตรมาส>
- ชัดพันธ์ ชุมนุสนธิ์. (2558). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเองของคนพิการเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/131>
- เจ้าหน้าที่คนที่ 2. *สนทนากลุ่ม*. วันที่ 25 เมษายน 2567.
- เจ้าหน้าที่คนที่ 2. *สนทนากลุ่ม*. วันที่ 24 พฤษภาคม 2567.
- เจ้าหน้าที่คนที่ 3. *สนทนากลุ่ม*. วันที่ 24 พฤษภาคม 2567.
- เจ้าหน้าที่คนที่ 3. *สนทนากลุ่ม*. วันที่ 27 พฤษภาคม 2567.
- ชนินทร์ พุ่มบัณฑิต. (2563). *การพัฒนาต้นแบบสถานประกอบการสู่การจ้างงานและสวัสดิการคนพิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยบูรพา]. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=589309.
- บัวแก้ว ทองมี. (2561). *แนวทางส่งเสริมอาชีพสำหรับคนพิการของสถานประกอบการในจังหวัดนครปฐม*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <http://ithesisir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2329/1/59251206.pdf>
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550. (2550, 27 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 61 ก. หน้า 8-24.

- วราชา เจริญทวีโชค. (2560). แนวทางพัฒนาการจ้างงานคนพิการในสถานประกอบการ กรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2017/TU_2017_5705034527_9006_9649.pdf.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development goals SDGs)* <https://sdgs.nesdc.go.th>.
- สำนักทะเบียนกลาง. (2566). *ประกาศสำนักทะเบียนกลางเรื่องจำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร*. https://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_65.pdf.
- สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร. (2566, 23 มกราคม). รายงานผลการจ้างงานคนพิการ [รายงานการประชุม]. การประชุมหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตกลุ่มเขตกรุงเทพใต้. กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย.
- สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. (2565). *นโยบายผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร*. https://webportal.bangkok.go.th/public/user_files_editor/130/Governor%20Policy/215Policy_Edit650909.pdf.
- อัจฉรวาตี ยะคำป้อ. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับการคงอยู่ในงานของคนพิการในสถานประกอบการในจังหวัดลำพูน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:270890.

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์
เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่เมืองหลักแห่งการพักผ่อน
Strategic Approaches to Creative Community-Based
Tourism Management for Elevating Nakhon Phanom
Province as a Premier Leisure Restination

จิราภรณ์ พรหมเทพ, บุญธรรม ขำขันมะณี,
อัจฉริยา ทุมพานิชย์, อภิไทย แก้วจรัส, ชลิตา ช่วยสุข,
Chiraporn Phromthep, Boontham Kharkhanmanee,
Atchariya Thumpanit, Apithai Kaewjarus, Chalida Chuaysook
วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม,
วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม,
วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม,
วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม,
วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม
College of Tourism and Service Industry,
Nakhon Phanom University Email: chirabhorn@npu.ac.th,
College of Tourism and Service Industry,
Nakhon Phanom University Email: boontham@npu.ac.th,
College of Tourism and Service Industry,
Nakhon Phanom University Email: atchariya@npu.ac.th
College of Tourism and Service Industry,
Nakhon Phanom University Email: apithai@gmail.com,
College of Tourism and Service Industry,
Nakhon Phanom University Email: chalida@npu.ac.th

รับบทความ (Received): 29 ก.ค. 2568

ปรับปรุงแก้ไข (Revised): 30 ก.ย. 2568

ตอบรับบทความ (Accepted): 1 ต.ค. 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดนครพนม และนำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่การเป็นเมืองหลักแห่งการท่องเที่ยว บนพื้นฐานการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า นครพนมมีศักยภาพโดดเด่นด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 9 เผ่า 2 เชื้อชาติ ทัศนียภาพริมฝั่งแม่น้ำโขงที่สวยงาม และความสำคัญด้านศาสนาและความเชื่อที่มีองค์พระธาตุพนมและองค์พระศรีสัตตนาคราชเป็นศูนย์กลางศรัทธา การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องบูรณาการแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชน บทความนี้ได้นำเสนอกรอบแนวความคิดจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม การพัฒนาศักยภาพชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในขณะเดียวกันก็รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลักดันให้นครพนมก้าวสู่การเป็น “เมืองหลักแห่งการท่องเที่ยว” (Restination) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, เมืองหลักแห่งการท่องเที่ยว, การพัฒนาการท่องเที่ยว, นครพนม

Abstract

This academic article analyzes the potential of community-based tourism in Nakhon Phanom province and proposes creative management approaches to elevate the province as a premier leisure destination. Nakhon Phanom possesses remarkable potential with its distinctive cultural heritage of nine ethnic groups, scenic Mekong River landscape, and rich religious significance. The research reveals that successful community-based tourism management requires integration of creative tourism elements that facilitate meaningful visitor engagement with local culture through participatory activities. The article proposes a community-based creative tourism management framework encompassing stakeholder collaboration, cultural resource preservation, capacity building, and sustainable economic development. Implementing this framework will enhance Nakhon Phanom's tourism competitiveness while ensuring authentic cultural experiences and supporting community development, positioning the province as a distinctive "Restination" that offers visitors meaningful leisure opportunities while preserving local identity.

Keywords: Community-Based Tourism, Creative Tourism, Restination, Tourism Development, Nakhon Phanom

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ในช่วงหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 รัฐบาลไทยได้มีนโยบายผลักดันการพัฒนาเมืองรองให้เป็นเมืองหลักด้านการท่องเที่ยว เพื่อกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ โดยจังหวัดนครพนมเป็นหนึ่งใน 10 จังหวัดนำร่องในการยกระดับสู่เมืองหลักแห่งการพักผ่อนหรือ “Restination” (หอการค้าไทย, 2567)

จังหวัดนครพนมมีศักยภาพโดดเด่นหลายประการ โดยเฉพาะความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 9 เผ่า 2 เชื้อชาติ ทัศนียภาพริมฝั่งแม่น้ำโขงที่สวยงาม และความสำคัญด้านศาสนาและความเชื่อที่มีองค์พระธาตุพนมและองค์พระศรีสัตนคราชเป็นศูนย์กลางศรัทธา นอกจากนี้ ข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวจังหวัดนครพนมยังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2566 มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวน 2,204,220 คน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2565 ร้อยละ 43.14 และมีรายได้จากนักท่องเที่ยวจำนวน 3,526 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2565 ร้อยละ 60.07 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

อย่างไรก็ตาม การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวยังคงกระจุกตัวอยู่ในเขตตัวเมือง ชุมชนท่องเที่ยวโดยรอบยังขาดแนวทางในการจัดการเพื่อยกระดับให้เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่การเป็นเมืองหลักแห่งการพักผ่อน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดนครพนม และ (2) สังเคราะห์และเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่การเป็นเมืองหลักแห่งการพักผ่อน

1. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

นครพนมเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 9 เผ่า 2 เชื้อชาติ ได้แก่ ไทยญ้อ ไทยกะเลิง ไทยชา ไทยแสก ไทยกวน ผู้ไทย ไทยโส ไทยอีสาน ภูไท ลาว และเวียดนาม แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าไทกวนบ้านนาถ่อน ที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกาย อาหาร การฟ้อนรำ และประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงศิลปะหัตถกรรมการตีเหล็กที่มีชื่อเสียง (รุ่งนภา อินทวาท และนันทวรรณ นวลลักษณ์, 2562)

Khiaosri et al. (2025) ได้ศึกษาปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ความเป็นผู้นำ การจัดการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน และเครือข่ายการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนไทกวนบ้านนาถ่อนที่มีผู้นำชุมชนเข้มแข็งและมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

2. ทรัพยากรทางธรรมชาติที่สวยงาม

นครพนมมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะแม่น้ำโขงที่ทอดยาวตลอดแนวจังหวัด สร้างทัศนียภาพที่งดงามและเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของชุมชนริมฝั่งโขง นอกจากนี้ ยังมีภูมิประเทศที่หลากหลาย ทั้งพื้นที่ราบลุ่ม ภูเขา และแหล่งน้ำที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เช่น การล่องเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งโขง นอกจากนั้น ความน่าสนใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และงานเทศกาลที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และความหลากหลายของผู้คนและวิถีชีวิตชนเผ่า (Chuaiysook et al., 2025)

Rattanopat et al. (2024) ผลการศึกษาพบว่าจุดเด่นของชุมชนตามแนวชายฝั่ง จังหวัดจันทบุรี มีจุดแข็งทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของพื้นที่ทางด้านการทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ส่งผลให้สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงประวัติศาสตร์ เชิงเกษตร เชิงธรรมชาติและเชิงนันทนาการ ตลอดจน

การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น โดยเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลกับชุมชน

3. เอกลักษณะด้านศาสนาและความเชื่อ

นครพนมมีความโดดเด่นด้านศาสนาและความเชื่อ โดยเป็นที่ตั้งของพระธาตุพนม พระธาตุประจำวันเกิดที่สำคัญ และองค์พระยาศรีสัตตนาคราช ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและความศรัทธาของประชาชนทั้งสองฝั่งโขง นอกจากนี้ ยังมีวัดและศาสนสถานสำคัญกระจายอยู่ทั่วจังหวัด รวมถึงมีประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาที่สืบทอดมายาวนาน เช่น งานนมัสการพระธาตุพนม ประเพณีไหลเรือไฟ และประเพณีแห่พญานาค (สุรพล ดำริห์กุล, 2566)

การศึกษาของ พิมพ์ลักษณ์ พงศกรรังศิลป์ (2557) เกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา พบว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวศาสนาและวัฒนธรรมกับชุมชนโดยรอบสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้กับจังหวัดนครพนมได้

4. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

ชุมชนในจังหวัดนครพนมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งด้านอาหาร การแต่งกาย ภาษา ศิลปะหัตถกรรม และการละเล่นพื้นบ้านที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ เช่น การสาธิตการทำอาหารพื้นเมือง การทอผ้าย้อมคราม การตีเหล็ก หรือการแสดงพื้นบ้าน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2561))

Tan และ Sitikarn (2018) ได้ศึกษาการใช้กาแฟเป็นกุญแจสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หมู่บ้านปางขอน จ.เชียงราย และแนะนำให้มีการพัฒนานวัตกรรมในผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของจังหวัดนครพนม เช่น ผลิตภัณฑ์จากการตีเหล็กของชุมชนไทกวน หรืออาหารพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์

5. การเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

จังหวัดนครพนมมีความได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์ในการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 3 เชื่อมต่อกับแขวงคำม่วน สปป.ลาว และสามารถเชื่อมต่อไปยังเวียดนามและจีนตอนใต้ได้ ทำให้สามารถพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างประเทศ และดึงดูดนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านได้ (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.จ.) จังหวัดนครพนม, 2567)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพข้างต้น แสดงให้เห็นว่าจังหวัดนครพนมมีทุนทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสังคมที่สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ได้ อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อจำกัดด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ การขาดทักษะด้านภาษาต่างประเทศของชุมชน และโครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ (เมธีธาวิน พลโยธี และคณะ, 2565)

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตด้วยการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมชาติพันธุ์มาเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยว

จังหวัดนครพนมเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมสูงสุดในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผสมผสานของ 9 กลุ่มชาติพันธุ์และ 2 เชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งสร้างความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและไม่สามารถหาได้ที่ใดในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงใหญ่ (Greater Mekong Sub-Region)

1. การใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อการท่องเที่ยว

การพัฒนาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนมได้รับการยอมรับในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ โดยจังหวัดได้วางตำแหน่งตนเองให้เป็นหัวใจของการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงใหญ่ (Chunhabunyatip et al., 2020)

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีของนครพนมเป็นผลมาจากประวัติศาสตร์อันยาวนานและการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอิทธิพลของชาวลาวที่มีผลต่อสถาปัตยกรรม ประเพณี และอาหาร รวมถึงพิธีบายศรีสู่ขวัญที่เป็นเอกลักษณ์ในการต้อนรับ (Tourism Authority of Thailand, 2025)

2. ทุนวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นจุดขายการท่องเที่ยว

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวนที่บ้านนาถ่อนเป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นจุดขายการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการจัดเทศกาลประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น บุญฮีตสิบสอง พิธีรำผีหมอ และพิธีเลี้ยงแสง ซึ่งพิธีเลี้ยงแสงนั้นพบได้เฉพาะที่บ้านนาถ่อนเท่านั้น (Thailand Village Academy, 2025)

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทในจังหวัดนครพนมพบว่า ชุมชนมีการใช้พืชพรรณ 329 ชนิด จาก 89 วงศ์ ในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยส่วนใหญ่เป็นพืชในวงศ์ Fabaceae (42 ชนิด คิดเป็น ร้อยละ 12.77) รองลงมาคือวงศ์ Zingiberaceae (Thavornyutikarn et al., 2020) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถพัฒนาเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

3. การประยุกต์ใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการตลาดการท่องเที่ยว

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมกลายเป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาว่า อะไรคือความแท้จริงในมุมมองของท้องถิ่นและสิ่งที่นักท่องเที่ยวและผู้พัฒนาการท่องเที่ยวมองว่า เป็นประสบการณ์การเดินทางที่สำคัญ (Chunhabunyatip et al., 2020) การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยใช้เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยชุมชน (Yodsurang et al., 2022)

อาหารพื้นเมืองของนครพนมได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมลาว โดยเฉพาะปลาร้า ที่มีต้นกำเนิดจากพื้นที่ศรีสงครามและได้รับความนิยมไปทั่วประเทศไทย รวมถึงผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมอื่นๆ เช่น ผ้าทอมือจากไหมและผ้าฝ้าย และเครื่องดนตรีแคนที่ผลิตด้วยมือ (Wikipedia, 2025)

4. การส่งเสริมความยั่งยืนผ่านการใช้ทุนวัฒนธรรม

การประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมชาติพันธุ์ต่างในจังหวัดนครพนมไม่เพียงแต่สร้างรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป การจัดแสดงศิลปะและวัฒนธรรมร่วมสมัยในลุ่มแม่น้ำโขง การแสดงดนตรีพื้นเมือง และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ล้วนเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่อิงกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นกลยุทธ์ที่มีศักยภาพสูงในการยกระดับจังหวัดนครพนมสู่การเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และแตกต่าง โดยการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมและให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชนต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขง

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่เมืองหลักแห่งการพักผ่อน

การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน หรือ “Restination” เป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างคำว่า Rest (การพักผ่อน) และ Destination (จุดหมายปลายทาง) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มอบประสบการณ์การพักผ่อนที่มีคุณค่าและความหมายให้นักท่องเที่ยว (Jittamai et al., 2025) จังหวัดนครพนมมีศักยภาพอย่างมากในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองหลักแห่งการพักผ่อน ด้วยบรรยากาศที่สงบ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความงดงามของทิวทัศน์ริมฝั่งโขง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดนครพนม ผู้เขียนได้สังเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับจังหวัดนครพนมสู่การเป็นเมืองหลักแห่งการพักผ่อน โดยบูรณาการแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เข้าด้วยกัน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1) การจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน และทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัด

2) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่รวบรวมข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการในชุมชน เพื่อใช้ในการวางแผนและตัดสินใจ

3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนาการท่องเที่ยว ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และการได้รับผลประโยชน์ (Waligo et al., 2013)

4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากร

Chatkaewnapanon และ Lee (2022) ได้เสนอเครื่องมือการพยากรณ์ในการวางแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยแนะนำให้ใช้ศิลปะชุมชนและการกำหนดเป้าหมายเป็นเครื่องมือสำหรับการเสริมสร้างชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนในจังหวัดนครพนมที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมและศิลปะที่เข้มแข็ง

2. การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชน ผ่านกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยมีแนวทางการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

1) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม เช่น การเรียนรู้การทำอาหารพื้นเมือง การทอผ้าพื้นเมือง การเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า การแสดงพื้นบ้าน หรือการทำหัตถกรรมท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน

2) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเรื่องราวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชนต่างๆ ในจังหวัดนครพนม เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงวัฒนธรรม 9 เผ่า 2 เชื้อชาติ เส้นทางท่องเที่ยวตามรอยพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ หรือเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงสองฝั่งโขง

3) การสร้างสรรค์เทศกาลและกิจกรรมพิเศษที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น เทศกาลอาหารริมโขง เทศกาลศิลปะและหัตถกรรมท้องถิ่น หรือเทศกาลวัฒนธรรมชนเผ่า เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและกระตุ้นการท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูกาล

4) การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนและพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ที่นำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนในรูปแบบที่มีส่วนร่วมและมีชีวิตชีวา เช่น พิพิธภัณฑ์ผ้าไทยกว้านที่บ้านนาถ่อน หรือศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิตริมโขง

การศึกษาของ Sittivongsa et al. (2023) เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ความเชื่อและนวัตกรรมในการสนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า การนำเสนอประสบการณ์ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสามารถสร้างคุณค่าและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดนครพนม

3. การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1) การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน ทั้งด้านการวางแผน การจัดการทรัพยากร การตลาด การประชาสัมพันธ์ และการจัดการการเงิน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การพัฒนาทักษะด้านภาษาและการสื่อความหมายให้แก่ชุมชน เพื่อให้สามารถสื่อสารและถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญของชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนม (Meunchong & Tachom, 2023)

3) การส่งเสริมการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชนท่องเที่ยว ผ่านการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อยกระดับมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4) การพัฒนาทักษะการรับมือกับสถานการณ์วิกฤต เช่น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด หรือวิกฤตเศรษฐกิจ เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่คาดฝันได้ (Young, 2019)

Suwanna & Kovathanakul (2018) ได้ศึกษาการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนท่องเที่ยวในเชิงรายได้สำหรับนักเดินทางประเภท MICE พบว่า การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ การนำเสนอวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับชุมชนท่องเที่ยวให้สามารถรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะทางได้ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่แสวงหาประสบการณ์การพักผ่อนที่มีคุณค่า

4. การพัฒนาระบบการตลาดและประชาสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์

การตลาดและประชาสัมพันธ์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีแนวทางการพัฒนาระบบการตลาดและประชาสัมพันธ์ ดังนี้

1) การสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนครพนม ที่สะท้อนอัตลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัด เช่น นครพนม : เมืองแห่งความสุข สงบริมฝั่งโขง หรือ นครพนม : มหัศจรรย์วัฒนธรรม 9 เผ่า แห่งลุ่มน้ำโขง เพื่อสร้างการจดจำและความแตกต่างในตลาดการท่องเที่ยว

2) การพัฒนาสื่อและช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งสื่อออนไลน์และออฟไลน์ เช่น เว็บไซต์ แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์

แอปพลิเคชัน สื่อสิ่งพิมพ์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด และการเข้าร่วมงานส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับชาติและนานาชาติ

3) การส่งเสริมการตลาดแบบเจาะกลุ่มเป้าหมาย (Niche Marketing) ที่มุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจวัฒนธรรมชนเผ่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจสุขภาพและการพักผ่อน หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

4) การส่งเสริมการตลาดออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการจองและชำระเงิน การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วม หรือการใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality) ในการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว (Maulana et al., 2025)

จากการศึกษาของ ศิริเพ็ญ ดาบเพชร (2565) เกี่ยวกับคุณลักษณะของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าจดจำที่มีต่อการเดินทางกลับมาเที่ยวซ้ำ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการกลับมาเที่ยวซ้ำประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ความแปลกใหม่ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วม การเพิ่มพลัง/ไฟในตนเอง การมีความหมาย ความคุ้มค่า จิตบริการ และความตั้งใจในการกลับมาเที่ยวซ้ำ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนครพนมได้

ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากได้รับการยกระดับเป็นท่องเที่ยวเมืองหลัก

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม

การยกระดับนครพนมเป็นเมืองหลักแห่งการพักผ่อนจะส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งในระดับชุมชนและจังหวัด ผ่านการพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีคุณค่า เช่น กิจกรรมเรียนรู้การทำอาหารพื้นเมือง การทอผ้าพื้นเมือง และการเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า (Sittivongsa et al., 2023) การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนการพัฒนาจะทำให้ประโยชน์กระจายตัวสู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง (Muda, 2025)

การใช้ศิลปะชุมชนและการกำหนดเป้าหมายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจะส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Chatkaewnapanon & Lee, 2022) ชุมชนจะมีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเอง พร้อมทั้งสามารถสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่และนักท่องเที่ยว

2. ผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพชุมชน

การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนจะส่งผลให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการทรัพยากร การตลาด และการจัดการการเงิน (Suwanna & Kovathanakul, 2018) การพัฒนาทักษะด้านภาษาและการสื่อสารจะช่วยลดข้อจำกัดที่สำคัญของชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนม (Meuchong & Tachom, 2023)

ชุมชนจะมีความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด หรือวิกฤตเศรษฐกิจ (Young, 2019) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในระยะยาว

3. ผลกระทบต่อตลาดการท่องเที่ยว

การสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวที่โดดเด่นและการพัฒนาระบบการตลาดที่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้นครพนมมีการรับรู้และความแตกต่างในตลาดการท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์จะช่วยเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขึ้น (Maulana et al., 2025)

การพัฒนาประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าจดจำผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและความมีความหมายจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการกลับมาเที่ยวซ้ำและการบอกต่อ ซึ่งจะช่วยสร้างความยั่งยืนทางการตลาด (ศิริเพ็ญ ดาบเพชร, 2565)

4. ผลกระทบต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์จะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม 9 เเผ่า 2 เชื้อชาติของจังหวัดนครพนมอย่างยั่งยืน การสร้างพิพิธภัณฑ์มีชีวิตและศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สูญหาย การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการผลิตของฝากและหัตถกรรมจะส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิด “Restination” จะทำให้นครพนมกลายเป็นจุดหมายปลายทางที่มอบประสบการณ์การพักผ่อนที่มีคุณค่าและความหมายด้วยบรรยากาศที่สงบ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย และความงดงามของทิวทัศน์ริมฝั่งโขง (Jittamai et al., 2025) ซึ่งจะสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวระดับชาติและนานาชาติ

สรุปผลการวิจัย

แนวทางสำหรับการพัฒนาจังหวัดนครพนมสู่การเป็นเมืองหลักแห่งการพักผ่อน ผ่านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ โดยงานวิจัยได้ระบุศักยภาพโดดเด่นของนครพนมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ 9 เเผ่า 2 เชื้อชาติ ทิวทัศน์แม่น้ำโขงที่งดงาม และเอกลักษณ์ทางศาสนาที่เป็นศูนย์กลางศรัทธา แนวทางการจัดการที่นำเสนอประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพชุมชน และการตลาดอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนม

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

1. แนวคิด “Restination” ในบริบทไทย

- การนำเสนอแนวคิดใหม่ของ “เมืองหลักแห่งการพักผ่อน” (Restination) ที่แตกต่างจากแนวคิด Destination ทั่วไป
- การปรับใช้แนวคิดนี้กับจังหวัดรองในประเทศไทย โดยเฉพาะนครพนม

2. กรอบแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการ

บทความนำเสนอกรอบแนวคิดใหม่ที่ผสมผสาน 4 องค์ประกอบหลัก

- การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Participation)
- การอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource Conservation)
- การพัฒนาศักยภาพชุมชน (Community Capacity Building)
- การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (Sustainable Economic Development)

3. การวิเคราะห์ศักยภาพเฉพาะของนครพนม

- การระบุเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ “9 เผ่า 2 เชื้อชาติ” เป็นจุดแข็งหลัก
- การเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ (แม่น้ำโขง) กับทรัพยากรทางจิตวิญญาณ (พระธาตุพนม-พญาศรีสัตตนาคราช)

4. แนวทางแก้ปัญหาการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว

- การเสนอวิธีการแก้ปัญหาการกระจุกตัวของรายได้ในเขตตัวเมือง
- การสร้างกลไกให้ชุมชนรอบนอกได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง

5. การบูรณาการแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- การนำเสนอแนวทางใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

- การสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายผ่านการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น

6. การประยุกต์ใช้นโยบายรัฐในระดับพื้นที่

- การเชื่อมโยงนโยบายรัฐบาลในการพัฒนาเมืองรองหลังโควิด-19 กับการปฏิบัติในระดับจังหวัด

- การนำเสนอแนวทางการยกระดับจังหวัดรองให้เป็น “เมืองหลัก” ด้านการท่องเที่ยว

ความสำคัญของบทความวิชาการนี้ คือการสร้างแนวทางใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทยที่มีศักยภาพคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). รายงานสถิติการท่องเที่ยวประจำปี 2566.

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ(ก.บ.จ.) จังหวัดนครพนม.(2567).

แผนพัฒนาจังหวัดนครพนม (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวน ประจำปี

งบประมาณ พ.ศ. 2568. http://www2.nakhonphanom.go.th/files/com_news_struct/2024-01_088b7d6d9be4d20.pdf

ชลิดา ช่วยสุข, ดาริกาญจน์ วิชาเดช, จิราภรณ์ พรหมเทพ, อัจฉริยา ทุมพานิชย์,

และชัยวิช ศรีบรรพิตักษ์. (2568). พฤติกรรมและความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ 2 ฝั่งโขง กรณีศึกษา จังหวัดนครพนม.

วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,

15(1), 340-354.

- ปิยาภรณ์ รัตนภาส, จาตุรันต์ แซ่มส่น, อารยา สุนทรวิภาต, ลักขมณ บุญมา, และ ปวง ปนต์ สอบขุนทด. (2567). การเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้วยผลิตภัณฑ์ และเชื่อมโยงเส้นทางการเที่ยวตาม แนวชายฝั่งทะเล จังหวัด จันทบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 6(1), 309-324.
- พจนา สวนศรี และสมภพ ยี่จ่อหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. เชียงใหม่: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. มหาวิทยาลัยพายัพ.
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 7(3), 650-665.
- เมษชาวิน พลโยธี, สุธาธิณี หนูเนียม, และสุวิชาติ สกุลวานิชเจริญ. (2565). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนไทรคำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย*, 18(1), 1-25.
- รุ่งนภา อินทวาท, และนันทวรรณ นวลักษณ์. (2562). บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัด นครพนม. *Ramkhamhaeng Research Journal of Humanities and Social Science*, 22(2), 73-83.
- ศิริเพ็ญ ดาบเพชร. (2565). คุณลักษณะของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวและ ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าจดจำที่มีต่อการเดินทางกลับมาเที่ยวซ้ำ. *วารสารการตลาดการท่องเที่ยว*, 19(1), 45-63.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2566). *พระธาตุพนมกับแคว้นศรีโคตรบูร: วัดพระธาตุพนม รมหาวิหาร*. สาละพิมพ์การ.
- หอการค้าไทย. (2567). *รายงานการศึกษาโครงการ Restination: การพัฒนาเมืองรองสู่เมืองหลักแห่งการพักผ่อน*. หอการค้าไทย. <https://www.thaichamber.org/news/view/87/2697/>

- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2561). *คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: สำนักพิมพ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*. https://www.dasta.or.th/uploads/file/202312/1703217351_9dcd553f5490c47fdbb2.pdf
- Boonpeng Sittivongsa, Kanokon Boonmee, Chaiyan Khunrak, & Sompong Suwannaphuma (2023). Application of Beliefs and Innovations to Support Cultural Tourism Policy in the COVID -19 Situation in the Northeastern Region. *Journal of Organizational Management and Social Development*, 3(1), 11–24.
- Chai Ching Tan & Bussaba Sitikarn. (2018). *Coffee-and-Tea based and Social Entrepreneurship-Oriented Community-based Tourism (CBT) in Northern Thailand: Contributing towards a Theory*. Int. Multidis. Res. Found., India.
- Chatkaewnapanon, Y., & Lee, T. J. (2022). Planning sustainable Community -based tourism in the context of Thailand: Community, development, and the foresight tools. *Sustainability*, 14(12), 7413.
- Chunhabunyatip, P., Chuaysook, D., & Aromrucks, S. (2020). A community branding development for ethnic identity and eco-cultural tourism in Nakhon Phanom province, Thailand. *AU-GSB E-Journal*, 13(1).
- Jittamai, P., Toek, S., Phengarree, K., Kongkanjana, K., & Chanlawong, N. (2025). Multi-Criteria Decision-Making for Assessing and Evaluating Health and Wellness Tourism Destination Potential Using the 6AsTD Framework: A Case Study of Nakhon Ratchasima Province, Thailand. *Sustainability*, 17(11), 4995.

- Maulana, M., Deliana, D., & Indah, T. (2025). Integrating Digital Marketing Communication and Community Participation for Sustainable Tourism Development: A Case Study of Sumberbulu Tourism Village, Indonesia. *CHANNEL: Jurnal Komunikasi*, 13(1), 76-87.
- Meunchong, W., & Tachom, K. (2023). English for community-based tourism: barriers and challenges of local entrepreneurs in Thailand. *Journal of Management and Local Innovation*, 5(3), 206-214.
- Muda, F. (2025). Community participation in Indonesian sustainable tourism: A systematic review of models, impacts, and gaps. *Priviet Social Sciences Journal*, 5(8), 125-139.
- Supratra Khiaosri, Ochanya Buatham, Nantana Lapvisadchai, & Linjong Pocharee. (2025). Guidelines for Developing the Potential of Ban Na Thon Community-Based Tourism, That Phanom District, Nakhon Phanom Province. *Journal of Aviation, Travel, and Service*, 4(1), 35–57. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/tft/article/view/7212>
- Suwanna, A., & Kovathanakul, D. (2018). Sustainable MICE City Prototype Development, Chiang Rai Province. In *1 International MICE Conference and Forum* (p. 126).
- Thailand Village Academy. (2025). *Nathon cultural tourism community – Nakhon Phanom*. <https://www.thailandvillageacademy.com/>
- Thavornnyutikarn, P., Chantaranonthai, P., & Warashina, T. (2020). Ethnobotany of Phu Thai ethnic group in Nakhon Phanom province, Thailand. *Walailak Journal of Science and Technology*, 17(3), 234-251.
- Tourism Authority of Thailand. (2025). *Nakhon Phanom province*. <https://www.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/Nakhon-Phanom/579>

- Waligo, V. M., Clarke, J., & Hawkins, R. (2013). Implementing sustainable tourism: A multi-stakeholder involvement management framework. *Tourism management*, 36(1), 342-353.
- Wikipedia. (2025). *Nakhon Phanom province*. https://en.wikipedia.org/wiki/Nakhon_Phanom_province
- Yodsurang, P., Kiatthanawat, A., Sanoamuang, P., Kraseain, A., & Pinijvarasin, W. (2022). Community-based tourism and heritage consumption in Thailand: An upside-down classification based on heritage consumption. *Cogent Social Sciences*, 8(1), 2096531.
- Young, M. J. (2019). *Building community resilience through community based tourism in northern Thailand: the importance of social capital*. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/8681/>

**แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร**
**Guidelines for Managing Ecotourism for
Bryde's Whale Watching in Samut Sakhon Province**

**เดชารณ ลิมพานาวุฒิกร, โชติกา ศรีกรรณ,
กัลยากร ประสพสุข, ธนพล ไชยแสง,
ธนศักดิ์ ประเสริฐสังข์, สิริวิภา เวียงเหล็ก, อัญชัญ ตันทะเทศ**

**Dechatorn Limpanavutikon, Chotika Srikrod,
Kanyakon Prasopsuk, Thanapol Chaisaeng,**

Tanasak Prasertsang, Siriwipha Wianglek, Unchun Tuntates

คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Environment Culture and Ecotourism,

Srinakharinwirot University Email: dechatorn.nnon@g.swu.ac.th,

Faculty of Environment Culture and Ecotourism,

Srinakharinwirot University Email: chotika.srikrod@g.swu.ac.th,

Faculty of Environment Culture and Ecotourism,

Srinakharinwirot University Email: kanyakon.maria@g.swu.ac.th,

Faculty of Environment Culture and Ecotourism,

Srinakharinwirot University Email: thanapol.chaisaeng@g.swu.ac.th,

Faculty of Environment Culture and Ecotourism,
Srinakharinwirot University Email: tanasak.prasertsang@g.swu.ac.th,
Faculty of Environment Culture and Ecotourism,
Srinakharinwirot University Email: siriwipha.wianglek@g.swu.ac.th,
Faculty of Environment Culture and Ecotourism,
Srinakharinwirot University Email: unchun@g.swu.ac.th

รับบทความ (Received): 20 ก.ค. 2568

ปรับแก้ไข (Revised): 3 ส.ค. 2568

ตอบรับบทความ (Accepted): 6 ส.ค. 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงผสมผสานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร 2) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร และ 3) เสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ คือ นักท่องเที่ยวที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปเดินทางท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 139 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้ประกอบการและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชมวาฬในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 6 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสประสบการณ์แปลกใหม่ เดินทางกับครอบครัวด้วยรถยนต์ส่วนตัว มีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว 3,001 – 4,000 บาท และได้รับแหล่งข้อมูลข่าวสารจากสื่อโซเชียลมีเดีย และส่วนใหญ่มีความต้องการต่อองค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.58) 2) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการ

ชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้านการจัดการในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.63) และผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบต่อวาฬบรูด้าและระบบนิเวศ และ 3) สำหรับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะพื้นที่ท่าเรือ พัฒนากิจกรรมให้มีความหลากหลายเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่งเสริมการคัดแยกขยะบนเรือ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

คำสำคัญ: การจัดการการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, การชมวาฬบรูด้า

Abstract

This mixed-methods research aims to 1) study tourist behavior and needs regarding ecotourism for Bryde's whale watching in Samut Sakhon Province 2) examine tourism management for Bryde's whale watching in Samut Sakhon Province, and 3) propose guidelines for managing ecotourism for Bryde's whale watching in Samut Sakhon Province. The quantitative sample consisted of 139 tourists aged 18 and above who participated in whale watching activities. The qualitative data were collected from six key informants, including local tourism operators and whale watching experts. The research instruments included questionnaires and semi-structured interviews. The statistical data was analyzed by using frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research results found that 1) The majority of tourists traveled primarily to seek novel and unique experiences, most often with family members using private vehicles, with an average expenditure of 3,001–4,000 baht, and obtained information predominantly through social media. The tourists expressed the highest level of demand for attractive tourism components ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.58). 2) As for the

managing tourism for Bryde's whale watching in Samut Sakhon found that the majority of tourists rated tourism management aspects at the highest level ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.63), and most of the local tourism operators emphasized the importance of minimizing negative impacts on Bryde's whales and the ecosystem. 3) The guidelines for managing ecotourism for Bryde's whale watching in Samut Sakhon facilities should be developed, especially at the pier, diversifying tourism activities to meet tourists' needs, promoting waste separation on boats, and encouraging community participation.

Keywords: Tourism Management, Ecotourism, Whale Watching

บทนำ

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวบนฐานความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (คชา สอทอง และคณะ, 2567) เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง อยู่ที่ประมาณ 226,833 ล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.49 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศด้านการท่องเที่ยว (Tourism Gross Domestic Product: TGDP) แต่การท่องเที่ยวของประเทศไทยยังคงประสบความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยจะเห็นได้จากผลการจัดอันดับความยั่งยืนในระดับประเทศ ซึ่งแสดงว่า ประเทศไทยยังมีความท้าทายด้านการบริหารจัดการความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2565)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน (อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2539) ถือเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการลดผลกระทบต่อธรรมชาติและชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงได้ถูก

นำมาใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน (พรหมภัสสร ชุณหบุญญทิพย์ และพัชนี สมกำลัง, 2558) ซึ่งประเทศไทยมีความได้เปรียบจากทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายและดึงดูดใจ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ทางทิศใต้ติดกับทะเลอ่าวไทย เป็นแหล่งอันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรสัตว์ทะเลที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ จึงเหมาะกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (จังหวัดสมุทรสาคร, 2566) หนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในจังหวัดสมุทรสาคร คือ การชมวาฬบรูด้า

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2566) มีการสำรวจและระบุอัตลักษณ์เฉพาะตัวของวาฬบรูด้าได้ 61 ตัว ซึ่งมีประชากรหลักอยู่บริเวณอ่าวไทย โดยเฉพาะพื้นที่อ่าวไทยตอนบน พบอาศัยหากินอยู่บริเวณจังหวัดสมุทรสาครมากที่สุด ร้อยละ 59.4 รองลงมาเป็นจังหวัดเพชรบุรี ร้อยละ 15.5 และจังหวัดสมุทรสงคราม ร้อยละ 13.3 ตามลำดับ (พัชราภรณ์ เยาวสุต และคณะ, 2566) หลังจากปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร และเพชรบุรี โดยเฉพาะในจังหวัดสมุทรสาครที่มีการออกเรือท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าตลอดทั้งปี (อรพรรณ ณ บางช้าง และคณะ, 2562) วาฬบรูด้ามีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจสามารถสร้างรายได้สู่ชุมชนและสังคม จากจำนวนนักท่องเที่ยว 7,724 ราย ในปี พ.ศ. 2560 มูลค่าทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าเท่ากับ 9.26 ล้านบาทต่อปี (พัชราภรณ์ เยาวสุต และคณะ, 2561) นอกจากนี้ ยังมีความสำคัญทางด้านระบบนิเวศทางทะเล ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของทรัพยากร ทางทะเล ทำให้วาฬบรูด้าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า มีความสำคัญทั้งด้านระบบนิเวศทางทะเล ด้านเศรษฐกิจ เป็นแหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้า แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้า ยังต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน ทั้งในเรื่องของการรักษาสสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการจัดการการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อวาฬบรูด้าและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น จำนวนเรือชมวาฬที่มากเกินไป การฉวยชนจากเรือ ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของวาฬบรูด้าได้ (กาญจนา อุดุลยานุโกศล และคณะ, 2557)

นอกจากนี้การขาดการควบคุมหรือจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ อาจทำลายภาพลักษณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวชมวาฬได้

การศึกษาเกี่ยวกับวาฬบรูด้าบริเวณอ่าวไทยตอนบนในอดีตส่วนใหญ่มุ่งเน้นเฉพาะการศึกษาทางชีววิทยา พฤติกรรม การกระจายตัว การสำรวจประชากร แหล่งที่อยู่อาศัย และมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้า แต่ยังขาดการศึกษาในมิติของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการชมวาฬบรูด้าในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร โดยเฉพาะการบริหารจัดการท่องเที่ยวชมวาฬอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิด การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมทั้งสามารถตอบสนองพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสังคมในระยะยาว

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าที่มีความเหมาะสมและยั่งยืน สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการ ที่จะสามารถนำข้อมูลไปใช้จัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้า ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครหรือพื้นที่อื่น ๆ ที่มีศักยภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิดทฤษฎีเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2555) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจท่องเที่ยว หมายถึง ปฏิบัติการของนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการต่าง ๆ ในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจะทำให้ทราบถึงรูปแบบการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวว่า ต้องการซื้อบริการท่องเที่ยวอะไร ทำไม่ถึงซื้อบริการนั้น ซื้อบริการเมื่อไร ซื้อบริการที่ไหน ซื้อบริการบ่อยแค่ไหน และหลังจากซื้อบริการแล้วจะประเมินบริการเหล่านั้นอย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

คุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสพการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือ แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ (6A's) ได้แก่ 1) ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package) 2) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) (3) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) (4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) 5) กิจกรรม (Activities) 6) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) (Pike, 2008)

ส่วนการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management) เป็นกระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ อีกทั้ง มีเป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับหลักการทฤษฎีและแนวคิดที่มี

ความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธนพล จันทร์เรืองฤทธิ์, 2561)

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 4 องค์ประกอบด้วยกันดังนี้ (ทิพวรรณ พุ่มมณี, 2558)

1. ด้านพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเป็นจุดดึงดูดที่ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังพื้นที่ต่าง ๆ ตามความสนใจ

2. ด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ให้มีความสำคัญด้านขีดความสามารถในการรองรับและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

3. ด้านกิจกรรม เป็นส่วนสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งหากไม่มีการจัดการและมาตรการควบคุมที่เหมาะสม อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้รับความเสียหาย

4. ด้านการมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนเป็นส่วนผสมของ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งนักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ประสบการณ์ ความรื่นรมย์ ส่วนชุมชนได้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้น

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการท่องเที่ยว การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจะทำให้ทราบถึงรูปแบบการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการเลือกแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องสอดคล้องกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อความสะดวกในการเดินทาง มีสิ่งดึงดูดใจ กิจกรรมที่หลากหลาย และบริการที่ครบถ้วน ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ภายใต้การจัดการ การท่องเที่ยวที่มีการวางแผนและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และที่สำคัญต้องอยู่บนหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่ให้ความสำคัญต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2555) มาประยุกต์ใช้เป็น ตัวแปรต้น 5 ด้าน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว 2) ผู้ร่วมเดินทาง 3) พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง 4) ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และ 5) แหล่งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าของ ไพค์ (Pike, 2008) มาประยุกต์ใช้เป็น ตัวแปรต้น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถในการเข้าถึง 2) สิ่งดึงดูดใจ 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) กิจกรรม และ 5) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ ทิพวรรณ พุ่มมณี (2558) มาประยุกต์ใช้เป็น ตัวแปรต้น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพื้นที่ 2) ด้านการจัดการ 3) ด้านกิจกรรม และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ คือ นักท่องเที่ยวที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่เดินทางท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของคอคแรน (Cochran, 1953) เนื่องจากไม่ทราบขนาดประชากรที่แน่นอน โดยกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ ร้อยละ 10 (P มีค่าเท่ากับ 0.1) ระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ 95 หรือระดับนัยสำคัญเท่ากับ 0.05 มีค่า $Z=1.96$ และระดับ ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้เท่ากับ ร้อยละ 5 (e มีค่าเท่ากับ 0.05) พบว่า ขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ 139 คน

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชมวาฬหรือด้านการอนุรักษ์วาฬ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากบุคคลที่มีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 3 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล 2) พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้า 3) ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้า 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้า 5) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร นำแบบสอบถามไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ เท่ากับ 0.89 และนำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองเก็บข้อมูลกับนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (Try Out) จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาค ได้เท่ากับ 0.95

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ในรูปแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) โดยมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการลงพื้นที่บริเวณท่าขึ้นเรือชมวาฬ ได้แก่ ท่าบลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร ในระยะเวลา 2 เดือน ได้แก่ เดือน มีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2568 ซึ่งใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) หลังจากนั้นนำไปวิเคราะห์ผล

3.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview From) เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์แบบออนไลน์โดยใช้โปรแกรม Zoom ในระยะเวลา 2 เดือน ได้แก่ เดือน เมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ซึ่งใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยทำการบันทึกเสียงและจดบันทึกตามประเด็นหลักในแบบสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ผล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา แยกวิเคราะห์ตามแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคลและพฤติกรรมการท่องเที่ยว นำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) ความต้องการของนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว นำมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในตารางประกอบความเรียง โดยใช้เกณฑ์การประเมินค่าคะแนนที่ได้จากการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ส่วนข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการนำข้อมูลมาจัดระเบียบเป็นด้าน ๆ ตามประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตีความและสรุปเป็นประเด็นสำคัญนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาความเรียง จำแนกตามรายด้าน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 139 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 56.12 มีช่วงอายุ

ระหว่าง 25-34 ปี จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 32.37 มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 58.27 โดยมีภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 63.31 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 44.60 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่า 55,000 บาทจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 35.25

1.2 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยว 3 อันดับแรก ได้แก่ เพื่อสัมผัสประสบการณ์แปลกใหม่ คิดเป็นร้อยละ 68.35 รองลงมาคือ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 67.63 และเพื่อชมสัตว์ทะเลในถิ่นอาศัยตามธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 63.31 ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

จำนวนและค่าร้อยละของวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ	94	67.63
2. เพื่อหลบหนีจากชีวิตประจำวัน	16	11.51
3. เพื่อการศึกษาหรือเรียนรู้	22	15.83
4. เพื่อสัมผัสประสบการณ์แปลกใหม่	95	68.35
5. เพื่อชมสัตว์ทะเลในถิ่นอาศัยตามธรรมชาติ	88	63.31
6. อื่น ๆ	1	0.72

หมายเหตุ: เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมเดินทางท่องเที่ยว 3 อันดับแรก ได้แก่ ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 43.88 รองลงมาคือ คู่รัก/สามีและภรรยา คิดเป็นร้อยละ 28.06 และเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 23.02 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

จำนวนและค่าร้อยละของผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว

ผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. คนเดียว	4	2.88
2. เพื่อน	32	23.02
3. คู่รัก/สามีและภรรยา	39	28.06
4. ครอบครัว	61	43.88
5. บริษัทองค์กร	3	2.16

หมายเหตุ: เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้พาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว 3 อันดับแรก ได้แก่ รถยนต์/รถจักรยานยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 81.29 รองลงมาคือ รถรับจ้าง เช่น รถแท็กซี่ รถจักรยานยนต์รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 11.51 และรถเช่า/รถตู้ คิดเป็นร้อยละ 7.91 ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3

จำนวนและค่าร้อยละของพาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว

พาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. รถยนต์/รถจักรยานยนต์ส่วนตัว	113	81.29
2. รถเช่า/รถตู้	11	7.91
3. ขนส่งสาธารณะ	8	5.76
4. รถรับจ้าง เช่น รถแท็กซี่ รถจักรยานยนต์รับจ้าง	16	11.51
5. เครื่องบิน	7	5.04

หมายเหตุ: เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งนี้ 3 อันดับแรก ได้แก่ 3,001-4,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40.28 รองลงมาคือ ต่ำกว่า 3,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.66 และ 5,000 บาท ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 21.58 ตามลำดับ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4

จำนวนและค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งนี้

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งนี้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 3,000 บาท	44	31.66
2. 3,001–4,000 บาท	56	40.28
3. 4,001–5,000 บาท	9	6.48
4. 5,000 บาท ขึ้นไป	30	21.58

หมายเหตุ: รวมค่าเดินทาง ค่าอาหาร และค่าทัวร์/ กิจกรรมท่องเที่ยว

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับแหล่งข้อมูลข่าวสาร 3 อันดับแรก ได้แก่ สื่อโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Instagram, TikTok คิดเป็นร้อยละ 71.94 รองลงมาคือ เพื่อน/ครอบครัว/คนรู้จัก คิดเป็นร้อยละ 37.41 และเว็บไซต์ข่าว คิดเป็นร้อยละ 12.23 ตามลำดับ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5

จำนวนและค่าร้อยละของแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ

แหล่งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เว็บไซต์ข่าว	17	12.23
2. โทรศัพท์	3	2.16
3. สื่อโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Instagram, TikTok	100	71.94
4. เพื่อน/ครอบครัว/คนรู้จัก	52	37.41
5. อื่น ๆ	1	0.72

หมายเหตุ: เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

1.3 ผลการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬรูดำในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า

ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬรูดำในจังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวมอยู่ในระดับความต้องการมาก ($\bar{x}=3.98$, S.D.=0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ อยู่ในระดับความต้องการมากที่สุด ($\bar{x}=4.27$,

S.D.=0.58) รองลงมาคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับความต้องการมากที่สุด ($\bar{x}$ =4.23, S.D.=0.59) และด้านกิจกรรม อยู่ในระดับความต้องการมาก ($\bar{x}$ =4.00, S.D.=0.69) ตามลำดับ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาพรวมความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ความสามารถในการเข้าถึง	3.70	0.74	มาก
2. สิ่งดึงดูดใจ	4.27	0.58	มากที่สุด
3. สิ่งอำนวยความสะดวก	4.23	0.59	มากที่สุด
4. กิจกรรม	4.00	0.69	มาก
5. การให้บริการแหล่งท่องเที่ยว	3.70	0.53	มาก
รวม	3.98	0.44	มาก

2.1 ผลการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

2.1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาครในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.10, S.D.=0.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ =4.29, S.D.=0.63) รองลงมาคือ ด้านกิจกรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.20, S.D.=0.69) และด้านพื้นที่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.16, S.D.=0.57) ตามลำดับ ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาพรวมความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านพื้นที่	4.16	0.57	มาก
2. ด้านการจัดการ	4.29	0.63	มากที่สุด
3. ด้านกิจกรรม	4.20	0.69	มาก
4. ด้านการมีส่วนร่วม	3.76	0.76	มาก
รวม	4.10	0.54	มาก

2.2 ผลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้า ในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 3 ท่าน พบว่า

ด้านพื้นที่

1. สิ่งดึงดูดใจ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า วาฬบรูด้า เป็นสิ่งดึงดูดที่สำคัญของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสัตว์ทะเลหายากที่สามารถพบเห็นได้ในบริเวณอ่าวไทยตอนบนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเลและเป็นแหล่งอาหารของวาฬบรูด้า รวมถึงพฤติกรรมของวาฬบรูด้าที่หาชมไม่ได้จากที่อื่น เช่น การอ้าปากกินอาหารเหนือน้ำ ประกอบกับความสะดวกในการเดินทาง เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร

2. พื้นที่ท่าเรือ ที่ตำบลมหาชัย มีพื้นที่กว้างขวาง ที่จอดรถเป็นพื้นที่สาธารณะ มีพื้นที่นั่งรอบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมือง มีห้องน้ำติดกับตลาดมหาชัย และสามารถเดินทางมาด้วยขนส่งสาธารณะ ส่วนพื้นที่ท่าเรือ ที่ตำบลพันท้ายนรสิงห์ ซึ่งเป็นร้านอาหาร มีพื้นที่ค่อนข้างกว้างขวางและเพียงพอ มีห้องน้ำรวมกับร้านอาหาร การเดินทางด้วยยานพาหนะส่วนตัวจะมีความสะดวกมากกว่า

ด้านการจัดการ

1. การจัดการการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการทั้ง 3 ราย ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบต่อชาวปมูดาและระบบนิเวศทางทะเล โดยเลือกใช้เรือแบบวางท้องที่ติดตั้งเครื่องยนต์ดีเซลรอบต่ำ ซึ่งมีเสียงรบกวนต่ำ และไม่ก่อความเครียดให้กับชาวปมูดา การเดินเรือจะใช้ความเร็วระดับปานกลางและต่ำกว่าความเร็วเฉลี่ยของชาว

2. การกำหนดข้อควรปฏิบัติในการชมวาฬ ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า มีการกำหนดคู่มือและข้อควรปฏิบัติในการเข้าชมวาฬโดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งถือเป็นคู่มือกลางสำหรับเรือท่องเที่ยวทุกลำ เช่น การกำหนดความเร็วเรือ ระยะห่างในการชมวาฬ เป็นต้น

3. การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ในแต่ละรอบเพียง 20-25 คนต่อทริป

4. การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกบนเรือ มีบริการอาหารบนเรือแบบบุฟเฟต์และงดการใช้พลาสติก ตัวเรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างครบและสะดวกสบาย เช่น พื้นที่พักผ่อน เครื่องปรับอากาศ ห้องน้ำ เป็นต้น

5. การสื่อสารและให้ข้อมูล มีการให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวก่อนและระหว่างทำกิจกรรม โดยนักสื่อความหมาย ตั้งแต่องค์ประกอบของเรือ อุปกรณ์ความปลอดภัย ไปจนถึงลักษณะระบบนิเวศทางทะเล และข้อมูลเฉพาะของชาวปมูดา รวมถึงข้อปฏิบัติในการชมวาฬ โดยมีการจัดทำสื่อประกอบการบรรยายบนเรือ

6. การประชาสัมพันธ์ ผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น Facebook, TikTok เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชมวาฬปมูดา และดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในไทยและต่างประเทศ

7. การพัฒนาบุคลากร มีการส่งนักสื่อความหมายและผู้ควบคุมเรือไปอบรมกับทางกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทุกปี 1-2 ครั้งต่อปี และมีการอบรมในรูปแบบห้องเรียน มีการทำข้อสอบและประเมินผล เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของกิจกรรมการชมวาฬอย่างปลอดภัยและรับผิดชอบต่อ

ด้านกิจกรรม

1. กิจกรรมหลัก คือ การชมวาทและการให้ความรู้เกี่ยวกับวาทบุรุษโดยนักสื่อความหมาย เช่น ลักษณะทางชีววิทยา การจำแนกอัตลักษณ์วาท การสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พบเจอ รวมถึงระบบนิเวศทางทะเล เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วาทบุรุษและระบบนิเวศทางทะเล

2. กิจกรรมเสริม จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป บางกิจการนำเที่ยวชมวาทมีกิจกรรมที่ส่งเสริม ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมทดสอบคุณภาพน้ำทะเล การวาดรูปสัตว์ทะเล เป็นต้น บางกิจการนำเที่ยวชมวาทมีกิจกรรมเสริมเป็นการถ่ายรูปคู่กับวาท ซึ่งนักท่องเที่ยวที่สามารถถ่ายรูปได้สวยที่สุดจะได้รับรางวัลเป็นของที่ระลึก

ด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชน มีการจ้างงานคนในพื้นที่เข้ามาทำงานกับกิจการนำเที่ยวชมวาท เช่น เป็นผู้ควบคุมเรือ นักสื่อความหมาย หรือพนักงานบนเรือ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีรายได้จากการท่องเที่ยว และมีการนำสินค้าของฝากจากชุมชนมาขายบนเรือ เช่น กะปิ กุ้งแห้ง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่าคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยสนใจการท่องเที่ยวนัก เนื่องจากอาชีพเดิมคือการทำประมง บางคนยังไม่เห็นว่า การท่องเที่ยวชมวาทจะสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงได้ จึงยังไม่มีแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรม

3. การเสนอแนะทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาทบุรุษในจังหวัดสมุทรสาคร

3.1 ด้านพื้นที่

ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวชมวาทไม่ได้มีความโดดเด่นมากในด้านพื้นที่ที่ตั้งจุดนักท่องเที่ยว ในอนาคตควรมีการพัฒนาพื้นที่ มีจุดแวะพัก คาเฟ่ จุดไหว้พระ พิพิธภัณฑ์ หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เข้ามาเสริม นอกจากนี้ในด้านข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยว พบว่า ควรมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน มีระบบขนส่งสาธารณะเข้าถึง เนื่องจากท่าเรืออยู่ไกลจากถนนหลัก

3.2 ด้านการจัดการ

ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอว่า ผู้ประกอบการต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวาท ข้อควรปฏิบัติในการชมวาทอย่างถูกวิธี รวมทั้งเรื่องความปลอดภัย การให้ข้อมูลผลกระทบของสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตชุมชน ควรมีการพัฒนาบุคลากร จัดอบรมผู้ประกอบการ มัคคุเทศก์ และคนขับเรือ เพื่อเสริมองค์ความรู้ โดยมีหน่วยงานรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ดีและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งมีการจัดการคัดแยกขยะและลดการใช้พลาสติกบนเรือ และจัดระเบียบการออกเรือเพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวายมากเกินไป ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเข้าร่วมประเมินมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรฐานเรือรับจ้างเพื่อการท่องเที่ยว มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมดูแลการท่องเที่ยวไม่ให้ส่งผลกระทบต่อวาทและระบบนิเวศ

ผู้ประกอบการให้ข้อเสนอว่า ท่าเรือควรจะต้องมีการขยายในอนาคต เนื่องจากที่จอดรถและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ยังไม่เพียงพอและอาจเป็นปัญหาสำหรับคนมารับประทานอาหารกับคนมาชมวาท นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวให้ข้อเสนอว่า ควรมีการทำสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชมวาทให้มากขึ้น มีร้านสะดวกซื้อและของที่ระลึกเกี่ยวกับวาท และบริการรถรับ-ส่งจากตัวเมืองมายังท่าเรือ

3.3 ด้านกิจกรรม

ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอว่า ควรเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวถึงความสำคัญของวาทต่อระบบนิเวศและชุมชน กิจกรรมจะต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์วาท นอกจากนี้ควรมี Road Map ที่รวมกิจกรรมเกี่ยวกับวาท ตั้งแต่การศึกษาประวัติและชมโครงกระดูกวาทในพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม ไม่ใช่เพียงแค่มาดูวาทแล้วจบ ส่วนนักท่องเที่ยวให้ข้อเสนอว่า ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วม

3.4 ด้านการมีส่วนร่วม

ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอว่า ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวชมวาท โดยส่งเสริมการสร้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่มาจากคนในชุมชน การนำผลิตภัณฑ์ชุมชนออกมาขายที่ท่าเรือ รวมทั้ง

การส่งเสริมให้ชุมชนผลิตของที่ระลึกเกี่ยวกับวาท เช่น พวงกุญแจวาท ตุ๊กตาวาทเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับเกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ควรมีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยชุมชนวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยวชมวาท

อภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาทบุรุดำในจังหวัดสมุทรสาคร สามารถอภิปรายผลและสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาท บุรุดำในจังหวัดสมุทรสาคร

จากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสประสบการณ์แปลกใหม่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวมองว่ากิจกรรมการชมวาทในแหล่งธรรมชาติเป็นประสบการณ์ที่มีความแปลกใหม่สำหรับนักท่องเที่ยว และแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวในปัจจุบันให้ความสำคัญกับประสบการณ์เชิงคุณค่าและการใกล้ชิดธรรมชาติมากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง สอดคล้องกับ แสงสรรค์ ภูมิสถาน และนันทชัย พงศ์พัฒนานุรักษ์ (2564) ที่กล่าวว่า นักท่องเที่ยวสัตว์ป่าแสวงหาประสบการณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ได้สำรวจและค้นหาประสบการณ์การท่องเที่ยวใหม่ ๆ มากกว่าประสบการณ์ทางด้านความบันเทิง ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัวด้วยรถยนต์ส่วนตัว เนื่องจากการเดินทางมาง่าย ๆ นั้นยังไม่มีระบบขนส่งสาธารณะเข้าถึง จึงทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวร่วมกับครอบครัว ซึ่งจะมีเป็นส่วนตัวและสะดวกสบายมากกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริยา แสงพงศ์ (2560) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวในสวนสัตว์เปิดเขาเขียว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาครอบครัว และเดินทางมาด้วยรถยนต์ส่วนตัว มีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว 3,001–4,000 บาท ได้รับแหล่งข้อมูลข่าวสารจากสื่อโซเชียลมีเดีย สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์

ผู้ประกอบการ ที่ได้กล่าวว่า มีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในไทยและต่างประเทศ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรพรรณ ณ บางช้าง และคณะ (2562) พบว่า ลักษณะการเดินทางมาชมวาฬบรูด้าของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขับรถส่วนตัวมาเองและได้รับข้อมูลข่าวสารมาจาก Facebook และส่วนใหญ่มีความต้องการต่อองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งดึงดูดใจและด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรัชย์ นิพัทธ์โยธิน และศิริญา วิรุณราช (2563) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการพัฒนาด้านสิ่งดึงดูดใจและด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะนักท่องเที่ยวต้องการสิ่งดึงดูดใจ สำคัญคือ การพบเห็นวาฬบรูด้า ซึ่งเป็นสัตว์ทะเลหายาก นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะต้องการความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนอกเหนือจากการชมวาฬ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ

2. การจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

จากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้านการจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบต่อวาฬบรูด้า มีการกำหนดข้อปฏิบัติในการชมวาฬอย่างไม่รบกวน มีการควบคุมการเดินทางอย่างระมัดระวัง คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ ที่ได้พบว่า ในด้านการจัดการ ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบต่อวาฬบรูด้าและระบบนิเวศทางทะเล รวมทั้งมีการให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงข้อปฏิบัติในการชมวาฬ และจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิพวรรณ พุ่มมณี (2558) ที่กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องมีความรับผิดชอบต่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและสังคม และให้ความสำคัญในด้านขีดความสามารถในการรองรับโดยคำนึงถึงผลกระทบที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ด้านกิจกรรม มีกิจกรรมการชมวาฬและให้ความรู้เกี่ยวกับวาฬบรูด้าโดยนักสื่อความหมาย ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์วาฬบรูด้าและระบบนิเวศทางทะเล สอดคล้องกับงานวิจัยของ

สิทธิินันท์ เสนาะ (2566) พบว่า การท่องเที่ยวชมวาฬและโลมา เป็นกิจกรรมที่จุดประกายความสนใจเกี่ยวกับระบบนิเวศทางทะเลให้นักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวชมวาฬที่ขาดความรู้และความรับผิดชอบ อาจเป็นภัยคุกคามที่เพิ่มความเสี่ยงอันตรายให้แก่วาฬได้ ส่วนด้านพื้นที่ วาฬบรูด้าเป็นสิ่งดึงดูดสำคัญ อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังใช้เวลาในการเดินทางไม่มาก เนื่องจากใกล้กรุงเทพมหานคร แต่ทั้งนี้ยังขาดป้ายบอกทางที่ชัดเจนและระบบขนส่งสาธารณะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มัสติดา เติงจิ (2561) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากป้ายบอกทางมีน้อย ดังนั้น หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องควรเพิ่มป้ายบอกให้ชัดเจนจากถนนสายหลักถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วม ผู้ประกอบการมีการจ้างงานคนในชุมชน และนำผลิตภัณฑ์ชุมชนมาขายอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม คนในชุมชนยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวชมวาฬและขาดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูวดล บัวบางพลู (2561) ที่พบว่า อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ได้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรองรับและบริการนักท่องเที่ยว โดยการรวมกลุ่มทำธุรกิจขนาดเล็ก เช่น ขายอาหาร เครื่องดื่ม สินค้าที่ระลึก

3. การเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

3.1 ด้านพื้นที่

แนวทางที่ 1 ควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นหลากหลาย เช่น มีจุดแวะพัก คาเฟ่ จุดสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิพิธภัณฑ์ หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เข้ามาเสริม เพื่อดึงดูดและรองรับนักท่องเที่ยวชมวาฬ

แนวทางที่ 2 ควรมีเส้นทางการเข้าถึงทำเรือได้ง่ายและสะดวก มีป้ายบอกทางที่ชัด รวมทั้งมีระบบขนส่งสาธารณะเข้าถึง เนื่องจากท่าเรืออยู่ไกลจากถนนหลัก

3.2 ด้านการจัดการ

แนวทางที่ 1 ควรมีการพัฒนาบุคลากร จัดอบรมผู้ประกอบการ นักสื่อความหมาย และคนขับเรืออย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมองค์ความรู้ พัฒนาด้านภาษาต่างประเทศ และยกระดับคุณภาพการบริการ นอกจากนี้ควรมีการจัดอบรมด้าน

ความปลอดภัยป้องกันอุบัติเหตุทางน้ำแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวชมวาฬ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

แนวทางที่ 2 ควรมีการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมและปลอดภัย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม (Universal Design) เช่น ทางลาดสำหรับขึ้น-ลงเรือ พื้นที่สำหรับรถเข็นบนเรือ ขยายพื้นที่ท่าเรือ โดยแยกส่วนกับร้านอาหาร เพิ่มร้านสะดวกซื้อ ร้านของที่ระลึก รวมทั้งจัดให้มีบริการรถรับ-ส่งจากตัวเมืองมายังท่าเรือ

แนวทางที่ 3 ควรมีการสื่อสารแนวทางหรือข้อควรปฏิบัติในการชมวาฬ ให้แก่นักท่องเที่ยวทุกคนทราบและมองเห็นได้ เช่น ห้ามทิ้งขยะหรืออาหารลงทะเล ห้ามส่งเสียงดังรบกวนวาฬ ห้ามให้อาหารวาฬหรือพยายามสัมผัสวาฬ

แนวทางที่ 4 ควรมีการจัดการคัดแยกขยะและน้ำเสียทั้งบนเรือและท่าเรืออย่างเป็นระบบ โดยเน้นการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ตลอดจนลดการใช้พลาสติก ส่งเสริมการใช้วัสดุที่นำกลับมาใช้ซ้ำได้

แนวทางที่ 5 ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชมวาฬ ผ่านช่องทางออนไลน์ให้มากขึ้น ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการตลาด โดยจัดทำโปรโมชั่นสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มครอบครัว และมีการกำหนดราคาที่เหมาะสม

3.3 ด้านกิจกรรม

แนวทางที่ 1 ควรเน้นการเรียนรู้ความเข้าใจระบบนิเวศ พฤติกรรมของวาฬ และภัยคุกคามปัจจุบันของวาฬและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสอดแทรกเรื่องราวของวิถีชีวิตชุมชนชาวประมงในโดยนักสื่อความหมายที่มีความรู้ เพื่อสร้างความรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการอนุรักษ์ในระยะสั้นหรือระยะยาวของนักท่องเที่ยว

แนวทางที่ 2 ควรมีการพัฒนากิจกรรมที่มีความหลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วม เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ศึกษาประวัติและชมโครงกระดูกวาฬที่พิพิธภัณฑ์ ชมวิถีชีวิตชาวประมง ชมระบบนิเวศป่าชายเลน รวมทั้งมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ทำระหว่างที่รอชมวาฬ หรือมีกิจกรรมชดเชยในกรณีที่ไม่เจอวาฬ เช่น บอร์ดเกมเกี่ยวกับวาฬ เกมทายชื่อวาฬぶりだ เก็บขยะในทะเลชมนก

ทะเล เป็นต้น โดยเน้นการให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันไป

3.4 ด้านการมีส่วนร่วม

แนวทางที่ 1 ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ โดยให้มีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ และรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวชมวาฬที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ และมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

แนวทางที่ 2 ควรส่งเสริมให้ชุมชนผลิตสินค้าที่ระลึกเกี่ยวกับวาฬ รวมทั้งนำผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ของชุมชนออกมาขายแก่นักท่องเที่ยว โดยมีการสนับสนุนช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของชุมชนทั้งรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ เช่น จัดจำหน่ายบริเวณท่าเรือ แหล่งท่องเที่ยว เว็บไซต์ เพจ Facebook เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

แนวทางที่ 3 ควรมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยเน้นการบูรณาการความร่วมมืออย่างเป็นระบบ สนับสนุนเครือข่ายชุมชนและผู้ประกอบในการวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยวชมวาฬ เพื่อช่วยให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน และสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผู้ประกอบการหรือผู้สนใจการท่องเที่ยวชมวาฬ นำผลการวิจัยไปพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบุรุดำ เพื่อให้ตรงกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

1.2 หน่วยงานภาครัฐควรมีการจัดทำกฎหมายในการควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวชมวาฬ เพื่อความปลอดภัยของกิจกรรมและไม่ให้ส่งผลกระทบต่ออ่าวและระบบนิเวศทางทะเล

1.3 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชมวาฬให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มการรับรู้ในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวชมวาฬทั่วโลก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบุรูด้าในพื้นที่อื่น ๆ เช่น จังหวัดชลบุรี จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยผลกระทบจากกิจกรรมท่องเที่ยวชมวาฬที่มีต่อวาฬบุรูด้าและระบบนิเวศ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

ภาพที่ 1

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการชมวาฬบรูด้าในจังหวัดสมุทรสาคร

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้ให้ทุนสนับสนุนเพื่อการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2566). วาฬ/โลมา. https://km.dmcg.go.th/c_7/d_19829
- กาญจนา อุดุลยานุกุล, สุรศักดิ์ ทองสุกดี, สุระชัย ภาสตา, ชีรวัตร เปรมปรี, และธนตร วรรณรังษี. (2557). ปลาฉลามในประเทศไทย. บริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัด.
- คชา สอทอง, วิพร เกตุแก้ว, เพ็ญศรี ฉิรินัง, และวิวัฒน์ หมั่นการ. (2567). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2566–2570 กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, 11(2), 12-20.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนากการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570). <https://intelligencecenter.tat.or.th/articles/46156>
- จังหวัดสมุทรสาคร. (2566). บรรยายสรุปจังหวัดสมุทรสาคร กุมภาพันธ์ 2566. https://www.samutsakhon.go.th/_new/news_devpro1
- จิรชัย นิพัทธ์โยธิน และศิริกัญญา วิรุณราช. (2563, 20-21 กุมภาพันธ์). ความต้องการของนักท่องเที่ยวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของกองทัพเรือในเขตอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี [การนำเสนอ]. การประชุมวิชาการระดับนานาชาติและระดับชาติด้านบริหารธุรกิจและการบัญชี 2563. เชียงใหม่, ประเทศไทย.
- ทิพวรรณ พุ่มมณี. (2558). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ธนพล จันทรเรืองฤทธิ์. (2561). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].
<http://dspace.bu.ac.th/jspui/handle/123456789/3887>
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2555). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. หจก.เพิร์นข้าหลวง 프린ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- พรหมภัสสร ชุนบุญญทิพย์ และพัชนี สมกำลัง. (2558). สื่อความหมายธรรมชาติ : เครื่องมือการท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. *วารสารวิชาการวิถีสังคมมนุษย์*, 3(1), 184-200.
- พัชรภรณ์ เยาวสุต, อีรวัตร เปรมปรี, ราชวดี จันทรา, และสุพรชัย รุ่งเรือง. (2566). *การแพร่กระจายของสัตว์น้ำที่เป็นอาหารของวาฬบรูด้าบริเวณอ่าวไทยตอนบน*.
<https://dmcrth.dmcr.go.th/attachment/dw/download.php?WP=rUqjMT0JqmMZG22DM7y04TyerPMjBJ05qmqZA21CM500hJatrTD0o3Q>
- พัชรภรณ์ เยาวสุต, สุธศักดิ์ ทองสุกดี, อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์, สุระชัย ภาสตา, อีรวัตร เปรมปรี, ราชวดี จันทรา, และสุหทัย ไผสานท์กุล. (2561). *การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการท่องเที่ยวชมวาฬบรูด้าในประเทศไทย*. <https://www.dmcr.go.th/detailLib/3973>
- ภูวดล บัวบางพลู. (2561). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี*. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 12(2), 91-101.
- มัสติดา เติ้งจิ. (2561). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลา-บาลา อำเภอแฉ่ง จังหวัดนราธิวาส* [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิทธิพันธ์ เสนาะ. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประชากรวาฬบรูด้าในทะเลอ่าวไทยตอนบนสู่การจัดการกิจกรรมส่งเสริมความรอบรู้เรื่องมหาสมุทร โดยประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์ SWOT กระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับขั้น (AHP) และการวิเคราะห์ TOWS*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/11158/>

- สุริยา แสงพงศ์. (2560). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวสวนสัตว์เปิดเขาเขียว จังหวัดชลบุรี. *วารสารด้านการบริหารธุรกิจและการเมือง*, 6(2), 99-133.
- แสงสรรค์ ภูมิสถาน และนันทชัย พงศ์พัฒนานุรักษ์. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวสัตว์ป่า กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติโครเกอร์ ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยว สัตว์ป่าของประเทศไทย. *วารสารวนศาสตร์ไทย*, 40(2), 204-219.
- อรพรรณ ณ บางช้าง, สุรศักดิ์ ทองสุกดี, อีรวัตร์ เปรมปรี, สุระชัย ภาสตา, สุพรชัย รุ่งเรือง, นฤมล กรณิตนันท์, พิชราภรณ์ เยาวสุด, ราชวดี จันทรา, สุหทัย ไพโรสานท์กุล, และกัญญา สุทัศน์. (2562). *มูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของวาทบุรดา: คุณค่าที่ต้องเข้าใจ*. บริษัท บอร์น ทู บี พับลิชชิง จำกัด.
- อดิศักดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2539). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. *วารสารเศรษฐศาสตร์ มช*, 1(1), 10-23.
- Cochran, W. G. (1953). *Sampling Techniques*. John Wiley & Sons. Inc.
- Pike, S. D. (2008). *Destination Marketing: an integrated marketing communication approach*. MA Butterworth-Heinmann.

**ภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชน
เมืองสงขลา จังหวัดสงขลา**

**The Image of Traffic Police as Perceived by
Mueang Songkhla Citizen in Songkhla Province**

**ธนบดี บุญแก้วคง, ธนิสร ไชยสวัสดิ์,
รักดี คงดี, วรวุฒิ นิลเพชร, สุธิดา มุณีส้อย,
อภิวัฒน์ สมามิ, ทวนธง ครุฑจ้อน**

**Tanabodee Bunkeawkong, Thanisorn Chaisawat,
Rakdee Kongdee, Worawut Nilphet, Sutida Munisoy,**

Apiwat Samati, Thuanthong Krutchon

วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ,
วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ,
วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ,
วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ,
วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ,
วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ,
วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ

Management for Development College, Thaksin University

Email: 651101197@tsu.ac.th,

Management for Development College, Thaksin University

Email: 651101209@tsu.ac.th,

Management for Development College, Thaksin University

Email: 651101315@tsu.ac.th,

Management for Development College, Thaksin University

Email: 651101337@tsu.ac.th,

Management for Development College, Thaksin University

Email: 651101381@tsu.ac.th,

Management for Development College, Thaksin University

Email: ong007@gmail.com,

Management for Development College, Thaksin University

Email: thuanthong@tsu.ac.th

รับบทความ (Received): 29 ก.ย. 2567

ปรับแก้ไข (Revised): 21 พ.ย. 2567

ตอบรับบทความ (Accepted): 2 ธ.ค. 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา เปรียบเทียบความแตกต่างทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรจำแนกตามเพศ ช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การวิจัยเอกสารเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน 400 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานบริษัท และนิสิตนักศึกษา จำนวน 10 คน แล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ผลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติวิเคราะห์ ส่วนข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์เชิงบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า ภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาภาพรวมอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะด้านการแต่งกายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและด้านวิชาชีพและด้านบุคลิกภาพมีค่าน้อยที่สุด ส่วนผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่าประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันมีทัศนะต่อ

ภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจราจรมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ทั้งนี้ประชาชนเมืองสงขลาเห็นว่าการตั้งด่านของตำรวจจราจรควรลดความถี่ลงเนื่องจากส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทางลบ

คำสำคัญ: ภาพลักษณ์, ตำรวจจราจร

Abstract

This research aimed to study the image of traffic police in the Songkhla city public's view, compare the differences of the Songkhla city public's view on the image of traffic police classified by gender, generation, education and career as well as examine the relationship between the structural factors compounding with quality of life, social context and legal understanding and the Songkhla city public's view on the image of traffic police. The research methodology consisted of document research to analyze and synthesize secondary data, quantitative research to survey data from a sample group of 400 people in Mueang Songkhla District, Songkhla Province, and qualitative research to conduct in-depth interviews with 10 key informants who were government officials, company employees, and students. The data collected from the questionnaires were analyzed using descriptive statistics and analytical statistics. The in-depth interview data were analyzed descriptively.

The research results found that the image of traffic police in the Songkhla city public's view was at a favorable level, especially in terms of dress, which had the highest average value, and in terms of profession

and personality, which had the lowest values. The results of the hypothesis testing found that Songkhla city citizens of different generations, educations and careers had different views on the image of traffic police at a significance level 0.05. At the 0.01 and 0.05 levels, structural factors pertaining to quality of life, comprehension of social characteristics, and familiarity with traffic laws significantly influenced Songkhla city citizen's perceptions of the traffic police. Additionally, individuals believed that reducing the frequency of traffic police checkpoints would improve their perception of the police.

Keywords: Image, Traffic Police

บทนำ

ภาพลักษณ์มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการในปัจจุบันเพราะสะท้อนให้เห็นถึงข้อดีและข้อจำกัดขององค์การหรือสถาบัน ภาพลักษณ์ที่สะท้อนออกมาในด้านดีแสดงว่าองค์การนั้นมีความแข็งแกร่งและเป็นที่ยอมรับของสังคม หากภาพลักษณ์สะท้อนออกมาในด้านลบก็จะต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงองค์การ (ปิยะวรรณ ปิ่นแก้ว, เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง และพรสนอง วงศ์สิงห์ทอง, 2560) การที่จะสร้างภาพลักษณ์ให้กับองค์การนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการคิดค้นนวัตกรรมการให้บริการใหม่ ๆ เพื่อให้เป็นที่รับรู้และเกิดความประทับใจ (ชัยเจริญ โชติกังวาล, จิดาภา เร่งมีศรีสุข, นภัทร์ แก้วนาค และกันตวีร์ เวียงสิมา, 2567)

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (Royal Thai Police Headquarters) เป็นส่วนราชการระดับกรมมีฐานะเป็นนิติบุคคลขึ้นการบังคับบัญชาโดยตรงต่อนายกรัฐมนตรีและไม่อยู่ในสังกัดกระทรวงหรือสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีวิสัยทัศน์คือ เป็นองค์กรบังคับใช้กฎหมายที่ประชาชนเชื่อมั่นศรัทธา (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2567) โดยข้าราชการตำรวจเป็นข้าราชการอีกประเภทที่ต้องมีความรู้ความสามารถ รู้ลึก รู้รอบ รู้จริงในงานที่ทำและต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ซื่อตรง อดทน เสียสละ ต้องขยันและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในการ

รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมตามอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมาย บางครั้งอาจส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของประชาชนเฉกเช่นเดียวกับข้าราชการประเภทอื่น ๆ (กันตินันท์ นามตะ และฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี, 2562) นอกจากนี้ตำรวจถือเป็นผู้รักษากฎหมายและควบคุมดูแลให้ประชาชนปฏิบัติตาม เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างมาก จากแผนงานของตำรวจที่มีอยู่หลากหลายนั้น แผนกจราจรถือเป็นแผนกหนึ่งที่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคอันเกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางสังคม เส้นทางการคมนาคมที่สะดวก สมรรถนะของรถยนต์ที่มีขีดความสามารถมากขึ้น มีการเพิ่มจำนวนของยานพาหนะ จึงทำให้เกิดการใช้รถใช้ถนนมากขึ้น การบังคับใช้กฎหมายจราจรไม่สัมฤทธิ์ผล ตำรวจจราจรต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการจัดการด้านการจราจรซึ่งเป็นงานในเชิงรับไม่ทำทนาย รวมถึงประชาชนขาดจิตสำนึกการเคารพกฎจราจร จึงพบสถิติอุบัติเหตุพุ่งสูงขึ้นและมีความรุนแรงมากขึ้น อันนำมาสู่ความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ ดังนั้น ด้วยภารกิจของตำรวจจราจรที่ต้องเป็นผู้ให้บริการแก่ประชาชนอำนวยความสะดวกด้านการจัดการและควบคุมการจราจร การบังคับใช้กฎหมาย มีความใกล้ชิดและสัมพันธ์กับประชาชนเป็นอย่างมาก หากปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความสุภาพ อ่อนโยน ให้เกียรติ และใช้กฎหมายเป็นไปอย่างถูกต้องเสมอภาคและมีความเป็นธรรมต่อประชาชนแล้ว ทักษะเชิงบวกของประชาชนในการปฏิบัติของตำรวจจราจรย่อมส่งผลถึงภาพลักษณ์โดยรวมของตำรวจด้วย และในทางกลับกัน ถ้าหากตำรวจจราจรไม่สนใจในการปฏิบัติงาน ขาดความซื่อสัตย์สุจริต การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม ไม่มีความเสมอภาค เลือกปฏิบัติหรือแสวงประโยชน์จากประชาชนย่อมมีทักษะเชิงลบในการปฏิบัติงานของตำรวจทั้งหมดเช่นกัน ซึ่งล้วนส่งผลให้เกิดความเสื่อมเสียแก่องค์การอย่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติในฐานะต้นสังกัด (ฐิติชญา มีพร, วาสนา แก้วไธสง, สถาพร วิชัยรัมย์, ธนพัฒน์ จงมีสุข และภัทรพล ทศมาศ, 2564)

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา (Songkhla Provincial Police) ได้ตระหนักถึงปัญหาภาพลักษณ์ของตำรวจ จึงได้กำหนดนโยบายเพื่อวางแนวทางให้ตำรวจภูธรจังหวัดสงขลาเข้ามาปฏิบัติ โดยมี

เป้าหมายเพื่อสร้างภาพลักษณ์ตำรวจให้มีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นเพื่อให้เกิดการรับรู้คุณภาพการให้บริการที่ดีและเกิดทัศนคติที่ดีต่อความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชนในพื้นที่ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้วางแนวทางการสร้างภาพลักษณ์ไว้ 2 ด้านคือ ด้านการให้บริการบนสถานีและด้านจรรยา (กษิตศ เทียกสีบุญ และลัดดาวัลย์ สำราญ, 2562) จากที่กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา ภาพลักษณ์ของตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นการประเมินศักยภาพการดำเนินงานของตำรวจจราจรรวมถึงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำงานและสร้างภาพลักษณ์ในปัจจุบันและอนาคตที่จะเกิดขึ้นในเชิงบวก อันส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตลอดจนเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานของข้าราชการตำรวจต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร

สมมติฐานที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชาชนเมืองสงขลาที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกัน
2. ประชาชนเมืองสงขลาที่มีอายุต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกัน
3. ประชาชนเมืองสงขลาที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกัน

4. ประชาชนเมืองสงขลาที่มีอาชีพต่างกันมีทัศนคติต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกัน

5. ระดับคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร

6. ความเข้าใจลักษณะสังคมมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร

7. ความรู้กฎหมายจราจรมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร

การทบทวนวรรณกรรม

ภาพลักษณ์เป็นองค์รวมของความเชื่อ ความคิด และความประทับใจที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งทัศนคติและการกระทำใด ๆ ที่คนเรามีต่อสิ่งนั้นจะมีความเกี่ยวพันกันอย่างสูงกับภาพลักษณ์ของสิ่งนั้น ๆ กล่าวคือ ภาพลักษณ์เป็น ความเชื่อความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของบุคคลหรือจากความรู้สึก ซึ่งได้มาจากการได้มีความรู้ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามประสบการณ์และการสังเกต ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ภาพลักษณ์สามารถเปลี่ยนแปลง ได้ตลอดเวลาเมื่อบุคคลได้สัมผัสหรือรับรู้สิ่งใหม่ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจและ ความรู้สึกภาพลักษณ์ที่ดีมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อหน่วยงานหรือ องค์กรในสังคมเพราะเป็นสิ่งที่เสริมสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้น ดังนั้น หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ จึงพยายามสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานของตน (พิริยะ แก้ววิเศษ, 2554) โดย เสรี วงษ์มณฑา (2541) ใช้คำว่า “ภาพพจน์” ในความหมายของคำว่า “ภาพลักษณ์” (Image) เนื่องจากได้ให้เหตุผลว่าเป็นคำที่ใช้ในความหมายของภาพลักษณ์จนคนทั่วไปรับทราบ ในขณะที่ วิจิตร อวาทกุล (2541) กล่าวว่า “ภาพลักษณ์” เป็นภาพของสถาบัน หน่วยงาน บริษัท ห้างร้านหรือบุคคล ที่เกิดความรู้สึกขึ้นในจิตใจของคนเรารู้ว่า ดี ไม่ดี ชอบ ไม่ชอบ เชื่อถือ ไม่เชื่อถือ เห็นด้วยไม่เห็นด้วย ฯลฯ ถ้าความเห็นของคนส่วนมากเป็นเช่นไร ภาพลักษณ์ของหน่วยงานก็จะเป็นอย่างนั้น ภาพลักษณ์ที่ดีจะสร้างความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ที่ไม่ดี จะทำให้การดำเนินงานของสถาบันนั้นล้มเหลวได้ โดย ใจทิพย์ ศรีประกายเพชร (2537)

กำหนดองค์ประกอบของภาพลักษณ์ออกเป็น 4 ส่วนที่มีความเกี่ยวข้องเป็นปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ประกอบด้วย 1. องค์ประกอบเชิงการรับรู้ (Perceptual Component) เป็นสิ่งที่บุคคลจะได้จากการสังเกตโดยตรง 2. องค์ประกอบเชิงเรียน (Cognitive Component) ภาพลักษณ์ที่เป็นความรู้เกี่ยวกับลักษณะประเภทความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการสังเกต 3. องค์ประกอบเชิงความรู้สึก (Affective Component) เป็นภาพลักษณ์ที่เกี่ยวกับความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ และ 4. องค์ประกอบเชิงการกระทำ (Behavior Component) เป็นภาพลักษณ์ที่เกี่ยวกับความมุ่งหมายหรือเจตนาที่จะใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตอบโต้สิ่งเร้านั้น อันเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเชิงความรู้และเชิงความรู้สึก

สถานีตำรวจภูธรเมืองสงขลา (2567) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งสถานีตำรวจภูธรเมืองสงขลา เมื่อปี พ.ศ. 2494 ซึ่งที่ตั้งปัจจุบันสถานีตำรวจภูธรเมืองสงขลา คือ เลขที่ 1/19 แหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ใช้คลื่นความถี่วิทยุ 152.500 ใช้นามเรียกขาน แก้วแสน อำนาจหน้าที่และพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรสงขลาในส่วนงานจราจรเกี่ยวข้องกับการวางแผนอำนวยความสะดวก การควบคุม กำกับ ดูแลตรวจสอบและประเมินผลงานด้านการควบคุมจราจรจัดการและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับจราจร งานจราจรตามโครงการพระราชดำริ รวมทั้งงานที่มีลักษณะเกี่ยวข้องหรือเป็นส่วนประกอบของงานนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาด้านการจราจรในเขตอำนาจ การรับผิดชอบหรือพื้นที่ปกครองของสถานีตำรวจตลอดจนพื้นที่ที่มีการจราจรต่อเนื่องกัน มีพื้นที่รับผิดชอบ 6 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลบ่อยาง (เทศบาลนครสงขลา) 55 หมู่บ้าน ตำบลเขารูปช้าง (เทศบาลเมืองเขารูปช้าง) 10 หมู่บ้าน ตำบลพะวง (เทศบาลตำบลพะวง) 8 หมู่บ้าน ตำบลเกาะแก้ว (เทศบาลตำบลเกาะแก้ว) 10 หมู่บ้าน ตำบลทุ่งหวัง (องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหวัง) 10 หมู่บ้าน และตำบลเกาะยอ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ) 9 หมู่บ้าน รวม 102 หมู่บ้าน

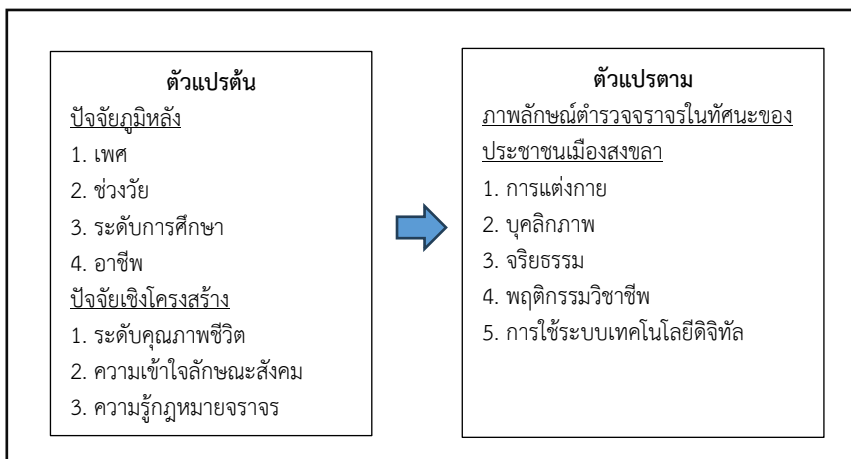
ผลการวิจัยเกี่ยวกับตำรวจจราจรในพื้นที่ต่าง ๆ บ่งชี้ว่า ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อตำรวจจราจรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก ด้านพฤติกรรมการให้บริการมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก ด้านความซื่อสัตย์มีทัศนคติอยู่ในระดับมาก และด้านการมีมนุษยสัมพันธ์

ที่ดีกับประชาชนมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก (กัญญารัตน์ สว่างกุล, 2560) การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของตำรวจจราจรพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมประชาชนผู้ขับขี่มีทัศนคติต่อตำรวจจราจรอยู่ในระดับที่ดีหรือค่อนข้างดีมีความรู้สึกว่ อาชีพตำรวจจราจรต้องบริการสังคม ส่วนความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของตำรวจจราจรพื้นที่กรุงเทพมหานครอยู่ในระดับปานกลาง โดยส่วนใหญ่ประชาชนมีความพึงพอใจในด้านบุคลิกภาพของตำรวจจราจร (สัมพันธ์ สังข์คำ, 2547) ภาพลักษณ์ตำรวจจังหวัดชลบุรี มีความเชื่อมั่นตนเองวางตนได้เหมาะสม น่าเคารพนับถือ การแต่งกายเรียบร้อยเหมาะสม วาจาสุภาพ รักษาชื่อเสียงตำรวจ และเป็นผู้નાในการ พัฒนาสังคม เป็นผู้มีความฉลาดรอบคอบในการแก้ปัญหาปฏิบัติงาน ได้ด้วยความรวดเร็วมีประสิทธิภาพให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนและติดตามงานที่ปฏิบัติ อย่าง สม่าเสมอ ปฏิบัติตนอันดีตามระเบียบวินัยตำรวจมีความสามัคคีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะเป็นผู้รักษาความลับทางราชการและไม่กระทำการอันเป็นการหาผลประโยชน์ที่ทำให้เสียความเที่ยงธรรม เป็นผู้ปฏิบัติอันดีต่อสังคม เป็นผู้ยึดมั่นศีลธรรม เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ (บุญสิทธิ์ ว่องไว, 2541) จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นนำมาสู่การพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณกำหนดประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรเมืองสงขลา จำนวน 160,069 คน ซึ่งสามารถกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางสำเร็จรูปของ ทาโรยามาเน (Yamane) โดยขนาดของประชากรที่จำนวน 160,069 คน กำหนดความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับร้อยละ 5 ขนาดของกลุ่มประชากรได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาประมาณ 400 คน แล้วจำแนกกลุ่มตัวอย่างไปตามเขตพื้นที่แต่ละตำบลของอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ดังนี้

จำนวนประชากรตำบลบ่อทราย 54,604 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 136 คน จำนวนประชากรตำบลเขาภูช้าง 43,102 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 108 คน จำนวนประชากรตำบลทุ่งหวัง 10,313 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 26 คน จำนวนประชากรตำบลเกาะยอ 4,848 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 12 คน จำนวนประชากรตำบลเกาะแก้ว 11,631 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 29 คน และจำนวนประชากรตำบลพะวง 35,571 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 89 คน จากนั้นดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญกับกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบลของอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน

คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการหาข้อมูลนำมาวิเคราะห์ โดยแบ่งออกได้เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายในด้านเพศ ช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพ ตอนที่ 2 ปัจจัยเชิงโครงสร้างประกอบด้วย ระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจราจร ตอนที่ 3 ภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชน ตามการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการแต่งกาย ด้านบุคลิกภาพ ด้านจริยธรรม ด้านพฤติกรรมวิชาชีพ และด้านการใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยการออกแบบสอบถามมีค่าน้ำหนักการแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating-Scale) ตามวิธีของ Likert 5 ระดับ คือ ระดับ 5 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับดีมาก ระดับ 4 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับดี ระดับ 3 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับปานกลาง ระดับ 2 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับพอใช้ และระดับ 1 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับควรปรับปรุง โดยเกณฑ์ค่าเฉลี่ยเพื่อวัดระดับทัศนะ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ เกณฑ์สำหรับข้อความเป็นการวัดในเชิงบวก เมื่อค่าพิสัยเท่า $(5-1)=0.80$ ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ยเป็น 4.21-5.00 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับดีที่สุด ค่าเฉลี่ยเป็น 3.41- 4.20 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ยเป็น 2.61-3.40 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเป็น 1.81-2.60 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับพอใช้ ค่าเฉลี่ยเป็น 1.00-1.80 ทัศนะต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับควรปรับปรุง

ส่วนแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ ให้แสดงความคิดเห็นต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชน อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ แล้วทำการจัดทำข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบด้วย ค่าความถี่และค่าร้อยละบรรยายลักษณะของประชากรที่ศึกษา ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานบรรยายปัจจัยเชิงโครงสร้างและทัศนะของประชาชนที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้สถิติอนุมาน คือ การทดสอบค่าที (T-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) การทดสอบรายคู่ LSD และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และ 0.05

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 43.5 ช่วงวัยตั้งแต่ 18-30 ปี คิดเป็น ร้อยละ 44.5 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) คิดเป็นร้อยละ 30.0 และส่วนใหญ่เป็นนิสิตหรือนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 32.3

ปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การมีชีวิตที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 4.54) รองลงมาคือสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 4.50) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การมีชีวิตที่สมบูรณ์ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 4.17) ความเข้าใจลักษณะสังคมค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.14) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายหรือข้อบังคับของสังคมไทย (ค่าเฉลี่ย 4.22) รองลงมาคือ การใช้ชีวิตในชุมชนอย่างมีความสุข (ค่าเฉลี่ย 4.21) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

ประเพณีหรือศาสนาในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.98) ความรู้กฎหมายจราจรค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 0.90) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ คือ สัญญาณไฟเหลืองหมายถึงไม่ควรรีบไป (0.96) รองลงมาคือ เส้นทึบหมายถึงห้ามแซง (ค่าเฉลี่ย 0.95) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ในการให้สัญญาณไฟเขียวจะต้องให้ผู้ขับรถคันอื่นเห็นได้ในระยะ 60 เมตร (ค่าเฉลี่ย 0.71)

ภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.16) สำหรับภาพลักษณ์รายด้านพบว่า ด้านการแต่งกายโดยรวมอยู่ในระดับดีที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.29) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายมีความสะอาดดูเป็นระเบียบ (ค่าเฉลี่ย 4.39) รองลงมาคือ ตำรวจจราจรสวมหมวกตามระเบียบขณะปฏิบัติหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.38) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ เครื่องแต่งกายมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.22) ด้านบุคลิกภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.13) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ตำรวจจราจรแต่งกายด้วยเครื่องแบบอย่างถูกต้องสุภาพเรียบร้อย (ค่าเฉลี่ย 4.27) รองลงมาคือ ตำรวจจราจรมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงพร้อมปฏิบัติหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.27) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ตำรวจจราจรมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ควบคุมและแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.98) ด้านจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ตำรวจจราจรมีความประพฤติ ปฏิบัติดีทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ (ค่าเฉลี่ย 4.21) รองลงมาคือ ตำรวจจราจรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเที่ยงธรรม (ค่าเฉลี่ย 4.17) ส่วนประเด็นที่มีค่าน้อยที่สุดคือ ตำรวจจราจรไม่รับสินบนหรือรีดไถทรัพย์สินของประชาชน (ค่าเฉลี่ย 3.99) ด้านพฤติกรรมวิชาชีพโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ตำรวจจราจรประพฤติปฏิบัติตนตามวินัยข้าราชการตำรวจ (ค่าเฉลี่ย 4.22) รองลงมาคือ ตำรวจจราจรให้ความตอบรับและบริการประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.17) ส่วนประเด็นที่มีค่าน้อยที่สุดคือ ตำรวจจราจรไม่ข่มเหงและไม่ใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสมกับประชาชน (ค่าเฉลี่ย 3.98) ท้ายที่สุดด้านเทคโนโลยีดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.19) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีเครื่องอำนวยความสะดวก

ในการจ่ายค่าปรับประชาชนที่ทำผิดกฎจราจร (เครื่องสแกนสำหรับจ่ายค่าปรับ) (ค่าเฉลี่ย 4.21) รองลงมา เครื่องมือวิทยุสื่อสารมีประสิทธิภาพที่ดีรวดเร็วพร้อมสำหรับการใช้งานภาคใต้เป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐ (ค่าเฉลี่ย 4.20) ส่วนประเด็นที่มีค่าน้อยที่สุดคือ มีความพร้อมในเรื่องการตั้งจุดดักจับความเร็วของรถที่ขับขึ้นความเร็วที่กฎหมายกำหนด (ค่าเฉลี่ย 4.14)

สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาที่กำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หรือที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่า ประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกันจึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนเมืองสงขลาที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรไม่แตกต่างกันจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยสรุปได้ดังตารางที่ 1 และเมื่อทดสอบความแตกต่างของภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา เป็นรายคู่ ด้วย LSD พบความแตกต่างตามตารางที่ 2-4 ดังนี้

ตารางที่ 1

เปรียบเทียบทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร จำแนกตามเพศ ช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตัวแปร	t-test/F-test	ค่านัยสำคัญ
เพศ	0.673	0.160
ช่วงวัย	4.919	0.001*
ระดับการศึกษา	2.856	0.037*
อาชีพ	6.503	0.000*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2

เปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรเป็นรายคู่
จำแนกตามช่วงวัย

อายุ	1 (4.30)	2 (4.24)	3 (4.09)	4 (4.01)	5 (3.95)
1. 18 - 30 ปี (4.30)	-	0.06	0.21*	0.29*	0.35*
2. 61 ปีขึ้นไป (4.24)		-	0.15	0.23*	0.29
3. 31 - 40 ปี (4.09)			-	0.08	0.14
4. 41 - 50 ปี (4.01)				-	0.06
5. 51 - 60 ปี (3.95)					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 ทัศนคติต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรของประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย 18-30 ปี แตกต่างจากประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย 31-40 ปี ช่วงวัย 41-50 ปี และช่วงวัย 51-60 ปี นอกจากนี้ ประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย 61 ปีขึ้นไป มีทัศนคติแตกต่างจากประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย 41-50 ปี อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย 18-30 ปี มีทัศนคติที่ต่อภาพลักษณ์ตำรวจมากกว่าประชาชนเมืองสงขลาที่อยู่ในช่วงวัย 31-40 ปี ช่วงวัย 41-50 ปี และช่วงวัย 51-60 ปี ในขณะที่เดียวกันประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย 61 ปีขึ้นไป มีทัศนคติที่ต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรมากกว่าประชาชนเมืองสงขลาที่อยู่ในช่วงวัย 41-50 ปี

ตารางที่ 3

เปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรเป็นรายคู่
จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	1	2	3	4
	(4.26)	(4.21)	(4.12)	(4.00)
1. อนุปริญญา/ปวส. (4.26)	-	0.05	0.14	0.26*
2. ปริญญาตรีขึ้นไป (4.21)		-	0.08	0.21*
3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช. (4.12)			-	0.12
4. อื่น ๆ (4.00)				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 ทัศนคติต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรของประชาชนเมืองสงขลาที่มีระดับการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า แตกต่างจากประชาชนเมืองสงขลาที่มีระดับการศึกษาอื่น ๆ อาทิ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ประชาชนเมืองสงขลาที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า มีทัศนคติที่ต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรมากกว่าประชาชนเมืองสงขลาที่มีการศึกษาระดับอื่น ๆ อาทิ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ตารางที่ 4

เปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรเป็นรายคู่
จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	1	2	3	4
	(4.31)	(4.24)	(4.05)	(3.99)
1. นิสิต/นักศึกษา (4.31)	-	0.07	0.25*	0.31*
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ (4.24)		-	0.18	0.24*
3. พนักงานบริษัท (4.05)			-	0.06
4. อื่น ๆ (3.99)				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 ทัศนคติต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรของประชาชนเมืองสงขลาที่เป็นนิสิตหรือนักศึกษาและเจ้าหน้าที่ของรัฐ แตกต่างจากประชาชนเมืองสงขลาที่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทและอาชีพอื่น ๆ อาทิ เกษตรกร ผู้ประกอบการ ประมง นอกจากนี้ ประชาชนเมืองสงขลาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมีทัศนคติต่างจากประชาชนเมืองสงขลาที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ประชาชนเมืองสงขลาที่เป็นนิสิตหรือนักศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรมากกว่าประชาชนเมืองสงขลาที่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทและอาชีพอื่น ๆ ในขณะเดียวกัน ประชาชนเมืองสงขลาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมีทัศนคติที่ดีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรมากกว่าประชาชนเมืองสงขลาที่มีอาชีพอื่น ๆ

อนึ่งผลการทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างกับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรที่กำหนดสมมติฐานทั้งหมด 3 ข้อข้างต้นที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 และ 95 หรือที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และ 0.05 พบว่า ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ประกอบด้วยระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจราจรมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างกับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร

ปัจจัยเชิงโครงสร้าง	r	ค่านัยสำคัญ
ระดับคุณภาพชีวิต	0.604	0.000**
ความเข้าใจลักษณะสังคม	0.703	0.000**
ความรู้กฎหมายจราจร	0.221	0.000**

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 5 ปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจราจร มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจร ในทางบวกอย่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ปัจจัยเชิงโครงสร้างดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันระดับสูงและระดับต่ำ โดยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรมากที่สุดคือ ความเข้าใจลักษณะสังคม ($r=0.703$) รองลงมาคือ ระดับคุณภาพชีวิต ($r=0.604$) ส่วนปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับความรู้กฎหมายจราจร มีความสัมพันธ์น้อยที่สุด ($r=0.221$)

จากการทดสอบสมมติฐานข้างต้นสรุปได้ว่า ประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันมีทัศนคติต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ 2-4 ส่วนประชาชนเมืองสงขลาที่มีเพศต่างกันมีทัศนคติต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 นอกจากนี้ปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจราจร มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทางบวกอย่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ 5-7 ดังนั้น ผลการทดสอบสมมติฐานสรุปได้ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6

สรุปสมมติฐานการวิจัย

ตัวแปร	ค่านัยสำคัญ	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
ปัจจัยภูมิหลัง			
1. เพศ	0.160		✓
2. ช่วงวัย	0.000*	✓	
3. ระดับการศึกษา	0.037*	✓	
4. อาชีพ	0.001*	✓	
ปัจจัยเชิงโครงสร้าง			
1. ระดับคุณภาพชีวิต	0.000**	✓	
2. ความเข้าใจลักษณะสังคม	0.000**	✓	
3. ความรู้กฎหมายจราจร	0.000**	✓	

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อนึ่งผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ประชาชนเมืองสงขลาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรมีบุคลิกภาพที่ดี การแต่งกายถูกต้อง รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยสะดวกรวดเร็ว อาทิ การใช้เครื่องสแกนจ่ายค่าปรับ การใช้วิทยุสื่อสารและยานพาหนะ รองลงมาคือ ประชาชนไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจจราจรในด้านพฤติกรรมวิชาชีพ เช่น การปฏิบัติกับประชาชนที่ไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น ทั้งนี้ประชาชนต้องการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรปรับปรุงแก้ไขในเรื่องการใช้กิริยาและคำพูดให้มีความสุภาพมากขึ้น และไม่ควรตั้งด่านลอยการเรียกจ่ายค่าปรับเกินความจำเป็น และการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรใช้เหตุผลในเรื่องการให้คำแนะนำกับประชาชนที่กระทำผิดให้ทราบก่อนที่จะดำเนินการเปรียบเทียบปรับ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่พบว่าภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี แสดงเห็นว่าประชาชนเมืองสงขลามีมุมมองต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรที่ดีทั้งในด้านการแต่งกาย ด้านบุคลิกภาพ ด้านจริยธรรม ด้านพฤติกรรมวิชาชีพ และด้านการใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการแต่งกายที่มองว่า ตำรวจจราจรสวมเครื่องแบบแต่งกายความสะอาดดูเป็นระเบียบเรียบร้อย สวมหมวกกันน็อคตามระเบียบขณะปฏิบัติหน้าที่ สุขภาพร่างกายแข็งแรง พร้อมปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญสิทธิ์ ว่องไว (2541) ที่สรุปว่า ภาพลักษณ์ตำรวจจังหวัดชลบุรีด้านบุคลิกภาพและความเป็นผู้นำทางสังคม มีความเชื่อมั่นตนเอง วางตนได้เหมาะสม นำเคารพนับถือ การแต่งกายเรียบร้อยเหมาะสม วาจาสุภาพ รักษาชื่อเสียงตำรวจ และเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาสังคม ด้านการปฏิบัติงานเป็นผู้มีความฉลาดรอบคอบในการแก้ปัญหาปฏิบัติงานได้ด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน และติดตามงานที่ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ด้านการรักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติตนอันดีตามระเบียบวินัยตำรวจ มีความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะ เป็นผู้รักษาความลับทางราชการ และไม่กระทำการอันเป็นการหาผลประโยชน์ที่ทำให้เสียความเที่ยงธรรม ด้านจริยธรรม เป็นผู้ปฏิบัติอันดีต่อสังคม เป็นผู้ยึดมั่นศีลธรรม เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยภูมิหลังของประชาชนเมืองสงขลาประกอบด้วยเพศ ช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกัน ส่วนเพศต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าประชาชนเมืองสงขลาจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชายทุกคนต่างมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ในขณะที่ประชาชนที่มีช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยจะเห็นว่า ช่วงวัยเยาวชนที่เริ่มต้นชีวิตการทำงานสำเร็จ การศึกษาในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง รวมถึงปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาที่เป็นนิสิตหรือนักศึกษา และประกอบอาชีพเจ้าหน้าที่ของรัฐมีทัศนะที่ดี

ต่อภาพลักษณ์ตำรวจ เนื่องจากปัจจัยภูมิหลังดังกล่าวเกื้อหนุนให้บุคคลสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศของตำรวจจรรยาได้อย่างรวดเร็วและมีความรู้สามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระพล มงคลกาวิล (2542) ได้ทำการศึกษาภาพลักษณ์ตำรวจในสายตาประชาชนเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประชาชนที่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่าให้ความเชื่อถือภาพลักษณ์ของตำรวจที่ดี อาทิ ความเป็นมิตรกับประชาชน ความเอาใจใส่ในหน้าที่ตำรวจ ตำรวจให้บริการที่รวดเร็วทันเหตุการณ์ มีความเอาใจใส่ให้บริการ มีการต้อนรับกับผู้ที่มาติดต่อราชการด้วยความสุภาพ มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ปฏิบัติงานได้ทันทีเมื่อมีการร้องขอของประชาชน นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรศักดิ์ มนูญธรรม (2552) ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลหนองคล้าต่อภาพลักษณ์ของตำรวจจรรยาสถานีตำรวจภูธรทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ การศึกษารายได้ ยานพาหนะที่ใช้ และการถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจรรยาเรียกตรวจมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อภาพลักษณ์ของข้าราชการตำรวจจรรยาสถานีตำรวจภูธรทุ่งเบญจา รวมถึงสอดคล้องกับไชยพุดดิน อาแวสือแม และทวนธง ครุฑจ้อน (2564) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อภาพลักษณ์เทศบาลตำบลน้ำน้อย จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการรับรู้ภาพลักษณ์เทศบาลน้ำน้อยแตกต่างกัน

ส่วนผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจรรยาเกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจรรยาในทางบวกอย่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยเชิงโครงสร้างทั้งระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจรรยามีความสำคัญต่อภาพลักษณ์ตำรวจจรรยาเชิงบวกทุกประเด็น ดังนั้น หน่วยงานที่ดูแลและกำกับตำรวจจรรยาต้องเข้าใจถึงประเด็นทั้งสามอย่างละเอียด เพื่อป้องกันมิให้ส่งผลในเชิงภาพลักษณ์เป็นลบกับตำรวจจรรยา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อติสุข นิมิตรสถาพร (2544) ได้ศึกษาภาพลักษณ์ของศาลปกครองในสายตาประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับข่าวสารของประชาชนมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนต่อศาลปกครองและสัมพันธ์กับ

ภาพลักษณ์ศาลปกครองในสายตาประชาชน และภาพลักษณ์ของศาลปกครองในสายตาของประชาชนสัมพันธ์กับคุณลักษณะทางสังคมที่เป็นองค์การมีความยุติธรรมให้ความเป็นธรรม และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พงศ์พล สมบูรณ์, เสาวลักษณ์ นิกรพิทยา และสิทธิพร สุนทร (2566) ที่ชี้ว่า การบังคับใช้กฎหมายจรรยาบรรณมีความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์ของตำรวจจราจรสถานีตำรวจนครบาลเทียนทะเล กรุงเทพมหานคร กล่าวคือ การบังคับใช้กฎหมายจรรยาบรรณสามารถพยากรณ์ภาพลักษณ์ของตำรวจจราจรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีข้อเสนอแนะคือสถานีตำรวจนครบาลเทียนทะเล ควรกำหนดเป็นนโยบายหรือแนวทางในการตรวจสอบการกระทำผิดกฎหมายจราจรของผู้ใช้รถใช้ถนนก่อนดำเนินการเปรียบเทียบปรับหรือดำเนินคดี

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 43.5 ช่วงวัยตั้งแต่ 18-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.5 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) คิดเป็นร้อยละ 30.0 และส่วนใหญ่เป็นนิสิตหรือนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 32.3 ปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิต ค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.37) ความเข้าใจลักษณะสังคม ค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.14) และความรู้กฎหมายจราจรค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 0.90) ส่วนภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.16) สำหรับภาพลักษณ์รายด้านพบว่า ด้านการแต่งกายโดยรวมอยู่ในระดับดีที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.29) ด้านบุคลิกภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.13) ด้านจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.10) ด้านพฤติกรรมวิชาชีพโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.10) และด้านเทคโนโลยีดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.19)

สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาที่กำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หรือที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่า ประชาชนเมืองสงขลาที่มีช่วงวัย ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรแตกต่างกันจึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนเมืองสงขลาที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรไม่แตกต่างกันจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ ปัจจัยเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจราจรมีความสัมพันธ์กับทัศนะของประชาชนเมืองสงขลาที่มีต่อภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทางบวกอย่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 นอกจากนี้ประชาชนเมืองสงขลาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรมีบุคลิกภาพที่ดี การแต่งกายถูกต้อง รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยสะดวกรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องภาพลักษณ์ตำรวจจราจรในทัศนะของประชาชนเมืองสงขลา คณะผู้วิจัย จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ด้านการแต่งกาย ควรแต่งกายให้สุภาพสะอาดพร้อมกับติดเครื่องหมายชั้นยศที่เป็นปัจจุบันในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ทุกครั้งเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน
2. ด้านบุคลิกภาพ ควรให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนทั้งด้านการพูดจา การแต่งกาย ความสะอาด การมีหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ในการปฏิบัติหน้าที่ และควรเสริมสร้างตนเองให้มีบุคลิกภาพที่ดีเสมอทั้งการยืน การเดินและท่วงท่าในการปฏิบัติงาน
3. ด้านจริยธรรม ควรให้เจ้าหน้าที่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และควรกล้าตัดสินใจในการกระทำที่ถูกต้องและเป็นธรรมมากกว่าผลประโยชน์อื่นใดมากกว่าที่จะมีผลต่อตนเอง
4. ด้านวิชาชีพ ควรมุ่งสร้างความเชื่อมั่นและเชื่อถือในวิชาชีพตำรวจทั้งด้านการปฏิบัติงาน งานช่วยเหลือประชาชนควรปฏิบัติตามวัฒนธรรมองค์การและอุดมการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีและเกิดประโยชน์กับประชาชนมากที่สุด

5. ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ควรเน้นการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และเท่าทันต่อยุคปัจจุบัน และมีการฝึกอบรมความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรอยู่เสมอเพื่อให้ทันต่อเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ๆ

สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1. ศึกษาปัญหาที่ประชาชนต้องการความช่วยเหลือหรือต้องการคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร

2. ศึกษาความต้องการเป็นรายด้านเพื่อเจาะลึกว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านนั้น ๆ อย่างไร

3. ศึกษารูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์มีประสิทธิผลที่ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรเข้ามามีส่วนร่วมกับประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

4. ขยายขอบเขตของประชากรในการทำวิจัยครั้งต่อไปให้มีกลุ่มที่กว้างมากขึ้น และสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงข้อค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่หน่วยงานกำกับดูแลตำรวจจราจรและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ กล่าวคือ ในเชิงวิชาการ ได้ชุดความรู้ใหม่ว่าด้วยการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของตำรวจจราจรจำเป็นต้องคำนึงถึง 6 ปัจจัยหลัก ประกอบด้วย ช่วงวัย ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ ระดับคุณภาพชีวิต ความเข้าใจลักษณะสังคม และความรู้กฎหมายจราจร ดังภาพที่ 2 ส่วนในเชิงปฏิบัติการ หน่วยงานที่กำกับดูแลตำรวจจราจรหรือหน่วยงานของรัฐสามารถนำชุดความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาศักยภาพตำรวจจราจรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ให้บริการที่ดีและเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 2

ชุดความรู้การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของตำรวจจราจร

เอกสารอ้างอิง

- กษิติศ เทียกสิบุญ, และลัดดาวัลย์ สำราญ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์
ตำรวจภูธรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*,
8(1), 204-213.
- กัญญารัตน์ สว่างกุล. (2560). ทศนคติของประชาชนที่มีต่อดำรวจจราจรสถานี
ตำรวจภูธรกระบี่พุ่มแพน จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และ
การจัดการสังคม*, 3(1), 27-33.
- กันตินันท์ นามตะ, และฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี. (2562). การดำเนินการทางวินัย
ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา และพนักงานในสถาบันอุดมศึกษา.
วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์, 3(1), 96-117.
- จิรศักดิ์ มนูญธรรม. (2552). *ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลหนองคล้าต่อ
ภาพลักษณ์ของตำรวจจราจรสถานีตำรวจภูธรทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัด
จันทบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ใจทิพย์ ศรีประกายเพชร. (2537). *การศึกษากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์และประสิทธิผล
การสร้างภาพลักษณ์ของโครงการดาวเทียมไทยคม*. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร
มหาบัณฑิต (การสื่อสารมวลชน), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. ฐานข้อมูลวิจัย
(Thailis).
- ชัยเจริญ โชติกังวาล, จิตาภา เร่งมีศรีสุข, นภัทร์ แก้วนาค, และกันตวีร์ เวียงสิมา.
(2567). นวัตกรรมการสื่อสารภาพลักษณ์ด้วยการบริหารลูกค้าสัมพันธ์
เพื่อส่งเสริมความภักดีของลูกค้า. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษา
และการวิจัย*, 6(3), 553-566.
- ไขฟูตติน อาแวสือแม, และทวนธง ครุฑจ้อน. (2564). การรับรู้ของประชาชนที่มีต่อ
ภาพลักษณ์เทศบาลตำบลน่าน้อย จังหวัดสงขลา. *วารสารวิชาการวิทยาลัย
บริหารศาสตร์*, 4(3), 51-65.

- ฐิติชญา มีพร, วาสนา แก้วไธสง, สถาพร วิชัยรัมย์, ธนพัฒน์ จงมีสุข, และภัทรพล ทศมาศ. (2564). ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ต่อภาพลักษณ์ของตำรวจจราจร: ศึกษากรณีสถานีดำรวจภูธรเมืองบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 1(5), 37-46.
- บุญสิทธิ์ ว่องไว. (2541). *ภาพลักษณ์ตำรวจจังหวัดชลบุรี*. [ปริญญาานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ), มหาวิทยาลัยบูรพา].
- ปิยะวรรณ ปิ่นแก้ว, เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง, และพรสนอง วงศ์สิงห์ทอง. (2560). *การศึกษาเอกลักษณ์ ภาพลักษณ์ บุคลิกภาพจังหวัดนครปฐม*. Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts), 37(1), 223-244.
- พงศ์พล สมบูรณ์, เสาวลักษณ์ นิกรพิทยา, และสิทธิพร สุนทร. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างการบังคับใช้กฎหมายจราจรที่มีต่อภาพลักษณ์ของตำรวจจราจรสถานีดำรวจนครบาลเทียนทะเล กรุงเทพมหานคร. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาราชมนตรี*. 10(1), 164-177.
- พิริยะ แก้ววิเศษ. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในการสร้างตราสินค้าและความจงรักภักดีในตราสินค้าของลูกค้าธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่ง*. [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร].
ฐานข้อมูลการวิจัย (Thailis).
- วิจิตร อวระกุล. (2541). *เทคนิคการประชาสัมพันธ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระพล มงคลกาวิล. (2542). *ภาพลักษณ์ตำรวจในสายตาประชาชน กรณีศึกษาดำรวจในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. [ปริญญาานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].
- สถานีดำรวจภูธรเมืองสงขลา. (2567). *ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานีตำรวจภูธรเมืองสงขลา*. <https://muang.songkhla.police.go.th/>
- สัมพันธ์ สังข์คำ. (2547). *การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของตำรวจจราจรพื้นที่กรุงเทพมหานคร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2567). *วิสัยทัศน์และบริการประชาชน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ*. <https://www.royalthaipolice.go.th/vision.php>
- เสรี วงษ์มณฑา. (2541). *ภาพพจน์นั้นสำคัญไฉน*. ธีระฟิล์มและโซเท็กซ์.
- อดิณุช นิมิตสถาพร. (2544). *ภาพลักษณ์ของศาลปกครองในสายตาประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร*. [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต (นิติศาสตรพัฒนาการ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
<https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2001.448>

การศึกษาบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้ง
นายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
A Study of the Role of Canvassers in Affecting
the Election for Mayor of Koh Samui Municipality,
Surat Thani Province

ธิติพันธ์ จันทรทอง

Tithipun Chanthong

สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยสยาม

Political Science, Siam University

Email: tithipunchanthong@gmail.com

รับบทความ (Received): 7 ส.ค. 2567

ปรับแก้ไข (Revised): 10 ต.ค. 2567

ตอบรับบทความ (Accepted): 10 ต.ค. 2567

บทคัดย่อ

การศึกษาบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งมีความสำคัญ เพราะหัวคะแนนเป็นตัวกลางที่ช่วยในการสร้างการสนับสนุนและเพิ่มโอกาสในการชนะการเลือกตั้งของผู้สมัคร การศึกษาบทบาทของหัวคะแนนช่วยให้เข้าใจถึงกลยุทธ์และผลกระทบของหัวคะแนนต่อการเลือกตั้ง ซึ่งอาจนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการและกลยุทธ์ในการเลือกตั้งในอนาคต

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้ง และเสนอแนะแนวทางการ

ส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งต่อไป การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการศึกษา คือ หัวคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรี เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานีจำนวน 300 คน กลุ่มตัวอย่างคำนวณโดยใช้สูตรของยามานะ จำนวน 172 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน T-Test และ F-Test

ผลการวิจัย พบว่า 1) บทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า ด้านพฤติกรรมของหัวคะแนนอยู่ในระดับมาก และด้านการประสานงานในพื้นที่, ด้านการสื่อสาร และด้านวิธีการที่ใช้ในการหาเสียง อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของหัวคะแนน พบว่า ระดับการศึกษา และตำแหน่งในชุมชนมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหัวคะแนนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลจำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ความสัมพันธ์กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ช่องทางการสื่อสาร และประสบการณ์ทางการเมือง ไม่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหัวคะแนนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) แนวทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย ได้แก่ การพัฒนาระบบหัวคะแนนที่เป็นมาตรฐาน โดยเฉพาะการกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนาสมรรถนะหัวคะแนน โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร การพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นต้น

โดยสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหัวคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านพฤติกรรมของหัวคะแนนที่การประเมินในระดับมาก ส่วนด้านการประสานงานในพื้นที่ การสื่อสาร และวิธีการหาเสียง อยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนของระดับการศึกษาและตำแหน่งในชุมชนมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหัวคะแนน และแนวทางการส่งเสริมควรพัฒนาระบบหัวคะแนนที่เป็นมาตรฐาน โดยกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจนและการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการพัฒนาสมรรถนะของหัวคะแนน

คำสำคัญ: หัวคะแนน, นายกเทศมนตรี, เทศบาลนครเกาะสมุย

Abstract

Studying the role of canvassers in affecting elections is important. Because canvassers are an intermediary that helps build support and increase a candidate's chances of winning the election. Studying the role of canvassers helps to understand Canvassers' strategies and impact on elections This may lead to improved methods and strategies in future elections.

The purposes of this research were 1) To study the role of election canvassers in affecting the election for mayor of Koh Samui Municipality, Surat Thani Province; 2) To compare personal factors and the role of election canvassers in affecting the election; and 3) To suggest guidelines for further promoting the election campaign. This research was a quantitative research with a population of 300 election canvassers of mayoral candidates of Koh Samui Municipality, Surat Thani Province. The samples were 172 based on Yamane's formula. The research used a questionnaire as the research tool. The statistical techniques were mean, percentage, standard deviation, t-test, analysis of variance, and correlation coefficient.

The results of the research found that: 1) The role of election canvasser affecting the election for mayor of Koh Samui Municipality was at an overall moderate level. Each aspect of the role of election canvasser behavior was at a high level and coordination, communication and method utilization aspects were at moderate level respectively; 2) The differences in personal factors, educational level and position, affected attitudes towards the role of election canvasser affecting the election for mayor of Koh Samui Municipality at statistical significant level of .05. However, personal factors such as gender, age, occupation,

monthly income, personal relationship with candidates, and communication channels did not affected attitudes towards the election for mayor of Koh Samui Municipality; 3) The guidelines for promoting the election campaign for mayor of Koh Samui Municipality were the systemization of election canvasser process, the clarification of duty, the concrete evaluation, and the competency development of election canvassers

In summary, opinions about the role of canvassers were at a moderate level. The behavior of the canvassers is evaluated at a high level. As for local coordination, communication, and campaigning methods is at a moderate level In terms of education level and position in the community, they affect opinions about the role of canvassers and promotion guidelines should develop a standardized canvassing system By clearly defining duties and evaluating them in a concrete way. Including the development of canvassers' competencies.

Keywords: Election Canvasser, Mayor, Koh Samui Municipality

บทนำ

ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองตามอุดมการณ์สากล ที่ผู้นำประเทศได้รับอำนาจและความชอบธรรมในการบริหารประเทศจากประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยตรง บนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ โดยมีการแบ่งอำนาจในการปกครองประเทศอย่างชัดเจนผ่านการกระจายอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจระหว่าง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ปกครองประเทศ (รณชัย โตสมภาค, 2565) การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบอบการปกครองที่ได้รับความนิยมเกือบทุกประเทศ เพราะถือเอาประชาชนเป็นผู้มีอำนาจโดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองเป็น

การกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) ไปให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้มีอิสระที่จะกำหนดนโยบายทางการเมือง การปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย และความรับผิดชอบในการบริหารท้องถิ่นของตนเองตามอุดมการณ์ที่ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หมายถึง ประชาชนทุกคนมีอำนาจและสิทธิในการปกครองตนเอง โดยอาศัยการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย จึงกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถือเป็นพฤติกรรมทางการเมืองหรือกิจกรรมทางการเมืองที่มีความสำคัญยิ่งในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ซึ่งกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงบทบาทของประชาชนกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ การใช้สิทธิในการเลือกผู้แทนของตนเอง เพื่อเข้ามาบริหารจัดการบ้านเมือง ตลอดจนถึงการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของตนเองและชุมชน โดยเฉพาะการเลือกตั้งท้องถิ่นที่มีที่มาจากการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นบริหารจัดการตนเองในการจัดทำบริการสาธารณะที่ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชน การเลือกตั้งท้องถิ่น (Local Election) เป็นการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นเข้าไปบริหารงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐบาลท้องถิ่น (Local Government) ซึ่งประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ จะมีสิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเลือกตั้งท้องถิ่นเป็นการเปิดโอกาสในประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งโดยตรง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการออกแบบนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองมากยิ่งขึ้น (เอกพลณัฐ ญัฐพัทธนันท์, 2566)

การหาเสียงเลือกตั้งเป็นกิจกรรมที่ขาดเสียไม่ได้เมื่อมีการเลือกตั้งเกิดขึ้นสำหรับพฤติกรรมการหาเสียงเลือกตั้งในประเทศไทย ผู้สมัครมักมีวิธีการหาเสียงหลายวิธี อาทิ การลงพื้นที่พบปะประชาชน การปราศรัยในพื้นที่ การมอบสิ่งของต่าง ๆ การสนับสนุนการจัดกิจกรรมในพื้นที่ที่ การใส่ร้ายฝ่ายตรงข้าม การซื้อคะแนน และการจัดหาหัวคะแนนเพื่อช่วยในการหาเสียงของผู้สมัคร เป็นต้น (สุชุม นวลสกุล, 2521) การใช้หัวคะแนนในการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญที่มีส่วนช่วยให้ผู้สมัครจำนวนมากได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง โครงสร้างการณรงค์หาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งจะพิจารณาจากกลไกการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยการจัด

กระบวนการผู้รับหาคะแนนเสียงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะช่วยรณรงค์ เพื่อให้ประชาชนลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสนับสนุนผู้สมัครด้วยวิธีต่าง ๆ ตลอดจนวางแผนในขั้นตอนผู้สมัครรับเลือกตั้ง หัวคะแนนมักเป็นผู้ที่มีคนรู้จักอย่างกว้างขวาง เป็นที่เชื่อถือของชาวบ้าน เมื่อไปแนะนำผู้สมัครคนใดให้ชาวบ้านเลือกชาวบ้านก็จะเชื่อและเลือกคนนั้น หัวคะแนนมีความสำคัญต่อการหาเสียงอย่างมากสำหรับการเมืองไทยที่มีรากฐานอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ความเป็นพรรคพวก เครือญาติ ความเป็นคนในที่ว่างใจได้ ความสำเร็จของผู้สมัครรับเลือกตั้งมาจากการมีหัวคะแนนที่มีประสิทธิภาพ สามารถหาคะแนนให้กับผู้สมัครได้เป็นจำนวนมากทั้งนี้ หัวคะแนนมีบทบาทความสำคัญ ไม่เฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้นแม้การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ได้แก่ การเลือกตั้งนายกเทศมนตรี หัวคะแนนก็มีบทบาทและความสำคัญไม่แพ้การเลือกตั้งระดับชาติ เนื่องจากหัวคะแนนยังคงทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้สมัครเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง

เทศบาลนครเกาะสมุย ได้จัดให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2564 ซึ่งจากผลการเลือกตั้งที่ผ่านมาผู้สมัครที่ได้รับการเลือกตั้งมีวิธีการหาเสียงโดยให้ความสำคัญกับการใช้ระบบหัวคะแนน และรู้จักใช้หัวคะแนนให้ได้ผล เพื่อวางรูปแบบการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยจัดกระบวนการผู้รับหาคะแนนเสียงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะช่วยรณรงค์ เพื่อให้ประชาชนลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสนับสนุนผู้สมัครด้วยวิธีต่าง ๆ ตลอดจนวางแผนในขั้นตอนผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยจากการสังเกตเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่า หัวคะแนนมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย

จากการที่หัวคะแนนมีบทบาทสำคัญในการช่วยสนับสนุนและส่งเสริมผู้สมัครในช่วงการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย โดยทำหน้าที่ในการจัดการและวางแผนกลยุทธ์การเลือกตั้ง รวมถึงการรวบรวมและจัดการข้อมูลเกี่ยวกับผู้ลงคะแนน การศึกษาบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษาจะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของหัวคะแนนมีผลกระทบต่อผลการเลือกตั้งของนายกเทศมนตรี ช่วยให้เข้าใจถึงกลยุทธ์และผลกระทบของหัวคะแนนต่อการเลือกตั้งซึ่งอาจนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการและกลยุทธ์ในการเลือกตั้งในอนาคต

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งผู้วิจัยสามารถเข้าถึง

ข้อมูลได้โดยอาศัยความไว้วางใจที่แหล่งข้อมูลมีต่อผู้วิจัยพอสมควร และผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่และเกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลที่จะสามารถได้มาซึ่งข้อมูลได้ ทั้งนี้การวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของหัวหน้าที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของหัวหน้าที่มีผลต่อการเลือกตั้งกับสถานภาพส่วนบุคคล พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของหัวหน้าที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของหัวหน้าที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนคร เกาะสมุย เทศบาลนคร เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี กับสถานภาพส่วนบุคคล
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) เป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่งที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนเองอย่างอิสระเสรีในการตัดสินใจในการที่จะลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกตัวแทนที่จะทำหน้าที่แทนตนเองในการปกครองและการบริหารประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2562) ให้ความหมายว่า ระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นใหญ่รูปแบบการปกครองยึดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลัก เป็นกติกาที่กำหนดแนวทางให้รัฐสามารถใช้อำนาจอธิปไตยปกครองประชาชน ซึ่งลักษณะสำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตยสามารถพิจารณาได้จากรัฐบาล การเลือกตั้ง และการปกครองโดยใช้เสียงข้างมาก มีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน หลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาคพื้นฐาน และ หลักภราดรภาพ ซึ่งวิธีหนึ่งที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการเมืองในท้องถิ่นคือ ผ่านการเลือกตั้งในท้องถิ่น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2545) โดยการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นระบบในการตรวจสอบและถ่วงดุลเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐ การเลือกตั้งเหล่านี้จึงเป็นส่วนสำคัญของประชาธิปไตยด้วย เนื่องจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนท้องถิ่นมีอิสระในการยอมรับหรือปฏิเสธการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นสามารถชนะการเลือกตั้งได้ จึงต้องเกิดการแข่งขันที่ยุติธรรมระหว่างกระบวนการปกครองส่วนท้องถิ่นกับระบบการเลือกตั้ง และสามารถแสดงถึงความต้องการของประชาชนได้ในฐานะผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งให้มากที่สุด จึงเป็นสิ่งที่ประเทศประชาธิปไตยพึงปรารถนา ด้วยเหตุนี้ คนในท้องถิ่นจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลและตรวจสอบงานที่ตัวแทนในพื้นที่ทำ ซึ่งเนื่องจากความใกล้ชิดส่วนตัวกับชุมชนจึงได้รับเลือกให้เป็นผู้นำรัฐบาลท้องถิ่น

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับห้วคะแนน

สำหรับห้วคะแนนในประเทศไทย มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งห้วคะแนนส่วนมากมักเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น ในสังคมไทยมี

ความเคยชินกับการยอมรับการปกครองที่ถือการเคารพในระบบอาวุโส ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ และหลักกตัญญูทเวทิตา หัวคะแนนจึงมีอำนาจอิทธิพลหรือมีบทบาทในชุมชน โดยให้ไปลงคะแนนเสียงแก่ผู้สมัครที่หัวคะแนนสนับสนุน ซึ่งจากการเลือกตั้งที่ผ่านมา มีข้อสังเกตว่า หัวคะแนนจะมีวิธีการหาเสียงเลือกตั้ง โดยมีการให้อามิสสินจ้าง หรือผลประโยชน์ตอบแทนในรูปตัวเงินหรือสิ่งของต่อบุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ไปลงคะแนนแก่ผู้สมัครที่หัวคะแนนสนับสนุนตลอดมา (ณัฐธิดา เพิ่มทองอินทร์, 2555)

หน้าที่ของหัวคะแนน ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง หัวคะแนนแต่ละฝ่ายมีหน้าที่โดยทั่วไปคล้ายกัน คือ พยายามที่จะเพิ่มคะแนนเสียงให้แก่ฝ่ายตนทุกวิถีทาง และในทางกลับกันก็พยายามลดคะแนนเสียงจากฝ่ายตรงกันข้ามทุกวิถีทาง หน้าที่ของหัวคะแนน (อติพรรณ ทองจรัส, 2552) คือ

1) ประชาสัมพันธ์ในทางหลักการ การประชาสัมพันธ์ของหัวคะแนน คือ การโฆษณาให้ผู้เลือกตั้งทราบถึงประวัติชีวิต การศึกษา การทำงาน ประสบการณ์ และนโยบายของผู้สมัคร ซึ่งเป็นการยากที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะทราบเรื่องเกี่ยวกับผู้สมัครทุกคนจึงจำเป็นต้องมีหัวคะแนนที่ทำหน้าที่แทนผู้สมัคร

2) การสำรวจหาข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นที่จะมีผลต่อการเลือกตั้ง เนื่องจากหัวคะแนนแบบมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพท้องถิ่น ความนิยม ทศนคติ และความต้องการของชุมชนเป็นอย่างดี รวมถึงประสบการณ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ผ่านมา ข้อมูลเหล่านี้ผู้สมัครต้องนำไปประกอบการวางแผนรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

3) งานการข่าว งานการข่าวในการหาเสียงเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญมาก และมีผลไม่น้อยต่อชัยชนะหรือความพ่ายแพ้ของผู้สมัคร ในที่นี้ กิจกรรมการข่าวหมายรวมถึงการหาข่าวสร้างข่าวปล่อยข่าว ลงข่าว ตอบโต้ข่าว โดยมีวัตถุประสงค์หลักของงานคือการสืบทราบความเคลื่อนไหวของคู่แข่ง กระทั่งล่อลวงให้คู่แข่งเข้าใจสภาพของตนผิดพลาดไป

4) การประสานกับฝ่ายผู้สมัครในการดำเนินงานในพื้นที่ ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งผู้สมัครมีหน้าที่สำคัญ คือ การปราศรัย การออกเยี่ยมเยียนประชาชนใน

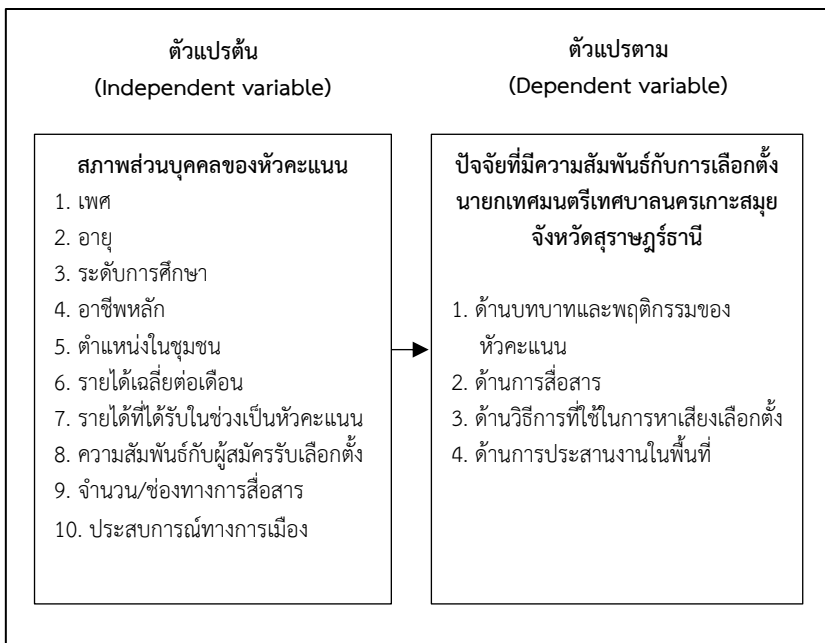
เขตเลือกตั้งให้มากที่สุดเท่าที่กระทำได้ การวางแผนออกปรากฏตัวของผู้สมัครในหมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ จึงต้องอาศัยการประสานงานที่ดีระหว่างผู้สมัครกับหัวหน้า

5) การรักษาฐานคะแนนเสียงของผู้สมัคร ในการเลือกตั้ง การรักษาหรือขยายฐานคะแนนเสียงเป็นสิ่งที่ผู้สมัครมุ่งหวังมากที่สุด การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทุกรูปแบบของทั้งฝ่ายผู้สมัครและหัวหน้าคะแนนต่างกระทำ เพื่อการรักษาหรือขยายฐานคะแนนเสียงทั้งสิ้น หัวหน้าคะแนนมีส่วนสำคัญในการรักษาฐานคะแนนเสียงไว้ให้คงอยู่ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคะแนนกับชาวบ้านจะอาศัยความผูกพันตามระบบอุปถัมภ์ ระบบเครือญาติ และระบบอาวุโส หากหัวหน้าคะแนนรักษาความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ ฐานคะแนนเสียงก็จะยังคงอยู่

จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามเพื่อหาคำตอบของวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่มีความสำคัญสร้างเป็นกรอบแนวความคิด สิ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาตัวแปรต้น คือ สภาพส่วนบุคคลของหัวหน้าคะแนน ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ตำแหน่งในชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายได้ที่ได้รับในช่วงเป็นหัวหน้าคะแนน ความสัมพันธ์กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน/ช่องทางการสื่อสาร และประสบการณ์ทางการเมือง กับตัวแปรตาม คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ด้านบทบาทและพฤติกรรมของหัวหน้าคะแนน ด้านการสื่อสารด้านวิธีการที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง และด้านการประสานงานในพื้นที่

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวม ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ตำแหน่งในชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายได้ที่ได้รับในช่วงเป็นหัวคะแนน ความสัมพันธ์กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน/ช่องทางการสื่อสาร และประสบการณ์ทางการเมือง จำนวนทั้งหมด 10 ข้อ โดยมีลักษณะเป็น

คำถามแบบเลือกตอบหลายตัวเลือกให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบเพียงตัวเลือกเดียวที่สอดคล้องกับตนเองมากที่สุด

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบทบาทและพฤติกรรมของหัวหน้าคณะ ด้านการสื่อสาร ด้านวิธีการที่ใช้หาเสียงเลือกตั้ง และด้านการประสานงานในพื้นที่

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของหัวหน้าคณะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้วิจัยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกระดับความคิดเห็นเพียงตัวเลือกเดียว โดยให้ค่าคะแนนตามแนวคิดของ Likert Scale ที่มี 5 ระดับ (5 point rating scale) โดยเกณฑ์ในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลแต่ละช่วงคะแนนเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นของหัวหน้าคณะ สามารถจัดช่วงคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1 - 5 คะแนน โดยกำหนดการแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ยเท่า ๆ กัน โดยนำระดับของช่วงขึ้นมากำหนดเป็นคะแนนเฉลี่ย (Best, 1981)

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น จากนั้นหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จไปเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบ พิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม และขอความเห็นชอบโดยได้ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้เหมาะสมตามข้อเสนอแนะ จำนวน 5 ท่าน จากนั้น นำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อ (IOC) จากนั้นหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) เมื่อผู้วิจัยได้แก้ไขเครื่องมือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำเครื่องมือไปทดลอง (Try Out) เพื่อหาความวางใจได้ (Reliability) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะสำรวจหรือเก็บข้อมูลจริง จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบตามจำนวนแล้วจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยค่า Cranach's Alpha จำแนกตามข้อคำถามรายด้าน และโดยรวมทั้งฉบับของแบบสอบถาม ได้ค่าเท่ากับ 0.97 จากนั้น นำแบบสอบถามให้

อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ ประชากร/ กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หัวคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ในเขตพื้นที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามเขตเลือกตั้ง ซึ่งมีอยู่ประมาณ 300 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หัวคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ในเขตพื้นที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีอยู่ประมาณ 300 คน โดยผู้วิจัยคำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้วิธีการของยามาเน่ (Yamane, 1967) โดยสมมติค่าสัดส่วนเท่ากับ 0.5 และที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 172 คน ผู้วิจัยทำการสุ่มแบบกลุ่มหรือเขตพื้นที่ (Cluster or Area Sampling) จากการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครเกาะสมุย พ.ศ. 2563

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้รับการอนุญาตให้เก็บข้อมูลได้ นำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 172 ชุด และดำเนินการเก็บแบบสอบถามคืนจากผู้กรอกแบบสอบถามพร้อมตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังนี้

1) การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2) ผู้วิจัยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) สำหรับการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยรวม

3) ลักษณะที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงอ้างอิง ได้แก่ T-Test แบบสองทาง (Two-Tailed T-Test) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความคิดเห็น

อันเนื่องมาจากปัจจัยส่วนบุคคลที่มีกลุ่มประชากร 1 คู่ ได้แก่ เพศ ตำแหน่งในชุมชน และประสบการณ์ทางการเมือง โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และสถิติ F-test เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างอายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายได้ที่ได้รับในช่วงเป็นหัวหน้าคะแนน ความสัมพันธ์กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และจำนวน/ช่องทางการสื่อสาร โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

สำหรับกรณีที่มีความแตกต่างระหว่างระดับความคิดเห็นอันเนื่องมาจากปัจจัยส่วนบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จะใช้วิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post-hoc Comparison) โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีแบบเชฟเฟ (Scheffe)

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 46-60 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพค้าขาย/ กิจการส่วนตัว มีตำแหน่งในชุมชน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท ความสัมพันธ์กับผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้นำชุมชน ใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางการสื่อสาร และมีประสบการณ์ทางการเมืองมากกว่า 10 ปี โดยมีผลการวิจัยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาบทบาทของหัวหน้าคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทบาทของหัวหน้าคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาข้อ พบว่า ด้านบทบาทและพฤติกรรมของหัวหน้าคะแนนอยู่ในระดับมาก และด้านอื่นอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการประสานงานในพื้นที่ ด้านการสื่อสาร และด้านวิธีการที่ใช้ในการหาเสียง ตามลำดับ มีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านบทบาทและพฤติกรรมของหัวหน้าคะแนน พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ หัวคะแนนเป็นตัวแทนของผู้สมัครในการเข้าร่วมงานสังคมต่าง ๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น หัวคะแนนสร้างความนิยมให้กับผู้สมัครโดยการกล่าวถึงคุณสมบัติ ของผู้สมัคร คุณงามความดี เกียรติประวัติ ตลอดจนผลงานที่ผ่านมา หัวคะแนนมีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย หัวคะแนนสามารถนำปัญหาและความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปเสนอผู้สมัครที่ตนสนับสนุนได้ และหัวคะแนนเป็นตัวแทนผู้สมัครในการมอบเงินทุน หรือวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการหาเสียงหาเสียงตามลำดับ

2) ด้านการสื่อสาร พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า หัวคะแนนแนะนำผู้สมัครให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบในทุกช่องทางที่ท่านสามารถทำได้ และหัวคะแนนเป็นตัวแทนของผู้สมัครในการสื่อสารในโอกาสต่าง ๆ ในกรณีที่ผู้สมัครไม่ได้มาด้วยตนเองอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย และหัวคะแนนใช้พื้นที่ส่วนตัวของท่านในการสร้างความนิยมให้แก่ผู้สมัครที่ท่านสนับสนุนหัวคะแนนสื่อสาร เพื่อขอคะแนนความนิยมในทุกโอกาสที่สามารถทำได้, และความสามารถด้านการสื่อสารของหัวคะแนนส่งผลต่อความนิยมของผู้สมัครอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย

3) ด้านวิธีการที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า หัวคะแนนเป็นผู้คอยหาข่าวสารความเคลื่อนไหวของผู้สมัครรายอื่น ให้แก่ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน และหัวคะแนนสร้างความนิยมให้แก่ผู้สมัครที่โดยการกล่าวถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย และหัวคะแนนเป็นผู้รับฟังปัญหาและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นให้แก่ประชาชนในพื้นที่แทนผู้สมัครที่ตนสนับสนุน หัวคะแนนใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิออกเสียงให้แก่ผู้สมัคร และหัวคะแนนเป็นผู้แก้ไขข่าวสารที่จะทำให้ลายคะแนนเสียงของผู้สมัครที่ท่านสนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ตามลำดับ

4) ด้านการประสานงานในพื้นที่ โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า หัวคะแนนมีความสามารถในการประสานงานในพื้นที่ให้ผู้สมัครสามารถลงพื้นที่หาคะแนนเสียง ตลอดจนสามารถชักชวนคนในพื้นที่มาฟังการปราศรัยได้เป็นอย่างดี และหัวคะแนนมีเครือข่ายญาติ

พี่น้องของตนเองในพื้นที่ในการหาคะแนนนิยมและขยายเครือข่ายการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครที่ตนสนับสนุนอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย และหวัคະแนสามารถประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อเลือกตั้งของผู้สมัครหวัคະแนสามารถประสานงานได้ทั้งประชาชนในพื้นที่และผู้สมัครรายอื่น และหวัคະแนสามารถใช้สถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อความนิยมของผู้สมัครอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปน้อยตามลำดับ

2. การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของหวัคະแนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี กับสถานภาพส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหวัคະแนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า หวัคະแนที่มีระดับการศึกษา และตำแหน่งในชุมชนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหวัคະแนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนหวัคະแนที่มีเพศ อายุ อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ความสัมพันธ์กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ช่องทางการสื่อสาร และประสบการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหวัคະแนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อาชีพหลัก แตกต่างกันในด้านบทบาทและพฤติกรรมของหวัคະแน และด้านการสื่อสาร และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน แตกต่างกันในการประสานงานในพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แนวทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรมีการสนับสนุนหวัคະแนในด้านต่าง ๆ

เช่น โอกาสทางการศึกษาของบุตร การสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ควรมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น และควรเห็นคุณค่าและความสำคัญของห้วคะแนนให้มากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทของห้วคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.1 ด้านบทบาทและพฤติกรรมของห้วคะแนน พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าห้วคะแนนเป็นตัวแทนของผู้สมัครในการเข้าร่วมงานสังคมต่าง ๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ สร้างความนิยมให้กับผู้สมัครโดยการกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้สมัคร คุณงามความดี เกียรติประวัติ ตลอดจนผลงานที่ผ่านมาว่าห้วคะแนนมีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย สามารถนำปัญหาและความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปเสนอผู้สมัครที่ตนสนับสนุนได้ และห้วคะแนนเป็นตัวแทนผู้สมัครในการมอบเงินทุน หรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการสาธารณประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกรินทร์ ส่วนศิริ และสามารถ ทองเผื่อ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบ วิธีการ และผลกระทบการเลือกตั้ง ภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัย พบว่า ห้วคะแนนยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนของประชาชน ทั้งนี้ การอาศัยแนวทางการศึกษาแบบเดิมว่าด้วยเครือข่ายอุปถัมภ์ ระบบห้วคะแนน และการซื้อสิทธิขายเสียง ไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจการเมืองการเลือกตั้ง ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อีกต่อไป ควรมีการศึกษา โดยอาศัยแนวทางการศึกษาตามแนวคิดกลยุทธ์ การตลาดทางการเมือง และแนวทางการศึกษาใหม่ ๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของการเมืองการเลือกตั้งในพื้นที่

1.2 ด้านการสื่อสาร พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ห้วคะแนนแนะนำผู้สมัครให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบในทุกช่องทางที่

สามารถทำได้ และหวัคะแนนเป็นตัวแทนของผู้สมัครในการสื่อสารในโอกาสต่าง ๆ ในกรณีที่ผู้สมัครไม่ได้มาด้วยตนเอง และหวัคะแนนใช้พื้นที่ส่วนตัวในการสร้างความนิยมให้แก่ผู้สมัครที่ท่านสนับสนุน หวัคะแนนสื่อสารเพื่อขอคะแนนความนิยมในทุกโอกาสที่สามารถทำได้ และความสามารถด้านการสื่อสารของหวัคะแนนส่งผลต่อความนิยมของผู้สมัคร สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพรรณา ภัทรมหารกุล และคณะ (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการของกลุ่มสมุทรปราการก้าวหน้า ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวความคิดและนโยบายการสื่อสาร คือ สื่อสารเพื่อให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงมีพฤติกรรมร่วม สื่อสารคุณลักษณะผู้นำหญิงที่มีความสามารถ 2) การจัดการการสื่อสาร ได้แก่ การจัดตั้งสำนักงานเพื่อขับเคลื่อนการรณรงค์หาเสียง นำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการฐานเสียง เนื้อหากระชับ เข้าใจ จดจำง่าย เผยแพร่แบบซ้ำ ๆ ผ่านสื่อป้าย บัตรหาเสียง รถแห่ หวัคะแนน สื่อสังคมออนไลน์ใช้ความถี่เหมาะสมกับช่วงเวลา จัดการติดตามประเมินผล 3) กลยุทธ์การสื่อสาร ด้วยการแบ่งกลุ่มผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่สนับสนุน กลุ่มที่ไม่สนับสนุน และกลุ่มที่ยังไม่ตัดสินใจ กลยุทธ์การสร้างแบรนด์ตัวผู้สมัคร เน้นความเป็นผู้นำหญิงที่เก่ง ตั้งใจมาแก้ปัญหา แสดงออกเป็นธรรมชาติ ใช้หวัคะแนนเป็นบุคคลที่ใกล้ชิด ทักทายการสื่อสารดี กลยุทธ์การออกแบบสาร สโลแกน และนโยบายการพัฒนาและแก้ปัญหา โน้มน้าวใจโดยใช้ข้อความพูดที่โดนใจ

1.3 ด้านวิธีการที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง หวัคะแนนเป็นผู้คอยหาข่าวสารความเคลื่อนไหวของผู้สมัครรายอื่น ให้แก่ผู้สมัครที่ท่านสนับสนุน และหวัคะแนนสร้างความนิยมให้แก่ผู้สมัครที่โดยการกล่าวถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่อยู่ในระดับมาก และหวัคะแนนเป็นผู้รับฟังปัญหาและแก้ไขปัญหabeื้องต้นให้แก่ประชาชนในพื้นที่แทนผู้สมัครที่ท่านสนับสนุน หวัคะแนนใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว เพื่อขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิออกเสียงให้แก่ผู้สมัคร และหวัคะแนนเป็นผู้แก้ข่าวสารที่จะทำลายคะแนนเสียงของผู้สมัครที่ท่านสนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพรรณา ภัทรมหารกุล และคณะ (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการของกลุ่มสมุทรปราการก้าวหน้า ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการสื่อสาร ใช้คลิปวิดีโอในการลงพื้นที่ พัฒนาทักษะการ

สื่อสารหวัคแนน โต้แย้งข้อกล่าวหา และพัฒนาระบบการประเมินผลผ่านระบบออนไลน์

1.4 ด้านการประสานงานในพื้นที่ โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า หวัคแนนมีความสามารถในการประสานงานในพื้นที่ให้ผู้สมัครสามารถลงพื้นที่หาคะแนนเสียง ตลอดจนสามารถชักชวนคนในพื้นที่มาฟังการปราศรัยได้เป็นอย่างดี และหวัคแนนมีเครือข่ายญาติพี่น้องของตนเองในพื้นที่ในการหาคะแนนนิยมและขยายเครือข่ายการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน และหวัคแนนสามารถประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลต่อการเลือกตั้งของผู้สมัคร สามารถประสานงานได้ทั้งประชาชนในพื้นที่และผู้สมัครรายอื่น และหวัคแนนสามารถใช้สถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อความนิยมของผู้สมัคร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร ธรรมนิมิตเมตตา และพัชต์ ลวางกูร (2565) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า การพบปะกับประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อรับฟังปัญหาและสร้างความใกล้ชิดกับ ประชาชน (ทำงานในพื้นที่) ต้องทำควบคู่กันไปกับการทำงานตามภาระหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ทำงานในสภา) สิ่งสำคัญต่อการสร้างความนิยมของผู้แทนฯ คือ การสร้างเครือข่ายระดับย่อยในพื้นที่ และการคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่จะมอบหมายให้ทำ โดยทีมงานในพื้นที่จะเน้นที่ความภักดีต่อผู้แทนฯ และทีมงานในสภาก็จะเน้นที่ความสามารถในทางวิชาการ และการสร้างเครือข่ายหรือแกนนำย่อยในระดับตำบลเป็นส่วนช่วยให้ลดการพึ่งพาหวัคแนนอิสระในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ การุณย์ลักษณ์ พหลโยธิน และคณะ (2565) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การตัดสินใจเลือกตั้งนักรบการเมืองท้องถิ่นในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า ด้านคุณสมบัติหวัคแนน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เป็นเพราะว่าผู้สมัครเป็นนักรบการเมืองท้องถิ่นในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี หวัคแนนมีความน่าเชื่อถือ หวัคแนนที่เป็นผู้นำท้องถิ่นและนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น มีผลต่อการตัดสินใจไปเลือกตั้ง

2. การเปรียบเทียบบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า หัวคะแนนที่มีระดับการศึกษาและตำแหน่งในชุมชนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เดชา คำเกิด (2555) ที่ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการเลือกตั้งระดับชาติ และท้องถิ่น อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มผู้นำที่เป็นทางการมีบทบาทที่สำคัญมาก เป็นคนกลางที่จะเชื่อมผู้ลงคะแนนกับผู้สมัครเข้าหากันได้ คนกลางจึงมักจะเป็นกลุ่มผู้นำท้องถิ่น ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาศัยช่องทางนี้ติดต่อกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นในการระดมคะแนนเสียงชักชวนให้ประชาชนลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองนั้น ๆ วิธีการที่ผู้นำท้องถิ่นเข้าไปมีบทบาท และอิทธิพลต่อประชาชนในชุมชน พบว่า การจูงใจให้ประชาชนตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้พรรคใดพรรคหนึ่งส่วนใหญ่จะขึ้นกับหัวคะแนนเป็นสำคัญ ประชาชนจะฟังหัวคะแนนมากกว่าการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ทำให้ผู้ที่ป็นหัวคะแนนจะเข้ามามีบทบาทอย่างมาก และหัวคะแนนส่วนมากมักจะเป็นกลุ่มผู้นำท้องถิ่น

สรุปผลการวิจัย

บทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนของด้านบทบาทและพฤติกรรมของหัวคะแนนอยู่ในระดับมาก และด้านอื่นอยู่ในระดับปานกลางเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการประสานงานในพื้นที่ ด้านการสื่อสารและด้านวิธีการที่ใช้ในการหาเสียง ตามลำดับ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า หัวคะแนนที่มีระดับการศึกษาและตำแหน่งในชุมชนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ

บทบาทของหัวคะแนนที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน ในส่วนของแนวทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรมีการสนับสนุนหัวคะแนนในด้านต่าง ๆ เช่น โอกาสทางการศึกษาของบุตร การสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ควรมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น และควรเห็นคุณค่าและความสำคัญของหัวคะแนนให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1. ควรการพัฒนากระบวนการสร้างหัวคะแนน ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน และมีการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนาสมรรถนะหัวคะแนนทางการสื่อสาร ได้แก่ ฝึกอบรมเพิ่มเติมด้านเทคนิคการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับเปลี่ยนทัศนคติ

1.2. ควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนและเงินรางวัล หรือการจัดกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มหลักการดูแลอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่หัวคะแนน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรทำการศึกษาวิจัยปัญหาและอุปสรรคในการหาเสียงของหัวคะแนน

2.2. ควรทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มมากขึ้น

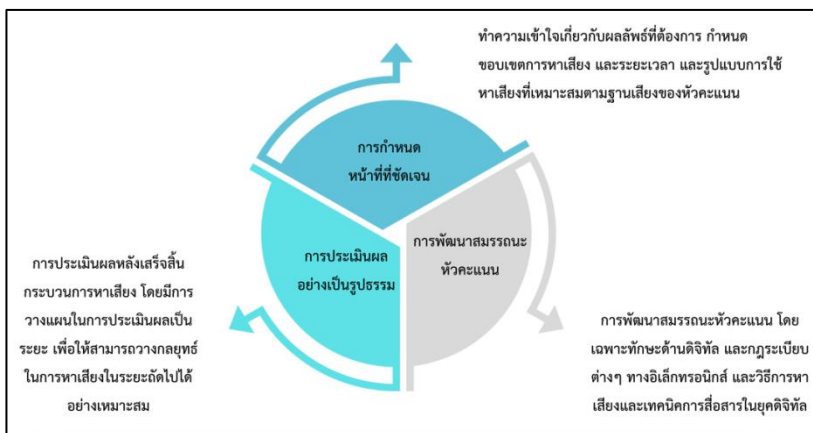
2.3. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของหัวคะแนน

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการวิจัย ได้แก่ การพัฒนากระบวนการสร้างหัวคะแนน ซึ่งประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน และมีการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนาสมรรถนะหัวคะแนนทางการสื่อสาร

ภาพที่ 2

การพัฒนากระบวนการสร้างหัวคะแนน

การนำไปใช้ประโยชน์โดยการนำไปใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนากระบวนการสร้างหัวคะแนน ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน และมีการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนาสมรรถนะหัวคะแนนทางการสื่อสาร ได้แก่ ฝึกอบรมเพิ่มเติมด้านเทคนิคการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับเปลี่ยนทัศนคติ การสนับสนุนหัวคะแนนในด้านต่าง ๆ เช่น โอกาสทางการศึกษาของบุตร การสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ควรมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น และควรเห็นคุณค่าและ

ความสำคัญของหัวคะแนนให้มากขึ้น ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี โดยได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก ผศ.ดร.ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร และ ผศ.ดร.จิตาภา ถิรศิริกุล ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนการตรวจสอบและแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณ นายรามเนตร ใจกว้าง นายกเทศมนตรีนครเกาะสมุย เทศบาลนครเกาะสมุย และ นายประเสริฐ รัตนวิชา ปลัดเทศบาลนครเกาะสมุยที่มอบความรู้อันเป็นประโยชน์และ กรุณาให้คำแนะนำในการเก็บข้อมูล ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- การณย์ลักษณ์ พหลโยธิน และคณะ. (2565). การตัดสินใจเลือกตั้งนักรการเมืองท้องถิ่น ในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี. *Journal of MCU Nakhondhat*, 9(2), 62-76.
- ณัฐนิชาห์ เพิ่มทองอินทร์. (2555). *การสื่อสารเพื่อแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดของหัวคะแนน*. [ดุชนิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยเกริก]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis).
- เดชา คำเกิด. (2555). *บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการเลือกตั้งระดับชาติและท้องถิ่นอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์*. [ดุชนิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis).
- รณชัย โตสมภาค. (2565). *ประชาธิปไตย*. สถาบันพระปกเกล้า.

- ศศิธร ธรรมนิมิตเมตตา และ พัด ลวางกูร. (2565). การได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย (Popularity of the Members of the House of the Representative in Thailand). *Ramkhamhaeng Journal of Public Administration*, 5(2), 311-342.
- สุชุม นวลสกุล. (2521). *การเมืองและการปกครองไทย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุพรรณา ภัทรเมธารกุล, วิทยาธร ท่อแก้ว, กรกช ชันชญูญ, และจิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ. (2566). การสื่อสารเพื่อรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการของกลุ่มสมุทรปราการก้าวหน้า. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(6), 124-137.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2562). ปีแห่งการเลือกตั้งท้องถิ่น. *วารสารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง*, 1(1), 3-45.
- อติพรธณ ทองจรัส. (2552). พฤติกรรมของผู้สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง: ศึกษากรณีการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2550 ในเขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis).
- เอกพลณัฐ ธีรพัทธานนท์. (2566). *การเลือกตั้งท้องถิ่น*. สถาบันพระปกเกล้า.
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ และ สามารท ทองเผื่อ. (2564). การศึกษารูปแบบวิธีการและผลกระทบการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่: กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 19(1), 28-47.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2545). *ประชาธิปไตยท้องถิ่น: สาระสำคัญของการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่น*. มิติใหม่.
- Best, John W. (1981). *Research in Education*. Prentice-Hall.
- Yamane, T. (1967). *Statistics and Introductory Analysis* (2nd ed.). Harper and Row.

**แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**
**Guideline for Strengthening Citizenship among
Secondary School Students in the Northeastern**

**อัญญรัตน์ แสนภูมิ, วิจิต กำมันตะคุณ,
เกรียงศักดิ์ ศรีสมบัติ**

**Anyarat Saenphum, Wichit Kammantakhun,
Kriangsak Srisombat.**

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด,
คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด,
คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Faculty of Education and Human Development, Roi Et Rajabhat University

Email: anyarat280919@gmail.com,

Faculty of Education and Human Development, Roi Et Rajabhat University

Email: wichit.reru@gmail.com,

Faculty of Education and Human Development, Roi Et Rajabhat University

Email: kriangsak.s@reru.ac.th

รับบทความ (Received): 4 ส.ค. 2568

ปรับแก้ไข (Revised): 2 ก.ย. 2568

ตอบรับบทความ (Accepted): 3 ก.ย. 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 2) เพื่อประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ในระยะที่ 1 เป็นการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) รวมทั้งสิ้นจำนวน 7 คน แบ่งออกเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานในองค์กรที่เกี่ยวกับเด็ก และเยาวชน ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ระยะที่ 2 เป็นการประเมินแนวทางตามกรอบมาตรฐาน 4 ด้าน คือ 1) ทัศนคติ 2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม และ 4) ความถูกต้อง โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 25 ชุด กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ผลการศึกษาระยะที่ 1 พบข้อคำถามทั้งหมด 14 คำถาม เพื่อนำมาประเมินความเป็นไปได้ตามกรอบมาตรฐาน 4 ด้าน ในระยะที่ 2 และผลการประเมินในระยะที่ 2 พบว่า 1) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งหมด 5 แนวทางดังนี้ (1) แนวทางการเสริมสร้างการเคารพความเสมอภาค (2) แนวทางการเสริมสร้างการเคารพสิทธิของผู้อื่น (3) แนวทางการเสริมสร้างการมีจิตสาธารณะ (4) แนวทางการเสริมสร้างการมีสิทธิเสรีภาพ (5) แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบ 2) ผลการประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามกรอบมาตรฐานการประเมินด้วยกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม ดังนี้ (1) ผู้ใช้แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมจำนวน 10 คน (2) ผู้ใช้แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมจำนวน 10 คน (3) ผู้เชี่ยวชาญประเมิน

แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 5 คน สรุปภาพรวมมีคุณภาพในระดับมากที่สุดและเมื่อพิจารณาจำแนกรายด้านพบว่าสูงสุด คือ ด้านอรรถประโยชน์ โดยผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.92–4.96 แสดงให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาได้จริง

คำสำคัญ: แนวทางการเสริมสร้าง, พลเมือง, นักเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

This article has two main objectives: 1) to study approaches for fostering citizenship among secondary school students in Northeastern Thailand, and 2) to evaluate these guidelines in terms of utility, feasibility, appropriateness, and accuracy. This research employed a mixed-methods design and was conducted in two phases. Phase 1 explored approaches to strengthening citizenship among secondary school students. Data were collected through in-depth interviews with seven purposively selected participants, including university lecturer, expert in child and youth organization, educational administrators, school administrators, and teacher. The qualitative data were analyzed using content analysis. Phase 2 evaluated the identified approaches based on a four-dimensional standard framework: (1) utility, (2) feasibility, (3) appropriateness, and (4) accuracy. A total of 25 questionnaires were administered to three respondent groups: teachers in the Social Studies, Religion, and Culture subject area; teachers responsible for student development activities; and experts. The quantitative data were analyzed using statistical methods. Findings from Phase 1 produced 14 items for evaluation under the four-dimensional framework, while the Phase 2 results confirmed their overall feasibility and validity. Two key findings

emerged: (1) the developed citizenship promotion guidelines comprised five core strategies promoting respect for equality, promoting respect for the rights of others, fostering public-mindedness, advancing civil liberties and freedom, and encouraging responsibility; and (2) the guidelines, evaluated by 10 social studies teachers, 10 teachers of student development activities, and five experts in citizenship education, were rated at the highest quality level. Among the assessed dimensions, utility achieved the highest mean scores, ranging from 4.92 to 4.96. These results indicate that the developed guidelines are both practical and effective in promoting citizenship within educational institutions.

Keywords: Strengthening Guideline, Citizenship, Secondary School Students

บทนำ

ปัจจุบันการศึกษาความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship Education: GCED) ยึดตามหลักนโยบายของ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 2016) โดยมุ่งผลักดันแนวคิดเพื่อความสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และความยั่งยืน กล่าวคือ เป็นการส่งเสริมให้รัฐบาลกำหนดนโยบายชาติ สนับสนุนการศึกษาและบูรณาการตามกรอบแนวคิดความเป็นพลเมืองโลก (GCED) 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้และทักษะทางความคิด (Cognitive) คุณค่าและความรู้สึกร่วม (Socio-Emotional) และพฤติกรรมและการปฏิบัติ (Behavioural) เพื่อบรรจุในหลักสูตรระดับครูและการประเมินผลผู้เรียน เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองที่ดีของโลก โดย Marshall (1950) อธิบายเชิงปรัชญาเกี่ยวกับแนวคิดพลเมืองและชนชั้นทางสังคมผ่านวิวัฒนาการของสังคมเมืองยุโรปตะวันตก (Citizenship) จำแนกองค์ประกอบความเป็นพลเมืองออกเป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านสิทธิพลเมือง (Civil Rights) ด้านสิทธิทางการเมือง (Political Rights) และด้านสิทธิทางสังคม (Social Rights) ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญตามลำดับการขยายกฎหมายเสรีภาพ การขอสิทธิทางการเมือง และการ

เรียกร้องสิทธิสวัสดิการ แนวคิดดังกล่าว จะสนับสนุนให้พลเมืองมีความเสมอภาค มีสิทธิและโอกาสเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีเสถียรภาพ (Reungvealee Supon et al., 2022) สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาของ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) ซึ่งมีการประกาศให้มีการสร้างประชาคมอาเซียนเป็น 3 เสาหลัก ได้แก่ APSC, AEC และ ASCC มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลาง (People-Centred) และความร่วมมือ ระหว่างประเทศในระดับประชาชน สู่การสร้างสังคมที่มีคุณภาพชีวิตดี และมีเอกลักษณ์ เชื่อมโยงกันภายในภูมิภาคผ่านแผนงาน Blueprint 2025 แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการ ของการศึกษาความเป็นพลเมือง สะท้อนถึงความพยายามในการเตรียมพลเมืองให้ พร้อมสำหรับการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในสังคมประชาธิปไตย จากการเน้น คุณธรรมในอดีต สู่การปรับตัวในยุคดิจิทัลและการเชื่อมโยงกับประเด็นระดับโลก การศึกษาความเป็นพลเมืองยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความ รับผิดชอบและยั่งยืน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทยมีความเป็นพลเมืองไว้ว่า “...การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่ง พัฒนานักเรียนให้ เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญ ได้ตามความถนัด ของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ...” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่ระบุไว้ ในแผนการศึกษาแห่งชาติในแต่ละ ยุคสมัยที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างให้คนไทยเป็นพลเมืองที่ดี ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากการศึกษาเรื่องหน้าที่และความเป็น พลเมืองจะถูกระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติและ หลักสูตรแกนกลางฯ แล้ว ยังมียุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.2553-2561 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 เพื่อให้คนไทย ยุคใหม่เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น มีความตระหนักในพลังของตนเอง เพื่อเปลี่ยนแปลง สังคมให้สงบ ร่มเย็น มั่นคง โดยเคารพกติกา หลักความเสมอภาค ซึ่งมีอนุกรรมการ กนป. ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี เสนอให้มีการพัฒนาการศึกษา

ที่สร้างความเป็นพลเมือง ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์ ให้นักเรียนมีทักษะรอบด้าน ตลอดจนเสริมสร้างคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง หล่อหลอมปลูกฝังค่านิยมความเป็นพลเมืองให้แก่นักเรียน (สำนักงานเลขาธิการ สภากาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2557)

แนวคิดการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนมีความสำคัญทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม ในระดับบุคคลจะสามารถเพิ่มการพัฒนาส่วนบุคคล อาทิ โอกาสของผู้คนในตลาดแรงงาน และโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย Geert ten Dam and Monique Volman. (2007) ในระดับสังคมจะสามารถเกิดความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม ผ่านการมีส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้น อาทิ ความไว้วางใจทางสังคม หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Dijkstra & Motte, 2014) ดังนั้น การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นพลเมืองสำหรับทุกคนและทุกกลุ่มจึงสามารถใช้ชีวิตได้ตามความชอบของตนเองและมีส่วนร่วมในชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่หลากหลาย ในทฤษฎีทุนทางสังคมปี 1987 โดย James S. Coleman อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความหลากหลายทางความรู้ของพลเมืองในโรงเรียน สอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางสังคมที่ผู้คนสามารถเข้าถึงทรัพยากร อาทิ ความรู้ ข้อมูล บรรทัดฐาน ที่จัดเก็บไว้ในชุมชนหรือกลุ่มที่พวกเขาเป็นสมาชิก Coleman and Hoffer., (1987) แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางความรู้ของพลเมืองโอกาสที่นักเรียนจะได้รับ เมื่อเปรียบเทียบกับความหลากหลายทางทัศนคติของพลเมืองที่มีลักษณะทางอารมณ์มากกว่า (Munniksma et al., 2024) สำหรับการประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี ประสพการณ์ ด้วยการนำเสนอที่เข้าใจง่าย มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประเด็น คือ วัตถุประสงค์ ตัวแปร และองค์ประกอบเชิงเนื้อหา เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละตัวแปร นอกจากนี้ ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงภายใต้บทบาทหน้าที่ความเป็นพลเมืองดี สามารถคาดการณ์ถึงศักยภาพหรือผลกระทบ ที่สามารถพิสูจน์ ยืนยัน หรือทดสอบได้ภายใต้โครงสร้างของรูปแบบที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของเหตุและผล และนำเสนอผลผ่านรูปแบบเชิงกายภาพ รูปแบบเชิงสัญลักษณ์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาและประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาเนื่องจากเป็นวัยของการเตรียมความพร้อมก้าวเข้าสู่สังคมการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพื่อเป็นวัยผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต โดยมุ่งศึกษาบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังขาดแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่ชัดเจน โดยนำหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง แนวคิดการพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นพลเมืองของนักเรียน 5 คุณลักษณะ ได้แก่ การเคารพความเสมอภาค การเคารพสิทธิของผู้อื่น การมีจิตสาธารณะ การมีสิทธิเสรีภาพ และการมีความรับผิดชอบ มาบูรณาการรวมกับการใช้เทคโนโลยีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ เพื่อการวางแผนหรือกำหนดทิศทางการบริหารสถานศึกษาและการจัดการพัฒนาหลักสูตร และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในบริบทโรงเรียนมัธยมศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนสามารถบูรณาการจัดการการศึกษาของประเทศไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง การพัฒนาตัวบ่งชี้การเป็นพลเมืองดีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยเรียนรู้จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

วิวัฒนาการของ T.H. Marshall ในปี 1950 อธิบายเชิงปรัชญาของความเป็นพลเมือง (Citizenship) คือ สถานภาพสมาชิกอย่างเท่าเทียมของชุมชนทางการเมือง โดยหลักของสถานภาพหรือสิทธิ (Rights) ดังกล่าวได้รับการพัฒนาผ่าน 3 ช่วงเวลา เริ่มต้นช่วงศตวรรษที่ 18 มุ่งสู่การพัฒนาประเด็นด้านสิทธิพลเมือง (Civil Rights) ครอบคลุมเสรีภาพส่วนบุคคล เช่น เสรีภาพทางความคิด การพูด การนับถือศาสนา สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ทำสัญญา และได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมาย โดย Marshall กล่าวว่าเป็น “Negative Rights” เนื่องจากจำกัดอำนาจรัฐ และยังเป็นจุดเริ่มต้นกระบวนการนำไปสู่ความเท่าเทียมเชิงกฎหมาย ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 19 มุ่งความสำคัญด้านสิทธิทางการเมือง (Political Rights) โดยกล่าวถึงสิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิสมัครรับเลือกตั้งสิทธิในการรวมตัวประท้วง เป็นต้น กระบวนการนี้สะท้อนการขยายสิทธิจากกลุ่มชนชั้นนำสู่ความเป็นสากลมากขึ้น ขยายตัวในช่วงศตวรรษที่ 20 มุ่งการพัฒนาด้านสิทธิทางสังคม (Social Rights) โดยมุ่งให้พลเมืองได้มี “ชีวิตอย่างมีมนุษยธรรม” ตามมาตรฐานสังคม เช่น การเข้าถึงการศึกษา ระบบประกันสังคม สุขภาพ และการอยู่อาศัยที่ดี สรุปคือ การพัฒนาการของสิทธิทั้ง 3 เป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงสังคมสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริงและความเสมอภาคกันในฐานะของพลเมืองที่มีเติบโตอย่างต่อเนื่อง อาทิ พลเมืองได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานได้อย่างสมบูรณ์ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ร่วมกัน เสริมเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นต้น สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองไทยอย่างชัดเจน เช่น สิทธิในการได้รับการศึกษาและบริการสาธารณสุข เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการนับถือศาสนา และหน้าที่ในการเคารพกฎหมายและการปกครองระบอบประชาธิปไตย

แนวคิด Global Citizenship Education ของ UNESCO เสนอแนวทางการสร้าง “พลเมืองโลก” (Global Citizen) ที่มีความตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงและความรับผิดชอบร่วมกันในระดับโลก โดยประกอบด้วย 3 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ความยั่งยืน และความเป็นธรรมทางสังคม 2) การปลูกฝังค่านิยม

ความเอื้ออาทร การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ 3) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ต่อสังคมทั้งในระดับท้องถิ่น ชาติ และโลก (UNESCO, 1993) สอดคล้องกับแนวคิดความสามารถทางพลเมือง (Civic Competence) ที่เน้นว่าการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไม่ควรจำกัดอยู่เพียงด้านความรู้ แต่ต้องผสมผสานทักษะและคุณค่าเพื่อให้เกิดการปฏิบัติจริงซึ่งประกอบด้วย 1) ความรู้ทางพลเมือง (Civic Knowledge) 2) ทักษะทางสังคมและการเมือง (Social and Political Skills) และ 3) คุณค่าและทัศนคติทางพลเมือง (Values and Attitudes) (Hoskins, 2006)

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ให้ความหมายของคำว่าคุณลักษณะพลเมืองสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ประการ ได้แก่ 1) มีอิสรภาพ (Liberty) และพึ่งตนเองได้ (Independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ทั้งทางด้านความคิด การกระทำ การตัดสินใจในเรื่องใด ๆ ด้วยตนเอง 2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28) ไม่ว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพในเคหสถาน สิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการติดต่อสื่อสาร สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิเสรีภาพทางวิชาการ สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยปราศจากอาวุธ เป็นต้น 3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ตลอดจนการยอมรับในประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย 4) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเท่าเทียม กันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นมีสีผิว เชื้อชาติ ศาสนา ถิ่นกำเนิดที่ต่างกับตนเองก็ตาม 5) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย ยึดถือความยุติธรรม ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ในสังคม 6) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเริ่มต้นที่ตนเอง มีชีวิตอย่างมีคุณค่าทั้งต่อสังคมเมืองและสังคมโลก

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองมีลักษณะเป็นกระบวนการบูรณาการทั้งในด้านสิทธิและหน้าที่ การมีส่วนร่วมในประชาธิปไตย การสร้างพลเมืองโลก (UNESCO: GCED) ความสามารถทางพลเมือง การปฏิบัติจริงในชุมชน และพัฒนาการทางศีลธรรม (Kohlberg) การประยุกต์ใช้ทฤษฎี

เหล่านี้สามารถเป็นกรอบแนวทางในการออกแบบหลักสูตรหรือกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความท้าทายในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในบทบาทของสถานศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 พัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีเกณฑ์ในการคัดเลือก รวมทั้งหมด 7 คน แบ่งเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน และครูผู้สอน จำนวน 1 คน ที่เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์โดยมีขั้นตอนในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษา เพื่อนำมากำหนดกรอบประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

2) ร่างกรอบประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ โดยมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด

3) นำร่างกรอบประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษาและรูปแบบของแบบสอบถาม แล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

4) ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยดำเนินการดังนี้

- 1) การจัดระเบียบของข้อมูล
- 2) ใส่รหัสข้อมูล
- 3) จัดกลุ่มข้อมูล
- 4) หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป

ระยะที่ 2 การประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน มัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ผู้ใช้แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมจำนวน 10 คน

2) ผู้ใช้แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมจำนวน 10 คน

3) ผู้เชี่ยวชาญประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามกรอบมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน คือ ด้านอรรถประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้อง โดยมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคอร์ท (Likert's Rating Scale) จำนวน 14 ข้อ

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของ นักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมิน

แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2) กำหนดรูปแบบ และโครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถาม โดยกำหนด
รูปแบบของแบบสอบถามให้มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของ
ลิเคอร์ท (Likert's Rating Scale)

3) ร่างแบบประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน
มัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการประเมินแนวทางเสริมสร้างความเป็น
พลเมืองของนักเรียนตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ อรรถประโยชน์ ความ
เป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง ซึ่งมีลักษณะของข้อคำถามแบบมาตร
ประมาณค่าระดับ (Likert Rating Scale) จำนวน 14 ข้อ โดยมีรายละเอียดการ
แบบสอบถาม 5 ระดับ

ตารางที่ 1

แบบสอบถาม 5 ระดับ

ระดับ	ความหมาย
1	น้อยที่สุด
2	น้อย
3	ปานกลาง
4	มาก
5	มากที่สุด

4) นำร่างแบบประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของ
นักเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อ
ตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความ
ชัดเจนของภาษาและรูปแบบของแบบสอบถาม แล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

5) นำแบบประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะแล้วไปประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ใช้แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 20 คนและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ในการประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยการหาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กเยาวชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 7 ท่าน นำมากำหนดข้อคำถามในแบบประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1.1 แนวทางการเสริมสร้างการเคารพความเสมอภาค ได้แก่

1) ครูควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและเคารพความแตกต่างทางสังคมเคารพสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางสังคมการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและควรจัดการเรียน

การสอนที่ส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมองคนอื่นอย่างเข้าใจและรับฟังคนอื่นให้มาก

2) จัดกิจกรรมให้ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบของนักเรียนในฐานะพลเมือง มุ่งเน้นการทักษะการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองอย่างมีวิจารณ์ญาณ

3) โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการวางแผนและการใช้จ่ายเงิน เช่น การรู้จักการออม การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลและสอดคล้องการทำงาน การทำหน้าที่โดยความสุจริต โดยอาจบูรณาการเข้ากับรายวิชาหน้าที่พลเมือง

1.2 แนวทางการเสริมสร้างการเคารพสิทธิของผู้อื่น ได้แก่

1) โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการความรู้และทักษะประชาธิปไตย การส่งเสริมสิทธิและความเสมอภาค เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและใช้กิจกรรม เพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติและสร้างความเป็นธรรม โดยผู้บริหารและครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพสิทธิของผู้อื่น การสร้างบรรยากาศที่เคารพสิทธิผู้อื่นในโรงเรียน รวมทั้งจัดการเรียนการสอนสอดแทรกเกี่ยวกับเคารพสิทธิของกันและกัน

2) โรงเรียนควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะสิทธิด้านร่างกาย เช่น สิทธิในการได้รับความปลอดภัย การคุ้มครองจากการละเมิดสิทธิ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ผ่านรายวิชาที่เกี่ยวข้องในหลักสูตรสถานศึกษา นอกจากการเรียนในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ควรบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบของพลเมืองในรายวิชาอื่น ๆ และส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านโครงงานหรือกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการแสดงความคิดเห็นควรเน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมีความตระหนักถึงความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย รวมถึงการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นต้น

1.3 แนวทางการเสริมสร้างการมีจิตสาธารณะ ได้แก่

1) ครูส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนเป็นผู้เสียสละ โดยใช้วิธีการกระตุ้นให้ทำกิจกรรมจิตสาธารณะ เน้นการพัฒนาคุณลักษณะอย่างต่อเนื่อง เช่น ความเป็นเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีระเบียบวินัย รับผิดชอบต่อหน้าที่ เคารพสิทธิผู้อื่น และรักชาติ รักบ้านเมือง เพื่อให้นักเรียนมีจิตสำนึกสาธารณะอย่างแท้จริงควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ การทำงานจิตอาสา เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกไม่เห็นแก่ตัวและมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น

2) ครูผู้สอนบูรณาการกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ร่วมกับกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างจิตสาธารณะ โดยที่ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหา วางแผน แบ่งหน้าที่ ลงมือปฏิบัติ สรุป และประเมินผลกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายใต้คำปรึกษา การสนับสนุน และการติดตามประเมินผลผู้เรียนอย่างใกล้ชิด

1.4 แนวทางการเสริมสร้างการมีสิทธิเสรีภาพ ได้แก่

1) ครูสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพที่จะพึงได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ และปลูกฝังคุณลักษณะให้กับนักเรียนเกี่ยวกับการใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขตของตน

2) โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบในยุคดิจิทัล โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ปลูกฝังทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ การอภิปรายบนฐานประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิผู้อื่น การฝึกคิดวิเคราะห์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3) ครอบครัวยุคใหม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพสิทธิเสรีภาพของสมาชิกในครอบครัวการจัดการเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงทั้งในห้องเรียน ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบควบคู่กัน โดยผ่านกิจกรรมกลุ่ม การทำโครงการ

1.5 แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบ ได้แก่

1) ครูปลูกฝังในเรื่องการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ โดยสอนให้นักเรียนตระหนักว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของ

สังคม ควรปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม และควรมีส่วนรวมในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

2) โรงเรียนควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น อาทิ การช่วยงานประจำปีของวัด การรณรงค์ปฏิบัติตามกฎจราจร การป้องกันสารเสพติดในชุมชนรวมทั้งควรส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนได้เลือก และร่วมกันทำกิจกรรมตามความสนใจ

3) โรงเรียนกำหนดเป้าหมายและนโยบายร่วมกันเพื่อเสริมสร้างวินัยและความรับผิดชอบ เช่น การตรงต่อเวลา การรักษาความสะอาด และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน วางแผนกิจกรรมเสริมสร้างวินัยที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และครูควรบูรณาการการเสริมสร้างวินัยและความรับผิดชอบเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การจัดโครงการหรือกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และชี้แจงกฎระเบียบของโรงเรียนให้นักเรียนเข้าใจ

4) โรงเรียนควรสนับสนุนการจัดเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) หรือการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) เพื่อฝึกให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด และรับผิดชอบต่องานร่วมกัน

2. ผลการประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาวิจัยระยะที่ 1 จะได้ข้อคำถามทั้งหมด 14 คำถาม เพื่อนำมาประเมินความเป็นไปได้ตามกรอบมาตรฐาน 4 ด้าน โดยมีผลการวิจัยตอนที่ 1 และตอนที่ 2 แสดงดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3 ในส่วนการศึกษาวิจัยระยะที่ 2 จะได้ผลในตารางที่ 4 แสดงผลการประเมินแนวทางเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน

ตารางที่ 2

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	8	32
หญิง	17	68
2. สถานภาพ		
ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	20	80
ครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	1	4
ผู้ทรงคุณวุฒิ	4	16

ตารางที่ 3

ค่าเฉลี่ยของผลการประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน
มัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ข้อ	ข้อคำถาม/ แนวทางการพัฒนา	อรรถประโยชน์	ความเป็นไปได้	ความเหมาะสม	ความถูกต้อง
1	ครูควรปลูกฝังในเรื่องการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ โดยสอนให้นักเรียนตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ควรปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม และควรมีส่วนรวมในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม	5.00	4.88	4.98	5.00
2	โรงเรียนควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น อาทิ การช่วยงานประจำปีของวัด	4.96	4.96	4.92	4.92

ข้อ	ข้อคำถาม/ แนวทางการพัฒนา	อรรถประโยชน์	ความเป็นไปได้	ความเหมาะสม	ความถูกต้อง
	การรณรงค์ปฏิบัติตามกฎจราจร การป้องกันสารเสพติดในชุมชน รวมทั้งควรส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนได้เลือกและร่วมกันทำกิจกรรมตามความสนใจ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง และหาวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาหรือทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม				
3	โรงเรียนควรกำหนดเป้าหมายและนโยบายร่วมกันเพื่อเสริมสร้างวินัยและความรับผิดชอบ เช่น การตรงต่อเวลา การรักษาความสะอาด และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน วางแผนกิจกรรมเสริมสร้างวินัยที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และครูควรบูรณาการการเสริมสร้างวินัยและความรับผิดชอบเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การจัดโครงการหรือกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และชี้แจงกฎระเบียบของโรงเรียนให้นักเรียนเข้าใจและสามารถแสดงเหตุผลเมื่อทำผิดกฎระเบียบ	4.98	5.00	5.00	5.00
4	โรงเรียนควรสนับสนุนการจัดเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) หรือการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-	4.96	4.92	4.96	4.92

ข้อ	ข้อคำถาม/ แนวทางการพัฒนา	อรรถประโยชน์	ความเป็นไปได้	ความเหมาะสม	ความถูกต้อง
	Based learning) เพื่อฝึกให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด และรับผิดชอบงานร่วมกัน				
5	ครูควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและเคารพความแตกต่างทางสังคม เคารพสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางสังคม ส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมองคนอื่นอย่างเข้าใจ และรับฟังคนอื่นให้มาก	4.96	4.92	4.96	4.88
6	โรงเรียนควรจัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อของนักเรียนในฐานะพลเมือง มุ่งเน้นการทักษะการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองอย่างมีวิจารณญาณ	4.92	4.88	4.92	4.92
7	โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการวางแผนและการใช้จ่ายเงิน เช่นการรู้จักการออม การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล และสอดแทรกการทำงาน การทำหน้าที่ด้วยความสุจริต โดยอาจ	4.92	4.88	4.96	4.96

ข้อ	ข้อคำถาม/ แนวทางการพัฒนา	อรรถประโยชน์	ความเป็นไปได้	ความเหมาะสม	ความถูกต้อง
	บูรณาการเข้ากับรายวิชาหน้าที่พลเมือง				
8	โรงเรียนควรจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการความรู้และทักษะประชาธิปไตย การส่งเสริมสิทธิและความเสมอภาค เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและใช้กิจกรรมเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติและสร้างความเป็นธรรมโดยผู้บริหารและครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพสิทธิของผู้อื่นการสร้างบรรยากาศที่เคารพสิทธิผู้อื่นในโรงเรียนรวมทั้งจัดการเรียนการสอนสอดแทรกเกี่ยวกับการเคารพสิทธิของกันและกัน	4.96	5.00	5.00	4.92
9	โรงเรียนควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะสิทธิด้านร่างกาย เช่น สิทธิในการได้รับความปลอดภัย การคุ้มครองจากการละเมิดสิทธิ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ผ่านรายวิชาที่เกี่ยวข้องในหลักสูตรสถานศึกษา นอกจากการเรียนในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ควรบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบของพลเมืองในรายวิชาอื่น ๆ และส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านโครงงานหรือกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึก	4.92	4.88	4.96	5.00

ข้อ	ข้อคำถาม/ แนวทางการพัฒนา	อรรถประโยชน์	ความเป็นไปได้	ความเหมาะสม	ความถูกต้อง
	ทักษะการแสดงความคิดเห็นควรเน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมีความตระหนักถึงความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย รวมถึงการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายคุ้มครองเด็กและเยาวชน กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการละเมิดสิทธิและความรุนแรง เป็นต้น				
10	ครูสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพที่จะพึงได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ และปลูกฝังคุณลักษณะให้กับนักเรียนเกี่ยวกับการใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขตของตน	4.96	4.84	4.92	4.92
11	โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบในยุคดิจิทัล โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ปลูกฝังทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ การอภิปรายบนฐานประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิผู้อื่นการฝึกคิดวิเคราะห์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น	4.96	4.88	4.92	4.88
12	ครอบครัวควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพสิทธิเสรีภาพของสมาชิกในครอบครัว จัดการเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ทั้งในห้องเรียน ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้	4.96	4.88	4.84	4.92

ข้อ	ข้อคำถาม/ แนวทางการพัฒนา	อรรถประโยชน์	ความเป็นไปได้	ความเหมาะสม	ความถูกต้อง
	นักเรียนเห็นความสำคัญของสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบควบคู่กัน โดยผ่านกิจกรรมกลุ่มการทำโครงการ				
13	ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนเป็นผู้เสียสละ โดยใช้วิธีการกระตุ้นให้ทำกิจกรรมจิตสาธารณะเน้นการพัฒนาคุณลักษณะอย่างต่อเนื่อง เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีระเบียบวินัย รับผิดชอบต่อหน้าที่ เคารพสิทธิผู้อื่น และรักชาติ รักบ้านเมือง เพื่อให้นักเรียนมีจิตสำนึกสาธารณะอย่างแท้จริง ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม	5.00	5.00	5.00	5.00
14	ครูผู้สอนควรบูรณาการกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ร่วมกับกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ตามความสนใจผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและกลม่อเวลาเพื่อสร้างจิตสาธารณะ โดยที่ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาวางแผน แบ่งหน้าที่ ลงมือปฏิบัติสรุปและประเมินผลกิจกรรมตลอดจน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายใต้คำปรึกษา การสนับสนุน และการติดตามประเมินผลผู้เรียนอย่างใกล้ชิด	4.96	4.92	4.88	4.96
	รวม	4.96	4.92	4.94	4.94

ตารางที่ 4

ผลการประเมินแนวทางเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนตามมาตรฐาน
การประเมิน 4 ด้าน

รูปแบบการส่งเสริม ความเป็นพลเมือง	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลความหมาย
ด้านอรรถประโยชน์	4.96	0.22	ระดับมากที่สุด
ด้านความเป็นไปได้	4.92	0.24	ระดับมากที่สุด
ด้านความเหมาะสม	4.94	0.19	ระดับมากที่สุด
ด้านความถูกต้อง	4.94	0.19	ระดับมากที่สุด
ภาพรวม	4.94	0.21	ระดับมากที่สุด

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านอรรถประโยชน์ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับที่ 1 (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96) รองลงมาคือ ด้านความเหมาะสมและด้านความถูกต้อง ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับที่ 2 (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94) และด้านความเป็นไปได้ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับที่ 3 (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.92)

อภิปรายผลการวิจัยและสรุปผลการวิจัย

แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งหมด 5 แนวทางดังนี้ 1) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการเคารพความเสมอภาค มี 3 แนวทางย่อย 2) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น มี 2 แนวทางย่อย 3) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการมีจิตสาธารณะมี 2 แนวทางย่อย 4) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการมีสิทธิเสรีภาพมี 3 แนวทางย่อย 5) แนวทางการส่งเสริมความ

รับผิดชอบของนักเรียน มี 4 แนวทางย่อย ซึ่งแนวทางทุกด้านได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยนำเอาตัวบ่งชี้ตามน้ำหนักองค์ประกอบที่ได้ไปทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหาควบคู่กับการศึกษาหลักการ ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจนได้แนวทางทั้งหมด จำนวน 14 แนวทาง ผลการประเมิน แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามกรอบมาตรฐานการประเมิน พบว่า ในภาพรวมมีคุณภาพในระดับมากที่สุดและเมื่อพิจารณาจำแนกรายด้านพบว่าสูงสุด คือด้านอรรถประโยชน์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.22 เป็นผลมาจากการศึกษาทฤษฎี องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความเป็นพลเมืองของนักเรียนอย่างเข้มข้นของผู้วิจัย นำไปสู่การประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความสำคัญกับกรอบทางจริยศาสตร์ที่เน้นการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกิดกับนักเรียนเป็นสูงสุด จึงให้ความสำคัญในการเข้าถึงอรรถประโยชน์ที่แสดงถึงสิ่งเร้าภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมืองของนักเรียน ตั้งแต่ทฤษฎีปัจจัยกำหนด ฐานคติทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผลและการแลกเปลี่ยน และฐานคติทฤษฎีจิตวิทยา (สัญญา เคนาภูมิ, 2017) ส่งผลให้การประเมินแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นว่า มีอรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ เหมาะสมและถูกต้อง สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการวิจัยเชิงพัฒนา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย สำหรับผลการศึกษาในส่วนของการนำแนวคิดทฤษฎีพลเมืองมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงให้เห็นถึงมุมการศึกษา การเปิดปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงการพัฒนาตัวบ่งชี้ องค์ความรู้ และข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้น ผ่านการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ได้พัฒนาโดย

ไม่จำกัดเพียงแค่การแสดงผลกิจกรรมของนักเรียน แต่ขยายผลไปสู่การนำตัวบ่งชี้อื่นที่ไม่ใช่แค่ตัวบุคคลเข้ามามีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จำเป็นต้องพิจารณาอย่างเป็นระบบภายใต้ความซับซ้อนระหว่างทัศนคติและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การมองเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่โรงเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้แก้ไขปัญหา หรือเป็นแนวทางการส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อไปได้

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาในส่วนของนโยบายต่อแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้จากการวิเคราะห์ตามหลักวิชาการและการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่หน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานในองค์กรที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ชุดข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาและส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการจัดทำแผนการดำเนินการให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ๆ ได้ โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มโรงเรียนระดับประถม ระดับมัธยมศึกษา และกลุ่มวิทยาลัยการอาชีพทั่วประเทศ ตลอดจนกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญเฉพาะกลุ่มที่มีบทบาทเข้มข้นในการส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อแสดงให้เห็นถึงมุมมองกลับของการศึกษา ควรมีการศึกษาเพื่อวัดประเมินความเป็นพลเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

2) ควรมีการศึกษาบริบทโรงเรียนและบริเวณชุมชนโดยรอบ ในมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่ยังขาดการพัฒนาเอื้อต่อการส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนทุกระดับ โดยเน้นไปที่อุปสรรคและปัญหา เพื่อเปิดมุมมองและปรากฏการณ์การศึกษา เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาตัวบ่งชี้และการส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนในทุกระดับ

3) ในกระบวนการศึกษาวิจัยสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสามารถพัฒนาไปสู่รูปแบบอื่น ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการรวบรวมข้อมูลทัศนคติของการพัฒนาตัวบ่งชี้และการส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียน จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น อีกทั้งหากมีการศึกษาควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงพื้นที่ด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนในเขตพื้นที่ศึกษา จะทำให้เห็นภาพกว้าง สำหรับการวางแผนพัฒนาตัวบ่งชี้และการส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

1. องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัย

การหาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ค้นพบ 5 แนวทาง ดังนี้ 1) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการเคารพความเสมอภาค มี 3 แนวทางย่อย 2) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น มี 2 แนวทางย่อย 3) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการมีจิตสาธารณะ มี 2 แนวทางย่อย 4) แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้านการมีสิทธิเสรีภาพมี 3 แนวทางย่อย 5) แนวทางการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนมี 4 แนวทางย่อยที่เกิดขึ้นจากวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สามารถนำแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองทั้ง 14 แนวทางไปใช้ประโยชน์ในการวางนโยบายและวางแผนทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองทั้งในระดับโรงเรียนและสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สำนักพิมพ์ ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน).
- ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม. 134 ตอนที่ 40 ก.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2560). อิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ประเทศไทย.
- วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(2), 18-38.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). *การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สำนักงานเลขาธิการสภา. การศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ.2561–2580*. สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Munniksma, Anke, Daas, Remmert and, & Dam, Geert ten. (2024). Is classroom diversity related to citizenship competences of ethnic minority and majority students. *The Journal of Social Studies Research*, 48(1), 37-48.

- Dijkstra, Anne Bert, & Motte, Per Ingvar de la. (2014). *Social Outcomes of Education The assessment of social outcomes and school improvement through school inspections*. Amsterdam University Press.
- Coleman, J. S., & Hoffer, T. (1987). *The Relative Performance of Different Types of Primary Schools in Bangladesh: A Multilevel Modeling Approach. Public and Private High Schools: The Impact of Communities*. Basic Books.
- Dam, Geert Ten, 2 vol, & Volmen, Monique. (2007). Educating for Adulthood or for Citizenship: Social Competence as an Educational Goal. *European Journal of Education*, 42(2), 281-298.
- Geert Ten Dam and Monique Volman. (2007). *Educating for Adulthood or for Citizenship*. Social Competence as an Educational Goal.
- Hoskins, B., Jesinghaus, J., Masscherini, M., Munda, G., Nardo, M., Saisana, M., and Villalba, E. (2006). *Measuring Active Citizenship in Europe*. CRELL Research Paper 4. EUR 22530 EN.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge at The University Press.
- Reungvalee Supon, Wichit Khammantakhun and Kriangsak Srisombut. (2022). Development of Student Citizenship Indicators in Northeast of Thailand. *International Education Studies*, 15(5). 2022.
- UNESCO. (1993). *Quality of life Improvement Programmes*. UNESCO Regional Office.
- United Nations. (2016). *The Sustainable Development Goals Report*. UN.

วิเคราะห์พัฒนาการสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคล
ผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยผ่านทฤษฎีสตรีนิยม
และทฤษฎีกฎหมายเควีย์ร์ต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ
ที่ 20/2564 เปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศ¹
Development of Family Formation Rights for LGBTQ+
Individuals in Thailand: A Feminist and Queer Legal
Theory Perspective on the Constitutional Court's
Ruling No. 20/2564, Compared with
Foreign Court Decisions²

โยธกา ปะทิ, นาดา ไชยจิตต์, อรัชมน พิเชฐวรกุล

Yothaka Pati, Nada Chaiyajit, Aratchamon Pichetvorakul

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง,

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง,

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

School of Law, Mae Fah Luang University Email: yothakapati@gmail.com,

School of Law, Mae Fah Luang University Email: nada.cha@mfu.ac.th,

School of Law, Mae Fah Luang University Email: arachamon.pic@mfu.ac.th

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง วิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/25664: ศึกษาพัฒนาการการคุ้มครองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ปีการศึกษา 2567

²This Research Paper is Part from The Thesis Title “Analysis of Constitutional Court Ruling No. 20/2564: A Study on the Evolution of the Right to Family Formation Protection for LGBTQ+ Individuals.” Mae Fah Luang University. Academic Year 2024

รับบทความ (Received): 8 พ.ย. 2567

ปรับแก้ไข (Revised): 17 ธ.ค. 2567

ตอบรับบทความ (Accepted): 18 ธ.ค. 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผ่านมุมมองของทฤษฎีสตรีนิยมและแนวคิดเควียร์ ซึ่งมักถูกละเลยในมุมมองเชิงวิชาการด้านนิติศาสตร์ทั้งที่ความจริงแล้วเป็นมิติที่มีความสำคัญต่อกระบวนการทัศน์โครงสร้างระบบกฎหมายของประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศที่รับรองการสมรสระหว่างบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการทางกฎหมายของประเทศไทยในการคุ้มครองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร โดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากคำวินิจฉัย เอกสารทางวิชาการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการใช้กรอบทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยม (Feminist Legal Theory) และเควียร์ (Queer Theory) ในการวิเคราะห์ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญสะท้อนโครงสร้างอำนาจแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) และการเลือกปฏิบัติทางเพศที่ยังฝังรากลึกในระบบกฎหมายไทย ชัดแย้งกับหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เมื่อเทียบกับแนวทางของต่างประเทศ องค์การตุลาการไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการทัศน์ในการตีความกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลยิ่งขึ้น เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเท่าเทียมและถ่วงน้ำหนักนี้ จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการตีความของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไทยยังมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมิติเพศสภาพ อัตลักษณ์ทางเพศ และเพศวิถี ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างระหว่างการตีความกฎหมายภายในประเทศกับพัฒนาการของหลักสิทธิมนุษยชนสากล อันส่งผลต่อความล่าช้าในการพัฒนาหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการก่อตั้งครอบครัวในประเทศไทย ทั้งนี้ จึงมีข้อเสนอให้พิจารณาปฏิรูประบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือการพัฒนาเครื่องมือในการช่วยตีความ

กฎหมาย เพื่อลดการเลือกปฏิบัติและสร้างสังคมที่เคารพความแตกต่างหลากหลายอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สิทธิในการก่อตั้งครอบครัว, ความหลากหลายทางเพศ, คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564

Abstract

This research article aims to analyze the Constitutional Court's ruling No. 20/2564 through the lens of feminist and queer legal theories, which are often overlooked in academic perspectives on jurisprudence, despite their crucial role in shaping the paradigm of the Thai legal system. The study compares this ruling with those of foreign courts that recognize marriages between individuals with diverse sexual orientations and gender identities, in order to demonstrate the legal development in Thailand regarding the protection of the right to family establishment. The authors employ a documentary research methodology, collecting and analyzing data from court rulings, academic documents, and relevant laws. By applying the framework of feminist and queer legal theories, the research findings reveal that the Constitutional Court's ruling reflects the deeply rooted patriarchy power structures and gender discrimination within the Thai legal system, which conflict with the principles of human rights, equality, and human dignity. In comparison with international approaches, Thai judicial bodies must further develop their paradigm in interpreting laws to align with international standards, ensuring equal and comprehensive protection of the rights of individuals with diverse sexual orientations and gender identities. The research findings reveal that the Thai Constitutional Court's interpretative approach demonstrates limitations in analyzing dimensions of gender, gender identity, and sexuality. This reflects a gap between domestic legal interpretation and

the evolution of international human rights principles, resulting in delayed development of protective mechanisms for LGBTIQAN+ individuals' family rights in Thailand. The study proposes reforms to the legal system and judicial process, including restructuring the Constitutional Court's composition and developing enhanced legal interpretation frameworks, to reduce discrimination and foster a society that genuinely respects diversity.

Keywords: Right to Found a Family, LGBTQ+, Constitutional Court Ruling No. 20/2564

บทนำ

ตัวตนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในบริบททางกฎหมายของประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัดทั้งในเรื่องของการรับรองสถานะของบุคคล เพราะโครงสร้างของระบบกฎหมายโดยภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางเพศหรือเพศสภาพ ยังคงมีโครงสร้างอยู่บนระบบรักต่างเพศนิยม หรือ การแบ่งเพศแบบทวิลักษณ์คือ เพศชายและเพศหญิง โดยยึดถือเอาเพศสรีระหรือเพศทางชีววิทยา เป็นหลักเกณฑ์ให้การรับรองสิทธิและหน้าที่ ส่งผลให้บุคคลกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมในแทบทุกมิติของสังคม รวมถึงมิติของสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว ซึ่งบทความวิจัยนี้มุ่งเน้นสิทธิในการเข้าถึงการสมรสภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ผู้วิจัยทำการค้นคว้าวิทยานิพนธ์ เพื่อวิเคราะห์และวิพากษ์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ในกรณีนางสาวพวงเพชร หงษ์คำ และนางสาวพิมพ์ทรัพย์ แซ่อึ้ง ยื่นขอจดทะเบียนสมรสที่สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ แต่กลับถูกปฏิเสธ และพบว่าประเทศไทยได้ผ่านร่างแก้ไขพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 (ราชกิจจานุเบกษา, 2567)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีอาจจะเลียบทบทวนสำคัญขององค์กรตุลาการ ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ซึ่งวางหลักการสำคัญไม่ว่าจะเป็น

หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและหน้าที่ภายใต้กฎหมาย ซึ่งการก่อตั้งครอบครัวนั้นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักการสิทธิมนุษยชนสากล ซึ่งประเทศไทยเข้าให้การรับรองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและตราสารพันธกรณีระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และด้วยความผูกพันทั้งตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในข้างต้นนี้ จึงทำให้คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ซึ่งออกเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 สะท้อนมุมมองขององค์คณะตุลาการที่มีต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศที่มีลักษณะชัดหรือแย้งต่อบรรทัดฐานทางสังคมที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงไป การที่ศาลมีคำวินิจฉัยว่า มาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งกำหนดให้การสมรสทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้วไม่ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ สามารถตีความได้ว่า บทบัญญัตินี้เป็นการจำกัดสิทธิในการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน (Homosexuality) และกำหนดให้เฉพาะคู่รักต่างเพศ (Heterosexuality) เท่านั้นที่สามารถทำการสมรสกันได้ตามกฎหมาย รวมถึงบรรดาสิทธิและหน้าที่ที่รัฐจัดสวัสดิการสาธารณะไว้นั้นมีไว้เพื่อมหาชนบุคคลตรงเพศเท่านั้น การอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญในการตีความเช่นนี้เป็นที่มาของคำถามวิจัยที่ว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือไม่อย่างไร โดยผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminist Theory) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นวิเคราะห์และท้าทายโครงสร้างอำนาจทางเพศในสังคมโดยมุ่งเน้นการสร้างความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งมองว่า การพัฒนาทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ผ่านการปฏิรูปอุดมการณ์ทางกฎหมายและแนวปฏิบัติที่อยู่ภายใต้ระบบปิตาธิปไตย (สมชาย ปรีชากุล, 2546) ส่วนแนวคิดควีร์ (Queer Theory) เป็นแนวคิดที่ท้าทายบรรทัดฐานรักต่างเพศนิยมและสถานะทางเพศในการเมืองการปกครองแบบระบบปิตาธิปไตยที่ไม่เพียงแต่กดทับเพศหญิงแต่รวมถึงกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และยังท้าทายกรอบแบบสองขั้วที่มีอยู่ในสังคม โดยมองความเป็นชายและความเป็นหญิงเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัวหรือเป็นธรรมชาติ (ณัฐธิดา เหล็กกล้า, 2564) การศึกษาวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผ่านมุมมองทฤษฎีทั้งสองทฤษฎีนี้ จะสามารถช่วยทบทวนแนวคิดและอคติทางเพศที่แฝงอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาต่อพัฒนาการ

ทางกฎหมายของประเทศไทยในการคุ้มครองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 นี้ ไม่ได้เปิดทางให้มีการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกันโดยตรง แต่ก็ได้วางรากฐานสำคัญในการผลักดันให้เกิดการแก้ไขกฎหมายที่ตามมาโดยกล่าวถึงหน้าที่ในการตรากฎหมายขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติและองค์กรฝ่ายบริหาร ในการศึกษาเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ภายใต้บทความวิจัยนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลสูงในต่างประเทศ ประกอบไปด้วย ประเทศแคนาดา ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแอฟริกาใต้ ประเทศออสเตรเลีย และประเทศไต้หวัน โดยประเทศเหล่านี้เป็นประเทศที่รับรองกฎหมายสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน โดยกระบวนการทำคำวินิจฉัยของศาล (อมรินทร์ เทเลวิชั่น, 2567) ซึ่งจะช่วยให้แสดงถึงแนวคิด กระบวนทัศน์ในการตีความ และเจตนารมณ์ของศาลที่ถ่ายทอดผ่านคำพิพากษาเหล่านั้น โดยผู้อ่านจะได้เห็นถึงปัญหาพัฒนาการในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย อันจะนำไปสู่พัฒนาการแนวทางในการแก้ไขกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และหน้าที่ของพลเมือง อันเป็นหัวใจสำคัญของรัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผ่านมุมมองของทฤษฎีสตรีนิยมและแนวคิดเคียร์ ต่อพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 กับคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศที่รับรองการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน โดยวิเคราะห์แนวคิด กระบวนทัศน์การตีความ และเจตนารมณ์ของศาล

3. เพื่อแสดงให้เห็นถึงการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย จากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดกฎหมายสตรีนิยม (Feminist Legal Theory) คือ แนวคิดที่เชื่อในความเท่าเทียมกันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างเพศ แม้จะมีต้นกำเนิดจากโลกตะวันตก แต่แนวคิดนี้ได้แพร่หลายไปทั่วโลก ในประวัติศาสตร์ตะวันตก ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทให้อยู่แค่ในครัวเรือน ไม่มีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การศึกษา หรือการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ จนกระทั่งช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 เริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงอย่างจริงจัง โดยมีนักคิดสตรีนิยมคนสำคัญในยุคแรก ๆ เช่น Christine de Pisan ที่เรียกร้องการศึกษาสำหรับผู้หญิง Laura Cereta นักเขียนชาวเวนิสที่วิพากษ์การกดขี่ผู้หญิงในหลายด้าน และ Jane Anger เป็นนักเขียนสตรีนิยมคนแรกที่ตอบโต้งานเขียนเสียสดีผู้หญิง เป็นต้น โดยแนวคิดสตรีนิยมนี้ยังคงพัฒนาและต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศมาจนถึงปัจจุบัน (Burkett, & Brunell, 2024) แนวคิดสตรีนิยมนั้น แบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ สตรีนิยมคลื่นลูกแรก (First Wave Feminism) เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 โดยเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1848 ที่การประชุม Seneca Falls โดยมุ่งเน้นการเรียกร้องสิทธิในการเลือกตั้งและโอกาสที่เท่าเทียมสำหรับผู้หญิง สตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง (Second Wave Feminism) เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1960-1990 โดยเกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของขบวนการต่อต้านสงครามและการเรียกร้องสิทธิพลเมือง มุ่งเน้นประเด็นเรื่องเพศและสิทธิในการเจริญพันธุ์ รวมถึงผลักดันการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองความเท่าเทียมทางเพศ ส่วนสตรีนิยมคลื่นลูกที่สาม (Third Wave Feminism) เกิดขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดหลังอาณานิคมและหลังสมัยใหม่ ทำลายแนวคิดเรื่อง “ความเป็นผู้หญิงสากล” (Universal Womanhood) เพศสภาพ และเพศวิถี และสตรีนิยมคลื่นลูกที่สี่ (Fourth Wave Feminism) เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยคนรุ่นใหม่ที่ตระหนักว่าปัญหาความเท่าเทียม

ทางเพศยังคงมีอยู่ ที่เน้นการเชื่อมโยงการกดขี่ทางเพศกับรูปแบบการกดขี่อื่น ๆ เช่น เชื้อชาติ อายุ ชนชั้น ความพิการ และรสนิยมทางเพศ (Rampton, 2015)

สำหรับแนวคิดควีร์ (Queer Theory) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980-1990 จากขบวนการปลดปล่อยเกย์และเลสเบียน โดยมีรากฐานสำคัญจากผลงานของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของเพศวิถีและการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศในสังคมสมัยใหม่ โดยท้าทายโครงสร้างรักต่างเพศที่กดทับความสัมพันธ์แบบเพศเดียวกัน และตั้งคำถามต่อความหมายของความ “ปกติ” ในบริบทของเพศ เพศวิถี และเพศสภาพ (Kyle, 2024) แนวคิดควีร์จึงเป็นแนวคิดที่ท้าทายบรรทัดฐานทางเพศและเพศวิถี โดยเฉพาะบรรทัดฐานของรักต่างเพศ (Heteronormativity) ซึ่งถูกมองว่า เป็นธรรมชาติและถูกต้อง ทฤษฎีนี้วิพากษ์การจัดประเภทเพศและเพศวิถีแบบคู่ตรงข้าม และชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ทางเพศไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางชีววิทยาแต่ถูกประกอบขึ้นจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดควีร์ตั้งคำถามต่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเพศศาสตร์ที่ใช้อธิบายเรื่องเพศ และมองว่า เป็นเครื่องมือทางอำนาจในการควบคุมและจัดระเบียบทางเพศของสังคม นอกจากนี้ ยังวิพากษ์ระบบทุนนิยมและประชาธิปไตยที่ส่งเสริมบรรทัดฐานรักต่างเพศเพื่อตอบสนองการสร้างครอบครัวและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งแนวคิดควีร์มีจุดมุ่งหมายเพื่อการรื้อถอนบรรทัดฐานทางสังคมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเพศ เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายทางเพศและต่อต้านการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2558)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 จะใช้กรอบแนวคิดจากทฤษฎีสตรีนิยมและแนวคิดควีร์ เพื่อวิพากษ์มุมมอง หลักกฎหมายและคำอธิบายของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่สะท้อนการกดขี่ทางเพศ ที่มีบ่อเกิดจากบรรทัดฐานรักต่างเพศนิยมในระบอบกฎหมายที่ปรากฏในคำวินิจฉัยนี้ และเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 กับคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศที่รับรองการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ซึ่งได้แก่ คำพิพากษาของศาลในประเทศแคนาดา

สหรัฐอเมริกา แอฟริกาใต้ ออสเตรเลีย และไต้หวัน โดยจำกัดเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการสมรสและการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความฉบับนี้จะใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยจะทำการรวบรวมและศึกษาคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 อย่างละเอียด รวมถึงวรรณกรรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และรายงาน ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องและเอกสารทางวิชาการด้านทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยมและเครียร์ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) คำพิพากษาของศาลในประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา แอฟริกาใต้ ออสเตรเลีย และไต้หวัน จากนั้นจะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของเอกสารทั้งหมด โดยใช้กรอบทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยมและเครียร์เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศจะถูกนำมาบูรณาการกับการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในบทความนี้ มีการนำเสนอประเด็นและปัญหาจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 มาอภิปรายได้ 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผ่านมุมมองทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยมและเครียร์ (2) การศึกษาเปรียบเทียบคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศกับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 และ (3) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย โดยผู้วิจัยจะอภิปรายในแต่ละหัวข้อ ได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผ่านมุมมองทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยมและเคียวรี

จากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ที่ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากเป็น บทบัญญัติที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ จารีตประเพณี โดยมองว่าความเสมอภาค ระหว่างเพศนั้นไม่ได้หมายถึงการทำให้ชายเป็นหญิงหรือหญิงเป็นชาย แต่คือการปฏิบัติ ให้เหมาะสมตามเพศสภาพ และวัตถุประสงค์ของการสมรสนั้น มุ่งเน้นการสร้าง ครอบครัว การมีบุตร และการสืบทอดเผ่าพันธุ์ กฎหมายไม่ได้จำกัดเสรีภาพของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในการอยู่ร่วมกัน และรัฐสามารถออกกฎหมายเฉพาะเพื่อ ค้ำครองสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้ นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีข้อเสนอแนะในตอนท้ายของคำวินิจฉัยโดยให้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาตรากฎหมายเฉพาะ เพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างเหมาะสมต่อไป ซึ่งจากคำวินิจฉัยดังกล่าวเมื่อ พิจารณาผ่านมุมมองทฤษฎีสตรีนิยมและเคียวรี จะพบว่า คำวินิจฉัยนี้ยังแสดงให้เห็น ถึงการจัดประเภททางเพศแบบทวิลักษณ์ (Gender Binary) ที่แบ่งแยกคนออกเป็น เพียงชายและหญิงอย่างตายตัว โดยมองว่าบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเป็น “กรณีกเว้น” การมองเช่นนี้ย่อมนำไปสู่การกีดกันและเลือกปฏิบัติ แทนที่จะยอมรับว่า ความหลากหลายทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ สะท้อนให้เห็นถึงการไม่ ยอมรับความหลากหลายทางเพศและการดำรงอยู่ของระบบปิตาธิปไตยที่กำหนด บทบาททางเพศแบบตายตัว และสะท้อนถึงอคติทางเพศที่มองว่า ครอบครัวที่สมบูรณ์ ต้องประกอบด้วยชายและหญิงเท่านั้น เพื่อการสืบทอดเผ่าพันธุ์และทรัพย์สิน ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ไม่เพียงจะกีดกันคู่รักเพศเดียวกันเท่านั้น แต่ยังตอกย้ำบทบาททางเพศ แบบดั้งเดิมที่มองผู้หญิงเป็นเพียงเครื่องมือในการสืบทอดวงศ์ตระกูล ดังจะเห็นได้จาก การที่คำวินิจฉัยกล่าวถึง “การห้ามหญิงหม้ายสมรสใหม่ภายใน 310 วัน” ดังแนวคิด สตรีนิยมที่อธิบายว่า ระบบปิตาธิปไตยเป็นตัวแทนแบ่งแยกสิทธิ อภิสิทธิ์ และอำนาจใน สังคมตามเพศสภาพ (Lewis, 2024) และมองว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ การผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิต และการผลิตมนุษย์หรือการสืบพันธุ์ (Lomire, 1989) อย่างไรก็ตาม แม้ศาลรัฐธรรมนูญจะเสนอให้มีการออกกฎหมายเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้ที่มี

ความหลากหลายทางเพศ เช่น การตราพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ดังที่ศาลได้เสนอผ่านคำวินิจฉัย ซึ่งการแยกกฎหมายออกมาต่างหากเช่นนี้เป็นการตอกย้ำระบบปิตาธิปไตย และการไม่ยอมรับความเท่าเทียมอย่างแท้จริง

คำวินิจฉัยนี้ สะท้อนการต่อสู้ของสตรีนิยมสมัยใหม่ในประเด็นความหลากหลายทางเพศและการท้าทายระบบชายเป็นใหญ่ในสถาบันกฎหมาย ในแง่ที่ว่า การต่อสู้ของขบวนการสตรีนิยมไม่ได้จำกัดอยู่แค่เรื่องสิทธิผู้หญิง แต่ขยายไปสู่การเรียกร้องสิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย เพราะมองว่า การกดขี่ทางเพศเป็นรากฐานของการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ (จงจิตต์ โสภณคนวรรณ์, 2549) ศาลใช้วาทกรรมอำนาจนิยมแบบเก่าที่มองข้ามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เรียกร้องการยอมรับความหลากหลายทางเพศที่ศาลยังยึดติดกับความเชื่อดั้งเดิมสะท้อนให้เห็นว่าศาลขาดมุมมองเชิงก้าวหน้าในเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางเพศ

จูดีธ บัตเลอร์ (Butler, 1990) นักทฤษฎีควีเรียได้อธิบายไว้ว่า เพศสภาพไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่เป็นสิ่งที่แสดงออกมาซ้ำ ๆ จนกลายเป็นนิสัย เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่เราเรียนรู้ที่จะแสดงออกแบบผู้หญิงหรือผู้ชายตามที่สังคมคาดหวัง และเสนอว่าการแบ่งคนเป็นแค่ชายกับหญิงนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะความเป็นจริงแล้วเพศมีความหลากหลายมากกว่านั้น และเชื่อว่าร่างกายของเราก็มีส่วนในการสร้างเพศสภาพ ไม่ใช่แค่รับเอาความหมายจากสังคมอย่างเดียว ซึ่งสามารถตีความได้ว่า เพศสภาพเป็นผลผลิตของการกระทำและการแสดงออกที่ มากกว่าจะเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด การที่ใครคนหนึ่งจะเป็นผู้หญิงหรือเป็นชายนั้น ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่กำหนดมาอย่างตายตัว ซึ่งการที่ศาลรัฐธรรมนูญได้อ้างถึง “สภาพธรรมชาติ” และ “จารีตประเพณี” โดยมองว่าการสมรสระหว่างชายและหญิงเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” และเป็นบรรทัดฐานหลักของสังคมนั้น เป็นการพยายามกดขี่ผู้มีความหลากหลายทางเพศ ให้กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศมีความหลากหลายและสลับไหล

ดังนั้น การวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผ่านกรอบทฤษฎีควีเรียและสตรีนิยมชี้ให้เห็นว่า ระบบกฎหมายไทยยังคงถูกครอบงำด้วยแนวคิดปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่และบรรทัดฐานรักต่างเพศ ที่พยายามควบคุมและจำกัด

สิทธิของสตรีและบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ผ่านสถาบันทางกฎหมายที่อ้างความชอบธรรมจากการอ้างอิงความเป็นธรรมชาติ จารีตประเพณี และความมั่นคงของรัฐ ในลักษณะที่เป็นการแสดงออกในเชิงอำนาจทางวาทกรรมของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อบ่งบอกว่าอำนาจนั้นถูกสร้างขึ้นผ่านรูปแบบความรู้ ความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์ และความจริง (Foucault, in Rabinow, 1984) การต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในสังคมไทยจำเป็นต้องท้าทายทั้งระบบปิตาธิปไตยดั้งเดิมและการครอบงำทางความคิดที่แฝงตัวอยู่ในระบบกฎหมาย และรื้อสร้างความเข้าใจเรื่องเพศที่จำกัดอยู่ในกรอบแนวคิดแบบชั่วคราวตรงข้ามทางสังคมด้วย นอกจากนี้ คำวินิจฉัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความกดทับ และการกดขี่ทางเพศผ่านโครงสร้างอำนาจและการเลือกปฏิบัติทางเพศที่ปรากฏในคำวินิจฉัย ทั้งยังส่งผลกระทบต่อสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ดังต่อไปนี้

1.1 โครงสร้างอำนาจและการเลือกปฏิบัติทางเพศที่ปรากฏในคำวินิจฉัย

สำหรับในแง่มุมมอง โครงสร้างอำนาจและการเลือกปฏิบัติทางเพศอย่างไม่เป็นธรรมต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศนั้น จะพบว่า คำวินิจฉัยนี้สะท้อนโครงสร้างอำนาจแบบชายเป็นใหญ่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะองค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเด่นชัดคือเป็นผู้ชายสูงวัย มีประสบการณ์การทำงานยาวนาน และมาจากสถาบันที่มีอำนาจในสังคม ซึ่งสะท้อนการผูกขาดอำนาจการตัดสินใจโดยกลุ่มชนชั้นนำซึ่งเป็นชาย ตามแนวคิดของ จูดีธ บัตเลอร์ (Butler, 1990) ที่ชี้ให้เห็นว่าเพศสภาพเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม การที่องค์กรคณะผู้พิพากษาเป็นชายล้วนย่อมส่งผลต่อมุมมองและการตีความกฎหมายที่อาจขาดความเข้าใจในมิติความหลากหลายทางเพศ อีกทั้งเนื้อหาของคำวินิจฉัยยังแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจผ่านการอ้างอิง “สภาพธรรมชาติ” และ “จารีตประเพณี” การให้เหตุผลในลักษณะนี้จึงเป็นการตอกย้ำความเชื่อดั้งเดิมที่มองว่าความสัมพันธ์ที่ถูกต้องต้องเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพศตรงข้ามเท่านั้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับ “การสืบทอดเผ่าพันธุ์” ซึ่งเป็นมุมมองที่ละเลยความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวในสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้คำวินิจฉัยจะกล่าวถึงการออกกฎหมายเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้มีความหลากหลาย

ทางเพศ แต่การผลักดันไปอยู่ในกฎหมายพิเศษแทนที่จะแก้ไขกฎหมายหลักกลับเป็นการตอกย้ำการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติ ทำให้กลุ่มความหลากหลายทางเพศกลายเป็นพลเมืองชั้นสอง ที่ต้องได้รับการคุ้มครองผ่านกฎหมายพิเศษแทนที่จะได้รับสิทธิตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น คำวินิจฉัยนี้จึงเป็นตัวอย่างของการใช้อำนาจรัฐผ่านกระบวนการยุติธรรมในการตอกย้ำการเลือกปฏิบัติทางเพศที่มีอยู่ในสังคมไทย

1.2 ผลกระทบของคำวินิจฉัยต่อสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ

การที่ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งอ้างไว้อำนาจสูงสุดตามรัฐธรรมนูญที่ยืนยันว่า มาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่จำกัดการสมรสไว้เฉพาะระหว่างชายและหญิงนั้นไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยให้เหตุผลว่าสอดคล้องกับจารีตประเพณีและวิถีสังคมไทย รวมถึงวัตถุประสงค์ของการสมรสที่มุ่งเน้นการสืบทอดเผ่าพันธุ์ตามธรรมชาตินั้น ส่งผลให้คู่รักเพศเดียวกันไม่อาจสมรสกันได้ตามกฎหมายดังเช่นชายและหญิงเช่นเดิมต่อไป เมื่อไม่อาจทำการสมรสกันได้ทำให้คู่รักเพศเดียวกันหลายคู่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสได้ เช่น สิทธิตามกฎหมายในการตัดสินใจทางด้านการรักษาพยาบาล การเบิกค่ารักษาพยาบาล การลดหย่อนภาษีสำหรับคู่สมรส หรือสิทธิในทรัพย์สินร่วมกันตามกฎหมาย เป็นต้น ดังที่ปรากฏในคำโต้แย้งของผู้ร้องในคดีนี้ รวมถึงจากการถ่ายทอดเรื่องราวของคู่รักเพศเดียวกันหลายคู่ที่ถ่ายทอดผ่านหนังสือเรื่อง “บันทึกชีวิต เส้นทางสู่สิทธิสมรสเท่าเทียม” ยกตัวอย่างเช่น เรื่องราวของมิกกี้กับกร ที่ถ่ายเรื่องราวว่า คู่รักของตนป่วยเป็นโรคมะเร็ง ซึ่งจำเป็นต้องมีค่ารักษาพยาบาลเป็นจำนวนมาก แม้อีกฝ่ายจะรับราชการครู ซึ่งสามารถมีสิทธิเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ แต่เมื่อทั้งคู่ไม่สามารถสมรสกันได้ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายดังกล่าว จึงไม่อาจเบิกสิทธิค่ารักษาพยาบาลให้กับคู่รักของตนได้ ดังเช่นคู่สมรส จนคู่รักของตนเสียชีวิตลง หรือเรื่องราวของแซมมี่กับสามิ ที่ถ่ายทอดเรื่องราวว่า ครั้งหนึ่งคู่รักของตนประสบอุบัติเหตุซึ่งต้องเข้ารับการรักษาพยาบาล และผ่าตัดอย่างเร่งด่วน แต่เนื่องจากทั้งคู่เป็นคู่รักเพศเดียวกัน ไม่ได้รับการยอมรับในสถานะความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการตามกฎหมายจึงทำให้ไม่สามารถเซ็นยินยอมรับการ

ผ่าตัดให้กับคู่ตนได้อย่างเร่งด่วน เป็นต้น จากการถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงผลกระทบต่อนิติสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศจากการที่ไม่ได้เข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้อย่างเท่าเทียม (สถานทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย และมูลนิธิเพื่อความเป็นธรรมทางเพศ, 2566)

ในทางกลับกันแม้ว่าคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 จะยังคงจำกัดการสมรสไว้เฉพาะระหว่างชายกับหญิง แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็ได้มีข้อเสนอแนะในตอนท้ายของคำวินิจฉัยว่า ให้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาตรากฎหมายเฉพาะเพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเหมาะสมต่อไปนั้น ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวในการเรียกร้องสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยโดย ฉัตรชัย เอมราช (2564) ได้ให้ข้อสรุปไว้ 3 แนวทางสำคัญ ได้แก่ (1) ศาลได้เปิดช่องให้มีการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในอนาคต โดยไม่กระทบต่อกฎหมายการสมรสที่มีอยู่เดิม (2) การเคลื่อนไหวในการเรียกร้องสิทธิได้เปลี่ยนจากการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมในการใช้ชีวิตไปสู่การกู้คืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากคำวินิจฉัยดังกล่าวของศาลมีลักษณะถ้อยคำที่รุนแรงและ (3) คำวินิจฉัยดังกล่าวจะกลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิมีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยมีความจริงจังมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อสิทธิในการสมรสเท่าเทียมได้อย่างรวดเร็ว

และภายในระยะเวลา 3 ปี หลังจากที่มีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้มีการเสนอให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และได้ผ่านร่างแก้ไขพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 ซึ่งจะมีผลใช้บังคับในอีก 120 วัน นับแต่วันดังกล่าว

2. การศึกษาเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศกับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศที่ได้มีแนวคำวินิจฉัยในประเด็นเกี่ยวกับการรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ พบความแตกต่างที่สำคัญในแง่แนวคิดและการตีความกฎหมาย โดยศาลในต่างประเทศได้พัฒนาแนวคิดที่ก้าวหน้า ทั้งยังได้บทเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนากฎหมายไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ดังต่อไปนี้

2.1 แนวทางการตีความกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในบริบทสากล

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบคำวินิจฉัยของในศาลต่างประเทศ พบว่า ในต่างประเทศมีแนวทางการตีความกฎหมายในลักษณะที่สะท้อนแนวคิดทฤษฎีเครียร์และสตรีนิยมที่ท้าทายบรรทัดฐานเพศภาวะและเพศวิถีแบบดั้งเดิม โดยปฏิเสธการให้ความสำคัญกับการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ และยอมรับว่า เพศภาวะและเพศวิถีเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทและเวลา มีความเป็นสากลในการยึดหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่ต้องได้รับการคุ้มครองโดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ เพศภาวะ หรือเพศวิถี ส่งผลให้เกิดการยอมรับสิทธิในการสมรสของคู่รักเพศเดียวกันและบุคคลข้ามเพศ ซึ่งเป็นการรับรองศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพในการกำหนดวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของตนเอง รวมทั้งได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียม นำไปสู่การลดอคติและการเลือกปฏิบัติในสังคม ทั้งยังสะท้อนถึงพัฒนาการของกฎหมายที่ต้องตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและส่งเสริมความเป็นธรรม กล่าวคือ ในประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา และแอฟริกาใต้ มักตีความกฎหมายโดยให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคและศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากคำวินิจฉัยในคดี Obergefell v. Hodges (2015) ของสหรัฐอเมริกา ที่ศาลสูงสุดวางหลักว่า การห้ามสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกันละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญในประเด็นสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค โดยเน้นย้ำว่าการสมรสเป็นสหภาพที่รวบรวมคุณค่าสูงสุดของมนุษย์ทั้งในด้านความรัก ความซื่อสัตย์

การอุทธรณ์ และการสร้างกรอบคร่าว (Supreme Court of The United States, 2015) หรือในคดี Halpern v. Canada (2003) ที่ศาลอุทธรณ์ออนแทรีโอ ประเทศแคนาดาได้มีคำวินิจฉัยสำคัญว่า การจำกัดนิยามการสมรสเฉพาะ “การอยู่ร่วมกันโดยสมัครใจตลอดชีวิตของชายหนึ่งคนและหญิงหนึ่งคนโดยไม่รวมผู้อื่นทั้งหมด” นั้นละเมิดสิทธิความเท่าเทียมตามมาตรา 15(1) ของกฎบัตรสิทธิและเสรีภาพแคนาดา และปฏิเสธข้อโต้แย้งของอัยการที่อ้างเรื่องการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติว่า ไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะจำกัดสิทธิการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน (International Commission of Jurists, 2003) และในคดี Minister of Home Affairs and Another v Fourie and Another (2005) โดยศาลรัฐธรรมนูญแอฟริกาใต้ได้วินิจฉัยว่า การจำกัดการสมรสเฉพาะคู่รักต่างเพศจน ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากเป็นการละเมิดสิทธิในความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเสริมสร้างอคติที่มีอยู่ในสังคม แม้ว่าในอดีตจะมีการตีความที่จำกัดการสมรสเฉพาะคู่ต่างเพศ และเห็นว่ากฎหมายต้องพัฒนาตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในทำนองเดียวกัน (Constitutional Court Of South Africa, 2005) ศาลรัฐธรรมนูญไต้หวันในคำวินิจฉัยที่ 748 (Judicial Yuan interpretation No.748) ได้ปฏิเสธข้อโต้แย้งที่ว่า การสมรสมีไว้เพื่อการสืบพันธุ์เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดความสามารถในการให้กำเนิดบุตรเป็นเงื่อนไขของการสมรส อีกทั้งการอนุญาตให้คนเพศเดียวกันสมรสจะไม่ส่งผลกระทบต่อระเบียบสังคมหรือหลักจริยธรรมพื้นฐานที่มีอยู่ (Taiwan Constitutional Court, 2017) ซึ่งคล้ายกับแนวคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ออนแทรีโอในคดี Halpern v. Canada (2003) ส่วนกรณีของออสเตรเลียแสดงให้เห็นพัฒนาการทางกฎหมายที่น่าสนใจ โดยในคดี Re Kevin (2001) ศาลครอบครัวได้ยอมรับสิทธิในการสมรสของบุคคลข้ามเพศตามเพศที่แสดงออก (International Commission of Jurists, 2001) แต่ในคดี Commonwealth v Australian Capital Territory (2013) ศาลฎีกากลับวินิจฉัยว่ากฎหมายท้องถิ่นที่อนุญาตให้คู่รักเพศเดียวกันสมรสขัดแย้งกับกฎหมายระดับชาติ อย่างไรก็ตาม คำวินิจฉัยดังกล่าวได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขกฎหมายระดับชาติในเวลาต่อมา (High Court of Australia, 2013)

ส่วนในประเทศไทยนั้นกลับมีแนวทางการตีความที่แตกต่างออกไปจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ที่วินิจฉัยว่าการจำกัดการสมรสให้กระทำได้

เฉพาะชายและหญิงไม่ขัดรัฐธรรมนูญ โดยให้นำหน้ากับการตีความตามสภาพธรรมชาติ และจารีตประเพณี รวมถึงมองว่าวัตถุประสงค์ของการสมรสมุ่งเน้นการสร้างครอบครัว การมีบุตร และการสืบทอดเผ่าพันธุ์อันแสดงให้เห็นถึงการตีความในความหมายอย่างแคบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญไทยยังคงยึดติดกับการตีความแบบอนุรักษนิยม โดยยึดมั่นในบรรทัดฐานทางเพศแบบทวิลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงคำวินิจฉัยส่วนตนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในคดีนี้ จะพบว่าคำวินิจฉัยส่วนตนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละท่านมีบรรทัดฐานการวินิจฉัยไปในทางอนุรักษนิยมเช่นกัน อันนำมาสู่คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยกลาง (ไชยพัฒน์ ธรรมชุตินันท์, 2567)

2.2 บทเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนากฎหมายไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

จากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศเปรียบเทียบกับประเทศไทย สามารถถอดบทเรียนและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนากฎหมายไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลได้ดังนี้

ประการแรก ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการตีความกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลมากขึ้น โดยต้องให้ความสำคัญกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคเป็นหลัก แทนการตีความในลักษณะที่สอดคล้องกับจารีตประเพณีหรือความเชื่อดั้งเดิม การตีความกฎหมายควรสะท้อนการเคารพสิทธิของปัจเจกบุคคลในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ส่วนตัว และควรหลีกเลี่ยงการตีความในลักษณะอ้างอิงเฉพาะสภาพธรรมชาติ เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวมักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเลือกปฏิบัติ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบแนวคิดแบบอนุรักษนิยมที่ฝังลึกอยู่ในโครงสร้างของสังคมและกฎหมาย

ประการที่สอง กฎหมายไทยต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถพัฒนาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ควรยึดติดกับบรรทัดฐานที่ล้าสมัย ควรมีการทบทวนและปรับปรุงกฎหมายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลด้านสิทธิมนุษยชน โดยคำนึงถึงความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวในสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ ข้อโต้แย้งเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมชาติไม่ควรถูกใช้เป็นเหตุผลในการจำกัดสิทธิ เนื่องจากการสมรสไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการมิบุตรเท่านั้น และการอ้างอิงจารีตประเพณีเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ประการที่สาม ต้องมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้มีความก้าวหน้าและเป็นธรรมมากขึ้น โดยศาลควรพัฒนาแนวทางการตีความที่ก้าวหน้าและเป็นธรรม ด้วยการศึกษานโยบายจากคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ควรมีการฝึกอบรมผู้พิพากษาและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับประเด็นความหลากหลายทางเพศและสิทธิมนุษยชน และควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านกฎหมายกับต่างประเทศเพื่อพัฒนามุมมองที่กว้างขึ้น

ประการที่สี่ ควรมีการปรับปรุงกฎหมายอย่างเป็นระบบ โดยแก้ไขบทบัญญัติที่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ เพศภาวะ หรือเพศวิถี พัฒนากฎหมายที่รองรับความหลากหลายของรูปแบบความสัมพันธ์และครอบครัว และบัญญัติกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างครอบคลุม โดยกระบวนการพัฒนากฎหมายดังกล่าวควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม สร้างความเข้าใจในสังคมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศและสิทธิมนุษยชน และส่งเสริมการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประการที่ห้า ประเทศไทยควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนากฎหมาย โดยร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีจากประเทศต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของไทย และผลักดันให้ไทยเป็นผู้นำในภูมิภาคด้านการคุ้มครองสิทธิความหลากหลายทางเพศ การดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้จะช่วยยกระดับมาตรฐานกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับหลักสากล และส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคมได้อย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย

3.1 ประเด็นที่ยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอในกฎหมายความเท่าเทียมทางการสมรสฉบับปัจจุบัน และแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายหรือนโยบายเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมอย่างแท้จริง

เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 ราชกิจจานุเบกษาได้มีการเผยแพร่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 หรือที่เรียกว่า “พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” ซึ่งจะมิผลใช้บังคับในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2568 เป็นต้นไป (BBC NEWS, 2567) โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิในการสมรสไว้ ได้แก่ กฎหมายฉบับนี้ปรับเปลี่ยนจากการสมรสระหว่าง “ชาย-หญิง” เป็น “บุคคลสองฝ่าย” โดยกำหนดอายุขั้นต่ำในการสมรสเป็น 18 ปีบริบูรณ์ ทั้งยังกำหนดความสัมพันธ์และสิทธิระหว่างคู่สมรสอย่างครอบคลุม อาทิ มีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินร่วมกัน สิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน สิทธิในการรับมรดก สิทธิในการฟ้องหย่าและเรียกค่าทดแทนจากคู่โดยไม่จำกัดเพศ รวมถึงสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายอื่น ๆ เช่น การใช้นามสกุล สิทธิในการให้คามยินยอมรักษาพยาบาล สิทธิประกันสังคม และสิทธิประโยชน์ทางภาษี (iLaw, 2567) ทั้งนี้ การปรับแก้กฎหมายเพื่อรับรองการสมรสเพศเดียวกันเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างความเท่าเทียมทางกฎหมายสำหรับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้น แต่ยังคงมีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายอื่น ๆ และต้องมีการพัฒนากฎหมายใหม่ต่อไปเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายฉบับนี้ รวมถึงสร้างสังคมที่เคารพความหลากหลายและความเท่าเทียมทางเพศ เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง (มหาวิทยาลัยพะเยา, 2567) ซึ่งประเด็นทางกฎหมายที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อคุ้มครองความเท่าเทียมในการสมรสตามกฎหมายที่จะใช้บังคับในอนาคตอันใกล้สมควรมีการพัฒนากฎหมาย ดังต่อไปนี้

1) สิทธิในการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ เนื่องจากอำนาจตัดสินใจและทางเลือกในการดำเนินชีวิตของบุคคลในเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตส่วนตัว ซึ่งรัฐมีหน้าที่สำคัญในการรับรองสถานภาพทางกฎหมายของบุคคลบนพื้นฐานของความหลากหลายในอัตลักษณ์ทางเพศ และการคุ้มครองป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อ

บุคคลจากความหลากหลายในอัตลักษณ์ทางเพศ (อารยา สุขสม, 2565) โดยปัจจุบันในต่างประเทศก็สามารถให้ประชาชนสามารถเลือกเพศในเอกสารทางราชการได้ อาทิ ในสหรัฐอเมริกาที่อนุญาตให้ประชาชนสามารถเลือกระบุเพศสภาพ X ในหนังสือเดินทางหรือใบขับขี่ ได้โดยไม่ต้องมีการหนังสือรับรองแพทย์ยืนยัน (BBC NEWS, 2567) เพื่อให้ครอบคลุมต่อความหลากหลายทางเพศ ในการขยายตัวเลือกการระบุเพศในเอกสารสำคัญให้กว้างขึ้นนอกเหนือจากการระบุคำว่า เพศชาย (M) และเพศหญิง (F) ซึ่งสัญลักษณ์ X นั้น เปรียบเสมือนตัวแทนของความเป็นเพศอื่น ๆ ที่ไม่สามารถหรือไม่ต้องการระบุเพศของตนเองว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิงลงในเอกสารราชการ (ณรงค์กรมโนจันทร์เพ็ญ, 2564)

2) สิทธิในการเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์หรือการอุ้มบุญนั้น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นกฎหมายที่อนุญาตให้คู่สมรสที่ภรรยาไม่สามารถตั้งครรภ์ได้สามารถทำการอุ้มบุญ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558, 2558) เช่น ต้องมีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์และได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการคุ้มครองเด็กที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ (กคทพ.) การกำหนดคุณสมบัติของหญิงรับอุ้มบุญ อาทิ เช่น ต้องเป็นญาติสายโลหิตของสามีหรือภรรยา ต้องมีบุตรมาก่อนแล้ว ต้องได้รับความยินยอมจากสามี (หากมี) เป็นต้น การห้ามรับจ้างอุ้มบุญเพื่อการค้าและการโฆษณาชักชวนให้มีการอุ้มบุญ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของคู่สมรสและหญิงตั้งครรภ์แทน และรับรองให้เด็กที่เกิดจากการอุ้มบุญเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของคู่สมรส ซึ่งสอดคล้องกับสิทธิในการมีบุตร สิทธิของเด็กที่เกิดจากการอุ้มบุญ และสิทธิของหญิงตั้งครรภ์แทน (ศูนย์รักษาผู้มีบุตรยากจินตบุตร, ม.ป.ป.) แต่เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวรับรองเฉพาะกรณีของคู่รักต่างเพศเท่านั้น จากการใช้ถ้อยคำในกฎหมายว่าสามีภรรยา ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายฉบับใหม่ และเพื่อการรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศได้อย่างเท่าเทียมและครอบคลุมควรมีการแก้ไขถ้อยคำในกฎหมายดังกล่าว เพื่อให้คู่สมรสเพศเดียวกันซึ่งได้มีการสมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมายสามารถเข้าถึงสิทธิในการอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์

เพื่อการมีบุตร และการสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์ได้อย่างเท่าเทียม (ริญญาภัทร ณ สงขลา, 2558)

3) สิทธิในการเลือกสถานะการเป็นบิดามารดา เนื่องจากปัจจุบันที่มีความหลากหลายทางครอบครัว นอกเหนือจากครอบครัวที่มีบิดาและมารดาเป็นชายและหญิงตามเพศกำเนิดแล้ว ยังมีครอบครัวที่ประกอบไปด้วย ครอบครัวที่มีบิดาและมารดาเป็นชายกับชาย หญิงกับหญิง หญิงข้ามเพศกับชาย หรือชายข้ามเพศกับหญิง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สถานะของบิดาและมารดาตามกฎหมายปัจจุบันยังคงยึดตามเพศกำเนิดของบุคคล โดยกำหนดให้ผู้ชายเป็นบิดาและผู้หญิงเป็นมารดา ซึ่งไม่สอดคล้องกับครอบครัวรูปแบบใหม่ที่มีความหลากหลาย ดังนั้น ควรมีการแก้ไขกฎหมายให้อื้อต่อการรับรองสิทธิในการเลือกระบุสถานะความเป็นบิดามารดาตามเจตจำนงของบุคคล แต่ทั้งนี้ กฎหมายอาจมีการระบุเงื่อนไขไว้ด้วยว่า โดยการเลือกระบุสถานะดังกล่าวนั้น จำเป็นจะต้องได้รับความยินยอมจากบุตรไว้ด้วยได้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของครอบครัวในปัจจุบัน และกฎหมายฉบับใหม่จะใช้บังคับในอนาคต รวมถึงเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยผ่านทฤษฎีสตรีนิยมและทฤษฎีกฎหมายเคียร์ ต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 เปรียบเทียบ คำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศ ซึ่งจากผลการศึกษาข้างต้น สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์คำวินิจฉัยผ่านมุมมองทฤษฎีสตรีนิยมและแนวคิดเคียร์

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 สะท้อนถึงโครงสร้างอำนาจทางสังคมที่ยังคงยึดติดกับระบบปิตาธิปไตยอย่างเด่นชัด โดยพบว่าการตีความกฎหมายของศาลยังคงอ้างไว้ซึ่งกรอบแนวคิดแบบทวิลักษณ์ทางเพศ (Gender Binary) ที่จำกัดความเป็นเพศเพียงชายและหญิง ซึ่งขัดกับแนวคิดของจูดิธ บัตเลอร์ที่เสนอว่าเพศสภาพเป็น

สิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคมและมีความหลากหลายมากกว่าการแบ่งแยกเป็นสองขั้ว การให้เหตุผลของศาล เป็นการตอกย้ำอคติทางเพศและการเลือกปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นที่ วัตถุประสงค์ของการสมรสเพียงเพื่อการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ซึ่งลดทอนคุณค่าของ ความสัมพันธ์และสิทธิความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

แนวคิดสตรีนิยมชี้ให้เห็นว่าคำวินิจฉัยดังกล่าวสะท้อนถึงการควบคุมและ จำกัดสิทธิของปัจเจกบุคคลผ่านสถาบันทางกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองผู้หญิง และบุคคลข้ามเพศเป็นเพียงเครื่องมือในการสืบทอดวงศ์ตระกูล การที่ศาลประกอบไปด้วยตุลาการชายสูงวัยยังเป็นการสะท้อนถึงการผูกขาดอำนาจการตัดสินใจโดยชนชั้นนำ ซึ่งเป็นชายทั้งสิ้นนั้น ส่งผลต่อการตีความกฎหมายที่ขาดความเข้าใจในมิติความ หลากหลายทางเพศโดยประจักษ์

2. การเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยศาลในต่างประเทศ

ในขณะที่ศาลในประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา แอฟริกาใต้ และ ไต้หวัน ได้พัฒนาแนวคำวินิจฉัยที่ให้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาค โดยปฏิเสธข้อโต้แย้งเรื่องการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยกลับยังคงยึดติดกับการตีความแบบอนุรักษ์นิยม การเปรียบเทียบนี้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ระหว่างประเทศ โดยศาลไทยยังคงให้น้ำหนักกับจารีตประเพณีและการตีความอย่าง แคบ ซึ่งขัดกับแนวโน้มสากลที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิและความเท่าเทียมของบุคคล โดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพ

3. การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 แม้จะยังไม่ได้รับรองสิทธิการสมรส ของคู่รักเพศเดียวกันโดยตรง แต่ได้เปิดช่องให้มีการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งนำไปสู่การผ่านร่างพระราชบัญญัติแก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ทั้งนี้ ประเทศไทย ยังคงมีความจำเป็นจะต้องพัฒนากฎหมายในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยเฉพาะในประเด็น กฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ การเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์หรือการ

อัมบุญ และสิทธิในการเลือกสถานะการเป็นบิดามารดา เป็นต้น รวมถึงต้องมีการปฏิรูประบบยุติธรรมให้มีความเข้าใจประเด็นความหลากหลายทางเพศมากขึ้น

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ผ่านมุมมองทฤษฎีสตรีนิยมและเคียร์ พบว่าคำวินิจฉัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของระบบปิตาธิปไตยและการครอบงำทางความคิดในระบบกฎหมายไทย โดยศาลได้อ้างอิงสภาพธรรมชาติ และจารีตประเพณี เพื่อจำกัดการสมรสไว้เฉพาะระหว่างชายและหญิง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดประเภททางเพศแบบทวิลักษณ์ที่มองข้ามความหลากหลายทางเพศ แม้ศาลจะเสนอให้มีการออกกฎหมายเฉพาะสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ แต่การแยกกฎหมายออกมาต่างหากกลับเป็นการตอกย้ำการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติ ทำให้กลุ่มความหลากหลายทางเพศกลายเป็นพลเมืองชั้นสอง อย่างไรก็ตาม คำวินิจฉัยนี้ได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เข้มแข็งขึ้น จนนำไปสู่การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเวลาต่อมา และเมื่อศึกษาเปรียบเทียบคำวินิจฉัยศาลต่างประเทศกับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไทยที่ 20/2564 ในประเด็นการรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ พบว่า มีความแตกต่างที่สำคัญในแง่แนวคิดและการตีความกฎหมาย โดยศาลในต่างประเทศมีแนวทางการตีความที่ก้าวหน้าโดยให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยอมรับว่าเพศภาวะและเพศวิถีเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม ในทางตรงกันข้าม ศาลรัฐธรรมนูญไทยยังคงยึดติดกับการตีความแบบอนุรักษนิยม ที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ของการสมรสไปที่การสร้างครอบครัว การมีบุตร และการสืบทอดเผ่าพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้มีการพัฒนาทางกฎหมายที่สำคัญผ่านการออกพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2568 โดยให้สิทธิในการก่อตั้งครอบครัวตามกฎหมายแก่บุคคลทุกคนได้อย่างครอบคลุม แต่ทั้งนี้ เพื่อรับรองการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวในอนาคต จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาและแก้ไขกฎหมายอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับกฎหมายที่จะมีการบังคับใช้นั้น โดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน การยอมรับความหลากหลาย และการขจัด

การเลือกปฏิบัติทางเพศในทุกรูปแบบ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม การศึกษาวิจัย และความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อยกระดับมาตรฐานกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสากลและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม อันจะเป็นการสร้างสังคมที่ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตอย่างเท่าเทียม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากวิเคราะห์พัฒนาการสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยผ่านทฤษฎีสตรีนิยมและทฤษฎีกฎหมายเคียร์ต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 และเมื่อเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยของศาลในต่างประเทศ พบว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไทยยังขาดความรู้และความเข้าใจในมิติเกี่ยวกับเพศสภาพอัตลักษณ์ทางเพศ และเพศวิถี ซึ่งส่งผลให้การตีความกฎหมายยังไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล และสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่ล่าช้าหลังในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการก่อตั้งครอบครัวในประเทศไทย โดยเป็นสิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและเป็นธรรมต่อความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวในสังคม จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ศาลรัฐธรรมนูญปรับเปลี่ยนแนวทางการตีความกฎหมายให้สอดคล้องมากขึ้นกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยให้ความสำคัญกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค เพื่อให้การตีความเป็นไปอย่างมีเหตุผล เป็นธรรม และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลด้านสิทธิมนุษยชน

2. ศาลรัฐธรรมนูญควรนำเครื่องมืออื่น ๆ นอกเหนือจากการอ้างอิงกฎหมายภายในประเทศมาใช้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในกระบวนการตีความและการทำคำวินิจฉัย โดยเฉพาะในประเด็นที่มีข้อถกเถียงทางสังคม และยังไม่มีกฎหมายภายในประเทศรองรับ ได้แก่ การนำงานวิจัยทางกฎหมายหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณา เพื่อให้ได้องค์ความรู้และมุมมองที่ครอบคลุมประเด็นปัญหาการศึกษากฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคำวินิจฉัยของศาลต่างประเทศ เพื่อเรียนรู้แนวทางการตีความและการคุ้มครองสิทธิที่เป็นสากล และการนำความเห็นของ

นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศมาประกอบการพิจารณา เพื่อให้ได้มุมมองที่รอบด้าน และสอดคล้องกับบริบททางสังคม

3. จากปัญหาเกี่ยวกับทฤษฎีของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการทำคำวินิจฉัย เนื่องจากองค์คณะตุลาการส่วนใหญ่เป็นชายและมีแนวคิดอนุรักษนิยม ซึ่งอาจส่งผลให้การตัดสินใจคดีไม่ครอบคลุมมุมมองที่หลากหลาย จึงควรมีการปรับปรุงโครงสร้างองค์คณะตุลาการเพื่อให้มีความหลากหลายและสะท้อนความเป็นตัวแทนของประชาชน โดยกำหนดให้องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการที่เป็นสตรีเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีทฤษฎีและมุมมองของสตรีร่วมอยู่ในการพิจารณาด้วย ซึ่งจะช่วยให้การทำคำวินิจฉัยมีความเป็นธรรมและสะท้อนความต้องการของประชาชนได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

1. องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัยนี้ พบว่ามีประเด็นและกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อรองรับการบังคับใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 ที่จะมีผลใช้บังคับในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2568 โดยเฉพาะในประเด็นกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศที่จะต้องให้สิทธิบุคคลในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองตามความต้องการ กฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์และการอุ้มบุญสำหรับคู่สมรสเพศเดียวกัน เพื่อรองรับสิทธิในการมีบุตรและการสร้างครอบครัว และกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการเลือกสถานะการเป็นบิดามารดาที่ต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของคู่สมรสในด้านต่าง ๆ เช่น สิทธิในการรับมรดก สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิในการจัดการทรัพย์สิน และสิทธิในการรับสวัสดิการจากรัฐ เพื่อให้มั่นใจว่าคู่สมรสเพศเดียวกันจะได้รับสิทธิและการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกับคู่สมรสต่างเพศ การศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นเหล่านี้จะช่วย

ให้การบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างแท้จริง

2. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิรูประบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยให้มีความก้าวหน้าและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งบทความวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงโครงสร้างองค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยควรกำหนดให้มีตุลาการที่เป็นสตรีเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยคดีในประเด็นแห่งคดีที่มีเนื้อหาในการวินิจฉัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางเพศ เพื่อให้มีมุมมองที่หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือการตีความกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเสนอให้ศาลนางานวิจัยทางกฎหมาย การศึกษากฎหมายต่างประเทศ และความเห็นของนักวิชาการมาประกอบการพิจารณามากขึ้น เพื่อให้การตีความกฎหมายมีความรอบด้านและสอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในระดับนโยบาย ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนากฎหมายในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ เช่น กฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ การเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ และสิทธิในการเลือกสถานะการเป็นบิดามารดา เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัชมน พิเชฐวรกุล อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษา คำแนะนำ และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ตลอดระยะเวลาของการทำวิจัย ขอขอบพระคุณอาจารย์นาดา ไชยจิตต์ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงงานวิจัย ตลอดจนขอขอบพระคุณคณะผู้ทรงคุณวุฒิ

ทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า ในการพิจารณาตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือ แบ่งปันข้อมูล และเป็นกำลังใจให้กันเสมอมา และท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัวทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนทั้งด้านการศึกษาและเป็นที่กำลังใจที่สำคัญยิ่งมาโดยตลอด หากบทความวิจัยฉบับนี้มีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

เอกสารอ้างอิง

- จงจิตต์ โศภนคณาภรณ์. (2549). *สังคมวิทยาสตรี (SOCIOLOGY OF WOMEN)*
[เอกสารที่ไม่มีการตีพิมพ์]. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรชัย เอมราช. (2564). ถอดคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญกรณี #สมรสเท่าเทียม
จุดเปลี่ยนของการเรียกร้องสิทธิ LGBTQ ในไทย.
<https://thestandard.co/constitutional-court-ruling-in-the-case-equal-marriage/>
- ไชยพัฒน์ ธรรมชุตินันท์. (2567). ระหว่างบรรทัดศาลรัฐธรรมนูญ จากสมรสเท่าเทียม
สู่ท้องซู้. <https://www.the101.world/constitutional-court-and-family-law/>
- ณัฐธินิชา เหล็กกล้า. (2564). การเปลี่ยนแปลงวาทกรรมเกี่ยวกับความหลากหลาย
ทางเพศในแบบเรียนเพศวิถีศึกษาจากความผิดปกตีสู่การยอมรับภายใต้
พหุวัฒนธรรมที่เป็นเพียงวาทกรรม. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 40(2), 79-95.
- ณรงค์กร มโนจันทร์เพ็ญ. (2564). สหรัฐฯ ออกพาสปอร์ตเล่มแรกที่ยอมรับให้ระบุ
เพศ X ได้ เพื่อโอบรับความหลากหลายทางเพศในสังคม.
<https://thestandard.co/us-issues-first-passport-with-x-for-gender/>
- นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. (2558). การทำความเข้าใจเบื้องต้นเรื่อง *Queer Theory*
(เพศวิทยา). <https://anthropology-concepts.sac.or.th/articles/5>
- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์
พ.ศ. 2558. (2558, 1 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 132 ตอนที่ 38 ก.
หน้า 1-12.

- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567. (2567, 24 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 141 ตอนที่ 58 ก. มหาวิทยาลัยพะเยา. (2567). *สาระสำคัญ (บางประการ) ที่มีการเปลี่ยนแปลงในกฎหมายสมรสเท่าเทียม*. <https://www.up.ac.th/NewsRead.aspx?itemID=32943>
- ริญญาภรณ์ ณ สงขลา. (2558). *การรับรองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในการใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. <https://repository.nida.ac.th/items/109f6807-4378-44aa-be32-6d0e68e2598d>
- ศูนย์รักษาผู้มีบุตรยากจินตบุตร. (ม.ป.ป.). *กฎหมายต้องรู้ก่อนจะทำอัมบุญ*. <https://www.jintabutr.com/17861473>
- สถานทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย และมูลนิธิเพื่อความเป็นธรรมทางเพศ. (2566). *บันทึกชีวิต เส้นทางสู่สิทธิสมรสเท่าเทียม (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. สถานทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย และมูลนิธิเพื่อความเป็นธรรมทางเพศ.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2564). *คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยที่ 20/2564*. https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/article_20211221153745.pdf
- สมชาย ปรีชากุล. (2546). *นิติปรัชญาทางเลือก*. วิญญูชน.
- อมรินทร์ เทเลวิชั่น. (2567). *เปิดรายชื่อ 37 ประเทศทั่วโลก ผ่านกฎหมายสมรสเท่าเทียม ให้คุณค่าแก่ความรักของทุกคน*. <https://www.amarintv.com/article/detail/64805>
- อารยา สุขสม. (2565). แนวทางการรับรองสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของประเทศไทยผ่านมุมมองของกฎหมายต่างประเทศ. *วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์*, 5(1), 24-43. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/SLJ/article/view/259918/175399>
- BBC NEWS. (2567). *โปรดเกล้าฯ พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม มีผลใช้บังคับในอีก 120 วัน*. <https://www.bbc.com/thai/articles/cz7jqllx7j4o>

- BBC NEWS. (2567). *สำรวจประเทศใดบ้างที่ให้สิทธิในการเลือก “นาย” “นาง” และ “นางสาว” ด้วยตัวเอง*. <https://www.bbc.com/thai/articles/c0d77yndgkjo>
- Burkett, E., & Brunell, L. (2024). *Feminism*. <https://www.britannica.com/topic/gender-role>
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. Routledge. https://lauragonzalez.com/TC/BUTLER_gender_trouble.pdf
- Constitutional Court Of South Africa. (2005). *Minister of Home Affairs and Another v Fourie and Another (CCT 60/04)*. <https://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2005/19.html>
- Foucault, M. (1984). *The Foucault reader*. Pantheon Books. https://monoskop.org/images/f/f6/Rabinow_Paul_ed_The_Foucault_Reader_1984.pdf
- High Court of Australia. (2013). *The Commonwealth v Australian Capital Territory*. <https://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/HCA/2013/55.html>
- iLaw. (2567). *#สมรสเท่าเทียม: เปิดกฎหมายแพ่งแก้ไขใหม่ บุคคล-บุคคล สมรสได้ไม่จำกัดแค่ชาย-หญิง*. <https://www.ilaw.or.th/articles/43563>
- International Commission of Jurists (ICJ). (2001). *In Re Kevin (Validity of marriage of transsexual)*, Family Court of Australia (12 October 2001). <https://www.icj.org/sogicasebook/in-re-kevin-validity-of-marriage-of-transsexual-family-court-of-australia-12-october-2001/>
- International Commission of Jurists (ICJ). (2003). *Halpern et al. v. Attorney General of Canada, Ontario Court of Appeal, Canada (10 June 2003)*. <https://www.icj.org/sogicasebook/halpern-et-al-v-attorney-general-of-canada-ontario-court-of-appeal-canada-10-june-2003/>
- Kyle, J. (2021). *What is Queer Theory?*. <https://www.embodiedphilosophy.com/what-is-queer-theory/>

- Lewis, J. J. (2024). *What Is Radical Feminism?*. <https://www.thoughtco.com/what-is-radical-feminism-3528997>
- Lomire, W., & Ann, P. (1989). Marxist Feminist Theory: A Review, A Critique, and an Offering. *Great Plains Sociologist*, 2(5), 58-73. <https://openprairie.sdstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1013&context=greatplainssociologist>
- Rampton, M. (2015). *Four Waves of Feminism*. <https://www.pacificu.edu/magazine/four-waves-feminism>
- Supreme Court of The United States. (2015). *OBERGEFELL et al. v. HODGES, DIRECTOR, OHIO DEPARTMENT OF HEALTH, et al.* <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/576/14-556/case.pdf>
- Taiwan Constitutional Court. (2017). *Judicial Yuan interpretation No.748*. <https://cons.judicial.gov.tw/en/docdata.aspx?fid=100&id=310929>

ปัญหาตามกฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่
ศึกษากรณีการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ
ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่
ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย

Legal Problem of Law on Liability for a Wrongful Act
of the Official: Case Study of Exercising the Right
to Claim the Official or the State Agency
to Pay Compensation in a Case where the State
Agency or the Official has Paid Compensation
to the Injured Person

ตรีเพชร จิตรมहिมา, พัชมา จิตรมहिมา,

ณัฐภณ อ้นชัน, สุภาวดี ประภาการ,

ไกรสร เดชสิมมา, สุทธินันท์ รอดคำวงศ์,

ศุภวิช จิตเจริญ, กมล ตันจินวัฒนกุล

Tripecth Jitmahuema, Patcha Jitmahuema,

Natthaphon Anchan, Supawadee Prapakan,

Kraisorn Dessimma, Suttinan Rodkumvong,

Supawich Jitcharoen, Kamol Tanchinwuttanakul

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร,
กองกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา,

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม,

สำนักงานอัยการจังหวัดหนองบัวลำภู,

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,

รองผู้กำกับการกฎหมายและคดี ตำรวจภูธรภาค 3,
ปลัดอำเภอ หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง ที่ทำการปกครองอำเภอพรหมานิคม,
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม
Faculty of Law, Sripatum University (SPU), Bangkok
Email: tripetch1919@gmail.com,
Natural Resources and Environmental Law Division
Office of the Council of State Email: patcha1919@gmail.com,
Faculty Liberal Arts And Science, Nakhon Phanom University
Email: Saknuntapon@gmail.com,
Nong Bua Lamphu Provincial Prosecutor's Office
Email: pupe0819091590@gmail.com,
Faculty of Social Sciences and Humanities, Northeastern University
Email: kraisorn.des@neu.ac.th,
Deputy Director of Legal and Case Division, Provincial Police Region 3
Email: Suttinan1974@hotmail.com,
District Chief, Head of Administrative Administration Group,
Office of Phanna Nikhom District
Email: Duck1977.1@gmail.com,
Faculty Liberal Arts And Science, Nakhon Phanom University
Email: kamollanla@seznam.cz

รับบทความ (Received): 2 ก.ค. 2568

ปรับแก้ไข (Revised): 1 ก.ย. 2568

ตอบรับบทความ (Accepted): 3 ก.ย. 2568

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 9 วางหลักว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ตน ให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหาย หากปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ได้ลาออก หรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการชดใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้สิทธิไล่เบียดังกล่าว ทำให้ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไป วิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ คือ (1) ศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดของเกี่ยวกับคำสั่งไหมทดแทน รวมถึงการใช้สิทธิเรียกคำสั่งไหมทดแทนคืนจากเจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิด (2) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ รวมถึงหลักความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ข้อความคิดพื้นฐานตามกฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ (3) ศึกษากฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ และอายุความเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิดกฎหมายไทย (4) พิจารณาและศึกษาหลักการสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิด หลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการใช้สิทธิไล่เบียด กรณีการกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ และการชดใช้คำสั่งไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย (5) วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นเจ้าหน้าที่และการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้คำสั่งไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย (6) เสนอแนะเพื่อหาแนวทางของกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย ในกรณีเกี่ยวกับการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้คำสั่งไหมทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายให้เกิดความถูกต้อง เหมาะสม เป็นธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้มีการกำหนดหน่วยงานของรัฐสามารถใช้สิทธิไล่เบียดเจ้าหน้าที่ ผู้ที่ไม่มีสถานะในหน่วยงานของรัฐไว้ชัดเจน

ผลการศึกษาการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า พระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 9 มีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายที่เกิดขึ้นจากการทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ เพื่อให้เกิดการ

เสียหายแก่ผู้เสียหาย แต่การใช้สิทธิของหน่วยงานของรัฐเรียกให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดชำระค่าสินไหมทดแทนคืนแก่หน่วยงานของรัฐนั้น อาจเป็นการใช้สิทธิไล่เบียดในกรณีที่เจ้าหน้าที่ลาออก การเกษียณอายุราชการ การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ หรือการที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ ในขณะที่มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย หรือจะมีการใช้สิทธิไล่เบียดดังกล่าว ไม่ได้มีผลกระทบต่อการใช้สิทธิเรียกให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวคืนแก่หน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่แต่ประการใด ซึ่งกฎหมายมิได้กำหนดเกี่ยวกับการใช้สิทธิไล่เบียดหน่วยงานของรัฐ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งหรือไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็น การพ้นจากตำแหน่งโดยการลาออก หรือการเกษียณอายุราชการหรือเป็นผลมาจากการดำเนินการทางวินัยไว้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาการใช้สิทธิเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนจากเจ้าหน้าที่ (สิทธิไล่เบียด) ตามมาตรา 9 ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเจ้าหน้าที่ ในกรณีที่มีปัญหาว่า หากเจ้าหน้าที่ได้ลาออกหรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้สิทธิไล่เบียดดังกล่าว ซึ่งทำให้ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไป การใช้สิทธิไล่เบียดจะสามารถดำเนินการได้หรือไม่ อย่างไร ในกรณีนี้ จึงควรเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 9 วรรคสอง โดยบัญญัติเพิ่มเติมว่า การใช้สิทธิตามวรรคหนึ่งไม่มีผลกระทบต่อการที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งหรือไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นการพ้นจากตำแหน่งโดยการลาออก การเกษียณอายุราชการ หรือเป็นผลมาจากการดำเนินการทางวินัย หากมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว อาจแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ และสามารถแก้ไขปัญหาการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม ถูกต้อง เป็นธรรม และสอดคล้องกับกฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่, เจ้าหน้าที่, การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน, สิทธิไล่เบียด

Abstract

Section 9 of the Tort Liability of Officials Act B.E. 2539 provides that if a government agency or official has paid compensation to a damaged person, the right to demand that the other party pay compensation to him/her is subject to a one-year statute of limitations from the date the government agency or official paid compensation to the damaged person. If the official resigns, retires from government service, or ceases to be an official before paying compensation to the damaged person, or the exercise of such right of recourse results in the official no longer being considered, the objectives of this research are: (1) to study the background and importance of the law on tort liability regarding compensation, including the exercise of the right to reclaim compensation from officials who commit the tort; (2) to study concepts and theories related to the tort liability of officials, including the principles of tort liability of officials, basic ideas under the law on tort liability of officials; (3) to study foreign laws related to the tort liability of officials, and the statute of limitations on tort liability under Thai law; (4) to consider and study important principles of tort liability law, important criteria regarding the exercise of the right of recourse in cases of torts committed in the performance of one's duties. and compensation for the injured party; (5) Analyze legal problems regarding the status of officials and the exercise of rights to demand that officials or government agencies pay compensation to the injured party and (6) Recommend to find legal guidelines to solve legal problems in cases regarding the exercise of rights to demand that officials or government agencies pay compensation in cases where the government agency or official has paid compensation to the injured party to ensure that it is correct, appropriate

and fair. This is to clearly define the government agency that can use the right to pursue officials who do not have status in the government agency.

This research study found that Section 9 of the 1996 Act on Liability for Torts of Officials aims to ensure that victims of wrongdoing are compensated for damages resulting from officials' wrongdoings, thereby providing redress for the victims. However, the exercise of a government agency's right to demand compensation from the wrongdoing official may involve the exercise of a right of recourse in the event of the official's resignation, retirement, or termination of office, or the official not holding office at the time the compensation is paid to the victim, or the exercise of such right of recourse. This does not affect the exercise of the right to demand compensation from the government agency or former officials. The law does not clearly provide the exercise of a right of recourse against government agencies in cases where the official ceases to hold office or has no official status, is removed from office through resignation, retirement, or disciplinary action.

Recommendations: Resolving the issue of the right to demand compensation from officials (right of recourse) under Section 9 between government agencies and officials. In cases where the issue arises as to whether an official resigns, retires, or is no longer an official before compensation is paid, or whether the said right of recourse is to be paid to the injured party or the exercise of such right of recourse, which results in the official no longer holding the official status, can the right of recourse be exercised? In this case, Section 9, paragraph two, should be added, stating that the exercise of the right under paragraph one does not affect cases where the official no longer holds the position or holds the official status, resulting in the termination of the position through

resignation, retirement, or disciplinary action. If this legal provision is added, the issue may be resolved and the issue of the right to demand compensation from officials or government agencies in cases where the government agency or official has paid compensation to the injured party will be addressed. This will ensure that the right to demand compensation can be exercised appropriately, correctly, fairly, and in accordance with the law on tort liability for officials.

Keywords: Liability for a Wrongful Act of the Official, the Official, Compensation, Right of Recourse

บทนำ

พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 (Act of Liability for a Wrongful Act of the Officials B.E. 2539 (1996)) เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองการทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ ซึ่งการทำละเมิดนั้นเกิดจากการกระทำตามอำนาจหน้าที่ โดยเป็นการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ การใช้อำนาจดังกล่าวเป็นการดำเนินงานตามกฎหมายและดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ อันถือเป็นกิจกรรมสำคัญของฝ่ายปกครอง (Pontier, 2007) โดยประโยชน์สาธารณะเป็นข้อความคิดพื้นฐานของกฎหมายมหาชน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับหน้าที่ของฝ่ายปกครอง รวมถึงพัฒนาการของฝ่ายปกครองที่แสดงออกถึงวัตถุประสงค์ในขั้นสุดท้าย (finalité) ของฝ่ายปกครอง คือ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ (Dupuis, Guédon, & Chrétien, 2007) ความรับผิดในกรณีที่เป็นกรกระทำในปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ มาตรา 5 กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ถ้าไม่ใช้การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่มาตรา 6 กำหนด ถ้าการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่มิใช่การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดในการนั้นเป็นการเฉพาะตัว นอกจากพระราชบัญญัตินี้จะให้คุ้มครองต่อเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว ยังมีเจตนารมณ์ที่จะให้การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยให้ได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามความ

เสียหายที่เกิดขึ้น (พัชฌา จิตรมหีมา, 2567) ในกรณีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายนั้น มาตรา 9 กำหนดถ้าหน่วยงานงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหาย (อำพน เจริญชีวินทร์, 2546) ซึ่งหากพิจารณาตามบทบัญญัติมาตรา 9 แล้วจะเห็นได้ว่า การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามมาตรา 9 ต้องเป็นกรณีเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่แต่หากปรากฏว่า เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงสถานะความเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไปแล้ว เช่น ลาออกจากการเป็นเจ้าหน้าที่หรือเกษียณอายุราชการไปแล้ว การใช้สิทธิไล่เบี้ยตามบทบัญญัติ มาตรา 9 จะครอบคลุมถึงบุคคลดังกล่าวซึ่งไม่ได้มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่แล้วด้วยหรือไม่ อย่างไร

พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 9 วางหลักว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหาย บทบัญญัติมาตรา 9 มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นการกำหนดอายุความในการเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหน่วยงานของรัฐที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปก่อนแล้ว ย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยแก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดได้ ในทางกลับกัน ถ้าเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ก็มีสิทธิไล่เบี้ยจากหน่วยงานของรัฐได้ โดยสิทธิไล่เบี้ยในทั้งสองกรณีนี้มีอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เช่น กรณีที่หน่วยงานของรัฐได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 758/2557 ให้ความเห็นว่า กรณีที่พันตำรวจเอก พ. ทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกและสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายไปแล้วนั้น สิทธิไล่เบี้ยที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีต่อพันตำรวจเอก พ. จึงอยู่ในอายุความหนึ่งปี ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

กรณีที่เจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 582/2542 ให้ความเห็นว่า เมื่อนาย ห. พนักงานขับ

รถยนต์ของกรมปศุสัตว์ทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกและได้ตกลงชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลภายนอกแล้ว จึงไม่มีกรณีที่กรมปศุสัตว์จะไล่เบี้ยจากนาย ห. แต่นาย ห. ขอบที่จะใช้สิทธิเรียกให้กรมปศุสัตว์ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ตนได้ชำระให้แก่ผู้เสียหายไปก่อนได้ ตามนัยมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

2. กรณีที่เจ้าหน้าที่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตนได้นั้น ต้องเป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดกับบุคคลภายนอก อันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่จะใช้สิทธิเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตนได้ก็ต่อเมื่อหน่วยงานของรัฐต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดกับบุคคลภายนอก อันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งหากไม่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่แล้ว หน่วยงานของรัฐไม่ต้องรับผิด โดยเจ้าหน้าที่จะต้องรับผิดเป็นการเฉพาะตัว เช่น คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 325/2550 ให้ความเห็นว่า กรณีที่เจ้าหน้าที่กระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกในการปฏิบัติหน้าที่และเจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอกไปก่อนนั้น เจ้าหน้าที่จะใช้สิทธิเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตนตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ได้ก็ต่อเมื่อหน่วยงานของรัฐต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดกับบุคคลภายนอก อันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งตามข้อเท็จจริงนั้นปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดได้ยินยอมชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปก่อนเพื่อให้ผู้เสียหายยุติการดำเนินคดี โดยยังไม่ปรากฏว่ากรมคุมประพฤติต้องรับผิด

3. เจ้าหน้าที่ผู้มีสิทธิเรียกให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตนจะต้องเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดเท่านั้น นอกจากการกระทำของเจ้าหน้าที่จะต้องเป็นการปฏิบัติหน้าที่แล้ว เจ้าหน้าที่ที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายจะต้องเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดเท่านั้น จึงจะมีสิทธิเรียกให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนตน เช่นคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 20/2548 ให้ความเห็นว่า การที่ผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดได้ใช้จ่ายเงินส่วนตัวสำรองจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอกไปก่อน ถือไม่ได้ว่าเป็นการใช้ค่าสินไหม

ทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 เนื่องจากผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่นั้นมิได้เป็นเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิด จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนคืนจากหน่วยงานของรัฐตามบทบัญญัติดังกล่าว แต่อาจถือได้ว่าเป็นการเข้าทำกิจการแทนหน่วยงานของรัฐอันเป็นการสมประโยชน์และเป็นไปตามความประสงค์ของส่วนราชการ ซึ่งอาจเรียกให้ส่วนราชการชดใช้เงินอันตนได้ออกไปคืนได้ตามมาตรา 401 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการจัดการงานนอกสั่ง

4. หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่จะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตัวเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือบุคคลผู้มีอำนาจในการรับชำระหนี้แทนหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะมีสิทธิเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตนนั้นจะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนแก่ตัวเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือบุคคลผู้มีอำนาจในการรับชำระหนี้แทน เช่น คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 990/2559 ให้ความเห็นว่า การที่กระทรวงการคลังวางเงินที่ศาล โดยไม่ได้ตกลงกับผู้เสียหายว่าให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจชำระหนี้แทนเจ้าหน้าที่ จึงไม่เป็นการชำระหนี้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษา อายุความหนึ่งปีในการเรียกให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน จะเริ่มนับต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับเงินที่นำไปวางที่ศาลแล้ว คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 1064/2560 ให้ความเห็นว่า เมื่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้นำเงินไปวางศาล โดยที่ไม่ได้ตกลงกับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาว่า ให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจรับชำระหนี้แทนเจ้าหน้าที่ การวางเงินต่อศาลดังกล่าว จึงยังไม่ใช่การชำระหนี้แก่ผู้เสียหาย อันจะเป็นเหตุให้เริ่มนับอายุความไล่เบี้ย และการนับอายุความใช้สิทธิไล่เบี้ยดังกล่าวจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับเงินที่สำนักงานตำรวจแห่งชาตินำไปวางศาล ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

5. อายุความการใช้ไล่เบี้ยให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่อยู่ภายใต้บังคับหลักเกณฑ์อายุความสิบปี นับแต่วันทำละเมิดการใช้สิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามนัยมาตรา 9 ไม่อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อายุความสิบปี นับแต่วันทำละเมิดซึ่งเป็นอายุความตามมาตรา 448 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า สิทธิเรียกร้อง

ค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด เช่น คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 757/2552 ให้ความเห็นว่า การใช้สิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 นั้น มิใช่การใช้สิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ชำระค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากเจ้าหน้าที่กระทำความผิดต่อหน่วยงานของรัฐตามมาตรา 10 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวที่จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในอายุความสิบปี นับแต่วันที่เจ้าหน้าที่ทำละเมิด ดังนั้น หน่วยงานของรัฐจึงมีสิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนกรณีตามมาตรา 9 ได้ ภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่หน่วยงานของรัฐได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย แม้จะเกินสิบปี นับแต่วันที่เจ้าหน้าที่ทำละเมิดแล้วก็ตาม พิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 9 แล้วจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ โดยต้องเป็นเจ้าหน้าที่ที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่จึงจะมีสิทธิเรียกให้หน่วยงานของรัฐชำระค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ หรือหากเป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย หน่วยงานของรัฐย่อมมีสิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่หน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้ มาตรา 4 ให้นิยามคำว่า “เจ้าหน้าที่” หมายความว่าข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งในฐานะเป็นกรรมการหรือฐานะอื่นใด ตามนิยามคำว่า “เจ้าหน้าที่” ในมาตรา 4 เจ้าหน้าที่จะหมายถึงบุคคลดังต่อไปนี้

1. ข้าราชการ หมายถึง ผู้รับราชการที่หน่วยงานของรัฐประเภทกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามหลักนิติกรรมสัญญา แต่เป็นการรับราชการโดยมีกฎหมายกำหนดพิเศษให้ข้าราชการดังกล่าวประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการนั้น (เพ็ง เพ็งนิต, 2552) โดยข้าราชการเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนราชการตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 กล่าวคือ เป็นบุคคลซึ่งได้รับการบรรจุและแต่งตั้งตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายนั้น ๆ ให้รับราชการตามหน่วยงานของรัฐประเภท กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ซึ่งมีระเบียบข้าราชการบังคับ โดยได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณหมวดเงินเดือน และการบังคับบัญชาเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งไม่ใช่ลูกจ้างหรือ

ตัวแทนที่เกิดจากความสัมพันธ์ตามหลักนิติกรรมสัญญาและปฏิบัติต่อกันแต่เพียงตามสัญญาเท่านั้น ทั้งนี้ ข้าราชการมีหลายประเภท เช่น ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ข้าราชการการเมือง ข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ ข้าราชการตุลาการ ข้าราชการอัยการ ข้าราชการกรุงเทพมหานคร

2. พนักงาน หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการทำสัญญาจ้างให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงานในหน่วยงานของรัฐ โดยได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณหมวดเงินเดือน ซึ่งอาจเป็นพนักงานตามองค์กรอื่น ที่มีใช้ประเภทกระทรวง ทบวง กรม แต่เป็นพนักงานผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เช่น พนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พนักงานการประปานครหลวง พนักงานการรถไฟแห่งประเทศไทย หรือเป็นพนักงานในหน่วยงานอื่นของรัฐ ซึ่งไม่เป็นส่วนราชการ เช่น พนักงานราชการ พนักงานสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พนักงานสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พนักงานสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พนักงานสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน พนักงานสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย พนักงานส่วนท้องถิ่น พนักงานมหาวิทยาลัย ซึ่งพนักงานเหล่านี้มีลักษณะการทำงานที่คล้ายคลึงกับข้าราชการ (ตรีเพชร จิตรมहिมา, พัทธมา จิตรมहिมา และณัฐภณ อันชัน, 2564) ทั้งนี้ คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 186/2544 ให้ความเห็นว่า พนักงานในสังกัดหน่วยงานของรัฐ เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐ ย่อมมีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ตามนัยมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 และคำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ร. 351/2545 วินิจฉัยว่า พนักงานลูกจ้างประจำสำนักงานเขตสังกัดกรุงเทพมหานครซึ่งมีฐานะเป็นราชการส่วนท้องถิ่น มีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

3. ลูกจ้าง หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการทำสัญญาจ้างให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นลูกจ้างในหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็น ลูกจ้างประจำหรือลูกจ้างชั่วคราวของกระทรวง ทบวง กรม หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือของหน่วยงานของรัฐประเภทอื่น โดยลูกจ้างประจำได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณค่าจ้างประจำ ส่วนลูกจ้างชั่วคราว

ได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณหมวดรายจ่ายอื่น หรือจากเงินนอกงบประมาณของหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งส่วนใหญ่จะมีนิติสัมพันธ์ตามสัญญาจ้างแรงงานเป็นหลัก ทั้งนี้ คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 849/2542 ให้ความเห็นว่า หากเป็นลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีการทำสัญญาว่าจ้างมาเป็นลูกจ้างเป็นครั้งแรกเฉพาะงาน ซึ่งไม่มีการบรรจุแต่งตั้งลูกจ้างดังกล่าวเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามระเบียบเกี่ยวกับการรับสมัครหรือบรรจุแต่งตั้งของหน่วยงานของรัฐ ย่อมถือว่า นิติสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างกับหน่วยงานของรัฐนั้นเป็นไปตามสัญญาจ้างแรงงาน หากมีการทำละเมิดเกิดขึ้น ความผิดทางละเมิดดังกล่าวต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ เนื่องจากลูกจ้างดังกล่าวไม่ถือเป็นเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 อย่างไรก็ตาม ลูกจ้างที่ถือเป็นเจ้าหน้าที่ตามนิยามนี้จะต้องเป็นลูกจ้างที่ได้รับการบรรจุแต่งตั้งให้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐที่มีลักษณะเป็นการปฏิบัติงานประจำและต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดอัตราเงินเดือน การเลื่อนขั้นเงินเดือน การลงโทษทางวินัยตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งลูกจ้างในลักษณะนี้มีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 (เรณูมาศ สุวรรณศรี, 2563)

4. ผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่น หมายถึง ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากผู้มีอำนาจและมีกฎหมายรองรับให้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐ โดยไม่ได้มีฐานะเป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้าง (ชูชาติ อัครโรจน์, 2555) นอกเหนือจากการเป็นข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้างตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่ประเภทอื่นที่ปฏิบัติงานให้หน่วยงานของรัฐอีก ไม่ว่าจะเป็น โดยการแต่งตั้งในฐานะเป็นกรรมการหรือฐานะอื่นใด หรืออาจจะมีการเรียกชื่ออย่างใดก็ได้ เช่น อนุกรรมการ คณะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการใดการหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่นจึงหมายถึง ผู้ปฏิบัติงานที่ไม่มีได้มีฐานะเป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้าง โดยมาตรา 4 ได้ให้นิยามเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่น โดยเพิ่มเติมว่า ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งในฐานะเป็นกรรมการหรือฐานะอื่นใด ในประเด็นนี้ พิเคราะห์แล้วสามารถแยกพิจารณาได้สองกรณี คือ

4.1 มีการแต่งตั้งในฐานะกรรมการ หรืออนุกรรมการ เช่น กรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กรรมการการเลือกตั้ง กรรมการของรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ และอนุกรรมการต่าง ๆ

4.2 มีการแต่งตั้งในฐานะอื่น เช่น คณะทำงาน ที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญของส่วนราชการต่าง ๆ

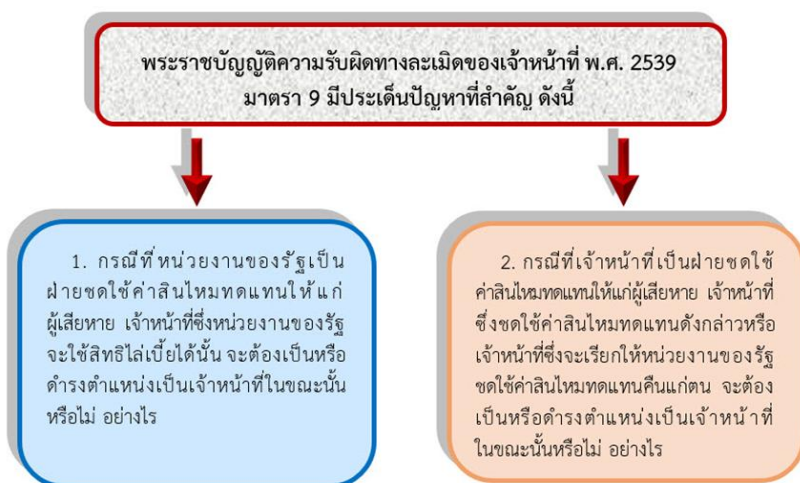
กล่าวโดยสรุปแล้ว ตามนิยามดังกล่าว “เจ้าหน้าที่” หมายความว่า ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งในฐานะเป็นกรรมการหรือฐานะอื่นใด อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติมาตรา 4 จะมีปัญหาในการพิจารณาเรื่องความเป็นเจ้าหน้าที่ว่า กรณีใดที่ผู้ทำละเมิดถือเป็นเจ้าหน้าที่ และกรณีใดที่ไม่ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ โดยกรณีที่เกี่ยวข้องเป็นเจ้าหน้าที่ เช่น มีการได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติงานในหน่วยงานซึ่งมีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐ (ความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 186/2544) หรือกรณีเป็นพนักงานลูกจ้างประจำของหน่วยงานซึ่งมีฐานะเป็นราชการส่วนท้องถิ่น (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ร. 351/2545) หรือดำรงตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีหรือปลัดเทศบาล (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ร. 57/2557) ส่วนกรณีที่ไม่ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ เช่น ลูกจ้างที่หน่วยงานของรัฐได้ทำสัญญาว่าจ้างมาเป็นลูกจ้างเป็นครั้งคราวเฉพาะงาน ไม่ใช่การบรรจุแต่งตั้งให้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ (ความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 849/2542) หากพิจารณาตามบทบัญญัติมาตรา 9 แล้วจะเห็นได้ว่า การขอใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายจะต้องมีการใช้สิทธิไล่เบี้ยเป็นกรณีอื่นเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ตามนัย มาตรา 9 ของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่นั้น มีปัญหาที่น่าพิจารณา คือ หากปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ได้ลาออกหรือเกษียณอายุราชการหรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการขอใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้สิทธิไล่เบี้ยดังกล่าว ซึ่งทำให้ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไปแล้ว การใช้สิทธิไล่เบี้ยตามมาตรา 9 จะสามารถดำเนินการได้หรือไม่ อย่างไรตามมาตรา 9 จึงมีประเด็นปัญหาที่สำคัญ ดังนี้

1. กรณีที่หน่วยงานของรัฐเป็นฝ่ายขอใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ซึ่งหน่วยงานของรัฐจะใช้สิทธิไล่เบี้ยได้นั้น จะต้องเป็นหรือดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร

2. กรณีที่เจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ซึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวหรือเจ้าหน้าที่ซึ่งจะเรียกให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตน จะต้องเป็นหรือดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร

ภาพที่ 1

ปัญหาที่สำคัญของมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาถึงความเป็นมาและความสำคัญของกฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ โดยศึกษากรณีหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย รวมถึงการใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนคืนจากเจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิด
2. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ หลักความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ข้อความคิดพื้นฐานตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย และการเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่
3. ค้นคว้าและศึกษากฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดทางละเมิด ลักษณะการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ และอายุความเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิด โดยพิเคราะห์และเปรียบเทียบกับแนวคิดและหลักกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของไทย
4. พิจารณาและศึกษาหลักการสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายความรับผิดทางละเมิด หลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการใช้สิทธิไต่เบี่ยงกรณีการกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ และการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีความรับผิดทางละเมิดให้แก่ผู้เสียหาย
5. วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นเจ้าหน้าที่และการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย
6. สรุป เสนอแนะ และค้นหาแนวทางของกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมายในกรณีเกี่ยวกับการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายให้เกิดความถูกต้อง เหมาะสม เป็นธรรม และสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่

การทบทวนวรรณกรรม

สภาแห่งรัฐฝรั่งเศสได้กำหนดเกี่ยวกับความรับผิดชอบของรัฐโดยวางแนวทางว่า รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องเยียวยาความเสียหายแก่คนงาน ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของหน้าที่รัฐของโรงงานของรัฐซึ่งได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน โดยมีคำวินิจฉัยว่ารัฐได้ก่อความเสียหายแก่คนงาน อีกกรณี คือ กรณีประชาชนที่ได้รับคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนที่มีจิตอาสาช่วยปฏิบัติราชการเป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุขึ้น โดยประชาชนซึ่งได้รับคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ช่วยปฏิบัติงานราชการจนเป็นเหตุให้ประสบอุบัติเหตุได้รับบาดเจ็บ ซึ่งกรณีนี้ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยอุบัติเหตุในการทำงาน สภาแห่งรัฐจึงได้วินิจฉัยไว้ในคดี Chavat 1943 (พ.ศ. 2486) ให้รัฐรับผิดชอบต่อประชาชนซึ่งประสบอุบัติเหตุจากการช่วยเหลืองานราชการนั้น แม้ว่ารัฐจะไม่มี ความผิดก็ตาม ส่วนผู้ซึ่งมีจิตอาสาเข้าช่วยปฏิบัติงานของทางการแล้วประสบอุบัติเหตุ สภาแห่งรัฐ ได้วางหลักความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความรับผิดไว้ในคดี Commune de Saint-Priest-la-Plaine 1946 (พ.ศ. 2489) ให้รัฐรับผิดชอบในความเสียหายให้แก่ผู้มีจิตอาสาด้วย อีกทั้งกฎหมายฝรั่งเศสยังได้มีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐที่ลาออกหรือถูกไล่ออกหรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายยังต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ส่วนกฎหมายไทยมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ยังไม่มีการกำหนดความรับผิดของเจ้าหน้าที่ซึ่งลาออกหรือถูกไล่ออกหรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายจึงต้องหาแนวทางแก้ไขต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยได้กำหนดปัญหาเกี่ยวกับอายุความในการเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดเชยค่าสินไหมทดแทนหน่วยงานของรัฐที่ได้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปก่อนแล้ว ย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยแก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดได้หรือหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่จะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตัวเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือ

บุคคลผู้มีอำนาจในการรับชำระหนี้แทนหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ซึ่งจะมีสิทธิเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตนนั้น จะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนแก่ตัวเจ้าหนี้ซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือบุคคลผู้มีอำนาจในการรับชำระหนี้แทน รวมถึงอายุความการใช้ไต่เบี่ยให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่อยู่ภายใต้บังคับหลักเกณฑ์อายุความสิบปี นับแต่วันทำละเมิดการใช้สิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งได้นำพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 9 วางหลักว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหายและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่ง นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด รวมถึงคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 582/2542 คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 325/2550 คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 20/2548 คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 990/2559 คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 1064/2560 คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ในเรื่องเสร็จที่ 757/2552 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยครั้งนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาและค้นคว้าจากตำรา หนังสือ งานวิจัย งานนิพนธ์ บทความ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คำวินิจฉัยขององค์กรตุลาการ องค์กรชี้ขาดข้อพิพาททางปกครอง และคณะกรรมการกฤษฎีกา ตลอดจนหนังสือราชการ และเอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ โดยนำมาศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาการใช้สิทธิที่

จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐใช้คำสั่งใหม่ทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม ถูกต้อง เป็นธรรม และสอดคล้องกับกฎหมายความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดความเป็นธรรมและยุติปัญหาการใช้สิทธิไล่เบียดระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเจ้าหน้าที่ โดยจะก่อให้เกิดผลดีต่อการให้บริการสาธารณะของภาครัฐ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ในกฎหมายฝรั่งเศส คือ การกระทำที่เป็นความผิดพลาดหรือบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่นั้นเป็นผู้รับผิดชอบ โดยการกระทำที่บกพร่องดังกล่าวหมายถึงการดำเนินงานที่ต่ำกว่ามาตรฐานการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐหน่วยงานนั้น โดยที่การกระทำผิดในหน้าที่นี้ จะต้องไม่มีลักษณะของการกระทำผิดในทางส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ เมื่อเป็นความผิดในหน้าที่ หากเจ้าหน้าที่ถูกฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม ฝ่ายปกครองย่อมมีหน้าที่ในการโต้แย้งเขตอำนาจศาลยุติธรรม หากฝ่ายปกครองไม่ทำการโต้แย้งเขตอำนาจของศาลยุติธรรมและศาลยุติธรรมได้พิจารณาพิพากษาให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรับผิดชอบการส่วนตัว เพราะเห็นว่า เป็นการกระทำผิดในทางส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ไปโดยผิดหลง ฝ่ายปกครองจะต้องรับผิดชอบในคดีแพ่งดังกล่าวแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าเจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดจะพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ เช่น ลาออก หรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย หรือการใช้สิทธิไล่เบียดทำให้เจ้าหน้าที่ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ยังต้องรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐได้ชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย

ในการพิจารณาว่าการกระทำใดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำนั้นเป็นการกระทำผิดในหน้าที่หรือไม่ สภาแห่งรัฐได้วางแนวทางเกี่ยวกับการพิจารณาในกรณี

นี้ว่าการจะพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการทำความผิดในหน้าที่ ต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไปตามแต่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณี โดยคำนึงถึงความซับซ้อนยากง่ายของภารกิจของหน่วยงานของรัฐ รวมไปถึงสถานการณ์ในขณะกระทำความผิด สถานที่ ผู้ปฏิบัติงาน และเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินการกิจนั้น ซึ่งการกระทำผิดในหน้าที่ อาจเป็นการกระทำทางกายภาพ เช่น

1. การที่เจ้าหน้าที่กระทำการบกพร่อง ทำให้เกิดอุบัติเหตุเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของบุคคลภายนอกเสียหาย
2. เกิดจากการทำนิติกรรมทางปกครอง เช่น การที่เจ้าหน้าที่มีคำสั่งทางปกครองไม่อนุญาตให้เอกชนเปิดสถานบันเทิงโดยมิชอบด้วยกฎหมายก็ได้
3. เป็นการกระทำผิดในหน้าที่ด้วยความจงใจหรือด้วยความบกพร่องโดยมิได้ตั้งใจ อาจเป็นการกระทำที่มีลักษณะที่เป็นการลงมือปฏิบัติ หรือโดยการละเว้นไม่ปฏิบัติ หรือปฏิบัติล่าช้าก็ได้

ความรับผิดของรัฐในกฎหมายฝรั่งเศสจึงมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน เช่น (1) ความรับผิดในวัตถุที่เป็นอันตราย (2) ความเสี่ยงภัยในการปฏิบัติงาน (3) ความรับผิดในกิจกรรมที่เป็นอันตราย (4) ความรับผิดในการรักษาพยาบาล (5) ความรับผิดกรณีฝ่ายปกครองปฏิเสธที่จะดำเนินการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล (6) ความรับผิดที่เกิดจากมาตรการทางเศรษฐกิจและสังคม (7) ความเสี่ยงภัยทางวิชาชีพ (8) ความเสียหายจากการรวมตัวกันสนับสนุนหรือประท้วง (9) ความเสียหายจากสงคราม (10) ความเสียหายจากการฝึกทางทหาร (11) ความเสียหายจากการฉีควัคซีนป้องกันโรคระบาด (12) ความเสียหายจากการทำความผิดอาญาโดยการประทุษร้ายต่อร่างกาย (13) ความเสียหายที่เกิดจากนักเรียนในความดูแลของครูในโรงเรียนของรัฐ และ (14) ความเสียหายจากการดำเนินกระบวนยุติธรรมทางอาญาดังนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ทำละเมิดและเกิดความเสียหายขึ้นต่อบุคคลภายนอกหรือหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าเจ้าหน้าที่จะลาออก หรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไป ก่อนที่จะมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้สิทธิไล่เบี่ย ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ยังต้องรับผิดในค่าสินไหมทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย

ส่วนกฎหมายไทยได้กำหนดความรับผิดทางละเมิดเจ้าหน้าที่ไว้ในมาตรา 9 โดยวางหลักว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหาย จึงเป็นปัญหาทางกฎหมายที่ทำให้พิจารณาแล้วเกิดความไม่ชัดเจนจากบทบัญญัติดังกล่าว โดยทำให้เห็นว่า การใช้สิทธิที่จะเรียกให้ชำระคำสั่งไหมทดแทนคืนตามนัยมาตรา 9 นั้น จะต้องเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเจ้าหน้าที่หรือการมีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ในขณะนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติ มาตรา 9 ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การใช้สิทธิของหน่วยงานของรัฐที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่ชดใช้คำสั่งไหมทดแทนคืนแก่หน่วยงานของรัฐ หรือการที่เจ้าหน้าที่จะใช้สิทธิเรียกให้หน่วยงานของรัฐชดใช้คำสั่งไหมทดแทนคืนแก่ตนตามมาตรา 9 นั้น ไม่มีผลกระทบต่อกรณีที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งหรือไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นการพ้นจากตำแหน่ง โดยการลาออก การเกษียณอายุราชการ หรือเป็นผลมาจากการดำเนินการทางวินัย ซึ่งควรกำหนดเหตุไว้แต่เพียงกรณีดังกล่าวนี้ โดยหากเป็นการพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากเจ้าหน้าที่ตายหรือถึงแก่ความตาย ย่อมไม่อยู่ในบังคับแห่ง มาตรา 9 แต่จะเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 ซึ่งเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องเอาแถมมรดกของเจ้าหน้าที่ที่ถึงแก่ความตายภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือควรรู้ถึงการตายของเจ้าหน้าที่ จึงมีความแตกต่างจากกฎหมายฝรั่งเศสที่กำหนดให้หน่วยงานของรัฐที่ได้ชดใช้คำสั่งไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายแล้ว สามารถใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาจากเจ้าหน้าที่รัฐผู้ทำละเมิด ไม่ว่าเจ้าหน้าที่รัฐผู้ทำละเมิดจะลาออก หรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการชดใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้สิทธิไล่เบี้ย ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ก็ต้องรับผิดในคำสั่งไหมทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 จึงควรกำหนดว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้คำสั่งไหมทดแทนแก่ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้คำสั่งไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหาย การใช้สิทธิตาม

วรรคหนึ่งไม่มีผลกระทบต่อกรณีที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งหรือไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นการพ้นจากตำแหน่งโดยการลาออก การเกษียณอายุราชการ หรือเป็นผลมาจากการดำเนินการทางวินัย

อภิปรายผลการวิจัยและสรุปผลการวิจัย

การดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครอง (Activities of Administration) จะ เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ก็ตาม แต่ในบางกรณีการดำเนิน กิจกรรมดังกล่าวอาจเกิดข้อผิดพลาดจากการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งกระทำในนาม ของฝ่ายปกครอง อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หน่วยงานของรัฐหรือ เจ้าหน้าที่ซึ่งอาจถูกเรียกให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดใน การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้เมื่อเกิดความเสียหายต่อบุคคลแล้ว ต่อมาหน่วยงานของ รัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคล ซึ่งเป็นผู้เสียหายไปแล้ว หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่อาจมีสิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ ชำระค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตนได้ พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของ เจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 9 จึงกำหนดว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ ค่าสินไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหาย

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับบทบัญญัติมาตรา 9 คือ หากพิจารณาตาม บทบัญญัติมาตรา 9 แล้วจะเห็นได้ว่า การชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตาม มาตรา 9 ซึ่งจะต้องมีการใช้สิทธิไล่เบี้ย ซึ่งเมื่อพิจารณาตามตัวบทแล้วจะเห็นได้ว่า จะต้องเป็นกรณีอันเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ การใช้สิทธิที่จะเรียกให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน (สิทธิไล่เบี้ย) ตามนัยมาตรา 9 ของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่นั้น มีปัญหาที่น่า พิจารณา คือ หากปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ได้ลาออกหรือเกษียณอายุราชการหรือพ้นสภาพ จากการเป็นเจ้าหน้าที่ไป ก่อนที่จะมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้ สิทธิไล่เบี้ยดังกล่าว ซึ่งทำให้ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไปแล้ว การใช้สิทธิไล่เบี้ย

ตามมาตรา 9 จะสามารถดำเนินการได้หรือไม่ อย่างไร พิจารณาตามมาตรา 9 แล้วจะเห็นได้ว่ามีประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ

1. กรณีที่หน่วยงานของรัฐเป็นฝ่ายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ซึ่งหน่วยงานของรัฐจะใช้สิทธิไล่เบี้ยได้นั้น จะต้องเป็นหรือดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร

2. กรณีที่เจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ซึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวหรือเจ้าหน้าที่ซึ่งจะเรียกให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตน จะต้องเป็นหรือดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร

หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมีการบัญญัติรับรองไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานที่นำมาปรับใช้กับกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ด้วย โดยมาตรา 420 วางหลักว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น และมาตรา 438 วรรคสอง วางหลักว่า ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อขึ้นนั้นด้วยพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายไว้ในบทบัญญัติมาตรา 5 วรรคหนึ่ง โดยวางหลักให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดต่อผู้เสียหาย ในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งในกรณีนี้ ผู้เสียหายอาจฟ้องหน่วยงานของรัฐที่ต้องรับผิดได้โดยตรง แต่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้การพิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหามาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า หากการกระทำของเจ้าหน้าที่ซึ่งกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เป็นการกระทำโดยผิดกฎหมาย จนทำให้บุคคลภายนอกได้รับความเสียหาย ย่อมเป็นกรณีเจ้าหน้าที่กระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้เสียหาย หากการทำละเมิดเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของเจ้าหน้าที่ ซึ่งขณะทำละเมิดนั้นมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่และกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อหน่วยงานของรัฐได้ใช้

ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอกไปแล้ว หน่วยงานของรัฐมีสิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐได้ภายในอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลภายนอก ซึ่งเป็นผู้เสียหายในทำนองเดียวกัน หากเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอก ซึ่งเป็นผู้เสียหายไปแล้ว เจ้าหน้าที่ย่อมมีสิทธิเรียกให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหน้าที่ได้ภายในอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่เจ้าหน้าที่ได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้เสียหาย โดยเป็นไปตามนัยมาตรา 9 ในกรณีการชำระค่าสินไหมทดแทนนั้น พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย การใช้สิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชำระค่าสินไหมทดแทนคืนแก่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่นั้น เป็นการใช้สิทธิไต่เบี่ยง การลาออก การเกษียณอายุราชการ การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ หรือการที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ ในขณะที่มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย หรือจะมีการใช้สิทธิไต่เบี่ยงดังกล่าว ไม่ได้มีผลกระทบต่อการใช้สิทธิเรียกให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวคืนแก่หน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่แต่ประการใด

ข้อเสนอแนะการวิจัย

พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 9 บัญญัติว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหายปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากบทบัญญัติมาตรา 9 คือ หากพิจารณาตามบทบัญญัติมาตรา 9 แล้วจะเห็นได้ว่า การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามมาตรา 9 ซึ่งจะต้องมีการใช้สิทธิไต่เบี่ยงนั้นจะต้องเป็นกรณีอันเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ การใช้สิทธิไต่เบี่ยงตามนัยมาตรา 9 ของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่นั้น มีปัญหาที่น่าพิจารณา คือ หากปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ได้ลาออก หรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไป

ก่อนที่จะมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้สิทธิไล่เบียดดังกล่าว ซึ่งทำให้ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไปแล้ว การใช้สิทธิไล่เบียดตามมาตรา 9 จะสามารถดำเนินการได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม มาตรา 9 จึงมีประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ

1. กรณีที่หน่วยงานของรัฐเป็นฝ่ายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ซึ่งหน่วยงานของรัฐจะใช้สิทธิไล่เบียดได้นั้น จะต้องเป็นหรือดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร

2. กรณีที่เจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ซึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวหรือเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะเรียกให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืนแก่ตน จะต้องเป็นหรือดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร

การวิจัยในครั้งนี้ พบว่า การชำระค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายนั้น พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย ส่วนการใช้สิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชำระค่าสินไหมทดแทนคืนแก่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่นั้น เป็นการใช้สิทธิไล่เบียดโดยการลาออก การเกษียณอายุราชการ การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ หรือการที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ ในขณะที่มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายหรือจะมีการใช้สิทธิไล่เบียดดังกล่าว ไม่ได้มีผลกระทบต่อการใช้สิทธิเรียกให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวคืนแก่หน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่แต่ประการใด เพื่อแก้ไขปัญหจากบทบัญญัติมาตรา 9 จึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมมาตรา 9 วรรคสอง โดยบัญญัติเพิ่มเติมว่า การใช้สิทธิตามวรรคหนึ่งไม่มีผลกระทบต่องานที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้ดำรงตำแหน่งหรือไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นการพ้นจากตำแหน่งโดยการลาออก การเกษียณอายุราชการ หรือเป็นผลมาจากการดำเนินการทางวินัย

การแก้ไขปัญหในกรณีการใช้สิทธิเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคืน (สิทธิไล่เบียด) ตามมาตรา 9 ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเจ้าหน้าที่ในกรณีที่ปัญหาว่า หากเจ้าหน้าที่ได้ลาออก หรือเกษียณอายุราชการ หรือพ้นสภาพจากการเป็นเจ้าหน้าที่ไปก่อนที่จะมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือการใช้สิทธิไล่เบียดดังกล่าว

ซึ่งทำให้ไม่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไปแล้ว การใช้สิทธิไล่เบียดตามมาตรา 9 จะสามารถดำเนินการได้หรือไม่ อย่างไร ในกรณีนี้พิเคราะห์แล้วเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 9 วรรคสอง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งหากมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอของงานวิจัยนี้ อาจแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ โดยสามารถแก้ไขปัญหาคำการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม ถูกต้อง เป็นธรรม และสอดคล้องกับกฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดความเป็นธรรมและยุติปัญหาการใช้สิทธิไล่เบียดระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเจ้าหน้าที่ โดยจะก่อให้เกิดผลดีต่อการให้บริการสาธารณะของภาครัฐ

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการแก้ไขความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ยังมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของกฎหมาย คือ

1) ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ยังคงมีช่องว่างและข้อความที่ตีความได้หลายนัย ทำให้เกิดปัญหาในการใช้บังคับ

2) ปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างในการตีความของศาลว่า การตีความของศาลปกครองและศาลยุติธรรมในเรื่องความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ บางครั้งอาจมีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่แน่นอนในการใช้บังคับกฎหมาย

3) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการนำกฎหมายไปปฏิบัติ เช่น ภาระและความกลัวของเจ้าหน้าที่ซึ่งอาจมีความกลัวที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ เนื่องจากเกรงว่าจะถูกฟ้องร้องและต้องรับผิดชอบค่าเสียหายโดยส่วนตัว หรือขั้นตอนการสอบสวนที่ยุ่งยาก รวมถึงกระบวนการพิจารณาความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ อาจมีความยุ่งยากและใช้เวลานานเกินไป

พิจารณาแล้วจึงเห็นควรศึกษาเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาคำความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งมีหลายประเด็นและยังไม่สามารถ

หาข้อยุติได้ ทั้งนี้ อาจเกิดขึ้นจากปัญหาตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ที่ทำให้เกิดช่องว่างเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย การนำกฎหมายมาใช้บังคับและความไม่เป็นธรรมที่อาจเกิดขึ้นกับทั้งเจ้าหน้าที่และประชาชนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

1. องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัย

การวิจัยปัญหาตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ศึกษากรณีการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 9 ได้วางหลักว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย สิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เสียหาย วิจัยนี้ได้ค้นพบความรู้ใหม่ ซึ่งจะทำให้หน่วยงานของรัฐได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่แก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในหน่วยงานของรัฐ คือ

1.1 เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานของรัฐแก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงอายุความในการเรียกให้เจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากเดิม 1 ปี หลังจากหน่วยงานของรัฐได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งมีความแตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 กำหนดอายุความไว้สิบปีในการใช้สิทธิไล่เบี้ย หลังจากได้มีการทำละเมิด หากพ้นสิบปีถือว่าคดีขาดอายุความ ดังนั้น การค้นพบองค์ความรู้ใหม่นี้จะนำไปสู่การแก้ไขมาตรา 9 ให้มีการกำหนดอายุความให้หน่วยงานของรัฐในการใช้สิทธิไล่เบี้ยไม่เกินสิบปี นับแต่วันทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ เพราะจากเดิมไม่มีการกำหนดอายุความไว้ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับระยะเวลาในการสอบสวนผู้รับผิดชอบ และให้หน่วยงานรัฐสามารถดำเนินการได้อย่างรอบคอบรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้นภายในระยะเวลาสิบปี

1.2 หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่สามารถการสร้างความรับผิดชอบหลักความรับผิดของเจ้าหน้าที่ให้เป็นเหตุเป็นผล มีความเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดให้รัฐต้อง

รับผิดชอบใช้ความเสียหายที่เจ้าหน้าที่กระทำผิดละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลภายนอกหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันก็เป็นส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีการปฏิบัติหน้าที่เกิดความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและหน่วยงานของรัฐ

2. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานของรัฐสามารถดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ที่กระทำผิดทางละเมิดต่อบุคคลภายนอกหรือต่อหน่วยงานของรัฐได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการใช้สิทธิไล่เบี้ยจากเจ้าหน้าที่ที่ทำละเมิด อันจะเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ ดังนี้

2.1 ทำให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่เข้าใจความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายไปแล้ว สามารถใช้สิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐภายในระยะเวลาสิบปี

2.2 ทำให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ได้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี หลักความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ข้อความคิดพื้นฐานตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย และการเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ โดยนำมาใช้เป็นข้อความคิดและหลักคิดพื้นฐานเพื่อใช้ในการวิเคราะห์และค้นหาคำตอบที่ถูกต้องเหมาะสม และเป็นธรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเจ้าหน้าที่

2.3 หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่สามารถค้นคว้าและศึกษากฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดทางละเมิด ลักษณะการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ และอายุความเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิด โดยวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับแนวคิดและหลักกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของไทย และนำมาพัฒนาปรับปรุง

กฎหมายภายในประเทศให้เหมาะสม และเกิดความเป็นธรรมในการดำเนินงานและการปฏิบัติงานในภาครัฐ

2.4 หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ที่สามารถพิจารณาหลักการสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายความรับผิดทางละเมิด หลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการใช้สิทธิไล่เบียดกรณีการกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ และการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีความรับผิดทางละเมิดให้แก่ผู้เสียหาย โดยนำมาศึกษาเพื่อพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ให้สามารถคุ้มครองแก่หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.5 หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่เข้าใจและสามารถวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นเจ้าหน้าที่และการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย โดยสามารถแก้ไขปัญหาในประเด็นการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย ตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ได้

2.6 หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่นำไปเป็นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมายในกรณีเกี่ยวกับการใช้สิทธิที่จะเรียกให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดความถูกต้อง เหมาะสม เป็นธรรม และสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการทางปกครองของฝ่ายปกครอง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่สามารถตอบสนองแก่ประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- ชูชาติ อัสวโรจน์. (2555). คำอธิบายพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 (พิมพ์ครั้งที่ 2). เดือนตุลา.
- ตรีเพชร จิตรมหีมา, พัชณา จิตรมหีมา และณัฐภณ อันชัน. (2564). ปัญหาความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ศึกษาและวิเคราะห์การแยกความรับผิดทางละเมิด กรณีการปฏิบัติหน้าที่กับกรณีที่มีใช้การปฏิบัติหน้าที่. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 16(57), 54-64.
- พัชณา จิตรมหีมา. (2567). ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่: ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและนิติวิธีที่เกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ในต่างประเทศ. *วารสารกฎหมายปกครอง*, 36(3), 1-69.
- เพ็ง เพ็งนิตติ. (2552). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง (พิมพ์ครั้งที่ 6). จีรรัชการพิมพ์.
- มนัส แจ่มเวหา. (2551). *การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่*. วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- เรณูมาศ สุวรรณศรี. (2563). ปัญหาความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ศึกษากรณีการดำเนินคดีล้มละลายกับเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่สามารถชำระหนี้ได้ เนื่องจากได้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง หรือกระทำการใดอันเป็นการประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง. [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- อำพน เจริญชินวัตร. (2546). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นิติธรรม.
- Dupuis, Georges, Guédon, Marie-José, & Chrétien, Patrice. (2007). *Droit administratif*, 7e édition, Armand Colin.
- Pontier, Jean-Marie. (2007). *Liberté d'opinion, liberté de croyance et de religion, laïcité*, in *Protection des libertés et droits fondamentaux*, sous la direction de Thierry S. Renoux, la Documentation française.

แนวทางการกำหนดมาตรการและกระบวนการทางกฎหมาย
ในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ
ภายหลังการปล่อยตัว¹

Guidelines for Establishing Legal Measures and
Processes for Monitoring and Supervising the Behavior
of Juvenile Repeat Offenders after Their Release

ชุตีพงศ์ สมทรัพย์

Chutipong Somsap

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

Faculty of Law, Payap University

Email: chusomsap@gmail.com

รับบทความ (Received): 31 ก.ค. 2567

ปรับแก้ไข (Revised): 1 ต.ค. 2567

ตอบรับบทความ (Accepted): 9 ต.ค. 2567

บทคัดย่อ

การกระทำความผิดซ้ำทางอาญาของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ส่งผล
กระทบอย่างสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน สังคม และประเทศชาติ
ซึ่งปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการกระทำความผิดซ้ำ คือการขาดมาตรการติดตาม
คุมประพฤติภายหลังการปล่อยตัวจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
เรื่อง “มาตรการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมต่อการป้องกันการกระทำ
ความผิดซ้ำ”

โดยพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้ติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว มีความมุ่งหมายเพียงการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามความจำเป็น มิได้มุ่งหมายเพื่อคุมประพฤติ ประกอบกับกระบวนการติดตามภายหลังการปล่อยตัวไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย ส่งผลให้การควบคุมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำไม่มีประสิทธิภาพ บทความวิจัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัวในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 เพื่อควบคุมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายเป็นการเฉพาะในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว จะทำให้เด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดซ้ำหลีกเลี่ยงการกระทำความผิดซ้ำอีก อันจะส่งผลให้กระบวนการควบคุมเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำมีประสิทธิภาพ โดยแนวทางนี้ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และเจ้าพนักงานตำรวจ ในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่าจะทำให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติและมีประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้พิพากษา ในฐานะที่เป็นผู้ใช้กฎหมาย ส่วนใหญ่ไม่สนับสนุนแนวทางนี้ โดยมีความเห็นว่า เมื่อเด็กหรือเยาวชนได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นรายคนหรือรายคดีแล้ว แม้ได้พ้นจากการควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและกลับคืนสู่สังคม แต่ผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว ก็มีหน้าที่ติดตามให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะเคยกระทำความผิดซ้ำมาแล้วหรือไม่ จากผลการศึกษานี้ สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการที่แตกต่างกันในแนวทางดังกล่าวระหว่างผู้ปฏิบัติตามกฎหมายกับผู้ใช้กฎหมาย โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้ศึกษาเพิ่มเติมจากประชากรที่เป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการที่คนของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรอื่น สำหรับการปรับปรุงแนวทางดังกล่าวต่อไป

คำสำคัญ: การกระทำความผิดซ้ำ, การป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิด, การคุมประพฤติ, มาตรการและกระบวนการทางกฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

Abstract

The recurrence of juvenile delinquency in Thailand has significantly impacted the development of children and youth, society, and the nation. One of the key issues related to recidivism is the lack of measures to monitor and supervise behavior following the release from juvenile detention centers. The Juvenile Delinquency Rehabilitation and Treatment Act B.E. 2561 (2018), which is used to follow up on children and youth after their release, focuses primarily on assisting as needed rather than behavior supervision. Furthermore, the post-release monitoring process lacks legal enforceability, resulting in ineffective control and prevention of repeat offenses.

The purpose of this research article is to propose a legal framework for measures and processes to monitor and supervise the behavior of juvenile offenders after their release, as outlined in the Juvenile Delinquency Rehabilitation and Treatment Act B.E. 2561 (2018), in order to prevent recidivism. This research was conducted using qualitative methods. The findings indicate that establishing specific legal measures and enforceable processes for post-release supervision would prevent repeat offenders from committing further crimes, thus improving the effectiveness of recidivism prevention efforts.

This approach has garnered support from prosecutors, directors of juvenile detention centers, probation officers, psychologists, and police officers, who are responsible for law enforcement. Most believe that this would provide clarity in practice and enhance the effectiveness

of preventing recidivism. However, the majority of judges, as legal practitioners, do not support this approach. They believe that once a child or youth has undergone individualized rehabilitation, even after their release from juvenile detention and reintegration into society, those responsible for monitoring the behavior of children and youth must ensure compliance with legal conditions, regardless of whether the child or youth has previously committed repeat offenses.

The findings reflect differing perspectives between law enforcers and legal practitioners. The researcher suggests further studies involving parents, guardians, or individuals with whom the children or youth reside, to gain insights into the perspectives of other populations for refining this approach in the future.

Keywords: Recidivism, Juvenile Delinquency Prevention, Probation, Legal Measures and Processes Concerning Children and Youth

บทนำ

ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน ตลอดจนความสงบเรียบร้อยของสังคมและประเทศชาติ สาเหตุของการกระทำความผิดซ้ำจากงานศึกษาโดยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดซ้ำ ได้แก่ แรงกดดันด้านจิตใจ ครอบครัว เพื่อน ชุมชน และยาเสพติด อย่างไรก็ตาม รายงานจำนวนคดีการกระทำความผิดซ้ำที่เกิดขึ้นภายหลังการปล่อยตัวของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในระหว่าง พ.ศ. 2560-2564 ที่มีจำนวนถึง 5,373 คน หรือคิดเป็น ร้อยละ 37.66 ของผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวจำนวน 14,269 คน ซึ่งเป็นกระทำความผิดซ้ำภายหลังได้รับการปล่อยตัวในระยะเวลาไม่เกิน 3 ปี (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2566) ได้สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการติดตามภายหลังการปล่อยตัวที่ไม่สามารถป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้ สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัด

ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้ในการติดตามภายหลังการปล่อยตัว ไม่มีวัตถุประสงค์ในการติดตามเพื่อคุมประพฤติ มีเพียงการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามความจำเป็นและไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย ประกอบกับพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับคดีเด็กและเยาวชน ก็ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำอีกด้วย ทำให้ไม่มีนิยามความหมายของการกระทำความผิดซ้ำ และไม่มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีการกระทำความผิดซ้ำ อันเป็นช่องว่างของกฎหมายในการควบคุมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หากไม่มีนิยามความหมายและหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีของการกระทำความผิดซ้ำ รวมทั้งกระบวนการติดตามภายหลังการปล่อยตัวที่มีประสิทธิภาพ การกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนอาจกลายเป็นการกระทำความผิดติดนิสัยและพัฒนาไปเป็นอาชญากรรมในผู้ใหญ่ได้ บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการกำหนดมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำอีกภายหลังการปล่อยตัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายและปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และนำผลการศึกษาไปใช้ในแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 และนำผลการศึกษาไปใช้ในแนวทางการพัฒนามาตรการและกระบวนการทางกฎหมาย

ในส่วนของการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ และพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยา แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยาที่สำคัญเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ได้แก่

(1) แนวคิดและทฤษฎีของสำนักอาชญวิทยาดั้งเดิม (Classical Criminology School) ซึ่งเชื่อว่า การกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อมาตรการของกฎหมาย หรือการใช้บังคับกฎหมายหย่อนประสิทธิภาพ และได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยการข่มขู่และยับยั้ง เพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรม โดยให้ผู้กระทำความผิดเช็ดกลัวต่อการลงโทษ และโดยมิได้จำแนกว่าการกระทำความผิดนั้นจะเป็นการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนด้วยหรือไม่ เนื่องจากแนวคิดของสำนักอาชญวิทยาดั้งเดิมมุ่งเน้นการควบคุมและป้องกันการก่ออาชญากรรมเป็นหลัก

(2) แนวคิดและทฤษฎีของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive Criminology School) ซึ่งเชื่อว่า การกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจากเจตจำนงกำหนด (Determinism) และเสนอทฤษฎีว่าด้วยการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรม โดยมุ่งแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีคืนสู่สังคม ในส่วนของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น สำนักปฏิฐานนิยมเชื่อว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน (Juvenile Delinquency) เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Delinquency) ที่เกิดขึ้นเพราะความเยาว์วัย ความไม่พร้อมแห่งสำนึกในการกระทำความผิด หรือซึ่งถูกบังคับหรือถูกหลอกโดยใช้ให้กระทำความผิด เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจึงมิใช่เป็นอาชญากร (Kennedy, Detullio & Millen, 2020)

และการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนจะไม่มุ่งต่อการลงโทษ แต่มุ่งอบรมสั่งสอน เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้เป็นคนดีกลับคืนสู่สังคม (อภิวุฒิ นະวาระ, 2560)

ทั้งนี้ ในหลายประเทศมีการนำแนวคิดและทฤษฎีทั้งสองไปใช้ร่วมกัน เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน เช่น ในประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี ประเทศแคนาดา เป็นต้น (พรณรัตน์ เกรียงวัฒนา, 2561)

แนวคิดและทฤษฎีทางทัณฑวิทยา แนวคิดและทฤษฎีทางทัณฑวิทยาที่สำคัญในการปฏิบัติต่อผู้ที่กระทำความผิดทางอาญา ได้แก่

(1) การใช้วิธีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ยับยั้งการกระทำผิด ตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม แก้ไขผู้กระทำความผิด และป้องกันการเกิดอาชญากรรม โดยใช้วิธีการจำคุกหรือกักขังในทัณฑสถาน

(2) การไม่ใช้วิธีการลงโทษ โดยใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษจำคุกหรือกักขังในทัณฑสถาน เช่น การรอลงอาญา การคุมประพฤติ การอภัยโทษ การทำงานสาธารณะ

ทั้งนี้ ในหลายประเทศไม่ใช้วิธีการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด แต่ใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษหรือใช้มาตรการทางเลือก (Alternative Measures) แทนการลงโทษ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่ถูกบันทึกประวัติในการกระทำความผิด โดยคำพิพากษาว่าได้รับโทษทางอาญา ซึ่งเป็นแนวคิดทางจิตสังคม (Psychosocial Concept) ที่มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้โดยไม่ถูกรังเกียจ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ เป็นต้น (ศรัณยา เลิศศาสตร์วัฒนา, 2561)

แนวคิดและทฤษฎีความกดดันทางสังคม ทฤษฎีความกดดัน (Pressure Theory) ของ Rebert K. Merton อธิบายพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Delinquency) ว่า เมื่อใดก็ตามที่สังคมไม่มีวิถีทางในการทำให้ทุกคนไปสู่วัตถุประสงค์หลักของสังคมได้ คนเหล่านั้นจะนำวิถีทางที่มีขอบด้วยกฎหมายมาใช้ ซึ่งเป็นที่มาของการก่ออาชญากรรม ดังนั้น โดยทฤษฎีนี้ หากผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวต้องเผชิญกับความกดดันอีกครั้ง ผู้นั้นอาจกระทำความผิดซ้ำอีกได้ (พัชรา สิ้นลอยมา และคณะ, 2560)

หลักการคุมประพฤติเด็กและเยาวชน การคุมประพฤติเด็กและเยาวชน คือ กระบวนการติดตาม ควบคุมดูแล ให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้กระทำความผิดที่เป็น เด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งถูกเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติ โดยมีพนักงานคุม ประพฤติเป็นผู้ควบคุมดูแล แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือน ในเรื่องความประพฤติ การศึกษา การประกอบอาชีพหรือเรื่องอื่น ๆ ด้วยวิธีการแก้ไขฟื้นฟูตามความเหมาะสม เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ โดยสามารถปรับตัวอยู่กับ ผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนของประเทศไทย มีการคุมประพฤติเด็กและเยาวชนก่อนศาลมีคำพิพากษาและหลังมี คำพิพากษา โดยไม่มีการคุมความประพฤติภายหลังการปล่อยตัวจากสถานพินิจและ คุ้มครองเด็กและเยาวชนแต่อย่างใด (กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เสาวนีย์ สงวนกลืน (2557) ศึกษาพบว่า การใช้บังคับกฎหมายกับการกระทำ ความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนยังไม่มีความเหมาะสม ขาดประสิทธิภาพ ลักษณะของ กฎหมายส่งผลต่อการกระทำความผิดซ้ำ อันเนื่องมาจากช่องว่างของกฎหมาย และเสนอ ให้แยกกระบวนการพิจารณาการกระทำความผิดซ้ำออกจากการกระทำความผิด ครั้งแรก

ธีระ สนิเดชารักษ์ และคณะ (2564) ศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาการกระทำ ความผิดซ้ำ ต้องมีการพัฒนาระบบจำแนกผู้กระทำความผิด กระบวนการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู กระบวนการติดตามภายหลังการปล่อยตัว และมาตรการทางกฎหมายและทาง สังคม เพื่อป้องกันการกลับไปกระทำความผิดซ้ำ

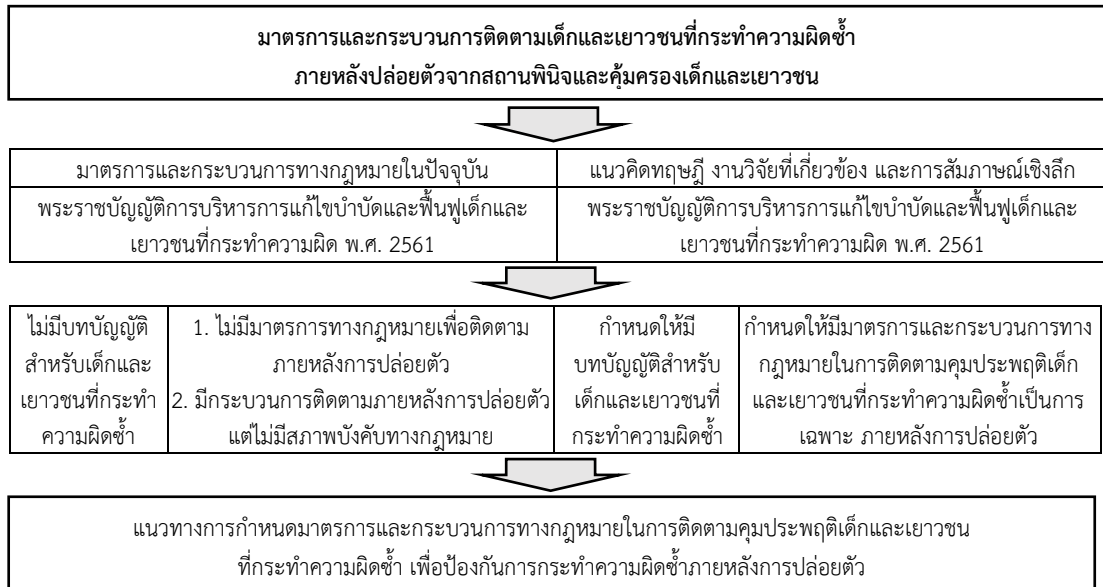
พันธุ์เทพ ถึงทรัพย์ (2554) ศึกษาพบว่า ปัจจัยเสี่ยงในการกระทำความผิดซ้ำ ของเด็กและเยาวชนไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว สังคม และเสนอให้จัดทำ ระเบียบเด็กและเยาวชนตามปัจจัยและเงื่อนไขของการกระทำความผิด จัดกลุ่ม ผู้กระทำความผิด และกำหนดแนวทางของกิจกรรมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ

ตะวันฉาย มิตรประชา (2557) ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำ ความผิดซ้ำของเยาวชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัว เพื่อน ชุมชน สถานฝึกอบรม และเสนอให้จัดกิจกรรมใน สถานฝึกอบรมสำหรับเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว และการติดตามโดยนักสังคมสงเคราะห์ภายหลังการปล่อยตัว

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการศึกษาโดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษแบบอุปนัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ศึกษาวิจัยโดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลเอกสารและแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิหลักสตรนิตินิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยพะเยา (เลขที่โครงการวิจัย HREC-UP-HSS 2.2/141/67)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของข้อมูลเอกสาร ได้แก่ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 ตำรา เอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย บทความ และข้อมูลจาก Website โดยคัดเลือกข้อมูลสำคัญ (Key Data) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา ประชากรของข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว จำนวน 3 คน พนักงานอัยการ จำนวน 4 คน ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 2 คน พนักงานคุมประพฤติ จำนวน 2 คน นักจิตวิทยา จำนวน 2 คน และเจ้าพนักงานตำรวจ จำนวน 2 คน โดยคัดเลือกจากผู้มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 และใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นำไปจำแนกประเด็นข้อกฎหมายและข้อสังเกต เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากเนื้อหาในเอกสาร (Content of the Document) และข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วทำการจำแนกหาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้รับ นำไปวิเคราะห์ในภาพรวม และสรุปแบบอุปนัย (Inductive Conclusion) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา

4. การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่อง มาตรการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมต่อการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยพะเยา เลขที่โครงการวิจัย HREC-UP-HSS 2.2/141/67

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับในการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัวในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 ได้ผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายและปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 1 เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ในแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด มีดังนี้

(1) แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ผลการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน พบว่า การกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย เป็นไปตามแนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive Criminology School) ซึ่งเชื่อว่าการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน (Juvenile Delinquency) เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Delinquency) ที่เกิดขึ้นเพราะความเยาว์วัย ความไม่พร้อมแห่งสำนึกในการกระทำความผิด หรือซึ่งถูกบังคับหรือถูกหลอกโดยใช้ให้กระทำความผิด เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจึงมิใช่เป็นอาชญากร (Kennedy et al., 2020) ดังนั้น การดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนจึงไม่มุ่งต่อการลงโทษ แต่จะมุ่งอบรมสั่งสอนเพื่อแก้ไขปรับปรุงให้เป็นคนดีกลับคืนสู่สังคม (อภิวุฒิ นະวาระ, 2560) และไม่นำคดีการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแบบผู้ใหญ่ แต่จะนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งมุ่งหมายในการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษ หรือมาตรการทางเลือกแทนการลงโทษ ทั้งนี้ ในส่วนของการกระทำความผิดซ้ำ ไม่ปรากฏแนวคิดและทฤษฎีเป็นที่แน่ชัด เนื่องจากการศึกษาการกระทำความผิดซ้ำขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของการกระทำความผิดซ้ำ (ธีระ สันเดชารักษ์, 2564) อย่างไรก็ตาม จากสถิติการเกิดคดีกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย เป็นจำนวนมาก (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2566) ได้สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ แม้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด จะได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เป็นคนดีกลับคืนสู่สังคมแล้วก็ตาม อันเป็นปัญหาที่ต้องทำการศึกษา เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว

(2) บทบัญญัติของกฎหมาย เกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ผลการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมาย เกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน พบว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้กับคดีที่เด็กและเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีเจตนารมณ์เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีคืนสู่สังคม โดยไม่มุ่งลงโทษ อันเป็นแนวคิดของสำนักปฏิรูประบัตินิยม สอดคล้องกับผลการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในข้อ (1) อย่างไรก็ตาม ในพระราชบัญญัตินี้ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งแตกต่างจากการกระทำความผิดซ้ำในผู้ใหญ่ที่กำหนดให้เป็นเหตุเพิ่มโทษตามประมวลกฎหมายอาญา การไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัตินี้ จึงเป็นเหตุให้ไม่มีนิยามความหมายและขอบเขตของการกระทำความผิดซ้ำ และส่งผลให้ขาดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำ โดยต้องดำเนินคดีเช่นเดียวกับกระทำความผิดครั้งแรก สอดคล้องกับงานศึกษาของ เสาวนีย์ สงวนกลิ่น (2557) ที่พบว่า การไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำไม่ได้รับมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายที่แตกต่างไปจากการกระทำความผิดครั้งแรก ผลการศึกษาในเรื่องนิยามความหมายของการกระทำความผิดซ้ำในเด็กและเยาวชนพบว่า การกระทำความผิดซ้ำในความหมายทั่วไป หมายถึง การกระทำความผิดอาญาอีกครั้งภายหลังจากที่เคยกระทำความผิดมาแล้ว (ภัทราวรรณ รัตนเกษตร, 2562) ส่วนการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนนั้น กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ให้นิยามว่า หมายถึงเด็กและเยาวชนที่ถูกปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนและถูกจับภายในรอบระยะเวลา 1 ปี 2 ปี และ 3 ปี (ธีระ สิ้นเดชารักษ์ และคณะ, 2564) พัทธา สิ้นลอยมา และคณะ (2560) ได้ให้นิยามว่า หมายถึงบุคคลที่อายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งเคยกระทำความผิดทางอาญาที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือสังคมและเคยถูกลงโทษโดยคำพิพากษาของศาลให้เข้ารับการฝึกอบรม ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาแล้ว หรือซึ่งได้กระทำความผิดทางอาญาและเป็นคดีอยู่ใน

กระบวนการยุติธรรม แต่ไปกระทำความผิดใหม่ ซึ่งต่างกรรมต่างวาระกับคดีก่อนหน้านี้ โดยอาจเป็นคดีในฐานความผิดเดิมหรือฐานความผิดใหม่ก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในข้อ (1) ที่พบว่า การชี้วัดการกระทำความผิดซ้ำขึ้นอยู่กับให้ความหมายของการกระทำความผิดซ้ำ อย่างไรก็ตาม การให้นิยามดังกล่าว ไม่มีผลทางกฎหมายและไม่อาจนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีการกระทำความผิดซ้ำได้ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายรองรับ ในส่วนของการติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้น จากการศึกษา พบว่า พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 ไม่มีบทบัญญัติเพื่อติดตามควบคุมความประพฤติภายหลังการปล่อยตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ จึงเป็นการติดตามทั่วไปและไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย เนื่องจากพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ มุ่งให้คำแนะนำช่วยเหลือและสงเคราะห์ตามสภาพปัญหาและความจำเป็นเท่านั้น มิได้มุ่งต่อการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งจากการที่ประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ จึงส่งผลให้ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติภายหลังการปล่อยตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ ไปด้วย และทำให้ไม่มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว อันเป็นปัญหาด้านมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำที่ต้องทำการศึกษา เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

(3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่ ได้แก่ แรงกดดันด้านจิตใจ ครอบครัว เพื่อน ชุมชน และยาเสพติด อันเป็นไปตามทฤษฎีความกดดัน (Pressure Theory) ของ Merton (พัชราสินลอยมา และคณะ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ พันธุ์เทพ ถึงทรัพย์ (2554) และงานศึกษาของ ตะวันฉาย มิตรประษา (2557) ที่พบว่า เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวและกลับไปเผชิญกับความกดดันในลักษณะเดิม มีแนวโน้มจะกระทำความผิด

ซ้ำอีก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า นอกจากปัจจัยเชิงสาเหตุด้านจิตวิทยาและด้านสังคมแล้ว การไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ และการไม่มีมาตรการและกระบวนการที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว เป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำด้วย ดังผลการศึกษาในข้อ (2) ที่พบว่า การไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ทำให้ขาดนิยามการกระทำความผิดซ้ำและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีการกระทำความผิดซ้ำ และการไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ภายหลังการปล่อยตัวที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ ทำให้ไม่มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ภายหลังการปล่อยตัว อันเป็นปัญหาด้านมาตรการและกระบวนการทางกฎหมาย เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำที่ต้องทำการศึกษา เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2. ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 2 เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ในแนวทางการพัฒนามาตรการและกระบวนการทางกฎหมาย ในส่วนของการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว มีดังนี้

(1) แนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายเป็นการเฉพาะ สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ และได้กระทำความผิดซ้ำอีก ภายหลังการปล่อยตัว ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

แนวทางตามข้อนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีบทบัญญัติของกฎหมายและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน ข้อ 1 และการศึกษาแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายเป็นการเฉพาะ สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำ

ความผิดซ้ำและได้กระทำความผิดซ้ำอีกภายหลังการปล่อยตัว ในพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 2 (1) ซึ่งได้แก่ การ กำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายเป็นการเฉพาะ สำหรับเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ และซึ่งได้กระทำความผิดซ้ำอีกภายหลังการปล่อยตัวจาก สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้มาตรการและกระบวนการ ดังกล่าวมีความพิเศษกว่ามาตรการและกระบวนการทั่วไปที่ใช้สำหรับการกระทำ ความผิดครั้งแรก ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความตระหนักในมาตรการและกระบวนการ ทางกฎหมายที่จะได้รับเป็นพิเศษยิ่งกว่ามาตรการและกระบวนการทั่วไป ซึ่งเคยได้รับ จากการกระทำความผิดครั้งแรก หากได้กระทำความผิดซ้ำอีก ภายหลังการปล่อยตัว และไม่เสี่ยงที่จะกระทำความผิดซ้ำ โดยผลการศึกษาจากข้อมูลที่ได้รับในการสัมภาษณ์ เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ได้แก่ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และ เจ้าพนักงานตำรวจ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยให้ข้อมูลความ เห็นว่า จะทำให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติและมีประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกัน การกระทำความผิดซ้ำได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใช้กฎหมาย ได้แก่ ผู้พิพากษา ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยให้ข้อมูลความเห็นว่า ศาลมี อำนาจกำหนดมาตรการและกระบวนการตามที่กฎหมายบัญญัติสำหรับคดีที่เด็กและ เยาวชนกระทำความผิดเป็นรายคนหรือรายคดีอยู่แล้ว แม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้ กระทำความผิดภายหลังการปล่อยตัวอีกครั้ง ก็ต้องถือเป็นการกระทำความผิดครั้งใหม่ โดยไม่คำนึงว่า ความผิดที่ได้กระทำในครั้งหลังจะซ้ำกับฐานความผิดเดิมที่ได้เคยกระทำ ในคดีก่อนหน้านี้หรือไม่ จากผลการศึกษาครั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการที่ ยัง แตกต่างกันของผู้ปฏิบัติตามกฎหมายกับผู้ใช้กฎหมาย เกี่ยวกับแนวทางการกำหนดให้มี มาตรการและกระบวนการทางกฎหมายเป็นการเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดซ้ำ และได้กระทำความผิดซ้ำอีกภายหลังการปล่อยตัว อันส่งผลให้การเสนอ แนวทางในการพัฒนามาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่ กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ตามวัตถุประสงค์ของ การวิจัยในข้อ 3 ยังไม่เป็นที่ยึด

(2) แนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุ้มครองประพฤติดังกล่าวและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะภายหลังการปล่อยตัว ในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561

แนวทางตามข้อนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี บทบัญญัติของกฎหมายและปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 1 ซึ่งได้แก่ การกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายในการติดตามคุ้มครองประพฤติดังกล่าวและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ภายหลังได้รับการปล่อยตัวจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้การติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว ต้องเป็นการติดตามเพื่อคุ้มครองประพฤติดังกล่าวต่อการป้องกันมิให้กระทำความผิดซ้ำอีก มิใช่เป็นเพียงการติดตามทั่วไปเพื่อสงเคราะห์และช่วยเหลือเท่านั้น รวมทั้งกำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุ้มครองประพฤติดังกล่าว อันจะทำให้เด็กและเยาวชนหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำอีก โดยผลการศึกษาจากข้อมูลที่ได้รับในการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ได้แก่ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พนักงานคุ้มครองประพฤติดังกล่าว นักจิตวิทยา และเจ้าพนักงานตำรวจ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยให้ข้อมูลความเห็นว่าจะทำให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติและมีประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้ และให้ข้อมูลความเห็นว่าจะมาตรการและกระบวนการดังกล่าวควรมีกฎกระทรวงเพื่อใช้เป็นกลไกในทางปฏิบัติ และเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสภาพปัญหาและความจำเป็นที่อาจมีขึ้นในภายหน้าด้วย อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใช้กฎหมาย ได้แก่ ผู้พิพากษา ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยให้ข้อมูลความเห็นว่าจะเด็กหรือเยาวชนที่ได้รับมาตรการและกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นรายคนหรือรายคดี เมื่อพ้นจากการควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและกลับคืนสู่สังคมแล้ว ผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในกระบวนการติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว ย่อมมีหน้าที่ในการติดตามการปฏิบัติตัวของเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นรายคนให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะเคยกระทำความผิดเข้ามาแล้วหรือไม่ จากผลการศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการที่ต่างกันของผู้ปฏิบัติตามกฎหมายกับผู้ใช้กฎหมาย เกี่ยวกับแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะภายหลังการปล่อยตัว อันส่งผลให้การเสนอแนวทางในการพัฒนามาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 3 ยังไม่เป็นที่ยุติ

3. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยเสนอให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ และพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 โดยเสนอให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 3 มีดังนี้

(1) แนวทางในการพัฒนาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ

แนวทางตามข้อนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาแนวทางในการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 2 (1) ซึ่งได้แก่ การเสนอให้พัฒนบทบัญญัติในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งในพระราชบัญญัตินี้ยังไม่มีบัญญัติไว้ ประกอบด้วยบทนิยามความหมายของการกระทำความผิดซ้ำ และหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีการกระทำความผิดซ้ำที่แตกต่างหากจากการกระทำความผิดครั้งแรก ทั้งนี้ การมีบทนิยามการกระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ จะส่งผลให้มีการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว

ในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ ไปด้วย โดยผลการศึกษาจากข้อมูลที่ได้รับในการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ได้แก่ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และเจ้าพนักงานตำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยให้ข้อมูลความเห็นว่าการพัฒนาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติว่า ด้วยการกระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะ จะทำให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติและมีประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้ แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยซึ่งเป็นนักจิตวิทยาให้ข้อมูลว่า ไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว และไม่ได้ให้ข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลที่ไม่เห็นด้วยนั้น ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเป็นผู้ใช้กฎหมาย ได้แก่ ผู้พิพากษา ไม่ได้ให้ข้อมูลใด ๆ ซึ่งจากผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกันของผู้ปฏิบัติตามกฎหมายและผู้ใช้กฎหมาย เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ โดยกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 2 (1) จึงส่งผลให้การเสนอแนวทางการพัฒนามาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 3 นี้ ยังไม่เป็นที่ยึด

(2) แนวทางในการพัฒนาพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ศ. 2561 โดยเสนอให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว

แนวทางตามข้อนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาแนวทางในการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะ ในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 2 (2) ซึ่งได้แก่ การเสนอให้พัฒนาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ซึ่งได้รับการปล่อยตัวจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแล้ว โดยในพระราชบัญญัตินี้ยังไม่มีบัญญัติ

ไว้ แต่มีบัญญัติไว้เพียงการติดตามทั่วไป เพื่อสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็นเท่านั้น และไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย ทั้งนี้ การกำหนดให้มีการคุมประพฤติดังกล่าวนั้น ให้มีสภาพบังคับทางกฎหมาย กล่าวคือ กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ และกำหนดมาตรการทางกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมประพฤติด้วย ทั้งนี้ เพื่อประสิทธิภาพในการป้องกันการกระทำ ความผิดซ้ำอีก โดยผลการศึกษาจากข้อมูลที่ได้รับในการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ได้แก่ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และเจ้าพนักงานตำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยให้ความเห็นว่า การพัฒนาให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ซึ่งได้รับการปล่อยตัวจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะในพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการติดตามป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดซ้ำ หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก และจะทำให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติ แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยซึ่งเป็นนักจิตวิทยา ให้ข้อมูลว่าไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว และไม่ได้ให้ข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลที่ไม่เห็นด้วยนั้น ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใช้กฎหมาย ได้แก่ ผู้พิพากษา ไม่ได้ให้ข้อมูลใด ๆ ซึ่งจากผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกันของผู้ปฏิบัติตามกฎหมายและผู้ใช้กฎหมาย เกี่ยวกับการพัฒนาพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำเป็นการเฉพาะภายหลังการปล่อยตัว อันสืบเนื่องมาจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 2 (2) จึงส่งผลให้การเสนอแนวทางการพัฒนามาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ภายหลังการปล่อยตัวในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อ 3 นี้ ยังไม่เป็นที่ยุติ

อภิปรายผลการวิจัย

จากสภาพปัญหาการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย นอกจากปัจจัยทางสังคม ซึ่งเป็นแรงกดดันอันมีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดซ้ำแล้ว ปัจจัยด้านประสิทธิภาพของกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติภายหลังการปล่อยตัว เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งมีความสำคัญ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดซ้ำจะมีความเสี่ยงต่อการกระทำความผิดซ้ำอีก ดังงานศึกษาของ พันธุ์เทพ ถึงทรัพย์ (2554) และตะวันฉาย มิตรประชา (2557) ที่พบว่า เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวมีแนวโน้มจะกระทำความผิดซ้ำอีก หากกลับไปเผชิญความกดดันในลักษณะเดิม จากผลการศึกษาแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ซึ่งพบว่า พระราชบัญญัตินี้ ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ ส่งผลให้ไม่มีการดำเนินคดีสำหรับการกระทำความผิดซ้ำ สอดคล้องกับงานศึกษาของ เสาวนีย์ สงวนกลิ่น (2557) ที่พบว่า การไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำไม่ได้รับมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายที่แตกต่างไปจากการกระทำความผิดครั้งแรก และผลจากการไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ทำให้ไม่มีมาตรการและกระบวนการสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ ไปด้วย นอกจากนั้น ผลการศึกษายังพบว่า การติดตามภายหลังการปล่อยตัวตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย แต่มุ่งเพียงช่วยเหลือและสงเคราะห์ตามความจำเป็น อันสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างของกฎหมายในการติดตามป้องกันการกระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว ส่งผลให้ไม่อาจยับยั้งการกระทำความผิดซ้ำได้ แม้ว่าเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ และพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ จะมุ่งแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้กลับตัวเป็นคนดีคืนสู่สังคม ดังงานศึกษาของ อภิวิทย์ นະวาระ (2560) ที่พบว่า การดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน มุ่งอบรมสั่งสอนเพื่อแก้ไขปรับปรุงให้เป็นคนดีกลับคืนสู่สังคมยิ่งกว่าการลงโทษ แต่เมื่อพ้นจากการควบคุมของ

กระบวนการยุติธรรมแล้ว เด็กและเยาวชนนั้นอาจกระทำความผิดซ้ำได้อีก ดังนั้น ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และเจ้าพนักงานตำรวจ ส่วนใหญ่จึงเห็นด้วยกับแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว โดยให้ข้อมูลความเห็นว่าจะทำให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติและช่วยป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใช้กฎหมาย ซึ่งได้แก่ ผู้พิพากษา ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางนี้ โดยให้ข้อมูลความเห็นว่าจะเด็กหรือเยาวชนซึ่งได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นรายคนหรือรายคดีไปแล้ว เมื่อพ้นจากการควบคุมและกลับคืนสู่สังคม การติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว ย่อมเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายและที่ศาลกำหนดไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะเคยกระทำความผิดซ้ำมาแล้วหรือไม่ก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนถึงกระบวนการที่ต่างกันของผู้นับถือปฏิบัติตามกฎหมายกับผู้ใช้อกฎหมาย ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยเกี่ยวกับแนวทางการกำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว อันส่งผลให้แนวทางการพัฒนาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ โดยเสนอให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ และพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ โดยเสนอให้มีมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว จึงยังไม่เป็นที่ยุติและต้องศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องแนวทางการกำหนดมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว โดยเสนอให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ และเสนอให้มีมาตรการและกระบวนการที่มีสภาพบังคับทางกฎหมายในการติดตามคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่

กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัวในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัด และฟื้นฟู พบว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำ ส่งผลให้ไม่มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีสำหรับการกระทำความผิดซ้ำ และทำให้ไม่มีมาตรการติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ภายหลังการปล่อยตัวในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดและฟื้นฟู การขาดบทบัญญัติและมาตรการดังกล่าว ส่งผลให้การป้องกันการกระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัวไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดซ้ำมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้กฎหมายและผู้ปฏิบัติตามกฎหมายยังมีกระบวนการค้นต่อแนวทางดังกล่าวแตกต่างกัน จึงทำให้ยังไม่ได้รับผลการศึกษาในส่วน ของแนวทางการพัฒนาพระราชบัญญัติทั้งสอง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการศึกษาที่ได้รับ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้มีการศึกษาเพิ่มเติมจาก ประชากรที่เป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย เพื่อให้ได้ ข้อมูลจากประชากรอื่น นำมาขยายความรู้ สำหรับการปรับปรุงแนวทางดังกล่าวต่อไป

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้

1. องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัย

ได้รับองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฯ ว่าการติดตามดังกล่าวไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย เป็นเพียงการติดตามความประพฤติทั่วไป เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมให้ตามความจำเป็น มิใช่การติดตามคุมประพฤติเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว และพระราชบัญญัตินี้ไม่มีบทบัญญัติสำหรับติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัวเป็นการเฉพาะ อันเนื่องมาจากการไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดซ้ำในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ซึ่งทำให้การติดตามภายหลังการปล่อยตัวในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไข

บำบัดฟื้นฟูฯ ไม่มีบทบัญญัติสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำไปด้วย ส่งผลให้การควบคุมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัวขาดประสิทธิภาพ

2. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้พัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ทั้งในส่วนของการกำหนดบทนิยามการกระทำความผิดซ้ำ หลักเกณฑ์การดำเนินคดีการกระทำความผิดซ้ำ กระบวนการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ และการกำหนดมาตรการและกระบวนการทางกฎหมายในการติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว รวมทั้งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการ เพื่อเพิ่มเติมหรือขยายองค์ความรู้

เอกสารอ้างอิง

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). *การคุมประพฤติเด็กและเยาวชน*.

กระทรวงยุติธรรม.

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2566). *รายงานสถิติคดี ประจำปี พ.ศ. 2565*.

กระทรวงยุติธรรม.

ตะวันฉาย มิตรประชา. (2557). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดซ้ำของเยาวชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 6(1), 35-45.

ธีระ สันเดชารักษ์, จตุรพิช เกราะแก้ว, นัจชลี ศรีมณีกาญจน์, ปองพล นิลพฤกษ์, วิเชษฐ์ พลายมาศ, พิเชฐ คุณากรวงศ์, ธนบูรณ์ จันทรมาลัย, พงษ์กฤษณ์ มงคลสินธุ์, เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์, เปรมฤดี เพ็ชรกุล, อธิ มหาเจริญ, ปวีรศร เลิศธรรมเทวี, และสุณีย์ กัลยจิตร. (2564). *โครงการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหการกระทำความผิดซ้ำ* [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

พรณัตน์ เกรียงวัฒนา. (2561). *สิทธิเด็กกับการกระทำความผิด*.

[รายงานบุคคล]. *วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ*.

- พัชรา สีนลอยมา, นัทรปราษฎ์ นันทิวัฒน์กุล, ธเนศ เกษศิลป์, และมุกิตา มากวิจิตร. (2560). การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของเด็กและเยาวชนไทยที่กระทำผิดซ้ำ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของชีวิตก่อนเข้าสู่สังคม [รายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พันธุ์เทพ ถึงทรัพย์. (2554). รูปแบบการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ไทย ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เขต 6 จังหวัดนครสวรรค์. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLIS).
- ภัทรารรรณ รัตนเกษตร. (2565). กฎหมายว่าด้วยกระบวนกรยุติธรรมทางอาญา สำหรับเด็กและเยาวชน. นันทพันธ์พรินตัง.
- ภัทรชมน ชื่นสำนวน. (2562). แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหการกระทำผิดซ้ำ ของเด็กและเยาวชน: กรณีศึกษาในพื้นที่ ตำบลเพชรละคร อำเภอนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยรังสิต]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLIS).
- วุฒิพงศ์ พัวพัน, ศรีณยา คงยิ่ง, ชลธิวา ทองรัตน์, และสุนิสา หลีหมุด. (2563). มาตรการในเชิงกฎหมายที่สามารถลดสาเหตุและพฤติกรรมของการกระทำ ความผิด และการกระทำผิดซ้ำในคดีอาชญากรรมของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จังหวัดสมุทรปราการ. [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ศรีณยา เลิศศาสตรวัฒนา. (2561). กระบวนการแก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กและเยาวชน ในกระบวนกรยุติธรรมทางอาญา ในศาลเยาวชนและครอบครัว. [ดุขุณิพนธ์ ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLIS).
- เสาวนีย์ สงวนกลืน. (2557). การบังคับใช้กฎหมายกับการทำความผิดซ้ำของเด็ก และเยาวชน. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLIS).
- อภิรุฒิ นวาระ. (2560). มาตรการลงโทษทางอาญา ศึกษากรณีเด็กและเยาวชนกระทำ ความผิดซ้ำ ในความผิดฐานลักลอบค้ายาเสพติด. [สารนิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศรีปทุม]. คลังข้อมูลสถาบันมหาวิทยาลัยศรีปทุม (SPU-IR).

- Kennedy, T. D., Detullio, D. & Millen, D. H. (2020). *Juvenile delinquency: Theory, trends, risk factors and interventions*. Springer Nature Switzerland AG.
- Loeber, R., & Farrington, D. P. (2000). Young children who commit crime: Epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions, and policy implications. *Development and Psychopathology*, 12(4), 737-762.
- Merton, R. K. (1983). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672-682.
- Petersilia, J. (2015). Juveniles and recidivism: A comparative study. *Youth Studies*, 7(4), 56-68.
- Scott, E. S., & Steinberg, L. (2008). *Rethinking juvenile justice*. Harvard University Press.
- Smith, A., Johnson, B., & Lee, C. (2019). Philosophies of juvenile justice: A global perspective. *Global Journal of Criminal Justice*, 27(3), 205-223.

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ เผยแพร่ผลงานทางวิชาการในรูปแบบบทความทางวิชาการ บทความวิจัย บทความทั่วไป บทความปริทัศน์ บทความหนังสือ และบทความพิเศษ โดยบทความต้องไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่น ไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสาร และต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer Review) เพื่อให้บทความทุกชิ้นมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากลและนำไปอ้างอิงได้

การจัดเตรียมต้นฉบับเพื่อเสนอบทความ

1. ต้นฉบับจะต้องพิมพ์ตามรูปแบบและขนาดตัวอักษรตามหลักเกณฑ์วารสารฯ
2. บทความต้องเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ มีความยาว 10-15 หน้า
3. ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อสกุล หน่วยงานที่สังกัด หมายเลขติดต่อ และอีเมลล์ ของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน
4. การส่งต้นฉบับผู้เขียนสามารถลงทะเบียนเพื่อใช้งานระบบ ThaiJo และส่งบทความผ่านระบบออนไลน์ได้ที่ https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Lawpol_Journal และแนบไฟล์เอกสาร Microsoft Word ในระบบ หากมีข้อสงสัยกรุณาติดต่อกองบรรณาธิการ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ บทความที่ส่งเข้ามากองบรรณาธิการจะนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาบทความตามสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเพื่อประเมินคุณภาพและความเหมาะสมก่อนการตอบรับตีพิมพ์
5. เมื่อบทความได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ในกรณีที่ผลการประเมินระบุให้ต้องปรับปรุงแก้ไข ผู้ประพันธ์จะต้องดำเนินการแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิกำหนดให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด
6. ภาษา ต้องเป็นภาษาไทยหรืออังกฤษ
7. ต้นฉบับ ต้องพิมพ์หน้าเดียวด้วยโปรแกรม Microsoft Word ขนาด A4 ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาดตัวอักษร 14 ระยะห่าง 1 ซม. ตั้งค่าน้ำกระดาษด้วยระยะห่างจากขอบกระดาษ ด้านบนและซ้ายมือ 1.5 นิ้ว หรือ 3.81 ซม. ด้านล่าง

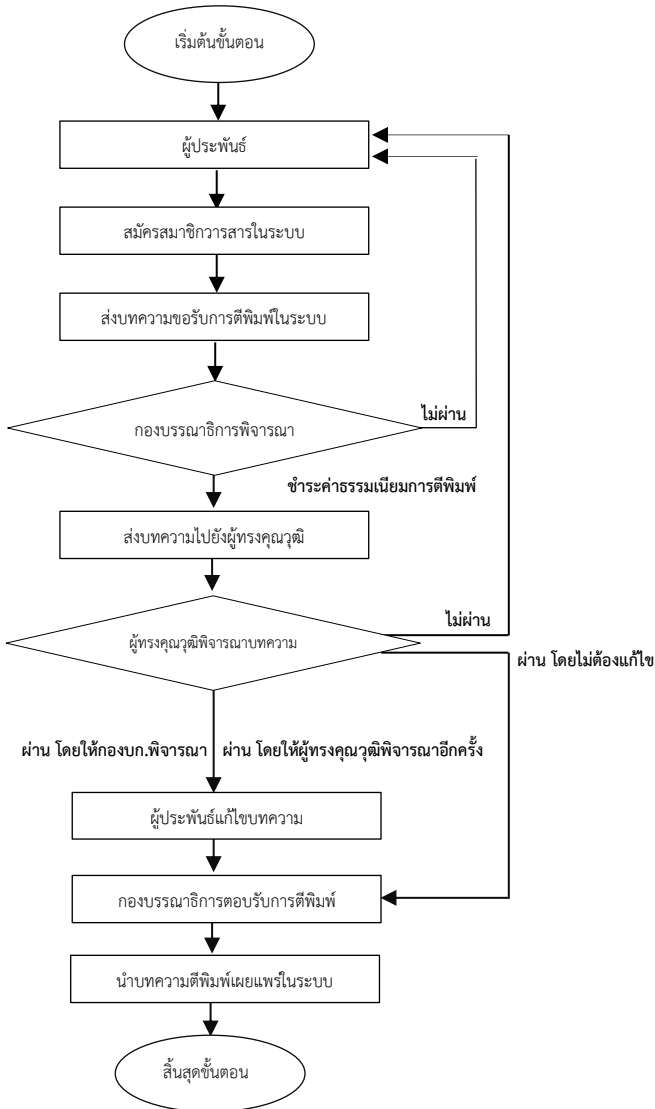
และขวามือ 1 นิ้ว หรือ 2.54 ซม. ใส่หมายเลขหน้ากำกับมุมบนขวาของทุกหน้า (ยกเว้นหน้าแรก)

8. จำนวนหน้า บทความมีความยาว 10-15 หน้า

9. ขนาด รูปแบบ ชนิดตัวอักษร ส่วนประกอบของบทความ ต้องจัดทำตามรายละเอียด รูปแบบการจัดทำบทความวิจัย รูปแบบการจัดทำบทความวิชาการ และรูปแบบการเขียนอ้างอิง (ในเนื้อหาและท้ายบทความ) ที่วารสารฯ กำหนด

10. ความคิดเห็นในบทความและงานเขียน ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้ประพันธ์โดยอิสระ กองบรรณาธิการ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากท่านประสงค์จะนำบทความหรืองานเขียนเล่มนี้ไปตีพิมพ์เผยแพร่ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ประพันธ์ตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

ขั้นตอนการส่งบทความสำหรับผู้ประพันธ์

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ และมีความมุ่งหวังให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวารสาร ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประพันธ์ บรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความ ปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมที่วารสารได้กำหนดไว้ ดังนี้

จริยธรรมของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่บริหารจัดการและดำเนินการจัดทำวารสารฯ ตามวัตถุประสงค์ของวารสารฯ
2. บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ตรวจสอบคุณภาพบทความ รับรองคุณภาพบทความที่ได้รับการตีพิมพ์และป้องกันบทความที่มีความซ้ำซ้อน (Plagiarism) กับวารสารฉบับอื่น
3. บรรณาธิการมีหน้าที่รักษาความลับที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้มีส่วนได้เสียของวารสารฯ ทั้งที่เป็นผู้ประพันธ์และผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
4. บรรณาธิการต้องให้เสรีภาพแก่ผู้ประพันธ์บทความในการแสดงความคิดเห็นตามหลักวิชาการ และคงไว้ซึ่งความถูกต้องของผล งานทางวิชาการ รวมทั้งต้องให้เสรีภาพแก่ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความในการประเมิน วิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ประพันธ์เพื่อให้เกิดความถูกต้องและความสมบูรณ์ของบทความ
5. บรรณาธิการต้องทำการชี้แจง แก้ไข ถอนบทความ และขอภัยด้วยความเต็มใจ กรณีเกิดข้อผิดพลาดในการจัดทำวารสารฯ

จริยธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางวิชาการตามศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบทความที่ได้ทำการประเมิน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องประเมินบทความ โดยปราศจากอคติ หรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้ประพันธ์บทความ

3. ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องตรงต่อเวลาและรักษาความลับเกี่ยวกับบทความ ตลอดช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

จริยธรรมของผู้ประพันธ์บทความ

1. ผู้ประพันธ์บทความที่ปรากฏชื่อในบทความ ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในผลงานวิชาการจริง

2. ผู้ประพันธ์บทความต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่ได้กำหนดไว้ในวารสารฯ

3. ผู้ประพันธ์บทความต้องคิดวิเคราะห์ ค้นคว้า เรียบเรียง และอ้างอิงข้อมูลโดยผู้ประพันธ์เอง ไม่บิดเบือนข้อมูลหรือข้อเท็จจริงในบทความ และรับผิดชอบต่อความคิดเห็นหรือข้อสรุปในบทความที่นำมาตีพิมพ์

4. ผู้ประพันธ์บทความต้องไม่คัดลอกผลงานของคนอื่น ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง โดยรับรองว่าบทความที่ส่งมาตีพิมพ์ในวารสารฯ นั้น เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในแหล่งใดมาก่อน

5. บทความที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ ต้องผ่านการตรวจการพิมพ์ซ้ำด้วยระบบอักขราวิสุทธิ์ โดยมีเกณฑ์การตรวจสอบไม่เกินร้อยละ 20

6. บทความที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ ต้องอ้างอิงผลงานวิชาการของผู้อื่นให้ครบถ้วน และต้องระบุไว้ในเอกสารอ้างอิงตามหลักเกณฑ์ หากมีการนำข้อความมาใช้ในบทความของตนเอง

7. ผู้ประพันธ์บทความต้องรับรองว่า บทความที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ มีความถูกต้องของเนื้อหา การรายงานข้อมูล และในกรณีบทความวิจัย ผลการวิจัยที่ปรากฏในบทความต้องมาจากการทำวิจัยจริง

8. หากเป็นบทความวิจัยที่ได้รับทุนการสนับสนุน ผู้ประพันธ์บทความต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนการทำงานวิจัย หรือต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างชัดเจน (ถ้ามี)

สำนักงาน

กองบรรณาธิการ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์

คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

113 หมู่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 45120

โทร. 0 4355 6036 โทรสาร 0 4355 6037

E-Mail: law_pol.journal@reru.ac.th

บรรณาธิการ: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง โทร. +668 3141 4811

เจ้าหน้าที่ประจำวารสาร: นางสาววาสนา เลิศมะเลา โทร. +669 2481 7805

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์

Journal of Social Science, Law and Politics

